

Cvičení z českého jazyka v kostce – Klíč

Obecné poučení o jazyce

ŘEČ A JAZYK, MYŠLENÍ A JAZYK

1. např. angličtina, němčina, francouzština, španělština; např. esperanto, ido

JAZYKOVĚDA A JEJÍ DISCIPLÍNY

1. bd; 2. ac; 3. a; 4. c

PŘÍBUZNOST JAZYKŮ, JAZYKOVÉ SKUPINY

1. abde; 2. maď. (ugrofin.), tureč. (altaj.), vietnam. (austroasij.), gruzín. (kavkazské); 3. chorvat., polš.; 4. češ., sloven., polš.; 5. staroslověnština

Vývoj češtiny

1. **v ruš.** rozšířený kmen o další samohlásku; **v češtině** zůstaly původní skupiny dl, tl, došlo k změně g>h, skupiny kt, dj se změnilly na c, z (noc, mez); 2. goldъ (g>h, ol>la, zánik jeru) → hlad; znamenije (stahování) → znamení; bojatъ sę (stah., zánik jeru a nosovky) → báti se; pojašъ (stah., zánik jeru) → pás; bŏdŏ (zánik nosovek, náhrada) → budu; ohnišče (šč>št) → ohniště; dъnъ (zánik a vokalizace jerů – Havlíkovo pravidlo) → den; bŏbъnъ → buben, męso → maso; 3. změna g>h (noha), změna r'>ř (řepa), přehláska a>ě, ztráta jotace ě>e (duša – duše – duše – slyšeti), přehláska u>i (lid, jitro); 4. diftongizace, pak monoftongizace ó>uo>ů (mŭj, mŭžeš, stŭl, pánŭm); úžení ie>í, é>í (stavení, Jiří, víra, říci, nosí, obilí); diftongizace ú>au>ou (vedou, vládnou, louka); změna téžeslabičného aj>ej (křejčí, obyčej); 5. duálový tvar; 4. p. sg. = 1. p. – bez rozlišení životnosti (dnes – vyskočil na koně); složený tvar času předminulého; aorist; 6. aorist, imperfektum; 7. czas, trzy (pravopis spřežkový), ktož, české (pravopis diakritický), vslyš, gegj, mág, węc (pravopis bratrský); 8. stsl. slova: pomiluj ny = smiluj se nad námi; spas = spasitel; mir = svět (nebo níže také mír); žizn = život; píseň byla původně staroslověnská, zachovala se v stč. podobě; 9. provedena přehl. a>ě (Lubušě); stav před ztrátou jotace (Přemysl), před diftongizací ú > au > ou (múdré), před přehláskou u > i (Lubušě), před úžením (miesto); vyndeta dvě olivě – duál; povědě, vědě – aorist; bieše – imperfektum; 10. spíš úvaha o kráse češtiny ve srov. s jinými jazyky; pojetí subjektivní, vlastenecké; 11. humanistická perioda (předvětí, závětí – myšlen. závažnější; oddělené středníkem); časté vztažné věty; 12. necitlivé nahrazování slov cizího původu slovy domácími (pro češ. netypické složeniny); 13. Diviš, Purkyně, Ressel, Božek; 14. Mathesius, Šmilauer, Trávníček, Dobrovský, Hausenblas; 15. Daniel Adam z Veleslavína, Bartoloměj z Chlumce, Josef Jungmann, Josef Dobrovský; 16. Naše řeč, Slovo a slovesnost, Český jazyk a literatura

Čeština – národní jazyk Čechů

NÁRODNÍ JAZYK A JEHO ÚTVARY

1. **v hláskosloví:** líp, mlíko, vokno; **ve slovotvorbě:** pololetky; **v tvarosloví:** pišem, bez dvouch, moct, peněžma; **ve skladbě:** na horách, tam je hezky (samostat. vět. člen), kniha, co jsem našel; **ve sl. zásobě:** nákladák, hotovka; 2. **a)** chodské, **b)** podkrkonošské; 3. **a)** severových. Čechy, Haná, Valašsko, Ostravsko; stejnou podobu mají jen slova že, co; 4. mladý chlapec, sáhne, krabice, Václavské náměstí, s lidmi, nést, dát si pozor, průmyslová škola, osobní vlak, odbyvat se, bratr, chodí, kdybychom, panelový dům, nějak, odsud, řekl, v kapse, budeme; 5. např.

slang studentský: žákajda, matyka, koule; sportovní: blafák, forčekovat, dorážečka; trampský: čundr, kámoš; **6.** malá voda, mělčina, dno; zarážka k ručnímu zastavování posunovaných vozů; knír, bradka, plnovous; malá role; přístřešek z jedné cely; lumbální punkce, císařský řez, patologie; vlastní gól, míč; **7. dialektismy:** žufánek (sběračka), duchna, galánka, gazdovat; **historismy:** palcát, žebračenka, houfnice, kalamář, šafář, trojník, šlojiř; **archaismy:** máteř, bradyř, žernov; **neologismy:** fitness, exministr, image, supercena, story, show; **regionalismy:** stolař, erteple; **slangová slova:** asák, filda (filozofická fakulta), běhy, světla, lapiduch, mukl, pětikilo; **profesionalismy:** kožař, exnout, pacoš, nádražák, slepák, hasák, šalovat, fanka, dépéháčko (daň z přidané hodnoty), kliknout; **argot:** chmátka, káča, fízl, čajznout, špicl, chechtáky, perník, pasták; **obecněčeská slova:** ouřad, šampáňo, pako, hambáč; **8.** nářečí – např. u A. Jiráka (Psohlavci), T. Novákové (Jiří Šmatlán), bratří Mrštíků (Maryša) aj.; dialektismy a regionalismy – např. u P. Bezruč (kopalna, harenda), J. Skácela (metlička, cérečka, marhule, rež); funkce – charakteristika postav, prostředí; **9. a)** štěstí, chlapec; **b)** krabice, malý, namáhavá práce, trochu

NORMA A KODIFIKACE

1. 5. pád: průvodce!, střelče!, obhájce!, poslanče!, zástupce!, chlapče!, správce!; **2.** je nejlepší přítel, je zástupcem (i zástupce), byla srdcem, byl odměnou; **3.** zbělet, sbírat, skácet, skončit, ztmavnout, smazat i zmazat (různý význam slov), zpráva i správa (růz. význam slov); **4.** tj., např., atd., rkp.; **5.** Sixtinská madona (i Madona sixtinská), Dekret kutnohorský (i Kutnohorský dekret), Lázně Bělohrad, Moravský kras, lumírovci, Pojizeří, husité, Francouzská republika, Evropský parlament, Úřad vlády ČR, Pyrenejský poloostrov; **6.** disketa = paměťové médium v podobě magnetic. disku (pro počítače); trdlo = nástroj k třídění máku (nebo nemotorný člověk); veřej = křídlo dveří, zárubeň, nebo dveřní závěs; žernov = mlýnský kámen; **7. a)** řád = 1. souhrn zásad, pravidel (mravních), 2. uspořádání, systém (právní řád), 3. sdružení (jezuitský řád), 4. vyznamenání (udělit řád), 5. zařazení (vědec prvního řádu) – v jednom heslovém odstavci, významy očíslovány; **b)** trh = pohyb; trh = tržiště, lup = loupení; lup = šupinka ve vlasech; každé slovo v samostatném odstavci; **8.** spoj., spoj., část., zájm., před. jm., část., přísl., číslovka nebo podst. jm.; **9. a)** dvou, dvěma; **b)** 5. p. nájemce! synověč!; **c)** 3. os. pl. stavějí i staví, umějí i umí, jedí; **d)** odemkl, zhynul, napnul i napjal; **e)** věz, jez, viz

SLOVENŠTINA VE SROVNÁNÍ S ČEŠTINOU

1. zcela shodná: vatra, tráva; **zcela rozdílná:** smäd, bozk, vrecko, hydina, oblok, korčule, vidiek, ceruzka, konár, sobáš; **shodná hláskově, odlišná významem:** pečeň (játra), kapusta (zelí), sprostý (hloupý), chudý (hubený), horký (hořký), pivnica (sklep); **odlišnost jen hláskovou podobou:** mesiac, teraz, lástovička; **téměř shodná hláskově:** robit, hrable, ortuť, dvere; **2.** brambor, kopřiva, losovat, prohnaný, vánice, panenka; **3.** navíc hlásky ä, ô (najväčšie, kôň); dvojhlásky ie, ia, iu (niest, piatok, rieka), hlásky l', r', í (chvíľa, vršok, hĺbka); nemá ř (dvere); **4.** neprovedena přehláska a>ě + ztráta jotace (ulica, chvíľa, ležať, klaknúť); neprovedena změna aj>ej (vajce, vstávajú); neprovedena přehláska u>i (klúč); neprovedeno ú>au>ou (nesú, múka, búrka); neprovedeno úžení (mlieko, viem); změna ú>uo (ô)>ú provedena jen částečně (stôl); **6.** [děti], [literatúra], [těhla], [něpriateľ], [liděme], [ten, vtedy, rodnej zeme], [mladý ľudia]; **7.** ty, čo žili pred nami, mladí muži, odísť, nadišiel deň; **8.** infinitiv vždy na -ť, 1. os. sg. sloves na -m, 3. os. pl. sloves -ia, -a, -ú, -u (robia, boja sa, dávajú, hádzu); imperativ – dloužení v jednoslabič. slovech (piš); vkladné o v přičestí (niesol); pravopis – v přičestí min. vždy -i (stromy rozkvitli), stejný, neměnný tvar **by** v kondicionálu (boli by sme); trpné tvary vždy s dlouhou souhláskou v koncovce (volaní); **9.** oslovení 1. pádem, vykání – tvar 2. os. pl., odlišné sloves. vazby; **10.** drobčky – omrvinky, razitko – pečiatka, počítat – rátať, nabízet – ponúkať, límec – golier, venkov – vidiek, divný – čudný, sáčok – vrecko, kopřiva – žihľava, rýma – nádcha, topit – kúriť, hejno – krádel, větev – konár, zeď – múr, okno – oblok, bedna – debna, ledviny – obličky, paprsek – lúč, hloupý – sprostý, želva – korytnačka; **11.** např. rytmický zákon – krásne, horúce; v přičestí min. vždy -i, dateliny čakali, brehy sa zelenali aj; výslovnost v po samohl. jako u (neslabičné) – vetrov, obláčkov; dlouhé í – vrškom; ô [uo] – neskôr; ä [e] – úpäť

Zvuková stránka jazyka

SOUSTAVA ČESKÝCH HLÁSEK

1. spojení samohlásek o + u: poučovat, pravouhlý, poukázat; v ostatních slovech dvojhláska ou; **2.** neznělé souhlásky: f, s, ostatní znělé; páry: f–v, p–b, š–ž, s–z, t–d, k–g; **3. a)** [z b r]; [ř]; [l]; **b)** [p ř s t f k], [s k š k], [t š c]; **c)** [r l ň; j m n; m r]; **4.** znělé ř: dřevo, keře, keřík, dře; **5.** přidech;

grafické označení apostrofem ' ; [f' okně], [s' očí], [ros'oraní], [lbs'útešně], [f'operovat], [po'otevřít], [modro'očka], [pravo'úhlí]; [memoári], [poezie]; obojí výslovnost: bezútešně, pootevřít, modroočka, pravouhlý; bez rázu: memoáry, poezie; **6.** v prvních 4 slovech je **n** zadopatrové, v ostatních zubodásňové přední; **7.** slabika = souhl. + samohl.; čeština má slabikotvorné r, l, m; slabiku může také tvořit jen samohláska; **8.** U[č]i[te]l ve[d]l do[u]č[er]va[ci] krouž[ky]; **9.** např. scvrnkl, tvrdl, strč prst skrz krk, hrst, zamkl, srp

SLOVNÍ PŘÍZVUK

1. na stromě, podél lesa, vedle domu, bez pomoci, pod stolem, mezi školami, kolem hřiště, po nejnepřístupnějších cestách (i po nejnepřístupnějších), pro tebe; **2.** neodolatelný úsměv, nesmazatelné provinění, za nevýhodných podmínek; **3.** než, a; se, se; se, ti; tam, co; si; ho; a, už tě tu; bych se byl

ZVUKOVÁ STRÁNKA VĚTY

1. 1. věta: zítřejší kolo je už druhé, první se konalo dříve; 2. věta: zítra bude první i druhé kolo; **2.** neprodám (nepůjčím); ne někomu jinému; ne starý; ne knihu; **3.** klidně pronesená věta × s citovým vzrušením (zvolací forma); **5.** u doplňovací otázky klesavá intonace, u zvolací věty nejčastěji stoupavě klesavá intonace; **6. a)** trochejský rytmus; **b)** daktylský rytmus

HLAVNÍ ZÁSADY SPISOVNÉ VÝSLOVNOSTI

1. stejně obojí [pil] i [pisek]; [objet], [vimněnit], [ještě], [fspomínat], [důvjerne], [stuhlí], [vísletki], [zбірka], [heská], [krezba], [objednáfka], [prutki srás], [s obálki], [přez vítavu], [hlatká vjetef], [dijamantová svadba], [nechti]; **2.** sběr 5, známě 6, vědomě 8, denní 4, rozžutit 8; **3.** [přijde dolů], [vjímečné zboží], [nejratši mám kiselé zeli], [vlaji praporí], [vždicki]; **4.** dodržovat náležitou kvalitu a délku hlásek; **5.** zůstal, přezůvky i přezůvky, nepřijdu domů, výhrůzek, brožuru, upřímně, stůjíte; **6.** asimilace znělosti (spodoba): [sp]; [třk], [fč], [fk], [st], [fč], [šk], [tt], [zd], [zz], [gd], [st]; k spodobě dochází na začátku slova, uprostřed slova, mezi předložkou a jménem; **7.** dv (obě znělé) × asimilace znělosti (zpětná) [ftom]; **8.** obojí výslovnost: [schv] v Čechách, [zh] na Moravě; **9.** neutralizace protikladu znělosti: led [let]; **10. zdvojená výslovnost:** Jan Neruda, nejjistější, Tomáš šel, bez soli, předtančit, oznamme, bez sebe, poddaný, nejjasnější, v pecce, odtrhnout, rozzářit, užší; **souhlásky splývají:** slunný, kamenný, měkký, slezský, leccos, dětský; **13.** výslovnost bez j-; **14.** pečlivá výslovnost všech hlásek; **15.** [student], [klírink], [panyka], [bankrot], [dylema], [schéma], [intervjú], [inventura]; **16.** [gz]: exemplář, exulant, exil, existovat; **17. Erben:** napodobení zvuku valících se vln jezera – souhlásky v, l; zvuk tleskání – sykavky s, z a souhláska l = zvukomalba; **Neumann:** záměrné opakování r (zvukosled) + napodobení zvuku (hlučnost civilizace, lomož); **Halas:** opakování z = zvukosled + napodobení zvuku zvonu slovy = zvukomalba; **Mácha:** rozdíl dvou významových celků: opakování o (pomalý chod davu doprovázejícího Viléma na popravu), opakování e (pružná chůze odsouzenec)

Grafická stránka jazyka

PSANÍ I-Y/Í-Ý V PŘEDPONÁCH A PŘÍPONÁCH

1. výstava výtvarných, husí, křoví, stanovisko, císařství, rovina, houslista, výprava, husité, uprchlík, vzteklina, výrobní, kreslírna, výborný, vyšetřovatel, výmluvný, knihařství, výslech, vítavín, levice, šermíř, letovisko, učiliště, vozidlo, barvivo, vřesoviště, vyjadřovací, vysunutá, výjev, vysvědčení, výsuvný, výstupek, výstyk

PSANÍ I-Y/Í-Ý V KONCOVKÁCH

Koncovky podstatných jmen

1. vzor pán (muž., život., tvrdý vzor), např. pes → psi, psy, se psy; pstruh → pstruzi, pstruhy; s pstruhy, Španěl → Španělé, Španěly, se Španěly atd.; vzor hrad (muž., neživot., tvrdý vzor), např. stůl → stoly, stoly, se stoly; **2.** vzor muž (muž., život., měkký vzor), např. král → králi (královí), s králi; vzor stroj (muž., neživot., měkký vzor), např. cíl → k cíli, s cíli; **3.** 7. pl. – jednateli, anděly, kazateli, knězi, ctíteli, jitroceli,

hřídeli i hřídely, úhly, jmenovateli, kuželi i kužely; **4.** lesích, hříby, holuby, lvy, pštrosy, osly, tetřevy, jestřábi, motýli, nápisy, Petrovi, dopisy, lososy, moly, červi, červy, plazy, psy, drahokamy, čápi, močály, badateli, spisovatelé, o Nerudovi, v kotli, po nepřátelích, šindeli, cíli, na zřeteli, Honzovi, peněži; **5.** brízy, krásy, únavy, rosy, chvály, tmy, stopy, vázy; **6.** cibuli, cibulí, cibulemi; chvíli, chvílí, chvílemi; zemi, zemí, zeměmi; košili, košilí, košilemi; vrtuli, vrtulí, vrtulemi; neděli, nedělí, nedělemi; **7.** mísy, zprávy, skály, pilami, chvilích, chyby, dveřmi, v lahvi, otepi slámy, ve větvích, v konvi, v posteli, Moravy, na tabuli, chvilí, o přízi, na zemi, jívy, z Břeclavi, o holi, záplavy, vůli, chrpy, přílby, síly, hlízy, silami, v tvrzi, chvály, do Čáslavi, soli, obuvi, milí, hloubi; **8.** do skály, stodoly, trávy; v krvi, obuvi, mrkví; vedle lípy, žíly, budovy, o koroptvi, směsi, holi; ve stepi, větvi; z Bratislavy, Čáslavi, Příbrami, Jihlavy; u brízy, Chrudimi, mohyly; proti vůli, hrázi, návsí; na posteli, ploutvi, mosazi; pro chvíli, židli, krychli; na zeměkouli, televizi, mezi, schůzi; s jedlí, nesnázi, fazolí; **9.** žížaly, v nouzi, na hrázi, jívy, na větvích, lípy, kosi, mosazi, Šumavy, chvíli, houby, štávy, v košilích, perly rosy, haly, jedli, Sázavy, obuvi, na myslí, směsi, husy, po koupeli, slzy, krízi, dveřmi, broskví; **10.** vzor město: zavazadly, divadly, letadly, koly, vesly; vzor moře: poli; vzor stavení: zábradlími, údolími, stromovími; **11.** koly, příslovích, polí, křoví, zrcadly, zavazadly, vesly, švihadly, v podkroví, na nebi, nádobí, vítězství, údolí, po Labi, cly, počasí, vůli, zábradlí, bidly, pravidly, v údolích, Polabí, slovy, zdraví, zelí, mláži, území, stavidly, dřívím; **12.** mrkví a petrželí, na návsí, cibuli, s hřídeli (hřídelymi), stoly, vázy, květinami, v broskvích nebyvají červi, po jedli, datli, larvy, červy, viděli, lidoopy, Ostravy, v pondělí, z Chrudimi, v neděli, záliby, zabývá, řemesly, v Čáslavi, kouzly, automobily, cihly, vily, sběrateli, čápy, čápi; **13.** na návsí, na hrázi, v krvi, krokodýli, po mezi, z Mladé Boleslavi

Koncovky přídavných jmen

1. a) kosi, oslí, slepý, lesklí, nový včelí, milí, rychlí, ryzí, bosy, spanilí, nevidomý; **b)** cizím, zdvořilí, stěhovavý, lživým, přichozí, veselým psím, v tmavých, nezdravý, třpytivými, rybí, bílí, novými, soví, samy, učitelových; **2.** s novými světlými, známými, rybími, motýlími křídly, cizími, lesklými perlami, plechovými konvemi, nevidomými malými, lesklými rybama očima, milými a laskavými přáteli, pravými včelími, pohotovými obětavými zachránci, pronikavými pavími pokřiky; **3.** milý, soukromý, včelí, jazykový, želví, snaživý, duhový; **4.** veselí lidé, paví pera, v rychlých autech, důvěřiví mladíci, vytrvalí běžci, nad převíslymi větvemi, vrbovými proutky, jedlovými lesy, poctivými nálezcí; **5.** sousedovy děti, Lukášovi přátelé, bratrovy úspěchy, učitelovy výklady, Dvořákovy opery, lékařovy rady, Novákovy návrhy, sedlákovy koně, otcovy knihy, prezidentovi poradci, dědovy ruce, Milanovi spolužáci; **6.** z Ladových obrazů, pro dědovy králiky, v starostových návrzích, o myslivcových psech, za spisovatelovy romány, pro bratrovy košile, v Čapkových povídkách, v nových skladatelových skladbách, o sousedových slepicích, pro bratrovy koně, s Karlovými sešity, pro Pavlovy děti; **7.** bratrovi, bratrovy, šípkový, zdravý, Jiráskovy, Raisovi Zapadlí, dědečkovy, o Honzovi, samý, střídmi, nezdraví, sousedovými, draví, Jiráskovy, rybí, léčivým, Dvořákovy, spolužákoví, Erbenových, hudebaví, do teplých, zvyklí, učitelovy, strýčkovy, hovězí, kamarádovi, otcovy, dědečkovy, Dvořákoví, synoví, Dykovy, sousedovy, hudebníkoví, hudebníkovy, po strýčkoví, Jiráskovi, Hurvínkovi, Olbrachtovy, Nerudovy, hotovy, samy, malí, hraví, zdraví, čápi, laskaví (m. rod), laskavy (ž. rod)

Koncovky sloves

1. a) solit, zahalí, vysvětlí, pokazí, seznámit, nerozumím, nepochopil, zmýlí, nezlomí; **b)** sklopím, překllopit, neklopýtneš, uchopíš, hlásí, loví, pobízí, ozví se, omrzí, hubíme, slíbili, živí se, prochází se

VYJMENOVANÁ SLOVA A JEJICH ODVOZENINY

1. a) ubylo, nabytý, zbývající, bicí, bidlo, přibité, bylinný, babyka, přebírat; **b)** slyšet, blyštivé, plivat sliny, lysina, líčí se, plyšový, plytký, lisovat listy, lízat, lyže, polykat, odchlípnutý, lýtka; **c)** my děti, mít, myška, vymýtít, smyk, nachomytl se, myto, mýtina, nenamítej, mys, zmýlená, mýval, přesmyčky; **d)** pyšný, pytel, písek, klopytat, pykat, pit pivo, čepýří se, třpytka, lichokopytník, pisklavý, popínavá, pichlavý; **e)** nasytí se, syrové, sírová, sychravé, sirup, sykot, sípot, přesívat, sívy, přesypací, syrové, osikové, nasycený, silná; **f)** vykat, víří se, vysít obilí, viset na větvi, vysunout, výstup, vítězny, výří zrak, vydra, uvítý, povyšovat se, neviditelný, svinutý, visutá lanovka, výčítky, nezvyklé vypětí, vítězoslavně zavýskl, vine se, vinný, svišti; **g)** jazyk, podzemní, vyzývat, zívat, jazykovědný, brzičko, zisk, zítřejší, vyzývavé, jazýček; **2. a)** divoké býlí, bílý sníh, úbytek, sbitá bedna, odbyl, pobitá zvěř, živobyti, dobyli hrad, obileném, líbilo se, rozbité, vybitý, nabytí vědomí, pobízet, odbať, zbystřít, bitevní, odbijenou, nerozbitné, hbitá kobylka, ubíhala, přibírá; **b)** slyšet, mlýna, mlít, blýskat se, plyných, lisovat, lýkožrout, vylíčil, plyšové, plískanice, blízko, líška, neslyšně se plížila, plýtvat, škodlivý, líska, kraslice, libivá, lýtkový, splývavé, šplíchat, libové, lískový; **c)** míjeji se, myčka, milí, kmit, mýlit se, komihavý, zamítnout, mířit, umytá mísa, smíšené, kmitočet, mys, komická, hmyzožravec, vmíchat, mívat, chmýří, myslivna na mýtině, mýtné, důmyslný, umístit, smíření, námitku, nedomykavost; **d)** píst, rozčepýřené, piliny, zpytovat, pivoňka, přepychový, pilný zapisovatel, kopírovací, třpytivý, spis, pýr, odpykat, pichlavý, pyžamo, kropicí, spinací, pyšný, vpich, pihy, pitva, opílovat součástky, opylovat jetel, pilník, zpychí; **e)** sídlo, zesinal, sirky, vysychání, nasytit se, syrečky, sívá, vysídlování, syrová, usílovat, sytý, syrová, kyselina sírová, zásyp, síto, síňka, sypkovina, zásilka, sírotek, přesycený, sypký, síran, sýpký, rozesílat; **f)** vynutit, výšky, vízky, výheň, rozvítá, nezvyklé, výskat, vyviklaný, žvýkačka, vodní vír, Vysočina, zvyknout, neobvyklá, vítězství, zdvihnout, vily, vilu,

rozvířit, visí, víko, viníka, vidat se, vnutit, uvít, vidlička, vidle, výcvik, dochvilný, vyžle, vířily, výskot, výmyk, vikýř, výnosné, svislé, vytí psů, vyvinutý, výjimka z pravidla; **g)** jazýček, ozýval se, zival, brzy, vzývat, plazit se, cizím jazykem, prozíravý, získat, zírat, zimostráz, zinkový, zitřejší, nezištná, zidku; **3.** např. být (bychom, abych, živobytí, bývalý byt) atd.; **4.** lýkovec, omítnutý pilíř, osikové, sklíčko se zatřpytilo, přiblížil se neslyšně, blýská se, výhodná odbytiště výrobků, v zimě bydlela, bytě, libivé, blízké výloze, vyvyšování, zlozvyky, promiňte mi, slepit rozbité, omítnutý, nelíbí se mi, odmítavé a vyzývavé, my nechceme, opylený, sbitá, zbylých, vysilující, zbylé, vysypte slepicím, lýkovec, neplývejte zbytečně silami, odchlípnutá sítnice, vybilít, nabyt, veliký liják, škodlivý lýkožrout; **5.** obilí bylo silně, krupobitím, neplývejte plynem, omámila, libá, lip, domýšlivý, pyšný, být neomylný, pírem, brzy, brzičko, rozzívány, získal, hbitě nabili, statečně se bili, ozývalo se vytí, vítěz, vysoce, získal, výborné, cavyky, babička, pobyla, byl neodbytný, nabízel, líbily, bílé, zbývá, vybírávny; **6. a)** Zbyněk, Bítov, Zbiroh, Bivoj, Kladruby, Kobylisy, Bydžov, Přibyslav, Bystřice, Třebíč, bible, kombinace, Bylany; **b)** Libor, Polynésie, Liblice, Volyň, Lyon, Litovel, Lysá, Litva, Velim, Lipany, Libye, Filip, lyrika, polytechnika, poliklinika, lilie, lyra, politika, Litomyšl, limonáda, Liberec; **c)** mizera, komický, demise, Vysoké Mýto, Kamýk, Mydlovary, Mikuláš, Mississippi, komise, mikina, myrtový, mikroskop, Myjava; **d)** pyžamo, kopie, pyramida, pyrotechnik, pinzeta, spirála, Chropyně, Písek, Pyšely, Pyreneje, Pythagoras, Pisárky, Spytihněv, Pepík, spiklenci; **e)** situace, syntéza, synagoga, symbol, sířena, synonymum, signál, symetrála, syntax, symfonie, sympatický, Sychrov, Sibiř, Sýrie, Sykovec, Syrakusy, Silvestr, Sicílie, Rosice; **f)** vitamin, virtuos, kaviář, vizita, viadukt, provizorní, vikend, vitrina, vizitka, Vizovice, Vyšehrad, Viktor, Vítkovice, Zvíkov, Vimperk, Vítězslav, Závíš, Vinohrady, Děvín, Hedvíka, Vysočany, Povydíř; **g)** Zikmund, Ruzyně, zygota, Zimbabwe, zip, Zita, zirkon; **7.** např. Byl smělý. Bil se udatně. My se nedáme. Dej mi to.

SHODA PODMĚTU S PŘÍSUDKEM

1. padaly, onemocněly, zhroutily se, svítily, pospíšili si, rostly, učili jsme se, otevřela se, utichly, zastavily, zaselí, vydali jsme se, vedly, odvezli; **2. a)** Seifertovy básně ... upoutaly. Plachá mláďata se rozhlížela ... Vodní víry ohrozily ... Objevili se ... cizí lidé. Hosté už odjeli. Útvary vojáků pochodovaly ... Děti se směly. Děvčata tančila bosa. Děla zahřměla. Dopisy přišly ... Zákazníci byli nespokojeni. Koruny stromů se zmítaly ... Lidé se nestačili ... Cesty zapadly. Kořata se tulila ... Koně se dali ... Pokoušeli se najít příčinu obtíží. Ženy žehli. Ženy žehlily ...; **b)** Maňásci běhali ... Pavouci strašili ... Ukazatelé ... nebyli bráni ... (Ukazatele nebyly brány). ... třepetalí se pestří draci. Dny (dni) byly ... deštivé. Sledě (Sledí) byly (byli) velmi chutné (chutní). Bacilí (Bacily) způsobili (způsobily) ... Ledoborci (Ledoborce) vypluli (vypluly) ... Šály upletli (všeobecný podmět) nebo upletly (ženy, děti) ... Šály byly upleteny ... Sněhuláci ... roztáli a zbyly ... hromádky. Nosiče ... neunesly ... Horští nosiči museli ... Dřevění koničci (Dřevěné koničky) houपालi (houपालy) ...; **3.** Torpédoborce byly brzy objeveny. Mikrobi se rychle rozmnožili. Slanečky byly nyní levnější. Dni dávno minuly. Dnové (zastar.) dávno minuli.; **4.** Děti se psy běhaly/i ... Děti běhaly po polích se psy. Časopisy a knihy ležely... Kam se ty lidičky poděli? Rodiče by nám to vytýkali. Polsko a Česká republika si vyměnily ... Letošní deště a záplavy zničily úrodu. Zástupy lidí spěchaly na stadion, všichni se těšili, jak ... Štěňata a kořata se honila ... Na křižovatce blikaly světelné signály, pěši čekali ... , proudy aut se daly do pohybu. Stovky posluchačů se sešly, aby si poslechlý (poslechlí) ...; **5.** Maturantka a absolvent vysoké školy hledali ... Před hodinou přišli (přišel) tatínek a Eva. Na prázdniny odjel (odjeli) i Petr s Martou. Polsko a Slovensko si vyměnily ... Do městské pokladny přibýly velké částky peněz, které tam vložili daňoví poplatníci. Otec, matka i malé dítě vystupovali na vysokou horu. V Praze se setkala (setkali) Martina s Petrem. Na zájezd se přihlásily (přihlásili) naše zaměstnankyně a jejich přátelé. V závodě s časem zvítězili lidé i stroje. V závodě s časem zvítězily (zvítězili) stroje a lidé. Na nádvoří zámku se sešly davy lidí, aby vyslechly (vyslechli) slavnostní koncert. Tisíce lidí přišly o život. Děvčata s hochy běhala (běhali) bosa (bosi). Děvčata závodila s hochy. Matka s otcem odešli (odešla) do kina. Bratr se sestrou odjel (odjeli) na hory. Letec a jeho stroj vzletli do výše. Její dcery se svými chlapci tančily (tančili) až do rána. Skupinky lidí stály na ulici; rokovaly (rokovali) o tom, co se stalo. Osvědčili (osvědčila) se auta i řidiči.; **6. a)** poskakovaly po větvích, vyhledávaly škodlivý hmyz; na nebi, třpytily se; lovili červy ... v zemi; poli, přeletěli orlí, husy; nerozbyly se; otepi ... se rozvázaly; třepetalý se, tmavými tůněmi; silný, bránily, podali, vynikající výkony; poli, rozléhaly se; v zimě, vyhladověli, stahovali se, k lidským obydlím, hledali; stromy začaly, dni (dny) se ... prodloužily; **b)** chlapcovy oči se rozzářily, uviděl, rodiče koupili; tácy ležely umyté; schovaly se, pustili se, výroby, papírových, šily, kostýmy; přichozí byli mile přivítání; časy, lidé se změnili; vystupovaly (vystupovali) vily i vodníci, ozývaly (ozývali) se pěnkavy a skřivánci; hlásili zprávy o počasí; potřebovali, doprovázeli, dosáhli by, výkonů; oddily souhlasily s podmínkami; strávily jsme, byly naplněny pilnou, zajímavými soutěžemi

SKUPINY BĚ, VĚ, MĚ – BJE, VJE, MNĚ, PĚ

1. objednat oběd, oběhnout, běžná, objevné, oběžné, obětavý, obětí, objeť, objemný, objevit se, objet, sběr, oběžnice, zvědavý, objezd, věchet, vědro, vjezd, věšák, závěje, hvězda, zvěst, odpověď, světlo, svědomitá, vjemy, návštěvidlo, objektiv, výběh, napětí, pěšina, zpěvák, úpenlivá, stříbropěnná, pěst, zápěstí, pečovat, květináče, zpět, vyspělá; **2.** směšný záměr, měkký, mělký, zapomněl, obměna, pomněnka,

domněnka, vzpomněl si, zapomnětlivý, osamělý, oněměl, město, zatmění, zatemnění, z paměti, uzemnění, v hymně, zřejmě, nejrozumnější, výměnkář, příjemnější, rozumějí, rozumněji, sebevědomě, střídme, tamější, země, umění, směšná odměna, zjemnělé, nezměrný, měřící; **3.** příjemně se pobavil; rozumně, významně, upřímně, zřejmě, skromně, střídme, jemně, dojemně, strmě, známě, sebevědomě; **4.** rozumět, umět, porozumět (od rozum (um), rozumí); rozumně, rozumnější, rozumněji (od rozumný); **5.** upřímně, tajemně, rozumějí, osvědčilo se, uzemnění, nezapomněl, vyměnit, zatmělo, rozumně, upřímně, zřejmě, nerozuměl, vzpomněl, slaměnek, měním, zaměstnání, kromě, vědmy, vědí, nezměrný, změnami, srozumění, objevily se; **6.** věchet, popěvek, podběrák, úpět, zvědavá, odměnit se, Mělník, teploměr, změkly, opěrný, sběračka, pětiúhelník, koloběžka, ověňčit, poloměr, prověrka vědomostí, zavěsit, oběživo, zběh, ve prospěch, věci, vyměnit, svěží, objetí, rozběhnout, uvědomění, většina odběratelů, objevil se, chvíli se, objevitel, úpěnlivě bědoval, dospělý, cílevědomě, jemně, zpěněný, oběh, obět, připomněl, pěšina, nejdůležitější, opětovně, obětavý; **7.** mně (mi), mně, mně, mě (mne), mě (mne)

PRAVOPIS Ú – Ů – U

1. vzhůru, nůžky, drůbež, průvan, vůně, úskalí, úspěch, důvěra, trůn, úschovna, útulek, úsvit, tuze, ocún, pravoúhlý trojúhelník, neúrodný, úhor, působit, dolů, úslužný, úžasný, neúčast, způsobit úraz, úzká, túra, úplně, úkryt, úmyslně, zúrodnit, neúměrně, bezúčelný, neújpornější, úsilí, fakturu, neúhledně, kůra stromů, bezúročná půjčka, zúčtujeme, vůle, půjdeme dolů, neúspěšný, zaúpět, múzických, neústupný, vůkol, odůvodnit, údajů, zůstat; **2.** půjč, trojúhelník, úhломěr, účet, neúplný, kůlnou, kupa, neúčast, kůzleti, růžky, dolů, vypůjčil přezůvky (přezůvky), žluva, ocůny, výhrůžek (vyhrůžek), úhoře, způsobit, domů, skůtru, léčebnou kůru, cukrů, vrků, kvůli inventuře, zúčastnili, pozůstalosti, ústí, múzy, úvozová, vyústila, literaturu, úzký průchod, tribunou, úrodného, fůru

PŘEDLOŽKY Z/ZE, S/SE

1. se mnou, z lesa, s námi, ze spaní, z venkova, z dárků, s přítelem, z poslední dodávky, s námahou, s rozvahou, z kopce, z obratu, z pily, z vlaku, z obrazu, z talíře, ze strany, s málem, s bratrem, s barevnými; **2.** z toho, z očí, z úst, s batohem, s prázdnou, z toho, z pokoje, s Bedřichem, z okna, z očí, z myslí, z Prahy, s babičkou, z poezie, z pušky, s chutí, z výsledků, se zpožděním, s dětmi, z každé, z květu, kdo s koho, s dopisem, nebyl s to splnit úkol, z prken, z balkonu, z Prachatic, z vycházky s odřeným loktem, z mého hlediska, s rodiči, z cest, z postele, s námahou, z kukly

PŘEDPONY S-/SE-, Z-/ZE-, VZ-/VZE-

1. zedřený prací, zkouška, sbírat, scvrklá, spláchnout, cesta se zužuje, ztracený, zkrivená, zklamaný, zesinat, slepit, sbor, smazat, ztichli, stočilo se, na zkušenu, spadané, zhnědlo, vzkázat, svrhnout, vzpřímeně, vzplál, shromáždili se, vzbudit, shoda, sbohem, spřáhnout, zkrocený, zkrácená, ztvrdlá, zkumavek, zbohatnout, zblednout, sblížit se, na shledanou, zhlédnout výstavu, strávit víkend . . . , shlédnout z věže, ztepilá, shledání, sklídit, zvelebit, zvolat, zkáza, vzlétnout, zdražit, zkomplikovala se, vztahy se zkvalitnily, strhnout ze zdi, sbíječka, slézt dolů, zeslábnout, zprava, zkalit; **2.** zežloutlo, spadalo, strávil prázdniny, ztichl, shrabujeme, scvrklé, shnilo, neztrácej, shora, zpozoroval, zpočátku, zcela, ztratili se, zhlédl, stéká, shodě, schválena, stěží, vzklíčilo, způsobně, sbormistr, zkoušel, zpěváky, skácel se, spotřebovali, skrývat se, ztemnělých, vzhlížel k otci s úctou, zjara, ztenčily, spatřili, sužovala nás žízeň, zprudka, zvedl se, ztěžka, skončila, zmazal ses, zticha, shon, sčítat, sbíral, zkrátka, spočívá, scestí, sbíhali se, zpozoroval, ztlumili, nestěžujte si na ztížené podmínky; **4.** sjednat mír – zjednat pořádek, svrhnout vládu – zvrhnout vůz, skreslit dohromady (spojit v jedné kresbě) – zkruslit událost, sbit poličku – zbit psa, shlédnout dolů – zhlédnout výstavu; **5.** vzkříšit, shrnout, zmrznout, zeslábnout, vztyčit se, schýlit, vzpřímit, splynout, zúžit, sestřelit, sehrát, stáhnout (jiné je vztáhnout), vzkázat, zjevit se, vzbudit, skoupit, splatit, strpět, strnout, způsobit, strávit, ztlumit, skácat, zpozorovat, zvolat (schůzi) – zvolat (hlasitě), ztratit, zúčastnit se, zpotit se, zorganizovat, skončit, stvořit, vzbouřit se, vzklíčit, vzplanout; **6.** smazat (setřít mazáním) – zmazat (ušpinit), sjednat (smlouvu) – zjednat klid, stlouci (máslu = dohromady) – ztlouci (nabít někomu), slézat (dolů) – zlézat (skály), skopat (shora, dohromady) – zkopat (upravit terén nebo někoho pokopat), směnít (peníze) – změnít (zaměstnavatele); **7.** s- (směr dohromady): sbratřit se, stulit se, scelit, sblížit, stisknout, sbalit; s- (směr dolů): svalit, shodit, svěsit, skanout, sklátit (ořechy); z- (změna stavu, vidu): zničit, zranit, zchudnout, zkržít, ztuhnout

PSANÍ SOUHLÁSEK VE SKUPINÁCH

1. pražští, děcko, většina, množství, obsypaná, raný, půllitr, skleněný, odtáhnout, racci, bezstarostné dětství, rozzářené, rozložení, francouzská, ledečští, rozspané, deník, denní, beztrátová, dennodenně, vinen, vinný, povinnost, krocaní, podaná žádost, slezský, knížectví, račí klepeta, masný, pařížská, snazší, vyšší, hezčí, tenčí, měkký, kostěný, uštknutí, francouzští, šatstvo, dovězt (doveze)

k zpracování; **2.** vonný, příčná, neomylný, slunné, nezákonný, obarvený, bezjemenný, půldenní, rutinní, týdenní, ranní, postranní, sezonní, vraní, telefonní, havraní, rané, klokání, jeskynní, dennodenní, bezcenný, okenní, ceník, rané zeleniny, dceřiná společnost, nečinně, zákoník, nevinné, je vina, povinen, panenské, velká vina, dané, vinice, povinnost, kostěný, ranní ptáče, ranná infekce (od rány), povinná, ruměný, celodenní, soukenný, skleněný, vonná, obdělaný, viník, lodní deník, cenina, kolenní, cenná, senná rýma, zkušební kameník, prokázáný, trestný, rané brambory, panna, nestranný, vinný střík, výměnný, panna a panenka; **3.** podaná žádost, oddálit, poddůstojníka, podnebí, oddíl, oddenek, oddechli, poddanství, oddací, odbojní, odlitek, oddychoval, odolávat, poddolované, podíl, nepoddávaje se, noddělitelná, odkvetlé, život poddaných, podaná ruka, pozadí; **4.** nejasná, nejjizlivější, v klíce, ještě nejistější, nejjednodušší, nejjasnější, nejméně, čím dál nejistější, nejedovaté, babičiny, měkoučká, Evičino, na měkko (i naměkko), tetičiny, měkkýš, nejvyšší, měkce, nejsušší, měkkost, pevnější, tvrdší, starší, nejtišší, zátiší, nejedna, nejedovatější, leccos, v pecce, nejjakostnější, nejplašší, jednodušší, do pece, indonéština, lotyština; **5.** pec – pecka, píce – pícka, packa – Paka, rak – racek; **6.** pražský – pražští, brandýský – brandýští, kroměřížský – kroměřížští, zábřežský – zábřežští, tuniský – tuništi, domažlický – domažličti, ledečský – ledečšti, rakovnický – rakovničti, hradištský – hradištsi, indonéský – indonéšti, bystřícký – bystříčti, lipnický – lipničti; mužský – mužští, dětský – dětští, brzký – brzci, blízký – blízcí, lidský – lidští, těžký – těžci; **7.** dobrušští, černošští, dobříšští, veltruští a kroměřížští, holičti, pražští, zatecti, krkonošští, sašti, mořšti, maličci, prušti, městští, brandýšti (brandýské festivaly), francouzští; **8.** tenčími, vinný, zúčastnil, telefonní, v mikrovlnné, rozvzteklý, rozškrtnout, brzký, kamenný, novoveských, oddenek, poddůstojníka

PSANÍ VELKÝCH PÍSMEN

1. a) Organizace spojených národů, poslanec Parlamentu České republiky, ministr dopravy a spojů, rozhodnutí Ústavního soudu, členské státy Severoatlantické aliance, zasedání Rady Evropy, Evropská unie, Listina základních práv a svobod, Občanská demokratická strana, Filozofická fakulta Karlovy univerzity, Komerční banka, Základní škola v Počátkách, Raisovo gymnázium Hlinsko, Městský úřad Mikulov; **b)** Spišská Nová Ves, Ústí nad Orlicí, Lázně Bělohrad, Janské Lázně, lázně Teplice, Karlova Studánka, Nové Město na Moravě, Hluboká nad Vltavou, Kysucké Nové Město, Újezd nad Lesy, Karlovy Vary, Nové Zámky, Ústí nad Labem, České Budějovice, Rokytnice v Orlických horách, Lhota pod Horami, Bystřice nad Pernštejnem, Libice nad Cidlinou, Lysá nad Labem; **c)** kraj Vysočina, Niagarské vodopády, moravské nížiny, země Koruny české, jihočeské rybníky, černomořské pobřeží, Dominikánská republika, Tichá Orlice, pohoří Ural, pražská Národní třída, restaurace U Kalicha, třída Doktora Beneše, nábřeží Bratří Čapků, ulice Na Skalce, poloostrov Apeninský, náměstí Hrdinů, ulice Pod Zámeckými schody, Česká republika, souhvězdí Velký vůz, Černé moře, olomoucké kašny, české pohraniční hory, Londýnská ulice v Praze, mys Dobré naděje, Severní Amerika, jižní Čechy, ulice U Topíren, ulice V Jámě, Spolková republika Německo, Dálný východ, Malá Fatra, Zahradní Město; **d)** Vyšebrodský klášter, Staroměstský orloj, svatováclavský chorál, husitské legendy, Velkomoravská říše, Staroměstská radnice v Praze, svatojacobský kostel, Vladislavský sál, dům U Jednorožce, Zelenohorský rukopis, novoroční blahopřání, modranská keramika, starozákonní texty, Národní divadlo, ortodoxní žid, karlovarské léčivé prameny, chrám svatého Mikuláše na Malé Straně, zámek Konopiště, kutnohorské stříbro, návštěva Svatého otce, příběhy vodníků, anglická královna, verše ruchovců, český král, korunovační klenoty, chrám sv. Jakuba, starobylá Prašná brána, hrad Sychrov, Moravan, Pražský hrad, Pražské květnové povstání, Den Země, druhá světová válka, boj za rovnoprávnost černochů, francouzská vlajka, křesťané, židé a muslimové, Jihočeši a Severočeši, Vánoce, bitva na Bílé hoře, Pražské jaro; **2. a)** polednice, vodník a víly; římských císařů, Albrecht Habsburský; krumlovské, Vítkovců, Český Krumlov v jižních Čechách; Červená Lhota; Lucemburků, Karel Čtvrtý; Koňský trh, Václavské náměstí; generací májovců, Vítězslav Hálek; středních škol, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky; Babičino údolí; **b)** Střední průmyslovou školu stavební, Vysoké učení technické v Praze; v brněnském nakladatelství Atlantis; v severních Čechách, Česká Lípa, Jablonec nad Nisou; Praze, Malé Straně, chrám sv. Mikuláše, nádvoří Pražského hradu, Svatovítský chrám; v jižní Itálii; Severní Ameriky, Grónsko; Staroměstském náměstí, dům U Zvonu; Kanárské ostrovy; Kostelec nad Černými lesy, do Trutnova, v ulici Za Komínem; Psohlavci, chodské rebelie; Českého ráje; ve španělských, u amerických břehů; Mikuláše, Vánoce, Štědrý den; **c)** píse Ti, Tvů; Mistr Jan Hus, v Betlémské kapli; Chodsko; opera Hubička; zajiček Nebojsa, Pardubic, Kunětická hora; bitvu na Bílé hoře, pro Čechy i Humpolecko; Měsíc; českým lázním, Mariánské Lázně, lázně Teplice; V Podkrkonoší, ve Dvoře Králové nad Labem; obraz U nás v Kameničkách; Karel Havlíček Borovský, Král Lávra, Tyrolské elegie a Křest svatého Vladimíra, v jihotyrolském Brixenu; cyklus Má vlast; cestopis Cesta na sever; novozákonní příběhy; na Malé Straně, dům U Dvou slunců; **d)** Smetanově síni Obecního domu; Petříně, Myslbekova socha Karla Hynka Máchy; Máněsuv Orloj; Polárku, souhvězdí Velký vůz; obecní nebo městský úřad; Měsíc, v Postupimí, Postupimské dohody; husité se dělí na pražany a tábority; Organizace spojených národů; Dálného východu; Svatá Helena; Nokia; jezdí felicii; Základní školy v Prostějově; v Indii, indická rupie; křížové výpravy, do východního Středomoří; třicetiletá válka; Kutnohorského dekretu, na české univerzitě, Čechů; **e)** v Dobré Vodě u Karlových Varů; Měsíc; egyptské pyramidy; českými zeměmi; pražským, Staroměstské náměstí, kamenný Karlův most a Hrad; Pravidel českého pravopisu; Nobelovy ceny za literaturu; Českomoravské vrchoviny, Devět skal; sluneční soustavy, Země; nerudovské postavičky z Povídek malostranských, Nerudovo, Český rozhlas, Jihlavské listy;

na Třeboňsku; Nízké Tatry; náměstí Míru, ulice V Rámech; o Velikonocích, značky Škoda Fabia; **3.** Lysé hoře, Beskydech; Severní ledový oceán; Evropanů, v Americe, indiánů; na Šumavě, Černé jezero; středních Čechách, Českomoravské vrchovíně, na Plzeňsku; Krkonošského národního parku; Suezský průplav, Rudého moře; V Havlíčkově Brodě, Kafkův pomník, Borovského, Budoucnost; Jaderského moře, v Chorvatsku, českých; **4.** Pražané = obyvatelé Prahy, pražané = husité pražského křídla; Bílá hora = vrch, místo bitvy 1620 – Bílá Hora = osada, část Prahy – bílá hora (barevně, např. zasněžená); Slunce = hvězdářsky, nebeské těleso – slunce = obecně; Staré Město = v Praze (název čtvrti) – staré město (dávno založené); náměstí Míru = název náměstí – Náměstí Míru = název stanice praž. metra; Londýnská ulice = název ulice v Praze – londýnská ulice (jedna z ulic v Londýně); Newton = vlastní jméno – newton = fyzikální jednotka; starý zákon = dřívější, zastaralý – Starý zákon = část Bible; **6.** mys Dobré naděje, sluneční soustava, káva Dadák, nakladatelství Albatros, Mrtvé moře, Ministerstvo financí ČR, U Dubu, Lidové noviny, kostel sv. Michala

HRANICE SLOV V PÍSMU

1. jen dohromady se píší: pravděpodobně, dlouhotrvající, podivuhodný, úctyhodně, černošedý, bezmála, svatosvatě, dennodenní, modrozelený; **2.** dvacet jeden – jedenadvacet; třicet osm – osmatřicet; devadesát devět – devětašedesát; dvě stě padesát šest – dvě stě šestapadesát; tisíc devět set čtyřicet osm – devatenáct set čtyřicet osm (osmačtyřicet); **3.** sladkokyselá okurka, ping-pongová hra, průmyslově vypělá země, odborně zaměřená přednáška, sociálnědemokratický tisk, vztahy občanskoprávní; **4.** Rh-faktor, Frýdek-Místek, bude-li, Karel Havlíček Borovský, Rímského-Korsakova, hřib satan, vitamin C, chemik analytik, kuchař-číšník, mohl-li bys, jestli, zdalipak, neboli, v zemědělsko-potravinářském, rusko-japonská válka; **5.** např. přitom se nic nestalo × při tom si kreslila; vtom se ozvala rána × v tom kufru; hned nato odešel × na to se neptej; natolik tě znám × na tolik úkolů nestačím; Pavel nechce, zato lva se vyzná × za to se nemusíš stydět; dělá jakoby nic × choval se, jako by se bál; **6.** zá-znam, ne-do-statek, pře-klad, na-stu-pu-je, pře-pra-co-va-ný, množ-ství, vy-vr-vat, od-tla-čit, ná-hled atd.

ZKRATKY A ZNAČKY

1. sl., sv., mn. č., str. nebo s., p., pí, v. r., př. n. l., a.s., po Kr., ap. nebo apod., čl., stč., n. m., atd., tj., např., tzv., aj.; **2.** Mor. Třebová, Ml. Boleslav, Uher. Brod, Ledeč n. Sáz., Týn n. Vlt.; **3.** MUDr., Ing., Mgr., Bc., PhDr.; **4.** Rukopis Královédvorský a Zelenohorský; PC – personal computer (osobní počítač); CD – compact disc (kompaktní disk) nebo corps diplomatique (diplomatický sbor); P. O. Box – post office box (poštovní schránka); O. K. – ano, správně; P. F. – pour féliciter (pro štěstí – novoroční blahopřání); s. r. o. – společnost s ručením omezeným; PharmDr. – pharmaciae doctor (doktor farmacie); **5.** zkratky – zpravidla malými písmeny, kromě iniciálových zkratek, ukončují se tečkou (např. tj.) × značky – bez tečky (km, hl, mf); **6.** m, km, cm³, l, a, ha, ks, g, kg, q, Kč, s, lx, V, f, t, A, W, sin, ff, p, C, O, H₂O, r; **7.** 10%, 100 km, 100km vzdálenost, 90° úhel, 12° pivo, 2% roztok, 2× = 2krát, 5násobný; **8.** MFF, MF, ARO, EU; **9.** 2. února 2008, 2. 2. 2008, 2. II. 2008, 2/2 2008, 2/2 08, 2/II 08; 2008 02 02, 08-02-02; **10.** str. 21, 21. str., 3), 10. sv., sv. X., v 8 hod., o 5. hod.

ČLENICÍ ZNAMÉNKO ČÁRKA

Čárka ve větě jednoduché

1. a) červeně, růžově; **0;** velké, těžké; **0;** hračka, plyšového medvídka, vozím; Slávii, pražskému ... klubu, se; Novák, učitel angličtiny a třídní 1. ročníku, ve; **b)** Třída, svítící ... lavicemi, lákala; moudrá, zkušená a dobrosrdečná; cesta, vinoucí ... kopcem, najednou; povrchní, lehkomyšlný; tichou, zasněnou; vlaštokvy, létající; **0;** Jabloň, rostoucí ... okny, zasadil; **0** prázdninách, to; Václav III., český, polský ... král, byl; **c)** neseš, lvane; pomalu, tiše, s nechutí; za týden, tj.; Haló, vraťte; mléko, máslo, rohlíky; se, Bětuško, do; kuželky, to; V lese, tam; Spi, děťátko, spi; Brř, ta; s přáteli, bylo ... večer, vydali; táboření, kolíky, cáry; s Francouzi, nebo; společník, ale i; píšeme, čteme; vrátí, pokud se nemylim, začátkem

Čárka v souvětí

1. pospíšit, abych ... včas, jinak; se, budete-li souhlasit, až; světla, ale ... v polostínu, protože; Rybník, ve kterém ... brouzdali, byl; ven, až když; kopá, sám; přšelo, a proto; slušně, nebo

PSANÍ SLOV PŘEJATÝCH

1. perspektiva, manikúra (manikýra), inventura, disciplína, lokomotiva, bazén, citron (citrón), sezona (sezóna), archiv (archív), pasivum (pasivum), syntéza, tuberkulóza, angína, konferenciér, kontejner, refrén, ekzém; **2.** fyzika, poezie, univerzita, režisér i režizér, renesance i renezanace, mechanizace, krize, agrese, diskuze i diskuse, demise

Nauka o slovní zásobě – lexikologie

SLOVO A JEHO VÝZNAM (SÉMANTIKA)

1. např. silný jako dub, kluk jako buk, mlčí jako pařež, tenká jako proutek, tlustý (špinavý) jako prase, zub času, slon v porcelánu, jablko sváru;
2. je pasivní, nešikovný, nepokojný, vychytralý, je dobrosrdečný, nikomu neublíží, je šikovný (zručný), je vyhublý (vytáhlý), nic nevyzradí, je hodný, nelze mu věřit, nestálý; 3. nemá zdravý rozum (ne hloupý!); 4. jde to snadno, roste rychle, stále, hodně lže, je hubený, dívá se hloupě; 5. Dvakrát měř, jednou řež. Kdo moc spěchá, ať si sedne. Práce kvapná málo platná. Pečení holubi nelétají sami do huby. Komu se nelení, tomu se zelení.; 6. pleť bílá jako alabastr, bílé vlasy jako sníh, tělo bílé jako tvaroh, slezl z kolotoče bílý jako stěna; 7. **slova lexikální:** haf, tam, zdaleka; **slova lexikálně gramatická:** my, jednička, nosit, velký, tři, mně, byl bych plakal, tvých; **slova gramatická:** od, když, neboť, necht; 8. **slova značková:** hodiny, voda, sklo, kyslík, brko, chudý, tráva, krk, bílý, keř, chleba; **slova popisná:** zahradník, sběračka, obydlí, teploměr, sněhobílý, nosič, umyvadlo, nástěnný; 9. automechanik – opravuje, seřizuje auta; fotograf – zabývá se fotografováním; psycholog – odborník v psychologii (duševní stav pacientů); jazykovědec – zabývá se studiem jazyka; kadeřnice – odborně upravuje vlasy; výtvarník – výtvarný umělec (malíř, sochař aj.), pekař – vyrábí chléb, pečivo; prodavač – prodává v obchodě zboží; zámečník – vyrábí, opravuje zámky = **slova popisná**

Složky významu slova

1. zlato – kov – nerost; podstatné jméno – jméno – slovo; elipsa – křivka – čára; vlčák – pes – savec – zvíře – tvor; kyselina sírová – kyselina – sloučenina; Antonín Slavíček – krajinář – malíř – výtvarník – umělec; 2. větný člen – rozvíjející větný člen – přívlastek – přívlastek shodný; živočichové – mnohobuněční – obratlovci – savci – šelmy – šelmy kočkovité – tygr

Nadřazenost, podřazenost, souřadnost

1. zemědělské stroje; kovy; šelmy; zemědělské plodiny; zelenina; 2. **slova souřadná:** pšenice, oves, žito, ječmen → **nadřazené slovo:** obilí; švestka, bluma, třešeň, jablko → ovoce, **podřazené slovo:** švestka nantéská; zelí, květák, mrkev → zelenina, mrkev karotka; smrk, jedle, borovice → jehličnany, smrk stříbrný; candát, kapr, štika → ryby, kapr říční; 3. houba, tanec, nápoj, kov, zelenina, oděv, lék, strom, odborník, sportovec, peníz, motýl, loď, zbraň, nářadí; 4. lín, petržel, guláš, proso, židle, panenka; 5. Anglie; 6. neutrum; kondicionál; superlativ; plurál; přezens; genitiv; 7. b; 8. petržel, celer, mrkev; vlakem, autobusem, autem; přívlastek, předmět, doplněk; házené, vybíjené a košíkové; na klarinet, saxofon; pero, tužku, gumu; slepice, krůty, husy a kachny; rod, číslo, pád; 9. **a)** společný původ, základ slova **b)** způsob tvoření (odvozování), **c)** věcná souvislost, **d)** ozdoby, **e)** barvy, **f)** protiklady; 10. Tyto objekty (stavby) pocházejí... Houby nebyly červivé. Sourozenci jsou...

Jednoznačnost a mnohoznačnost slova

1. slova jednoznačná: tasemnice, náves, měkkýš, Afrika, kroužkovec, dva, oxid, haf, příslovečné určení, tečna, citoslovce, slepýš, Pardubice, klíště; 2. např. z vědních oborů jazykověda, matematika, astronomie, psychologie, fyzika, historie, literatura, biologie, umění, chemie; převážně slova jednoznačná; 3. **vlastní jména:** Lavoisier, Vladimír, Londýn, Čechy; **termíny:** kosmos, rohovka, buňka, krychle, dialekt, otazník, sousloví; **citoslovce:** cink, frnk; **jiná slova:** mnich, židle, obálka, truhlárna, kostel, škrob, lečo; 4. c; 5. zornice; 6. kostra, zub, jícen, lopatka, žíla; 7. **koruna:** ozdoba královské hlavy, odznak panovníka (hodnost), království, platidlo, část stromu, vyvrcholení, vnitřní květní obal, hudební znaménko k prodloužení tónu; **hlava:** horní část těla, sídlo rozumu, paměti ap., život (jde mu o hlavu), vedoucí osobnost, kapitola aj.; 8. např. srdce, jazyk, hřbet aj.; 9. např. ještěrka = drobný ještěr, akumulátorový vozík; 10. kohout: samec kura, požár, sokové; kohoutek: zařízení u vodovodu, luční bylina, páčka spouště

Homonyma

1. **rys:** kočkovitá šelma (slovan.); výkres, papírový rys (z něm. Riss), nárt (z něm. Rist); **žínka:** expr. žena; kus tkaniny k mytí; **brněň:** kovová ochrana bojovníka; nepříjemný pocit; **žít:** být živ; žnout (trávu); **vinný:** mající vinu; vyrobený z vína; **bylina:** rostlina (léčivka); rus. lid. hrdinská báseň; **jeřáb:** ke zdvihání břemen; strom; **matka:** žena ve vztahu k dítěti; matice; 2. **rubáš:** rubáš pro zeměle, rubáš uhlí; **kosy:** pozoroval kosy, naklepávat kosy; **pravi:** praví džentlmeni, statistika pravi; **víru:** ve víru tance, přestoupit na jinou víru; **má:** má matka, má se dobře; **pil:** vlastní několik pil na dřevo, pil ze studánky; **doprava:** silniční doprava, odbočit doprava; **perem:** kresba perem; perem v pračce (nespis.); **hub:** našli hodně hub, hub myši; **pec:** pekařská pec, pec to v troubě; 3. být – bit, pyl – pil, slepiš – slepýš, objeti – oběti, let – led, vysel – visel = **homofony**; 4. jí (sloveso, zájmeno), pily (subst., sloveso), sil (subst., sloveso), žal (subst.,

sloveso), září (subst., sloveso); **5.** a), c), d); **6.** homonymita úplná, poslední dvě věty (zdraví) – homonymita částečná (v některých tvarech); **7.** materiál – město; město – plastika, obraz Ježíšova narození; hrazené sídlo – sídlo prezidenta; město – víno tam vyráběné; jednotka tlaku – francouzský vědec; **8.** homonymita zvuková (odlišnost grafická) = homofony; **9.** zhlédnout divadelní představení, shlédnout z výšky dolů; snop obilí – chová se jako snob, tenký led – zkušební let; prší a blýská se – blízká vesnice; zbit nepřítel – sbit ptačí budku; medvídek mýval – mival rád buchtý; fenka hlasitě vyła – honosná vila; **10.** homonymita: vyjezděné koleje – studentské koleje; stisknout kliku dveří – mít kliku; drát peří – ocelový drát; vosí pas – cizinecký pas

Synonyma

1. kino – biograf, avšak – ale, mnohokrát – mockrát, ošklivý – nehezky – škaredý, jestliže – -li, běžet – utíkat, jít – ráno, ruka – paže, pěšina – cesta, historie – dějepis, mluvit – hovořit; **2.** dřevěných destiček; venkovské obydlí (chalupa); pěšinkou; blankytné, prudký; zase, okamžitě, bezdůvodně; Pak (Nato), přítel, nepřetržitě; zhlédli; Nikdy nelhal (Pokaždé mluvil pravdu); Uvařím; Navštívím (Jsem studentem); Ocitl se bez přátel a blízkých; levně; vyrábějí; zbytky; **3.** synonyma: dívka – holka, vesnice – dědina, letadlo – aero, pán – muž, obchod – krám, hospoda – krčma; souřadné výrazy: tužka – pero, klobouk – čepice, sklenice – hrnek; nadřazené výrazy: uzenína, had, kniha; **4.** neďevej se, hudbu, zármutek, nemoc, osud, přivedly ho..., půvabná dívka červených tváří, brzy, chlapce, koni, zaradovala se, hezky, smůlu, hospodář, děvčete, dobře, kalhoty, holinky, opravdu stařec, staré šaty; stále, psem, choval se neurvale (neslušně); **5.** úplný, spojitost, slyšení, nepodepsaný, důkaz, pravý (hodnověrný), jemná (slušná, nevtíravá), tvar, známkování, zpráva, stejnočrtný, knihovna, veselohra, vývoz, myšlenka, čínorodost, doklad, nepříznivý, podstatné jméno, písemnictví, soupeř, počítač, umístění v nemocnici; **6.** medikament (medicína), parazit (paraple), meridián, funus, mašina, slovní význam lexikální a gramatický, styl, syntax, vokativ, pasivum, kondicionál, geografie, komitét, helikoptéra; **8.** např. boj – bitva, pranice, zápas, utkání, střetnutí, řež, půtka, potyčka, šarvátka, rvačka, srážka; hlína – zem, prst; kouř – dým; hora – kopec, vyvýšenina; přání – žádost, touha, tužba (přání – gratulace); levný – laciný; křivý – nerovný, zahnutý, pokroucený; známý – významný, věhlasný, proslulý, proslavený, význačný; pozorovat – sledovat, dívat se; studovat – učit se, zkoumat, bádát; málo – nemnoho, nepřilíš, nepatrně, trochu; mimo – kromě, vyjma; avšak – však, ale, nicméně; protože – poněvadž, jelikož, ježto, neboť; -li – jestliže, když, kdyby; autor románu – spisovatel, tvůrce, původce; jedovatý vítr – ostrý, pronikavý; neúplná zpráva – kusá, necelá, částečná; téměř sto let – takřka, skoro, málem, bezmála; objasnit situaci – vysvětlit, vyložit, osvětlit; stateční bojovníci – nebojácní, neohrožení, hrdinní, udatní, chrabří, smělí; hrubé jednání – neurvalé, neslušné; **9.** např.

skoupý lakomý lakotný hrabivý hamižný chamtivý	nerad vydává majetek navíc touží po větším majetku totéž, ale intenzivnější nenasytně shromažďuje majetek nadmíru touží po zisku totéž, ale intenzivnější a citově zabarvené	= touha po majetku
---	---	--------------------

dům budova stavba stavení obydlí barák srub chatrč chalupa chýše vila chata palác barabizna	budova k obývání větší stavba i nedokončený dům spíše venkovské lidské, k bydlení obydlí, hovorové menší stavení sroubené z klád, kůlů nuzná, primitivní chalupa menší venkovský dům velmi jednoduché, chudé obydlí výstavnější dům, v zahradě menší stavba k přechod. rekreačnímu pobytu reprezentační budova expresivní označení rozbité, neudržované stavby
--	---

10. s radostí přijímám, nechám se přesvědčit, dám se ostříhat, bez souhlasu, přistál, obžalobou, stažena, vynález, překážky; **11.** tulák – pobuda (expr.), poberta (nespis.) – zloděj; dareba – raubíř (nespis.); nezval, neukradl, neštípil (nespis.), stupňování významu (míra viny);

12. odlišnost zejména stylistická (v slohovém, citovém zbarvení, z hlediska spisovnosti a míry užívání)

dítě dětátko capart robě fakan harant prcek mrně parchant dítko	stylově neutrální zdrobnělina (citově zbarvené) obecná čeština nářečí obecná čeština, hanlivé expresivní obecná čeština, expresivní obecná čeština, expresivní vulgární knižní	= nedospělý jedinec
--	---	---------------------

pít bumbat chlastat chlemtat	neutrální citově zbarvené, dětské obecná čeština, vulgární (o alkoholu) obecná čeština, vulgární (o zvířatech)
---------------------------------------	---

podzim jeseň	neutrální básnické, knižní
-----------------	-------------------------------

13. ústa = expresivní: pusa, pusinka, hubička, huběnka × zhrubělé: huba, tlama, drážka, kušna, tlamajzna, moula, zobák; obecná čeština: papula nepořádek – neutrální: neuspořádanost, nelad, zmatek, chaos; hanlivé: galimatyáš, maglajz, brajgl, virvál, bordel

14.

kmet stařec dědeček děda dědek	knižní neutrální citově zbarvená zdrobnělina citově zbarvené citově zbarvené, hanlivé
--	---

niva pole role lán	knižní neutrální zastaralé, knižní rozlehlé pole
-----------------------------	---

kůň kobyła herka oř komoň	neutrální hovorové (klisna) obecné, expresivní (starý kůň) zastaralé, knižní zastaralé, knižní
---------------------------------------	--

lká nařiká pláče bulí	básnické neutrální, intenzivnější pláč neutrální nespisovné
--------------------------------	--

říká praví	neutrální knižní
---------------	---------------------

parník paroloď	neutrální zastaralé
-------------------	------------------------

brambory bandory zemáky erteple	neutrální nářeční nářeční nářeční
--	--

krajíc skýva	neutrální knižní
-----------------	---------------------

15. blyštěla: blýskat se (neutr.), třpytit se, svítit, jiskřit, zářit (odliš. míra lesku); čněl: vyčnival, tyčil se, vypínal se, zvedal se (jemné významové odstíny); dlouhán: čahoun (nespis.); děsný hlad (cit. zbarv.): velký, ohromný, hrozný, strašný; neutěšený stav: neradostný, bezútešný; potyčka – srážka, střetnutí, půtka (zast.); 16. nezřídka (kniž.), holka (hov.), kapánek (obec.); facka (hov.) – políček (kniž.); sličný (kniž.), Pražan (kniž.), jícha (zast.), netoliko (kniž., zast.), pasíva (odb.), planout a plát (kniž.), chmaták (obec. slang), poberta (zast.); pagáč (nář.); pošťák (obec.), listonoš (neutr.), mrskut (nář.), parta (hov.), zraky (zast.), kukadla (obecněčeské), světla (slang), panelák (hovor.), pakliže (zast.),

pakli (zast.), jestliže (kniž.); moc (hovor.), základka (nespis., slang); **17. a)** stále – pořád, chlapec – kluk; **b)** jablňo – strom; **c)** odvětit; **18. a)** ručeť; **b)** čumět; civět; makat, fachčit; flákat se; prima, fajn; vercajk; štempl; furt; **c)** ogar, šuhaj; **19. cit. zabarvení kladné:** tatka, tatínek, tatík; maličký, mrňavý; **záporné:** fotr; cpát se, ládovat se; pačesy; **cit. zabarvení:** hrozný, strašně, děsně; ségra; **20.** mží – mrholí – krápe – poprchává – prší – cedí – leje jako z konve; chladný – studený – mrazivý – ledový; křičí – řve – ječí – burácí; **21.** zaměnit lze: nečistota – špína; např. tenký (slabý) proutek × slabá útěcha; měkká (hladká) mouka × měkký polštář; křičet (hlasitě volat o pomoc) × volat (telefonovat); **22.** bezcitný (nehumánní), nebojácný, nečistý, necelý, bezútešnost (beznaděj), nedaleko, nejemný, nedůvěřovat, bezpráví (nespravedlnost), nemalý, nezřídka (nejednou), nemladý; **23.** Tyto houby jsou jedlé a chutné. – Obdivovali jsme tam jejich umělecká díla.; **25.** Podnikli jsme výpravu do polárních krajin. Oděl se teple. (Oblékl si teplý oděv.) Vydal se k neznámým ostrovům na nebezpečném plavidle. Pořizoval si zápisky o své cestě do Recka. Sledoval pozorně zajímavou krajinu. (Pozoroval soustředěně zajímavou krajinu.); **26.** rázný – energický, rozhodný, řízný; rázovitý – osobitý, svérázný; křepký – svižný, pružný, čilý, hbitý; křehký – lámavý, málo odolný, ale i něžný, útlý; ustavit = utvořit (institut, organizaci): ustavit vládu; ustanovit = jmenovat: nástupce, nového ředitele; nebo stanovit, určit: datum odjezdu; zákonost = vlastnost něčeho zákonného, zdůrazňuje se dodržování právního řádu (zákonost voleb); zákonitost = skutečnost podle zákona; obecné vědecké termíny, vyjadřuje logickou následnost jevů (zákonitosti společenského vývoje); skromný = nenáročný (má malé nároky, požadavky): skromný člověk, nebo prostý: skromné poměry; skrovný = malý: skrovné výděly

Antonyma

1. dole – nahoře, pravý – levý, pravý – falešný, hořký – sladký, ospalý – bdělý; **2.** zdraví – nemoc, obrana – útok, škoda – užitek, dobrý – špatný, bohatý – chudý, narodit se – zemřít, milovat – nenávidět, stavět – bourat, bořit, dobře – špatně, pomalu – rychle, zde – tam, každý – žádný, nikdo, ani jeden, tlustý – hubený, slabý, tenký, štíhlý, útlý; světlý – tmavý, temný, ponurý, stinný, černý (pivo), ztráta – zisk, nejníž – nejvyšš, tělesný – duševní, potichu – nahlas, usnout – probudit se (vzbudit se), na jaře – na podzim, nikdy – vždy, příjem – vydání, výdej, úzký – široký, zdáli – zblízka, koupit – prodat, mladík – stařík, stařec, rub – líc, křivý – rovný, mluvit – mlčet, odletět – přiletět, začínat – končit, čistota – špína, nečistota, pravda – lež, pamatovat si – zapomenout, rozsvítit – zhasnout, před – zád, jednoduchý – složitý, pokárat – pochválit, zapřáhnout – vypřáhnout, nad – pod, vlevo – vpravo, klesat – stoupat, ano – ne; **3.** odtáhnout, vystoupit, nadjezd, příchod, bezcenný, neslavný, nikdo, nijak, nic, bezvýznamný (ne-), nejít, nepřítel; **4.** v 1. řádku táž předpona; **5.** synonyma: dobře – správně, nynější – současný, často – mockrát; **6.** nevrly, neurvalec, nešika, nejapný, nevraživý; **7.** lehký, těžký náklad; lehký – obtížný úkol; lehký, těžkopádný krok; lehký, namáhavý horský výstup; Mácha: na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal; **8.** Donesla se jí radostná zpráva a v očích jí zajiskřilo (zasvitlo). Nikdo nebyl nenajedený. (Všichni byli sytí). Zítra do Prahy nepojeđu. Po krátkém boji v závodě podlehl (prohrál). Odtamtud nebylo daleko k velké řece.

VRSTVY SLOVNÍ ZÁSObY

1. slova stylově neutrální: mléko, přes, smutný, škola, les, jíst, jeden, zítřa; **slova stylově zabarvená: knižní a odborná** – nosnost, disketa, dusík; **básnická** – vesna, jarý; **z obecné češtiny** – pětikilo, barabizna, psina; **historismy** – dráb; **archaismy** – odvětit; **eufemismy** – sluníčko (citově zabarvení); **2. v běžném hovor:** štelovat, fabrika, ulejvák; **v odbor. stati:** tečna, primogenitura, mikrosvět; **v básni:** lepý, jeseň; **v historickém románu:** páže, purkmistr, lapka; **3.** toužit (neutr.) po slávě, po penězích, po odpočinku, po dobrodružství; dychtit (kniž.) po dobrodružství atd.; **4.** odpověděl, zeměřel, brzy, líce, hrob, jít naproti; **5.** robátko – děťátko; posléze – konečně (nakonec); bfeskný – ostrý, pronikavý; kyžený – vytožený; setrval na loži – zůstal v posteli; lkal – nařikal; hoře – zármutek; byl jsem poslán koupiti jaternice – poslali mě koupit jitrnice; blankytné – jasně modré; brunátné – tmavě rudé; neblahá zvěst – špatná zpráva; **6.** luzný – kouzelný, krásný, okouzlující; vesna – jaro; lučina – louka; šumot – šumění; ručeť – potok; **7.** proběhli, zaměstnanci drah a příslušníci policie; zrovna, dýmku; závory; za velké peníze (mnoho peněz), sehnal, pouzdro, fotoaparát; doručovatel; mnoho studentů, propadlo; zemřu, do továrny, k vyděračům; opravdu zdravá (svěží, v dobré kondici); zásuvky; nezazátkovaná (otevřená) lahvička, skvrny; s bratrem, v továrně, spěch; **8. z obecné češtiny:** akorát, harant, šejdrem, flaška, fajnovaj, fofr, fáro, furt, paraple, žvejka, flastr, kvaltovat, štabajzna, **hovorová slova:** koukat, minerálka, kluk, kytka, muzika, pořád, **nářeční:** veselka, **slangová:** pololetky, bažant, špitál, frčka, vejška, opuštěk, zdrávka, mazák, eksnout, **argotická:** bachař, **regionalismy:** rež, **professionalismy:** tělocvikář, dechovka, céděčko, tranzisták, sjezdař, magič, druhák; **9.** brambory, lézt, borůvky, velikonoční vejčička, bramborák, mladíci na vesnici; **10.** šuhaj, děvucha, robil – pro charakteristiku prostředí; **11.** stavebka (střední průmyslová škola stavební), klasa (třída), vytasit (vyvolat), děják (dějepis), šprtoun (pořád se učí) = **studentský slang;** gyps (sádra), škrobák (škrobový obvaz), slepák (záněť slepého střeva) = **lékařský slang;** **13. archaismy:** varta, šohaj, drahně, jelikož, uzřít, silozpyt, vůkol, převelice, **historismy:** tarasnice, rychtář, dráb, chudobinec, **neologismy:** aerobik, lunochod, euro, hardware, laser; **15.** citově zabarvení: **kladné** – strýček, hajat, Ivoušek, Pepík, mamka, spinkat, brejličky; **záporné** – tlustoch, babizna, chrnět, pačesy, chlastat, hnáty, čumět, hulvát, kec, krákorat; **bez citového zabarvení:** otec, kočka, chválit, kůň; **17.** vymýšlí si (neřiká pravdu); není štíhlý, je korpuletní; není nejmladší; **18.** žere a chlastá, oprýskaný barabizna, stará baba je tlustá; **19.** citově zabarvení: hanlivá slova – krkoun, křikoun, šplhoun, zrzoun, bručoun; tlustoch; **20.** zdobněňly si citovým zabarvením: Karlík, masičko, Petulko;

21. jíš, bratr, napít se, sední si, nespadneš, Ota, spát; 22. slova domácká (hypokoristika): Majka, Maruška, Marjánka, Marina; Vráta; Vlastik, Milouš; Lída, Liduška, Lidunka; Anička, Ančička; Pepik, Pepíček, Pepan, Pepánek, Jožka, Jozífek; Vašek, Vašík, Venda aj.

OBOHACOVÁNÍ SLOVNÍ ZÁSObY

1. např. hypermarket, supernízká cena, cenová záruka, marketingový, potravinový řetězec, marže – z oboru ekonomiky, obchodu; přejatá slova, sousloví, složeniny; 2. slova odvozená: např. milovník, Česko, poslední, hlouběji, porovnání, cenový, hladina, knižní aj; slova složená: knihkupectví; sousloví: platební neschopnost, cenová hladina, knižní trh, světové ceny; slova přejatá: literatura, minimalizovat, titul; jádro slovní zásoby: deset, druh, svět, trh, cena; nejčastější způsob obohacování slovní zásoby – tvoření slov; 3. slovníky výkladové, cizích slov aj.; 4. sousloví: vlčí mák, rajské jablíčko, střední škola, ozubené kolo, jízdní kolo, ruské kolo, osobní vlak; 5. odvozování: zásadní, padák, dárkyně, bubínek, stoleček; skládání: velkoobchod, samoobsluha, veselohra; zkracování: cédéčko, esemeskovat; tvoření sousloví: louh sodný, Hradec Králové, orbitální stanice, černá díra, gravitační zákon; změna slovního významu: myš, čočka, bubínek; přejímání z cizích jazyků: tranzistor, metro, mixér, cirkus, orbitální, perestrojka, second hand, kultura; 6. z angl. – brífink, song, sprej, diskžokej, hit, rokenrol, displej, klip, fotbal; z něm. – šroub, knedlík, barva; z franc. – kapitán, žampion, koňak; z lat. – anděl, škola, košile, pedikúra, univerzita; z ruš. – vzduch; z it. mandolína, banka, soprán; 7. fotbal – kopaná, legitimace – průkaz, geografie – zeměpis, literatura – písemnictví, historie – dějiny, metro – podzemní dráha, gól – branka, gramatika – mluvnice, kompozice – skladba, interes – zájem, rezultat – výsledek, imitovat – napodobovat, komitét – výbor, ekonomický – hospodářský, substantivum – podstatné jméno; 8. odvozování: předpona, souvětí, přísudek, vsuvka, koncovka, doplněk; skládání: citoslovce; spojování v sousloví: přídavné jméno, budoucí čas, číslo jednotné; změna významu: spojka, kořen; přejímání z cizích jazyků: infinitiv

ZMĚNY SLOVNÍHO VÝZNAMU

1. nábytek – součást zařízení bytu; pán – označení kteréhokoliv dospělého muže; řemeslný – řemeslná výroba, ale i označení nekalé činnosti (řemeslný hráč karet), řemeslná kritika (mechanické hodnocení) = zhoršování významu; 2. jen kladné hodnocení (znamení odborník); šroub do dřeva = vrut; nově 2 významy: nezaručená zpráva (pověst o hradu Lipnice), veřejné mínění o někom (má špatnou pověst) = úžení; hospodářská zvířata (původně součást kořisti) = úžení; zařízení u počítače (myš mění polohu značky na obrazovce monitoru) = rozšiřování; novost jakéhokoli výrobku (zbrusu nové šaty) = rozšiřování; 3. zpráva (nová) × periodický tisk; schopnost uchovávat vjemy × vzpomínky, memoáry; nápoj × množství (dvě piva = dva půllitry); časový úsek × přístroj na měření času; pozemek s ovocnými stromy × sady (park) × soubor předmětů (set); náraz, střetnutí × voda z mračen; vlastnost tělesa (vliv zemské přitažlivosti) × přístroj na vážení; 7. den v týdnu × týdny; roční období × roky; 4. např. bílý sníh (barva × černý), bílé vlasy (šedivé), bílé maso (drůbeží), bílé pečivo (pšeničné), bílé krvinky (leukocyty), bílá keramika (např. umyvadlo), bílá paní (duch na zámku), bílá vrána (výjimka); např. ostrý nůž (s řezací hranou × tupý), ostrá tužka (špičatá), ostrá zatáčka (prudká), ostrý výstup (strmý, příkrý), ostrý úhel (menší než 90°), ostrá hrana (× oblá), ostrý náboj (× slepý), ostrý guláš (silně kořeněný), ostrá vůně (pronikavá), ostrý zvuk (intenzivní), ostré tempo (rychlé), ostrá kázeň (přísnost), ostrý zrak (velmi dobrý), ostrý jazyk (vyřečnost); 5. základní významy: jíst z talířů; zlatý náramek; věnoval se psaní; dělal mu potíže; proud vody; 6. synekdocha, metafora, metafory, metafora, metonymie, metafora, synestezie, metafora, synestezie, metonymie, metonymie, metafora, metonymie, metonymie, metonymie, metonymie, metonymie; 7. noha – končetina (nohy stolu, v nohách posteje); pata – zadní část chodidla (část punčochy, část předmětu – pata hory); rameno – část horní končetiny (rameno jeřábu, semaforu, rameno trojúhelníka = strana); čelo – přední část hlavy (čelo průvodu, v čele stolu, čelem k práci, v čele hnutí, čelo posteje); žebro – 1 z kostí zpevňujících trup (hovězí žebro = maso, žebra gotic. klenby, ústřed. topení); trup – část těla (trup letadla, lodí); kostra – soubor kostí v těle (kostra stanu, domu, osnova přednášky, kostra problému); koleno – ohbí nohy (koleno trubky); hlava – horní část těla (život – stálo ho to hlavu, hlava hříbu, šroubu, kočičí hlavy = dlažební kostky, hlava rodiny, státu, 3. hlava = kapitola); krk = část těla (tři hladové krky = osoby, jde o krk = o život, krk houslí); ucho – orgán sluchu (oslí uši = boltec, ucho hrnce = úchytka, ucho jehly); oko – orgán zraku (mastné oko na polévce, punčoše, drátěné oko = nástraha, mořské oko = jezero, kuří oko, paví oko = motýl); mandle – semeno mandloně (v nosohltanu = podobný tvar); šije – tyl (Panamská šije = úzký pruh pevniny); zub – v čelisti (zub pily, hřebene – podobný tvar, zuby hradce = cimbuří, zub času); 8. přenesení významu na základě podobnosti: kvetou kočičky, hřebeny hor = metafora; 9. věcná spojitost: dát koním pít (abstrakta → konkréta), ruce se napracovaly (celek → část) – synekdocha, jíst ementál (metonymie); 10. černá barva; 11. lopatka na uhlí, vodního kola, plochá zářivá kost; list – část rostliny, kus papíru, dopis, noviny (listy), list pily; knoflík – k zapínání oděvu, u stroje, tlačítko; kmen stromu, společenství rodů v pravěku, část rostlinné říše, část slova; kořen – podzemní část rostliny, kořen nosu, zubu = metafory (podobnost); 12. vzdělávací instituce → budova (vztah místní); epocha → středověcí lidé, umělci (vztah časový) = vnitřní spojitost (metonymie); 13. pochlebovat; vhodný zásah, odejít; mluvit planě; mít vedoucí postavení; nevážit si dobrého postavení; citově vroucí (litotes); výraz hněvu (temný zvuk), podobnost úderů bubnu = obojí personifikace, metafora; 14. metafora: kořen slova, list papíru, slovesný kmen, delta Nilu, duše a plášť pneumatiky; 15. výjimka, bezvýznamnost, strach, těžko řešitelný problém, špatné počasí (vhodné jen pro psy),

pevná vůle (jako železo), nezdárný člen rodiny; **16.** zesilování (hyperbola), ironie (protiklad), zeslabování (zjemnění), protiklad – udělat to špatně (litotes), zjemnění (je starý), zjemnění (opilý), zesilování, ironie, litotes, protiklad, třikrát záměna smyslových kvalit (synestezie), litotes, ironie, ironie, hyperbola, ironie; **18. Stašek:** metafora, personifikace, přirovnání; **Šrámek:** metafora, personifikace, přirovnání, zvukosled; **Sova:** přirovnání, metafora, protiklad, malířské vidění (barevnost); **Toman:** spojování abstrakt s konkréty, metafora, personikace

USTÁLENÁ SPOJENÍ SLOV

1. sousloví: dvojčlenná věta, Eukleidova věta, skřivan polní, symfonická báseň, zelný list, červené víno, Železné hory, vysoká škola, sící stroj, věžové (výškové) domy, skok vysoký, oběžná dráha, postavení mimo hru, Prašná brána, Poslanecká sněmovna ČR, dechová hudba; **2.** např. skok daleký, maceška rolní, příklepová vrtačka; **3.** nové koření, psací stroj, jízdní kolo, dopravní prostředek, španělský ptáček, volské oko; **4.** Damoklův meč (stálé hrozivé nebezpečí), Augiášův chlév (velký nepořádek), Kolumbovo vejce (jednoduše neřešitelný problém), Pyrrhovo vítězství (draze zaplacené, problematické), Ariadnina nit (vodítka k cíli), Achillova pata (zranitelné místo), Tantalova muka (velké trápení – původně hladem a žízní); **5.** podstatné jméno, hřib satan, sýkora koňadra, viola vonná, kyslíčnick uhlíčitý, psací stroj, medvěd brtník, muhomůrka zelená, střední odborná škola, lehká atletika, pravý úhel, soukromý majetek, stolní hra, klasická hudba, slezská válka; **6.** Panamský průplav, olomoucké tvarůžky, jablonecká bižuterie, milánské špagety, uherský salám, plzeňské pivo, turecká káva, londýnská mlha, vlašský salát, Pythagorova věta, přivlastňovací zájmeno, Roentgenovy paprsky; **7.** sympatizovat s někým (být při něm); rozbily se (zničily), je vytáhlý a hubený, dítě je stejné jako rodiče, nevidět nedostatky, velký (překvapivý) výdej peněz – ukázat se štědrým, být trpělivý (dobrák), zbytečný, je vychytralý, něco chystá (tajný záměr), mám strach, je vtipný, někoho (něco) přezírá, utekl, mít vedoucí úlohu (v jednání ap.), vzdávat se (ztrácet odvalu pokračovat v něčem), zveličovat něco, pomátl se (mluvil nesmysly), plést se do něčeho, slibovat všechno možné, záměrně neprojevit zájem, rozumět něčemu (být informován), být spokojen (v klidu), dostat výpověď (být propuštěn), směš ze zřetele (mimo pozornost); **8.** má pro strach uděláno, bije hlava nehlava, nechá si pro korunu vrtat koleno, neměří stejným metrem, to je nebe a dudy, hází hrách na stěnu (hází perly sviním), má o kolečko víc; **9.** zmrzlý jako rampouch, má hlad jako vlk, má se jako prase v žitě, chodí jako vandrák, toká jako tetřev, je zvědavý jako opice, spí, jako když ho do vody hodí, rozprchlí se, jako když do nich střílí; **10.** pracovitěmu se daří dobře, trestá za každou cenu, nehodnotí nevhodný dar, stejný si hledá stejného, ubližuje se i nevinným (i v drobnostech), je třeba být opatrný, nevěřit počátečním slibům; **12.** osobní a nákladní vlaky; tryskové letadlo, fotografický přístroj, přijímací zkoušky, bramborovou polévku, propisovací tužku, dechovou hudbu, písemnou zkoušku a čtvrtletní práci, osobní počítač; **13.** Městská rada (Rada města) – městský úřad; asociálních žilví; ementálský sýr a gothajský salám, sekanou pečení; houslišta; panelový dům; metrický cent, továrna na vagony (hov. vagonka); k zubnímu lékaři; asfaltových silnic; hov. asociál, ementál, gothaj, panelák, asfaltka (= univerbizace); **14.** státní zkouška, gumové holinky, základní škola, pololetní prázdniny, čabajská klobása, taneční hodiny, jednosměrná ulice, přesilová hra, zasedací síň, burgundské víno, trvalá ondulace, kombinované kleště, tatarská omáčka, uzené maso, minerální voda, turecká káva, vrchní číšník, putovní tábor, diplomová práce, automobilová doprava, sanitní vůz, pivo desítka, skok do dálky, skok do výšky, skok o tyči, koncentrační tábor, mikrovlákná trouba, spací pytel, kazetový magnetofon, sodová voda, Kanárské ostrovy, klávesové nástroje, bulvární tisk, kolínská voda; **15.** tranzistor, gramodeska, vlečňák, olympiáda, hokejka, Václavák, železničář, hokejista, důkladně, operovat, rodiče, privatizace, změnit, onemocnět, požadovat, navštívit, osamět, přisolit a okořenit, odůvodnit, opozdit se, obalit, napláňovat, mrazák (mraznička), řidičák; **16.** průmyslovka (hov.), zoo, fotografie, zlatice, houslař, kytarista, obývák (hov.), čeština, propiska (nespí.)

Automatizace a aktualizace

1. dobré ráno, hezký den, jak se máte, vy dobře vypadáte, přijmete srdečný pozdrav a stálou vzpomínku atd.; **3.** styl administrativní, styl proštědlovací, styl admin., styl publicistický 3x; **4.** např. Podzemní kamnovrat. Pospíchal pospíchal pomalu. Svět zahlcený auty. Lidstvo v ohrožení.

Tvoření slov – derivologie

1. odvozování (předponami, příponami, obojím): přečin, dolování, letadlo, neúrodný, poškodit, březový, daleko, srdcovitý, nábytkářství, křídélko, padák; **skládání:** severoamerický, trojčipý, šedohnědý, plynoměr; **zkracování a zkratky:** cédečko, NATO; **tvoření sousloví:** gramofonová deska, podzemní dráha, počítačový systém; **přejímání z cizích jazyků:** atom, kakao; **2. odvozování:** bruslař, kopaná, hřiště, výkop, příhrávka, brankář; **skládání:** krasobruslař; **přejímání:** pirueta, fotbal, stadion, hokej, gólmán; **3. odvozování:** skloňování, přípona, přívlastek; **skládání:** citoslovce; **tvoření sousloví:** slovotvorný základ, přívlastek shodný, číslo jednotné, trpný rod; **přejímání:** dativ, stylistika; **4. odvození:** nástrojář,

přenocovat, nevyzpytatelný, ponocný, rozednění, způsobit, bezmocný, zamžikat, nejjižnější, rozsáhlý, dětství, bezstarostnost, odtud, bohatství, současný, rozzářit, rozumné; **složená**: starobylý, nocleh, činohra, dřevorubec, velmoc, chvalořeč, bojeschopný, zloděj, okamžik, kovodělník, zeměpis, dobrodružství; **5. odvozená**: lesák, lesní, lesník, zalesnit, lesnický, lesík, lesnictví, prales; lodní, lodník, lodář, vylodit se, loděnice, loďka; travina, trávnik, travička, travnatý, zatravnit, trávový, trávni; **složená**: lesostep, lesopark; lodivod, parolod; trávopolní

ODVOZOVÁNÍ (DERIVACE)

1. příp. -ík, -iště, -na, předp. pře- a příp. -ka, předp. u- a příp. -tko, příp. -ice, předp. se-, předp. pod- a příp. -ka, příp. -ička, -ka, -ina, -ba, předp. s-, předp. za- a konc. -í, předp. vy- a příp. -cí, předp. vy- a konc. -í, předp. roz-, příp. -ka, -ovna, -na, -ice, předp. po- a příp. -č, 2 sl. zákl. a příp. -na; **2.** týž slovtvorný základ má: brusič, brusárna, bruska × brusle, krasobruslař; všechna kromě slova hloh; **3.** sladit tóny – od ladit, sladit kávu – od sladký; potrestat vinici – od viník, vina × založit vinici – od víno; **4.** od poručík, želva, hnízdo, skromný, rozum, pekař, voda, kolega, den, věk, ohrada, kniha, nízký, list, tam, strom, hloupý, rak, racek, přikázat, bílý, zahradit; **5.** dům – domovní – domovník – domovnice; kniha – knihař – knihařství; čistý – čistota – čistotný; rozum – nerozum – nerozumný; **6. podst. jména**: povodí, povodeň, rozvodí, odvodňování, zavodňování; vodák, vodáctví, vodárna, voděnka, vodička, vodka, vodnatost, vodné, vodovky, vodstvo, vodík, vodojem, vodovod, vodoléčba, vodoměr, vodoměrka, vodopád, vodotrysk, vodováha, vodoznak; **příd. jména**: povodňový, protipovodňový, odvodňovací, zavodňovací; vodní, vodnatý, vodový, vodácký, vodárenský, sladkovodní, vodo hospodářský, vodoléčebný, vodorovný, vodotěsný; **slovesa**: odvodnit, rozvodnit, zavodnit; **přísl. slove**: vodorovně, vodotěsně, vodo hospodářsky; **víceslovná pojmenování**: borová, divoká, dobrá, minerální, stolní, plodová, podzemní, povrchová, sladká, velká voda, vodní dýmka, hospodářství, lyže, mlýn, růže, sklo, slalom, stavitelství, tok; vodové barvy, vodíková puma; protipovodňová komise, druhý povodňový stupeň, povodňové konto; teplovodní potrubí, sladkovodní ryby aj.; **fraseologismy**: z jedné vody načisto, hrne se jako velká voda, samá voda, uplyne ještě hodné vody, uteče to jako voda, proměnit vodu ve víno, držet se nad vodou; honit vodu, pustit ho k vodě, vařit z vody; **chemické termíny**: vodík, sirovodík, uhlovodík, uhlovodany; vodný, voditý, vodičtý, vodistý, vodičelý; vodní roztok, oxid vodíku; **pohádkový svět**: vodník, vodní říše, vodní víla, živá a mrtvá voda; **toponyma**: Bílá Voda, Červená Voda, Dobrá Voda, Stará Voda, Odolena Voda, Vodňany, Vodochody; **antroponyma**: Voda, Vodička, Vodák, Vodňanský; **institute**: Východočeské vodovody a kanalizace, Aero Vodochody, Povodí Labe; **umělecká díla**: SKN – Kniha lesů, vod a strání; Konec vodníků v Čechách, Teče voda, teče, Teče voda proti vodě, Tam za vodou v rákosí; **7.** např. průmysl, smysl, výmysl, rozmyslet, promyslet, vymyslet, vymyšlený, průmyslový atd.; **8.** např. **kov** – kovář, kovářík, kováříček, kováč, kovářství, kovárna, nekov; kovaný, kovářský, kovácký, ukovaný; kovat; pokovit; kovotepec, kovotepectví aj.; **9.** led-, brus-, lék-, jmen-, piln-, -jev, -jem, -nos-, klád-, -por-, -hrad-, -věk, -chod-, -skok, -mysl, -stroj, rad-, -svít-, -toč-, -vět-, -sam-, -klad-, chod-, list-, -zpív-, srdc-, -jas-, -skoč-, včel-, hous-, -háj-, den-, vln-, cukr-, bratr-, lid-; **10.** říd(i)-č, říd(i)-t, řed(i)-tel, říz(en)-í, říd(ič)-ský, říd(i)-cí; rych(l)-ík, rych(l)-ost, rych(l)-ý; vý-mol, mle(t)-í, mlí-t; ná-prst-ek, prst-ík, prst, prst-ový; vý-pis, s-pis-ova-tel, do-pis-ova-t, s-pis, ps(á)-t, vý-pis-ek, do-pis-ova-tel; nos-ní, nos-ík, nos; lyž-ař, lyž-e; do-ved(en)-í, pro-váz(e)-t, ná-vod, vod(i)-č, ved(en)-í; nož-ík, nůž; nož-ka, noh-av-ice, noh-a; mouch-a, muš-í, muš-ka; koul-e, kul-atý; prav(d)-a, o-prav(d)-ový; růž-ek, roh, roh-ový, (ná)rož-í; při-nos, nos(i)-tel, nos(i)-t; růž-ový, růž-e, růž-ička; řed(i)-dlo, roz-řed-ěný, řed(i); dům, dom-ek; **11. jen přípona**: rybář, stolec, tesař, kravín, králík, včelín, viník, brzičko; **jen koncovka**: skály, ryby, rybami, holemi, bratrovi, krásy, královi, králi, včela, včely, včelí, víno, obuvi; **přípona i koncovka**: domácimi, kravičkami, kralovat, králíkovi; **12. a)** mráček – mrak, kohoutek – kohout, sousedka – soused, tazařtel – tázat, sadlař – sad, Moravan – Morava, sklad(n)ík – sklad, zed(n)ík – zeď, skladníce – skladník, chodba – chodit; **b)** vz|letět – letět, do|skočit – skočit, pra|les – les, od|dělit – dělit, roz|zářit – zářit; **c)** pod|hradí – hrad, roz|pouště|dlo – rozpouštět, pod|pat|ek – patá, ná|dvoří – dvůr, ná|ramen|ík – rameno; **d)** kreslen|í – kreslit (kreslen), tet|in – teta, včel|í – včela, strýc|ův – strýc, list|í – list

13.	lesní	květ	zahrada	ryba
	les	výkvět	hradiště	rybník
	lesnatý	okvětí	hrad	rybí
	zalesnit	okvětíní	Hradčany	rybnatý
	lesník	květnatý	zahradník	rybář
	polesí	rozkvetlý	ohrada	rybářka
			hradní	rybička
			podhradí	rybářský
			hradit	
			výhradní	
			přehrada	
			zahradnický	
			výhrada	

14. bohlně, slablost, listek, vin[ny], lidsk[ost], slam[ěný], hloupl[ost], rozpočítadlo, koňský, továrník, sklada[te]lský, tav[ic], spisovatel, sazeč[ív], odeš[ila]telka, kavárna, lísteček, smetliště, sil[ový], výběh, hvězda, hvězdný, souhvězdí, hvězdička, nájskok, mistr[yně], průboj[ny], půllitry, psí, psisko, předehra, polský, polsky, Polák, Polka, polle, malíčko, vozit, předjar[ny], ne[správn]ý, roz[soud]it, podpat[ek], přírod[ny], odkaz, od[ro]dílec; **15. a)** prak[opol]ysk: kořen, spoj. samohl., kořen; elektr[ol]éč[ba]: kořen, spoj. samohl., kořen, příp., konc.; ne[ú]služ[ny]: předp., předp., kořen, příp., konc.; ne[po]řádek: předp., předp., kořen, příp.; rychl[oj]čist[ír]na: kořen, spoj. samohl., kořen, příp., konc.; **b)** ptak[opol]ysk: 2x slovtvor. základ; elektroléč[ba]: 2x slovtvor. základ, příp. s konc.; ne[ú]služ[ny]: 2x předp., slovtvor. základ, příp. s konc.; ne[po]řádek: 2x předp., slovtvor. základ, příp.; rychl[oj]čist[ír]na: 2x slovtvor. základ, příp. s konc.; **16.** bílý – běloba – běloučký – vybělit; zpěv – zpívat; sbírat – sběračka – výběr; **roh** – růžek – nároží; lékař – léčit; **moucha** – muška; nese – nosí – nůše – snáší – přinos; cvik – cvičit; **bouda** – budka; dcera – dceřin; město – měštan; **Praha** – pražský; snít – sněžit; **ruka** – ručička; **kůň** – koňský; **kus** – kousek; nastupovat – nástup – nastoupit; **lev** – lvi; řídit – ředitel; hlásit – hlášení – hlasatel; víra – věřit; **soudit** – rozsudek; zesílit – zesilovač; **oblak** – obláček; běh – běžet; **17.** vrch – vršek, váhy – vážka, **strouha** – stružka, **knih** – knížka, **hoch** – hošík, opice – opička, schod – schůdek, jádro – jádérko, hrad – hrádek, sud – soudek; **18.** vzplát; podsypat, obsypat, odsypat, rozsypat; vzpamatovat se; vztyčit; podchod, nachod, obchod, rozchod; předsudek, odsudek, rozsudek; rozzuřit; rozskřípat; rozzářit; oddychovat; bezstarostný; předpověď; podprůměrný, nadprůměrný; podsadit, nadsadit, předsadit, obsadit, odsadit, rozsadit; obtížit; vzkřísit; rozžhavit; oddíl, rozdíl; poddůstojník; poddaný, oddaný, rozdaný; podjezd, nadjezd, objezd, odjezd, rozjezd

Odvozování podstatných jmen

1. lidství, lidstvo, lidský; bohatství; dětství, dětský; množství; kresba; vodstvo; hutnictví, hutnický; vítězství; panství, panstvo, panský; knížectví; četba; výsadba; **2.** titel, tkadlec, návrhář, škůdce, výběrčí, soudce, myslitel, lovec, rádce, jednatel, hráč, rozhodčí, krmič, hlídač, pekař, holič, výrobce, stělec, kuřák, bojovník, nositel, nosič, hasič, zpěvák, žalobce, obyvatel, sazeč, příjemce, překladatel, potápěč, chodec, tiskař, skladatel, piják, kovář, velitel, držitel, vládce, spisovatel; sochař, knihař, zedník, hrobař, češtinář, zeměpisec, truhlář, hodinář, lyžař, řemeslník, uhlíř, soukeník, sklář, houslař, basista, kronikář, rybář, obuvník, klenotník, nožič, volejbalista, ovčák, vinař, bubeník, brankář, dudák, hudebník; **3.** spisovatel, slévač, herec, letec, cukrář, kameník, kominík, kožešník, ošetřovatel, ředitel, řidič, topič; **4.** Přemyslovec, Pardubičák, Královéhradečák (Hradečák), Ústečák (Ústečan), Syřan, Japonec, provinilec, Asiat, Evropan, Polák, modernista, májovec, kališník; **5.** nositel – kdo nosí, nese nebo něco přenáší; nosič – nosí zavazadla (zaměstnání), je určen k nošení; věc, která něco nese; vůdce – kdo vede; vodič – kdo něco vodí nebo vodivá látka, výrobek z ní; viz SSČ; **6.** běloch, stařec (staroch), dobrák, lakomec, hlupák, mladík, lenoch, opilec, znalec, zbabělec, hušeň, divočák, hrbáč, křikloun, nešťastník, dlouhán, dravec, ubožák, odborník, silák; **7.** tetřev hlouček, vraník, červanka, jalovice, zlatohlávek; **8. a) odvozování:** potápka, vážka, bělásek, hraboš, hryzec, okoun, roháč, hlodavec; **skládáním:** krutihlav, stonozka, révokaz, černohlávek, perlorodka, vodomil, lýkožrout, velryba; **b) odvozování:** bledule, sněžinka, modřeneček, mečík; **skládáním:** sedmikráska, mateřídouška, krásnoočko; **9.** zimák, vepřovice, žlutek, bílek, hřib modrák, dvouletka, trvalka, zlomenina; **10.** mazadlo, škrabák, škrabka, škrabadlo, smeták, osuška, vysavač, pojistka, sekačka, sekáč, sekátko, rýč, rydlo, topidlo, vrták, vrtačka, léčivka, kružidlo, kružitko, přikrývka, kyvadlo, mýdlo, myčka, umyvadlo, vozík, držadlo, držák, sběrač, sběračka, sběrák, struhadlo, strouhač, cedník, počítač, počítadlo, bodák, bodec, hnojivo, hnojení, kapátko, vysílač, vysílačka, smyčka, průbojník; **11.** jásání, jásot; chození, chůze, spěch, spěcháň, hodnocení, napětí, obhajování, obhajoba, bytí, nošení, nesení, vybirání, výběr, stavění, stavba, nakupování, nákup, plavání, plavba, tlučení, tlučba, těžba, důkaz, žebření, žebrota, sklizení, sklizeň, reagování, reakce, korigování, korekce, řezání, chování, chov, vykopávání, výkop, hrazení; **12.** ražba = ražení (minci); znak, nápis (setřená ražba); ráže = vnitřní průměr hlavně zbraní nebo průměr střely (kalibr); prorážení = vytváření otvoru (prorážení zdi); ražení = ráz, charakter (člověk osobitého ražení); ražba (peněz); **13.** topení = zařízení k vytápění (ústřední t.), = palivo; obutí = obuv, = výsledek činnosti; expozice = výstava (obrazů, nástrojů), = osvit (fotografického materiálu), = úvodní část lit. díla; čtení = činnost, čtenba, = vyučovací předmět (hodina čtení), = texty ke čtení (čtení na neděli); ležení = činnost (ležení v posteli), = poloha (vojenská ležení); kompozice = skládání (v umělec. díle), = skladba, dílo (hrát vlastní kompozici), = školní písemná práce (např. slohová), = způsob tvoření slova (skládání dvou i více slov. základů); vázání = činnost (vazba květin), = pomůcka (čím vázat), = zařízení (lyžař. vázání); jednáni = činnost (projednat něco ústně), = způsob vystupování (slušné j.), = porada, úřední j., = část divadelní hry, dějství, akt; pití = požívání nápojů, = nápoj (dobré pití); **14.** koupit, zkoušet, ulovit, vyfílet, číst, objevit, podložit, skočit, tlumit, porozumět, běžet, plavat, objímat; **15.** skok, běh, vrh koulí, hod míčem; chytrost, sklizeň, příchod, slepota, hluchota, klíčivost, let a plavba, nános, úlovek, výjimka, nález, projížďka, závan; **16.** pilina, posudek, zlomek (zlomenina), násobek, přístavek (přístavba), závazek, výdělek, štěpina, omítka, úlovek, zájezd, únava; sušenka, zavařenina, zmrzlina, rovnoběžka, přímka, rovina; **17.** -iště, -na, -árna, -írna, -ovna, -ík, -ice, -ina, -inec, -ín, -iště, -iště, -na, -isko, -na; **18.** zásobárna, seník, popeliště, knihovna, brambořiště, jeteliště, vinice, chmelnice, konzervárna, sklárna, zbrojnice, loděnice, vinárna, kavárna, pracovna, závodíště, smaltovna, opravná, čítárna, brusírna, čistírna, kreslírna, cvičiště, plovárna, stělnice, mrazírna, prodejna, tržiště (tržnice), hostinec; **19.** stanoviště = postoj, názor x stanoviště = místo; hledisko = východisko hodnocení, stanoviště, zřetel x hledíště = prostor pro diváky v divadle; ohnisko = bod, v kterém se protínají paprsky, nebo odkud se něco šíří x ohniště = místo k rozdělování ohně;

20. nevhodné novotvary, např. nepotravinny – v češtině neužíváme slov jako nemaso, nezelenina; hrabárna – zhrubělý výraz nahrazuje slovo second hand; 21. doručovatelka, sportovkyně, tkadlena, herečka, dědička, poslankyně, dělnice, lékařka, pedagožka, technička, ministryně, letkyně, kolegyně, krejčovka, zákyně, hospodářka (hospodyně), správcová, židovka, zdravotnice, houslistka, vítězka, učnice, královna, Slovenka, Češka, stařena, vrátná, hraběnka, gymnazistka, žurnalistka, výběrčí, cizinka, carevna, inženýrka, sokyně, družka, šlechtična, knihovnice, švagrová; 22. Arnoštka, Bedřiška, Petra (Petruška), Jana, Jiřina, Romana (Romanka), Oldřiška, Josefa, Evženie; Nováková, Novotná, Janů (Janová), Polanská, Hrabětová, Veselá, Bechyňová, Dolejšová, Dolejší (Dolejšová), Niederlová, Kočí (Kočová), Bondyová, Janková; 23. Z křest. jmen: Petr → Pech, Pecha, Pešek, Peterka, Petrán, Petřík, Pěšina; Matěj → Mach; Benedikt → Beneš ap.; z povolání a řemesel: Kadlec, Sedlák, Zámečník; podle vnějších a vnitřních znaků (vlastností): Černý, Bezoušek, Lakomý ap.; podle činnosti: Hrabal, Skácel ap. nebo charakteristiky: Spal, Dostál (slibu); německý původ (germanizace): Vintř, Bauer; jména synovská: Matějů, Janů; zdobnělny: Nováček, Janík, Adámek, Kovařík; podle původu, místa: Tábořský, Pražák, Čech ap.; podle podoby: Růžička, Křemen; 24. holubice, orlice, lvíce, čápcice, pávice; 25. skot (býk, kráva, tele, vůl); kůň (hřebec, klisna i kobyla, hříbě, valach); ovce (beran, ovce, jehně, skopec); prase (vepř, svině, sele i podsvínče); koza (kozel, koza, kůzle); kur domácí (kohout, slepice, kuře, kapoun); husa (houser, husa, house); pes (pes, fena i psice, štěně); kachna (kačer, kachna, káče); kočka (kocour, kočka, kotě); ryba (mlíč(ň)ák, jikernačka); tetřev (kohout, slepice); včela (matka, dělnice, trubec); 26. slůně (slůňátko), vlče, štěně (štěňátko), medvidě, tygře, daňce, ptáče (ptáčátko), kotě (kotátko); 27. vozík, voziček, stolek, stoleček, travička; okénko, okénečko, obrázek, kolečko, knížka, knížečka, očka, očička, nosík, nosíček, sklenička, nožík, nožíček, domek, domeček, kolík, kolíček, ulička, stromek, stromeček, zrnko, zrníčko, rybka, rybička, kytička, větvička, ovečka, hájek, háječek, růžička, vínko, vínečko, bedýnka, bednička, žebírko, kuřátko, obilíčko, jezírko, jamka, slůvko, slovíčko, bubínek, červík, červíček, člunek, doubeček, 28. kovářičku, nožičku; růžičku; ovečky, v háječku; jablíčko; 29. zdobnělny s citovým zabarvením: babička, koničku, sluníčko moje; 30. hanlivý – slova zhrubělá (dysfemismy) a zvlečelá (augmentativa); 31. např. vidle – nářadí s dlouhými hroty, vidlice – náčiní k zapichování, podávání nebo rozvětvená část něj, přístroje, vidlička – část příboru (k napichování jídla); večer – část dne, večírek – menší večerní zábava; viz SSČ; 32. trní, učitelstvo, včelstvo, listí (listoví), plachtoví, ptačtvo, stromoví, rostlinstvo, Slovanstvo, střelivo, proutí, borůvčí, zrní, bratrstvo (bratrství), dělostřelectvo, křoví, kamení, dříví, šatstvo, květenství, loďstvo, žactvo, lanoví, uhlí, paroží, vojsko, obyvatelstvo, mládež; 33. chytrost, vlastenectví, češství, zdraví, slepota, bratrství, prázdnota, zoufalství, stáří (staroba), svěžest, klíčivost, čistota, bělost, zloba (zlost), pravost, výška, pustota, zeleň, kráska, dobrotka (dobráctví), hloupost (hlupáctví), velikost (velikáštství), furiantství, vítězství; 34. nároží, zákoutí, návrší, předjaří, nádraží, nábreží, náledí, zámoří; 35. příjmení, podkolenka, ponocný, meziříčí, podkroví, náprstek, Pootaví, Polabí, Pováží; 36. praslovanština, paklič, mezipatro, nadporučík, předehra, zájmeno, přesčasová práce; 37. spojení jména a předložky (na místě, za hlavou, na prstě) atd.; 38. zaměstnání, činnost: ze sloves – výsadkář, plánovač, pisatel, čtenář, obránce, ze jmen – jeřábík; místo: vepřín, stavba, cihelna, vodárna, sportoviště, koksárna; název vlastnosti: rychlost, pevnost, dobrotka, hbitost, němota, přátelství; činnost: stavba, odchod, těžba; pomůcka: rýsovací; zdobnělna: sazenička, větřík; přechylování: mistryně; jména hromadná: dělnictvo, vrboví

Odvozování přídavných jmen

1. Liduščin, Aniččin, Moniččin, Moniččin, tetiččin, dceřin, hrdliččin, hereččin, sestřiččin, Karlin, Olžin, Vilmin, Eviččin, Terezin, Terezčin, Barbořin, Mariin, Danielin, Elzin, Lucčin, snašin, lasiččin, knížecí, Máchův, Purkyňův, Šaldův, Jirkův, soudcův, Hrabětův; 2. k Pavlovi (podst. jm.), Pavlovy sešity (příd. jm.), Petrovi sourozenci (příd. jm.), k Pavlovi (podst. jm.), Studentovy knihy (příd. jm.), Jirkovi (podst. jm.), o Janovy diskety (příd. jm.); 3. Karlovi, Husovy, Hrubínovy, zeřovy, Baruncini, otcovi, otcovy, Karlovi a Pavlovi, o Mikešovi, Dvořákoví, Honzíkovi, Novákovy; 4. dřevěný, laní, hliněný, rozumný, kozí, plátěný, sobí, želví, holubí, delfiní, okenní; 5. žabí stehýnka, pštrosí vejce, krokodýlí slzy, kukaččí hnízdo, daňčí obora, králíčí kůže, pstruží plůdek, kuřecí salám, telecí maso, račí klepeta, rací let, včelí med; 6. cihlová zeď, měděný drát, vínová barva, vínový ocet, ovčí sýr, sousedské vztahy, zábavní podnik, zábavný program, prodejní člověk, prodejní akce, životní výročí, životní tvar podstatného jména, pamětní medaile, paměťový úkol, trestný čin, trestní právo, mužský oblek, mužný postoj, nájemní smlouva, hanebný vrah, zákonný postup, věžní hodiny, věžový dům, početní úloha, početný doprovod, výstavní síň, výstavné město, obecná čeština, obecný zájem, Obecní dům, mravní poučení, mravně chování, nákladní vlak, nákladná investice, nákladové nádraží, slunečný den, sluneční energie, slunečná stráž, soudný člověk, soudní síň, dvorné chování, dvorní šašek, dvorská lyrika, zemní plyn, zemský soud, školní vyučování, školský systém, panenské jablko, vodní nádrž, vodlová barva, dětský pláč, lidský hlas; 7. otcův bratr – otcovská péče, zákův projev – zákovská práce, králův hrad – královský šat, bratrův dům – bratrský pozdrav, zločincův pohled – zločinný čin – zločinecký gang; 8. nástěnná, bezpečný, postranní, bezesná, podzemní, nástrovní, bezcenný; 9. telefonní, okenní, sloní, jeskynní, denní, havraní, vrání; 10. rodinný, plyný, vzácné nástěnné, obyčejný, neviný, ramenní, nesmírná, viný, havraní, spontánní, ranní, raný středověk, dennodenní, kamenný, skleněný, cenný, dřevěná, nestranný, stinné, vonný, povinný, ruměné, jmenovaný, humánní, senná, plátěná, raná zelenina, ranní ptáče, ranní lékařství, samočinný, viník, vinen, neviná, desetinná, korunní, nadaný, mikrovlnná, tepenné, směnná, týdenní,

sedmiramenný, bylinný, vybíjenou, kopanou, všestranný větný, zlomená, dceřiná, prkenná, výkonný, rostlinný; **11. a)** okresní, spolkový, městská, měsíční, vesnický, mořská, zemské, internetová; **b)** pardubický, kroměřížský, domažlické, beskydská, liberecké, slezská, pražské, staroměstský, tuniský, zábřežské, brandýská, francouzský, kladenské, konopištský, americký, letenský, tbiliský, ledečské, norimberský, ruská, pankrácká, adršpašské, šternberský, konžské, kamýcký, olomoucká, strakonický (Strakonický dudák), meziříčský, ašský, knovízská, volžská, karlovarské, královéhradecký, kobyliská, oděšský; **c)** moučné, maková, stříbrný, vlněný, lněná, skleněná, kožené, meruňkový, třešňové, kovový, kamenná, časopisecká, ovesné, rybí; **12.** kladenská, Nerudův, kafkovská, rudolfinská, juliánský, třebičský, plzeňské, Krkonošský, šumavské, pražské, tereziánské, Faustův, sokratovské, Vlárský, Anežský, Valdštejnův, homérský, Homérova; **13.** francouzští, italští, řečtí, katoličtí kněží, vesničtí psi, ústečtí, krkonošští, brandýští, horničtí; **14.** červivé, kamenitá, blátivá (zablácená), vejčitý, srdcovitý (srdčitý), deštivý, lesnatý a hornatý, skalnaté, vrásčité a pihovatý, písčité, bradatý a nosatý, svalnatý a okatý, kruhový, kulovitý, kulatý, kaprovité, psovitě, kašovité, šupinatý, pórovitý, radostná, zahálčivý, bázlivý, pověřivý, keřovitý, čistotný, závistivý, ramenatý, mezerovitě, písčité, plačtivě, mečivý, klíčivé; **15.** např. kyselina dusičná, kyselina fosforitá, oxid manganitý, kyselina osmičelá; **16.** z přičestí minulého: přežralé ovoce, uvadlý květ, zestárlý člověk, zapadlá vesnička, odkvetlá třešeň, oteklý kotník; z přičestí trpného: vybraná společnost, prodané zboží, upečené cukroví, zasažená rána, vypůjčená kniha, zahojená rána, krytá hala (krytý šek), popsany list, vyhlášený lékař, prověřená fakta, ubodaný pes; **17. a)** zavařovací, tázací, pletací, krycí, přijímací, čistící; **b)** zavařující, tázající se, pletoucí, kryjící, přijímající, čistící; **c)** zavařený, zčervenalý, osiřelý, rozžářený; **d)** napodobitelný, konatelný, zahojitelný, léčitelný, snesitelný, roztbitelný, nerozlučitelný; **e)** netrpělivý, příčinnivý, dotěrný, rozkazovačný, zlobivý, hloubavý; **18.** hrací přístroj – hrající rádio; zavírací doba – zavírající zařízení; kreslicí papír – kreslicí dívka; měřicí přístroj – měřicí člověk; řídicí páka – řídicí technik; oznamovací povinnost – informační deska, oznamující výsledky; žehlicí prkno – žehlicí žena; omývaný kámen – omývatelné tapety; nevysvětlený případ – nevysvětlitelná záhada; už prokázané alibi – prokazatelná lež; visící obraz – visutá lanovka (visuté zahrady); **19.** živý organismus, životní situace, životná postava, živoucí bytost, žijící člověk, živelný vývoj, živící se prací; pracovní výrobek, pracovní povinnost, pracovitý člověk, pracující žena, zpracovatelný materiál; skelný papír, sklovitá hmota, sklářský výrobek, sklenářský tmel, zasklené okno, skleněný lustr; srdeční vada, srdečný pozdrav, smích, srdcové eso, srdcovitý výřez, srdčitý tvar, srdnatý bojovník atd. – viz SSČ; **20.** chvalitebný (od chválit, chválil), chvályhodný (od chvála, 2. p. chvály – vzor žena); **21.** snazší i snadnější, lidštější, vroucnější, hrubší, čistší, větší, lepší, horší, zlejší, špatnější, hustší, kluzčí, menší, rozumnější, cennější, střednější, vyšší, bližší, tenčí, těžší; **22.** překrásný, nazelenalý, velikánský, dlouhatánský, měkoučký, kratičký, droboučký, postarší, přeněramný, pobleďlý (bledoučký), slaboučký, miloučký, jemňoučký (velmi jemný), žlutoučký (nažloutlý) aj.; **23.** tam_{lní} ← tam, tam_{lejší} ← tam, teh_{lejší} ← tehdy, zít_{lejší} ← zítرا, součas_{lní} ← čas, letoš_{lní} ← letos, brz_{lký} ← brzo, loň_{ský} ← loni (vloni); **24.** mimoúrovňová, předvánoční, předškolní, podhorská, polistopadové, nadzemní, mezistátní; **25.** nesprávné, nevhodné

Odvozování sloves

1. ze substantiv: kralovat, zdít, vítězit, rozumět, umět (um); **z adjektiv:** fialovět, měkčit, čistit, mládnout, chladnout, chudnout; **ze sloves:** splácat (platit), kupovat (koupit) nosit, sedávat; **ze zájmen:** tykat; **z příslovci:** přítakat, opozdit se; **z citoslovci:** tůknout, cinkat, houkat, vrčet, žbluňknout; **2.** chodit → chodívat → chodívávat, hrozit → ohrozit → ohrožovat; (u)krojit → krájet; vařit → vyvařit → vyvářet; říci → říkat; vézt → vozit; budit → probudit → probouzet; (za)sadit → sázet; (vy)kročit → kráčet, bit → probít → probíjet; uklidit → uklízet; pomladit → pomlázka; **3. a)** červenat, sládnout, šedivět, blednout; **b)** zrychlit, zkrátit, zúžit, zostřit; **4.** vést (1. nese) → vodit (4. prosí), totéž vézt → vozit; koupit (4. prosí) → kupovat (3. kupuje); zapsat (1. maže) → zapisovat (3. kupuje); pustit (4. prosí) → pouštět (4. sází); hodit (4. prosí) → házet (4. sází); vyslat (1. maže) → vysílat (5. dělá); doběhnout (2. tiskne) → dobíhat (5. dělá); opéci (1. peče) → opékat (5. dělá); nabídnout (2. tiskne) → nabízet (4. sází); přibít (3. kryje) → přibíjet (4. sází); pozbyt (nepravid. sl. být) → pozbývat (5. dělá); prominout (2. mine) → promíjet (4. sází); vyzvat (1. bere) → vyzývat (5. dělá); **5.** mjet (4. sází) → mjívat (5. dělá); vyhánět (4. sází) → vyhánívat (5. dělá); vstupovat (3. kupuje) → vstupovávat (5. dělá); nosit (4. prosí) → nosívat (5. dělá); (vy)bírat (5. dělá) → brávat (5. dělá); vysvobozovat (3. kupuje) → vysvobozovávat (5. dělá); spojovat (3. kupuje) → spojovávat (5. dělá); vylučovat (3. kupuje) → vylučovávat (5. dělá); překážet (3. sází) → překážívat (5. dělá); **6.** rozběhnout, vyběhnout; doběhnout; proběhnout; seběhnout; **7.** vzplát, vzpomínat, vztyčme, rozzuřil, rozzářila, oddychoval, obtíženy, obkreslit, objednali jsme, vzrůstá; **8.** přeplovat (přes řeku) – přes něco se dostat; proplout (úžinou) – nekudy se dostat; vyříznout – dostat ven, odstranit; seříznout – odříznout (z povrchu) nebo přeříznout, proříznout – říznutím prorazit, uříznout – oddělit, zaříznout – usmrtit nebo říznutím vniknout, naříznout – trochu říznout, rozříznout – rozdělit na části atd. – viz SSČ; **9.** srůstá, snášel se, zhlížel se, stěžoval si, zkroutil se, skončit, zeslábnout, strávit čas, způsobit, sbíhat se, stořit, zorat, vzpínat se, skamarádít se, vzchopit se, vzklíčit, sletovat, zplodit, ztížit, zpytovat, smelit, zhlédnout film, snést, vznést dotaz, zhlédnout k nebi, zvolit cestu, svolit k cestě, stáhnout žalobu, vztáhnout ruce, hlasitě zvolat, svolat schůzi, spadnout, splatit, spravit boty, zestárnout; **10.** vztah protikladnosti; **11.** z nedokonavých na dokonavá slovesa: letět – vyletět, doletět, přeletět ap.; **12.** např. pohlédnout – pohled; navrhovat – návrh; shodnout – shoda; nabíjet – náboj; zavíjet – závoj; vydávat – výdej, vydávání; **13.** nevhodné, nesprávné tvoření sloves

Odvozování zájmen

1. např. někdo, ledakdo, leckdo, kdovítkdo, buhvítkdo, kdekdo, všeli(s)kdo, málokdo, zřídkačko, sotvakdo, nikdo, kdokoli(v), kdosi, kdopak

Odvozování příslovčí

1. **z podst. jmen a předlož. spojení:** nahoře, zkrátka, bohudík, okolo, potichu, zčásti, ztěžka, bezesporu, dokola, vlevo, vpravo, napravo, naoko, navzájem, nazdar, nazpátek, nadobro, zdáli, zkrátko, stěží, zcela, odpoledne, dnes, letos, celkem, hlady, omylem, šeptem, mimochodem, kolkolem; **z příd. jmen:** rozumně, lacino, zřejmě, draze, kolmo, častokrát; **ze zájmen:** kudy, pokaždě, onam; **ze sloves:** vsedě, vyjma; **2.** sladký – sladce, sladko – sladčeji; lehký – lehce, lehko – lehčeji; chladný – chladně – chladněji; dobrý – dobře – lépe; rozumný – rozumně – rozumněji; hluboký – hluboce, hluboko – hloub, hlouběji atd.; **3.** obojí, obojí, teskno, dlouho, snáže i snadněji, kam, kam, méně, obojí; **4.** Měl sis to rozmyslet už předtím. Před tím problémem neutíkej. Vtom se zablesklo. V tom ti neporadím. Budte už zticha. Z ticha se ozvalo zasténání. Jsem vcelku spokojen. Hledej chybu v částech díla, ne v celku. Neuspěl, zato tobě se to povedlo. Za to se nemusíš stydět. Zpravidla se nemýlí. To je výjimka z pravidla. Dokonce jsme se dočkali překvapení. Zhlédli jsme film až do konce. Bydlím teď nahoře. Potkali jsme se na hoře Říp. Nahoru s tebou nepůjdu. Na horu Říp šli společně. Je mi z toho nanic. Na nic si nevzpomínám. Jsem nadobro vyřízená. Spoléhám na dobro přátel. Opravdu jsem překvapená. O pravdu je třeba se bit.; **5.** upřímně (upřímný), samozřejmě (samozřejmě), skromně (skromný), vědomě (vědomý), soukromě (soukromý), významně (významný), rozumně (rozumný), známě (známý), němě (němý); **6.** plynně, dřevěně, všestranně, denně, blahosklonně, červeně

SKLÁDÁNÍ (KOMPOZICE)

1. složeniny: dřevokazný, dřevovýroba, bokorys, veselohra; **2.** pravěk (není složenina, ale odvozenina); **3.** složeniny nevlastní (nepravé) – spřežky: okamžik, pravděpodobný, bohumilý, budižkničemu, jaksepatří, zeměkoule, cílevědomý, díkůvzdání, chvályhodný; **4.** hluchoněmý člověk, prácechopný uchazeč, vlastnoruční výrobek, nový teploměr, dlouhotrvající potlesk, ostrá sebekritika, rýsovat rovnoběžky, dvojhlásé zpěvy, úrodná černozem, prosperující maloobchod, modrooké děvče, městský vodovod, málomluvný člověk, pětiletý trest, slizotvorné kanály, tříroční dítě, cizojazyčný slovník, pestrobarevný motýl, sladkovodní ryby, směrodatný názor, dvouhrbý velbloud; **5.** rostlinopis, třicetiletá válka, trojúhelník aj.; **6.** Vyšebrodský klášter, českobudějovické pivo, novozélandská příroda, novozákonní texty, Novosvětská symfonie, novoroční přání, jihočeské rybníky, Svatovítská katedrála, královédvorské zoo, Rukopis zelenohorský (Zelenohorský rukopis), malostranský rodák, královéhradecký kraj, moravskoslezské nářečí, svatováclavský chorál, moravskoslezské pomezí, černomořské přístavy, Velkomoravská říše (i Říše velkomoravská, také říše velkomoravská); **7.** **spřežky:** knihtisk, podivuhodný, zeměměřeni; **složeniny slučovaci:** ptakoještěř, červenomodrobílý, štěrkopisek, sladkokyselý; **určovací:** poločas, světlovlasý, starousedlík, polodrahokam, velkostatek, vodorovný, skálopevný; **vazebné:** prstoklad, dálkopis, samostřil, samouk, mrakodrap, plynovod, listonoš; **predikační:** listopad, hromobití; **8.** složeniny **určovací:** labskoustecký (ústeckolabský), dvoudobý, divuplná, modrošedý, věrohodný, tajuplný; **vazebné:** ctižádostivý, vědychtivý, dobročinný, hmyzožravý, dalekosáhlé, zákonodárný; **9.** velkoměsto, novousedlík, rychlodráha, malomyslný, samoobsluha; dějepis, krokomeř, kulomet, teplovod, veselohra; **10.** čtyřúhelník, trojčipý, dvoudenní aj.; **11.** karlovarský, rusko-japonská, latinsko-český, labsko-oderská, Rakousko-uherská říše, anglicko-česká, hnědoběžový, rovnoramenný, cizokrajný, lyricckoepická, hospodářskopolitická; **12.** černobíle, červenomodrobíle, zeleno-žluté dresy, zelenožlutá látka, sladkokyselá, světle šedý, ostravsko-karvinský, Českomoravská, pracovníprávní, německo-český, Rakousko-uherská, vědeckovýzkumné, zahradnicko-ovocnářská, zahraničněpolitickým, literárněhistorických, společenskovědní; **13.** složeniny hybridní; **14.** biologie, kilopond, decibel, centilitr, miligram, geologie, telepatie, astrofyzika; biograf, monografie, ekolog, ekologie, telefon, chronometr

ZKRACOVÁNÍ (ABREVIACE)

1. p., pí, sl., sv., př. Kr., př. n. l., č. j., fa, v. r., a. s., t. r., atd., aj., ap. i apod., tj., mj., tzn., tzv., např., m, mm, sín, kg, a, ha, hl; Cu, Fe, H₂O, H₂SO₄; MUDr., JUDr., PaedDr., PhDr., RNDr., PharmDr., p. ff; **2.** Česká republika, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, North Atlantic Treaty Organization (Severoatlantická aliance), Organizace spojených národů, Občanská demokratická strana, Komerční banka, Československá obchodní banka, United States of America (Spojené státy americké), Poslanecká sněmovna nebo postskriptum (doložka v dopise), personal computer (osobní počítač), Česká národní rada (1969–1992), Česká tisková kancelář, Akademie věd České republiky, Akademie múzických umění, Janáčkova akademie múzických umění, Divadelní fakulta Akademie múzických umění, anesteziologicko-resuscitační oddělení, Spolková republika Německo, olympijské hry, mistrovství světa, identifikační číslo organizace, Institut klinické a experimentální medicíny, Liberecké automobilové závody, velmi krátké vlny, elektrokardiograf, Česká tisková kancelář, Krkonošský národní park, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizace Spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu), Evropské hospodářské

společnosti, Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (v Helsinkách 1975), Slovník spisovné češtiny, Slovník spisovného jazyka českého, Short message system (systém krátkých zpráv), Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky; **3.** na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, Masarykově univerzitě v Brně, Univerzitě Palackého v Olomouci, Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Vysoká škola chemicko-technologická v Pardubicích, České vysoké učení technické v Praze; **4.** na České televizi, Mladá fronta Dnes, Univerzity Karlovy, Základní školy v Aši, Národního divadla, Obecního úřadu v Lužici, Česká republika, Evropská unie, firma Obnova, společnost s ručením omezeným; v roce, Československá republika, to je; **5.** SW, PC, HC, P. O. Box, F. C., CD, PNS, OK; **6.** Spojením dvou i více zkrácených slovních částí; Sázková kancelář, Česká dopravní kancelář, aluminiová fólie k balení pokrmů, textil se silonem, Česká tisková kancelář, Unie Belgie, Nizozemska a Lucemburska, Seznamovací kancelář, Remeslnické potřeby, motorový velociped (motor + pedály), Žďárské strojírný, situační komedie; **7.** Výslovnost zkratky + odvozování: SNB (Sbor národní bezpečnosti); rekreace ROH (Revoluční odborové hnutí); gestapo (GeheimeStaatspolizei), PS, CD, fax, SMS; **8.** slova z oblasti studentského slangu; **9.** Libuše, Ludmila, Anastázie, Alois, Bedřich, Antonín, Eduard, Bohuslav, Miroslav, Květoslava, Magdalena, Stanislav(a), Vladislava (Vladimíra); **10.** magnetofon, gramofon, fotoaparát, dějepis

Přejímání slov z cizích jazyků

1. slova zdomácnělá (cizí původ si už neuvědomujeme): závoj, pětiletká, škola, jablko, barva; **2.** kalk = doslovný překlad; **3.** mezinárodní slova (nejčastěji fecko-latin. původu) – objevují se v řadě jazyků, např. bible, kilogram, doktor, muzeum, cirkus, operace, hokej, banka; **4.** např. genetika, atletika, basketbal, hypermarket; **5.** zápor, proti, od, dvoji, skrz (odděleně), špatně, dobře, za (změna), proti (u), spolu (s); **6.** vzdálený, stý, s, proti, desátý, pod, po, znova, tři, za; **7.** multi = více; **8.** např. antropologie, antropomorfismus, mizantrop; astrologie, astronomie, astronaut; automobil, autosalon, autogram, automat; demokracie, demografie, demagogie; grafik, grafologie, gramofon, stenografie; chronologie, chronometr, anachronismus; kilogram, kilometr, kilovolt, kiloherz; kosmonaut, kosmodrom, kosmopolita, mikrokosmos; makroekonomika, makrostruktura; metr, kilometr, metronom, galvanometr; mikrob, mikroskop, mikrokosmos, mikrolit; monogamie, monolit, monografie, monogenetická teorie; morfologie, amorfní, antropomorfismus; pedagogika, pediatrie, pedofilie; fonetika, fonologie, telefon, xylofon, eufonie; fotografie, fotosyntéza; polyp, polygon, polygenetická teorie; prototyp, protoplazma, protagonist; pseudonym, pseudoprobém, pseudogotika; teologie, teokracie, ateista, polyteismus; termální, termonukleární, termometr, izoterm; **9.** agronom, agrikultura, agrotechnik; akvadukt, akvaplán, akvárium, akvarel; kalorie, kalorimetr; kapitál, kapitán, kapitola, kapitulace; kolorit, koloratura, kolorovat; formovat, formulovat, reforma, uniforma; metalurgie, metalizace, metaloidy; mobilní telefon, mobilita, automobil; moderní, modernizace, postmodernismus; multilaterální, multiplikace, multiprocesor, multiservis, multiverbázace; **10.** fr., ang., rus., indián., ang., maď., pol. (pův. arab.), maď., it., srb., ang., něm., něm. (zeměpis. jm.), ang., fr.; **11.** dysfunkce – narušená nebo odchylná činnost někt. orgánu (lék.), odchylná funkce vůbec; disfunkce – nežádoucí, neúčelová činnost něj. prvku systému; **12.** režisér, architekt, absolvent, dirigent, rekonvalescent, meteorolog, kameraman, montážník, instalatér; **13.** z ruštiny, po 2. svět. válce; **14.** z angl.; **15.** přímé hlasování občanů o ústavně-politické otázce, získání nové pracovní kvalifikace, prodej státního majetku soukromým podnikatelům, podpora z veřejných prostředků, nejvyšší moc státu nad jeho územím a nezávislost v mezinárodních vztazích, východisko činnosti (základna), obracet se s výzvou (odvolávat se), jazykověda (zkoumání jazyka), kraj (oblast), nepřítomnost, ústava, nástroj, podnět (popud), výklad (vysvětlení), společenský večer vybrané společnosti, forma stipendia na řešení výzkumného úkolu, návrat, příslušník hnutí mládeže odlišující se vyholenou hlavou, agresivním chováním ap., souhrn výrobních a obchodních znalostí, podzemí (illegalita, protestní umělecké hnutí proti oficiální kultuře), komerčně úspěšné dílo s napínavým dějem, obchod s módním zbožím, opětné využití, zařízení k smažení pokrmů, metoda protahování svalstva, poslední představení hry, úředník využívající stížnosti občanů, vyhlazování zejména Židů nacisty, bankovní automat na vybírání peněz, reklamní tabule (velkoplošná, plakátovací); **16.** velká umělá družice k výzkumu kosmického prostoru (družicová stanice); děj, při kterém nastávají chemické přeměny; sled příběhů od téhož autora, s týmiž postavami; forma státního zřízení, jejíž hlavou je panovník vládnoucí sám, bez parlamentu; kapitálové sdružení držící podíly jiných podniků (ovlivňující jejich řízení); sluneční energie (využívá přeměny zářivé energie Slunce); sluchová a zraková; vědecko-fantastická literatura; náhled do nějakého registru s cílem zjistit nějaká fakta (např. o spolupráci se Státní bezpečností), s kladným výsledkem; hra s odvoláním brankáře a jeho nahrazením dalším hráčem (přesilová hra); jiná než dosud používaná a platná; **17.** hybridní složeniny; **18.** milovník a sběratel vzácných knih – pracovník pořizující soupis tištěných děl; etapa renesanční kultury (podporující důstojnost člověka jako svébytné bytosti) – láska k člověku, lidskost; řazení do skupin, posuzování, ve škole hodnocení vědomostí žáků – souhrn odborných vědomostí, schopností (způsobilost); vyslanectví, poselstvo s určitým posláním – zábava; návod, rada (např. kuchařský recept) – lékařský předpis; neuroza, nepřičetné jednání – dějiny nebo věda o dějinách; úplný, celý – souhrnný, všestranný;

výrazný přednes, zvl. veršů – veřejné, slavnostní prohlášení; vášnivě zaujatý pro něco – vymyšlený, vybájený, neskutečný; ohřívá vodu – jatečně zvíře vhodné k pečení; myšlenkový, duševní – okamžitý, právě se děje; členění rostlinstva podle nadmořské výšky – týkající se růstu a výživy organismu; souhrn vlastností osobnosti – vytčení podstatných vlastností jevu; notový zápis jednoho hlasu skladby – souhrnný notový zápis skladby; pozorný k ženám, zdvořilý ve společnosti – zboží, nitě, knoflíky, jehly, kožené výrobky ap.; žák s vynikajícím prospěchem – předseda vlády; **19.** veterinář, projekt, cyklu, typickou, variant (verzí), amnestii, ekonomiky; **20.** je nevhodná přemíra cizích slov, např. vhodněji – pohotově vysvětlil, přesné odpovědi, osudný (neblahý) obrat; nepatrný zájem; **21.** interview, bonboniéra, analýza, morfin, penicilin (penicilín), skica, metalíza, symbol, gigantický, poliklinika, polytechnika, tribuna, inventura, archiv (archív), demise, cynik, diskuse (diskuze), režisér (režizér), tematický úkol, literární téma; **22.** géniové, Nerona, Aristotela, Rousseaua, Boccaccia, Moneta, Vincenza van Gogha, Petra Iljiče Čajkovského, Verdiho, Augusta; **23.** vekslák (z něm.) – hov. hanl. = člověk vydělávající si nezákonnou směnou peněz, zboží ap., špunt (z něm.) – obec. = zátka nebo malé dítě (expr.), totáč (z lat.) – obec. = totalitní režim; rejža (slang.) = režisér; nýmand (z něm.) – hov. expr. = nedůležitý, bezvýznamný člověk; sekáč (obec.) – second hand = obchod s použitým zbožím; misska (z ang. miss) – obec. = královna krásy, lajtky (z ang.) – slang = lehká cigareta (s nižším obsahem nikotinu); koks (slang.) = kokain; džob (z ang.) – hov. expr. = výhodný obchod, výdělek, zaměstnání; absták = abstenenční příznak z nedostatku látky, na niž je tělo pravidelně navyklé (drogy, alkohol, nikotin ap.); **24.** např. norma – normový, normál, normalizátor, normalizovat, normalizovaný, normalizace, normalizační, normální, normálně, normálnost, normativ, normativní, normativnost, normotvorný, normovač, normovačka, normovat, normovaný aj.; **25.** fr., fr., lat., ang. (pův. perš.), fr. (pův. lat.), fr., ang., it, ruš., ang., arab., portug. a šp. (pův. afr.), lat., šp. (pův. indián.), it., ang., arab. (pův. perš.), ang., řeč., lat., ang., lat., lat., it., šp., ukraj., pol., nor., jap., it., jap.; původ slov ve slovníku označen špičatými závorkami < >

Tvarosloví – morfologie

SLOVNÍ DRUHY

1. a 2. slova ohebná: skloňují se: podst. jména – sněm (m., j., 6., hrad), čas (m., j., 6., hrad), skřivánek (m., j., 7., pán), sova (ž., j., 7., žena), jaro (stř., j., 1., město); vějička (ž., mn., 4., žena), slovo (stř., mn., 2., město), péknost (ž., j., 4., kost); kraj (m., j., 5., stroj), bezpečí (stř. j., 5., stavení), zatvrzelost (ž., j., 5., kost), věčnost (ž., j., 5., kost) atd.; příd. jména – veliký (m., j., 6., mladý), ptačí (m., j., 6., jarní) atd.; zájmena – já (osobní, 1. p.), se (zvrat.), toho (ukaz. ten, 2. p.), všeho (vymezovací všečen, 2. p.), u nás (os. m., 2. p.), co (vztaž., 1. p.), ty (uk. ten, 5. p.), můj (přivl., 5. p.), mé (přivl., 5. p.), má (přivl., 5. p.); číslovky – jednou (násob.); časují se: slovesa – bude přištěbetáno, vrátím se, vábím, chytám, chytí se aj.; **slova neohebná:** příslovce – jednohlasně, tam, zatím, tam aj.; předložky – na, v, mezi, na, u; spojky – až, a, a; částice – ať; **podst. jm. konkrétní:** sněm, skřivánek, sova, vějička, slovo, kraj; **3. c); 4. podst. jména:** zloba (žena), zlobení (stavení), zlost (kost), hra (žena), čtení (stavení), pojistné (zpodstatnělé příd. jm., mladý), listí (stavení), pracující (zpodstat., jarní), běh (hrad), krejčí (zpodstat., jarní); **příd. jména:** zlobivý (mladý), zlobící (jarní), započatý (mladý), věčný (mladý), rád (jmen. tvar), vyšší (mladý, 2. st. jarní), tišší (2. st. jarní), holicí (jarní); **zájmena:** co, málokterý, sám, onen, svůj, sebe, všečen, nikdo, který; **číslovky:** tolik, dvakrát, mnohokrát; **slovesa:** zlobit (prosí), charakterizovat (kupuje), je pojištěn (prosí); **příslovce:** zlobně, kudy, zde, jak, tak, takto, lépe, kde; **předložky:** mimo; **spojky:** -li, ani, ale; **částice:** ano; **citoslovce:** bum; **5.** částice, spojka, příslovce, podst. jm., podst., jm., předlož., příslovce, zájmeno, příslovce, sloveso, sloveso, spojka, částice, spojka, zájmeno, citoslovce, sloveso; **6.** např. Potřebuji pero i tužku. I to je důležité. Věrka teď dobře jí. Nedívím se jí. Potkala jsem naši domácí. To jsou domácí zavařeniny. Nechci se vnucovat. Se sestrou se navštěvujeme často. Když mohu, pomohu. Když to není jednoduché! atd.; **7.** dnu – podst. jméno den nebo dno; účetní – zpodstat. nebo příd. jm., naproti – příslovce nebo předložka; okolo – příslovce nebo předložka; nemocný – zpodstat. nebo příd. jm., mimo – příslovce nebo předložka; tu – zájm. nebo příslovce, bílí – příd. jm. nebo sloveso; kose – podst. jm. v 1. p., podst. jm. v 3. p. nebo příslovce; **8.** podst. jm. (mít alibi); předložka (Jestřáb kontra hrdlička); podst. jm. (Chodi do primy) nebo příd. jm. (prima kamarád) nebo příslovce (mít se prima); předložka (Praha versus Brno); příd. jm. (blond vlasy); příd. jm. (nóbl chování) nebo příslovce (choval se nóbl), příd. jm. (khaki uniforma) nebo podst. jm. (vojenské khaki); **9.** zpodstat. příd. jména – skloňují se jako mladý nebo jarní

MLUVNICKÉ KATEGORIE JMEN

1. 4. p. – přísl. určení, 3. p. nepřímý předmět; **4.** p. přímý předmět; **7.** p. – přísl. určení (prostředek); **3.** p. – dativ volný, **5.** p. – oslovení; **4.** p. – přímý předmět, **7.** p. – přísl. určení (prostředek); **2.** p. – přísl. urč., **2.** p. – nesh. přívlastek, **1.** p. – sh. přívlastek; **4.** p. – přímý předmět, **4.** p. –

doplňk; 4. p. – přívlastek nesh.; 1. p. – podmět, 2. p. – subjektivní (původce děje), 1. p. – jmen. část přísudku (trvalý stav), 2. p. – nesh. rozvitý přívlastek (vlastnost), 4. p. – nesh. přívl., 2. p. – rozvitý nesh. přísl.; 2. p. – přísl. určení místa; 1. p. – podmět, 3. p. – dativ volný prospěchový; 4. p. – přímý předmět, 7. p. – přísl. určení (prostředek); 1. p. – podmět, 1. p. – sh. přívlastek, 1. p. – jmenná část přísudku (trvalý stav); 3. p. – přísl. urč., 1. p. – doplňk; 6. p. – předmět; 4. p. – předmět, 2. p. – přísl. nesh. (gen. partitivní); 2. p. – genitiv částečnosti, 4. p. – předmět; 2. ani vidu ani slechu; nic zlého; není jiné pomoci; 3. 4., 1., 2. pád; 4., 1. pád; 1., 5., 7., 3. pád; 4. 1. pád – nominativ jmenovací; podmět, přístavkový vztah, doplňk; jmenná část přísudku; příslovec. určení; 2. pád – nesh. přívlastek (gen. objektivní), genitiv cílový; přísl. určení; 3. pád – přímý (první) dativ; dativ přímý; dativ volný; doplňk shod.; 4. pád – přímý předmět; přísl. určení (akuzativ časový) rozvitě shod. přívlastkem, přímý předmět; přímý předmět; 6. pád – přísl. určení; předmět, nesh. přívlastek; 7. pád – přísl. určení místa rozvitě shod. přívlastkem; přísl. určení (prostředek); jmenná část přísudku (přechodnost); doplňk neshodný; 5. baculatýma ručičkama, vlastníma rukama, mýma krásnýma očima, na obou nohou (na obou nohách – pl.), uši, za obě ucha (pl. tvar), rovnýma nohama, v kolenu, v kolenech (pl. tvar), se zamhouřenýma očima, se svítícíma ručičkami (pl. tvar), nohama, na třech nohách (pl. tvar), do naličených ok (pl. tvar), do dvou ramen (pl. tvar), kolen (pl. tvar), s oběma mými dobrými přáteli; s velkými uchy (pl. tvar); ke kolénům, do rukou, na ramenu, rameny; očím i uším (pl. tvary), se třemi kovovými nožičkami (pl. tvar); do očí; na rukou (na rukách – pl.), na prsou, na obou ramenech vah (pl. tvar); na ramenu; oka (pl. tvar); 6. tvýma zvědavýma očima, mýma nemocnýma rukama, mastnými oky na polévce, Petrovýma postiženýma ušima, utrženýma uchy tašky, týmaž krásnýma očima; 7. j., mn., mn., j., j., j., mn., mn., j., j., mn., j., mn., mn., j., mn., j., j., mn., j., mn., mn., mn., j., j., j.; 8. **podst. jm. pomnožná:** prázdniny, Lipany, narozeniny, Vánoce, záda, brýle, nůžky, Karpaty, příušnice, Klatovy, ústa, vrátka, vidle, šaty, plavky; **hromadná:** ptactvo, jehličí, rákosí, vodstvo, sloupoví, lidstvo, učitelstvo; **látková:** peří, mák, písek; 9. ž. (píseň), stf. (město), ž. (píseň), ž. (píseň), ž. (píseň), stf. (město), ž. (žena), ž. (hrad); 10. stromoví, listí (listoví), nádobí, úřednictvo, uhlí, včelstvo, svalstvo; 11. např. 2 kornoutky zmrzliny (míra) nebo dva druhy; železo = zařízení (oka); dva šálky kávy (míra); všelchna voda (intenzita), potoky, řeky = změna významu slov; 12. 2 kusy, 2 měsíce, 4 kusy (= ve funkci zákl. číslovky), dva druhy (černé, hnědé) uhlí; např. měď, cín, olovo (3 druhy), 5 párů ponožek, počet včelstev – 2, 3 druhy mouky (hladká, hrubá, polohrubá); 13. dobytek, hmyz, lid – biolog. životnost, gramaticky neživotnost, r. mužský; knížata – r. střední (kuře); lidé – r. muž. život.; rodiče, koně – koncovky neživotné, ale shoda jako u životných, r. mužský; dítě – stf. rod, děti – žen. rod; žabec – přirozený rod žen., gram. mužský; 14. r. muž. život., r. muž. život. i žen., r. muž. život., r. muž. neživot., r. muž. – koncovky život. i neživot., r. žen., r. muž. neživot., r. stf., r. stf., r. muž. život., r. stf., r. muž. život., r. muž., neživot. s život. koncovkou, r. muž. neživot. s život. konc., r. žen., r. žen., r. muž. neživot., r. muž. život., i žen., r. muž. neživot., r. žen., r. muž., neživot., r. muž. neživot. s život. koncovkou (archaismus); 15. 25 řádků (r. muž., hrad) – 25 řádek (r. žen., žena); rzi (r. žen.) – rezem (r. muž., hrad); v náručí (r. žen.) – v náručí (r. stf., stavení); s brambory (r. muž.) – s bramborami (r. žen., žena); se svízeli (r. muž.) – se svízelemi (r. žen., píseň); kedluben (r. muž.) – kedlubna (r. žen., žena); 16. Slanečky ... chutnaly. Uzenáči byli ...; pluly beránky; nosiči šli; nosiče neunesly zátěž; Mikrobi se rozmnožili. Mikroby zaútočily. Počítače se staly ... Národy bojovaly...; U cesty stály ukazatele. Tváře ... posmutněly. Děti se opozdily. Koně klusali sami. Dny (dni) utíkaly. Veselí lidičky jásali... Desítky lidí přišly o... V telocvičně byly připraveny koně. Skupiny mládeže se objevily ... Ženy se svými hosty zpívaly/y; 18. tzv. citový rod – životné formy akuzativní; 19. smeč, -e muž. i žen., rez, rzi žen., mn. 1., 4. rzi, 3. rzím, 6. o rzích, 7. rzemi; rez, rezu – muž., mn. 1., 4., 7. rezy, 6. o rezech; nešika, -y muž. i žen. náš nešika, naše velká nešika; hřidel, -e muž. i žen., 2. pl. hřidelů i hřidelí, 3. hřidelům i hřidelím, 7. p. hřideli i hřidelemi

PODSTATNÁ JMÉNA (SUBSTANTIVA)

1. podst. jm. abstraktní: láska, pocit, zlost, účel, přátelství; 2. nové hodiny – konkrét., čekat dvě hodiny – abstr., vrásky na čele – konkrét., v čele vlády – abstr., rána se zhojila – konkrét., to byla velká rána – abstr., jednání vlády – konkrét., za vlády Lucemburků – abstr., ležel bez vlády – abstr., dej mi pokoj – abstr., zařídili jsme pokoj – konkrét.; 3. Podst. jména vlastní: Jiřík → Jiříkův, Kladno → kladenský, Evropa → evropský, Tereza → Terezin, Barták → Bartákův, Neruda → Nerudův → nerudovský (verš), Arab → arabský; 4. muž. soudce, muž. pán, růže, pán, kuře, hrad, soudce, předseda, žena, žena, stavení, kost nebo hrad, kost, žena, muž, hrad, předseda, hrad, růže, město, hrad, město, růže, hrad, kost, růže, host, muž, píseň, soudce, předseda, pán, stroj, muž, stroj, hrad, muž, stroj i hrad, hrad, hrad, předseda, pán, hrad, pán, hrad, muž, hrad, předseda, hrad (les), kost i píseň, kost, stroj i hrad, píseň, píseň i stroj; 5. Manžele Novákovy známe už dávno. Karlovi kamarádi mi pomohli. Jendovi už nic nepůjčím. Čtu ráda Hrabalovy prózy. Martinovi rodiče se odstěhovali. U bratrovzy zahrady nás už čekali Svobodovi. Vyprávěj mi pohádku o hodném vodníkovi. Tomášovi se nelíbily Petrovy zvyky; 6. do zámku, lesa, na hradě (o hradu), v lese, o jazyku (jazyce), dopis Jaroslavu Novákoví, popřát Jaroslavovi, o muži (mužovi), nosit korále, o dozrálém hrachu, bez účelu a cíle, bez kmene (kmenu), z chmele (chmelu), ječmene (ječmenu), s kuželi (kužely), s tácy, oba manžely (manžele), k příteli Karlovi, o učiteli, s vítězi, s králi, kněžimi, šimpanzi, kazateli, cíli, kachli, anděly, mandeli, okresy, dareby, čekatelé, kotli (kotly), úhly, uhli (uhly), snopy, úkoly, akrobaté/i, páni/ové, s drahokamy, v rybníku (na rybníce), v kamenu (v kameni), s Francouzi, Arabi, Rusy, s řetězy, na březích, svazích hor, k panu doktoru/ovi Leoši Janatovi, o králíčcích -kách, v báchách vystupují bozi (bohové), šel k soudci (soudcovi), obdivovat motýly, psovi (psu),

předsedovi, břízami, jeřáby a topoly, domky kryté šindelí, naši advokáti a fotbalisté; v balíčcích (baličcích), na Vyšehradě (Vyšehradu), o Vyšehradě (Vyšehradu), bez trojúhelníka (trojúhelníku), v dopisu (dopise), zavináči (zavináče), po hřebeni (hřebenu), na prouzcích (prouzcích), kostýmy, jedovatými plazy, o učitelích, na vojáky, na hříbkách; **7.** otče, obhájce, pane soudce, chlapče, správce, slepče, zločinče, rádcce, hochu, pse, občane, kmotře, příteli, strážmistře, trenére, svatý Václave, dědici české země, strýci (strýče), zlosyne, knězi; **8.** 5. p. stylově neutrální; pane Svoboda – hovor., poslední dvě oslovení stylově zabarvená (1. pád místo 5. pádu ve věžeňské, vojenské, sportovní mluvě); **9.** v hotelech/ích, kostelech/ích, na plesech/ích, jezzech/ích, ve sklepech/ích, pytlech/ích, kotlech/ích, o kuželích/-ech, kamenech; **10.** Králíci, bratry, k Přemyslovi, poslí(ové), k pramenu (prameni), křenu, dny (dni), obdélníka (obdélníku), v cirkusu (v cirkuse), cvičené lvy, v pralesích, rysí, jestřábi, topoly, větrolamy, panu Otovi Novákoví, v Kobylisích, s penězi, s koňmi (s koni), útesy, orli, houslisté (hov. houslisti), v lesích, o kolezích, buvoli, losi, datli, orli, krokodýli, k příteli Karlovi; **11.** sobí se procházeli, viděl jsem soby; Arabi u nás studovali, poznal jsem dva Arabi, buvoli se pásli, pozorovali jsme buvoly; **12.** k Teplicím, do Karlových Var (Varů), z Košic, v Českých Budějovicích, v Beskydech a Jeseníkách, k Vánocům, v Neumětělich, v Mělníku/ce, Písku, s Vršovicemi, Nuslemi, Michlí, Lovosicemi, Sušicí, Louny, Beskydami, Olomoucí, Kdyní, Budějovicemi, Třebíčí, Alpami, Králíky, v Pyšelicích; **13.** Vášovi, Jindrovi (Jindře), Stáňovi (Stáně); obrazy Mikoláše Alše, Karla Purkyně, Václava Rabase; pana Stýbla, Hrabě/Hraběte, Podmele, Petřů; od Verdiho, Lva Nikolajeviče Tolstého, Vergilia, Ovidia, o matematiku Pýthagorovi, císaři Neronovi, chrámu svatého Jiří, pana Hořejšího, Bechyně, s panem Černým, Dítěm (Dítětem), Otou, Bičičtům, Vitů; pana Stehno, Pospíšile, Ševče (Švec), Halasi, Husa, Petřů, Kupče (Kupec), Gabrieli, pozdrav básníku Fráňovi Šrámkovi, písně Jarka Nohavici, verše Heinricha Heina (Heineho), Kryštofa Kolumba, od Voltaira, Rousseaua, o Nikolovi Šuhajovi, od Julese Verna; **14.** život. konc., neživot. konc.; životnost, neživotnost; život. a neživot. koncovka; dvojtvar; háje – stylově neutr. – hájové – kniž., zast. (životná koncovka); hov. a stylově neutr., život. a neživot., bez odliš.; odliš. v rodě (muž., ženský), styl. neutr. a hov. koncovka; **15.** idealismu, planetáří, ideje (idey), dogmata, stadií, ve vakuu, do kosmu, podle schématu, Romulem a Remem, aběho; **16.** město 9x; pán, hrad, hrad, růže, růže, hrad, stroj, žena, hrad, hrad, město, hrad, hrad, město; **17.** s filé, o dramatu, Wolfganga Amadea Mozarta, do centra, data, Kryštofa Kolumba, tyfu, Johanna Wolfganga Goetha (Goetheho); bohu Diovi, Lva Nikolajeviče Tolstého, Hérakleita z Efesu; **18.** v neděli, na zemi, na návsi, okolo Chrudimi, berlí, lampy, z Příbrami, z břízy, na mezi, nad skalami, v mrkvi, obuvi, z Bratislavy do Čáslavi, na televizi, na větvích; **19.** pracím, o pracích, pracemi; nemocím, o nemocích, nemocemi; holím, o holích, holemi; propastem/ím, o propastech/ích, propastmi/ěmi; pěstem (pěstím), o pěstech (pěstích), pěstmi/ěmi; pouštím, o pouštích, pouštěmi; stepím, o stepích, stepmi; myším, o myších, myšmi; tratím, o tratích, tratěmi; lodím, o lodích, lodmi (loděmi); obětem (obětím), o obětech (obětích), oběťmi/obětmi; výpovědím, o výpovědích, výpovědmi (výpověděmi), řečem, o řečech, řečmi; nocím, o nocích, nocemi; propustem (propustím), o propustech (propustích), propustmi/ěmi; domácnostem, o domácnostech, domácnostmi; povinnostem, o povinnostech, povinnostmi; **20.** krácení: práce – s prací, bez prací, těmto pracím, o pracích, pracemi; síla – silou i vši silou, bez sil, silám i silám, o silách i silách, silami i silami; skála – skálou, skal, skálám, i skalám, o skálách i skalách, skálami i skalami, lípa – lípou i lipou, lip, lípám i lípám, o lípách i lípách, lípami i lípami; láhev i lahev, bez láhve i lahve atd., láhvi i lahvi 1. pl., láhve i lahve atd.; paralelné formy s kr. i dl. a ve všech pádech; kráva – 7. sg. krávou; pl. krav, krávám i krávám, o krávách i krávách, krávami i krávami; plíce – pl. plíc, plícím i plícím atd.; žába – 7. sg. žábou; pl. žab, žábám i žábám, o žábách i žábách, žábami i žábami (ve význ. dívka – pl. žábám, o žábách, žábami); **21.** dublet. tvary podle nůše a píseň: skryše/skryš, louže/louž, naděje/naděj, číše/číš; někde významové rozlišení: zem, na zem (hovor.), Země, na Zemi (odbor.) – planeta, pevnina; hus (neutr.) – husí (zast.); neděl – neděl (týdnů); **22.** např. loď, 2. p. lodi i lodě, pl. 1. a 4. lodi i lodě, 7. loděmi i lodmi; **23.** propastmi i propastěmi, o bolestech, věcech, chuti i chutě, chutím, po lodích, lodě i lodi, loděmi i lodmi, čtvrtí i čtvrtě; niti i nitě, nitěmi i nitmi; pracím, řečem, zdmi, v konvi, nad skálami i skalami, břízami, houby, do Soběslavi; **24.** s rozbitými skly, údolí, s právy, olšovím, zelí na poli, uhlí, počasí, údolím, bidly, svědomím, mýdly, po Labi, za zábradlím, pevné zdraví, s povidly, odvětví, za zrcadly, v rákosí, letadly, jmelí, s vysokými cly; **25.** slovy, v jablíčkách, v doupeti, pět liščat, ze strnišť, bez jader, na nebi, s říkadly, košťata, dost uhlí, pavím peřím, v Jilovém, chapadly, s lýtky, v cizím slově, slovesa; po létě; **26.** sklo – skel, družstvo – družstev, zrcadlo – zrcadel, jablko – jablek – alternace 0 – e; vojsko – vojsk, pastviště – pastvišť, hřiště – hřišť – 2. p. pl. bez koncovky; středisko – středisek/středisk; lože – loži 0; vejce – vejec – alternace e – a, dílo – děl – alternace í – ě; játra – jater, jméno – jmen – alternace kvantitativní; **27.** po dlouhých suchách, ve střediscích i střediskách, v balíčcích i baličkách, o zralých jablíčkách, na nemocničních lůžkách, v rouchách, v broušených sklech, klečet na kolenou, na pevných stanoviskách, po několika letech, v kuličkových ložiskách; **28.** břímě, rámě, plémě, sémě

PŘÍDAVNÁ JMÉNA (ADJEKTIVA)

1. jakostní (kvalifikační) tvrdá: slepý, sněhobilý, vysoký, zdvořilý; **měkká:** ryzi; **vztahová (relační) tvrdá:** srdečný, nesplnitelný, labský, ledový, nahnlý; **měkká:** denní, lososí; **přivlastňovací:** strýcův, Zuzančin; **2.** vzor mladý: rychlý, malý, venkovský, laskavý; jarní: syslí, ryzi, větší; otcův: malířův; matčin: babiččin; **3.** příd. jména **tvrdá** (vzor mladý): květový, květnatý, temný, tmavý, časný, časový, písečný, pískový, spisovatelský, listový, listnatý, krkonošský, smetanový aj.; **měkká** (vzor jarní): večerní, okvětní, stolní, potoční, okenní; temnější, tmavší, časnější aj.; **přivlastňovací** (vzor otcův): Smetanův; (vzor matčin): Zdeniččin; **4.** na rychlých koních, blízci příbuzní, mořští živočišné, vztekli

chlapci, vytrvalí sportovci, domýšliví a marniví muži, telčtí občané, čeští spisovatelé, zdraví lidé, vedle koroptvích stop, o snaživých podnikavých lidech, na přehlasných skalách (skalách); chlapci běhali bosí, nejsme si vědomi svých chyb, děti chodily bosy, mnozí američtí spisovatelé jsou u nás známi; **5.** spolehliví pracovníci, se spolehlivými pracovníky; ryzí povahy, ryzími povahami; zlí lidé, zlími lidmi; milí vypravěči, milými vypravěči; pravé ryzí kovy, pravými ryzími kovy; běloučtí motýli, s běloučkými motýly; plaší srnečci, s plachými srnečky; drazí přátelé, s drahými přáteli; pomalí hlemýždi, s pomalými hlemýždi; švitořiví ptáci, se švitořivými ptáky; zdvořilí cizinci, se zdvořilými cizinci; motýlí křídla, s motýlími křídly, proslulí herci, s proslulými herci; známé výrobky, známými výrobky; **6.** toulaví psi, ze slohových úkolů, čapí zobák, cizí žena, na dubových listech, brodiví ptáci, roztomilý chlapec, chlubití pávi, záživý příklad, lví stopy, s milými dětmi, bílý jablonoňový květ, pravý sobolík kožich, střídavým životem, siví holubi; **7.** Vloni byl stále nemocný. Má nemocné srdce. Necítí se být nemocen (knižnější). Prožil šťastné dětství. Byl šťasten, že vyhrál soutěž. Ten chlapec je velmi živý. Vrátil se živ a zdrav. Bosý chlapec přišel až k nám. Chlapec běhal po louce bos. Je ještě mladý. Je ještě mlád a zdrav. K cíli vedla daleká cesta. Je dalek toho, aby to udělal. To je člověk pamětlivý své cti. Buď pamětliv svého přesvědčení. Je schopný všeho. Nejsem schopen to splnit.; **8.** vítání, drazí; spadlá; něměčtí a kanadští, přátelská; obrázkovými; cizím; zvědaví (jsme zvědaví); zvědavé (zvědavý); bosa; **9.** Jiráskovy Psohlavce, Dvořákovy symfonie, obrazy Mánesy a Alšovy, kovářovy děti, dědečkovy pohádky o dědu Vševedovi, k Nerudovým Povídkám malostranským, z Erbenovy Kytice, spolužákovy sešity, Eviččini přátelé, Eva a Pavel Novákoví; **10.** v Karlově Studánce, u Haškova muzea, do Hradce Králové, ulici Masarykovu a Havlíčkovu, o Sámově říši, o Libušině proctví, Věřiny kamarádky, Milanovy kamarády, ke Kardašově Řečici, o Kříčkové dílu, Smetanovy opery; **11.** Nosím bílý svetr. Bílí holubi se mi líbí. Spolehlivý přístroj zaznamená přesně i výkyvy ve výkonu. Spolehliví pracovníci jsou všude vyhledáváni. Známe obě rodiny Dvořákovy. Dvořákovy děti se dobře učí. Dvořákoví jsou naši přátelé. Dvořákoví psi jsou přítulní. Synoví kamarádi k nám jezdí na chatu. Neznám synovy kamarády.; **12.** Golčovu, Odolenu Vodou, ve Dvoře Králové; **13.** Alšův obrázek, alšovský styl, Švejkovo chování, švejkovské chování, poslancova čest, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR; **14.** matčina láska (láska matky) – mateřská láska (obětavá, pečlivá); učitelova odbornost (odbornost učitele – přívlastňovací) – učitelská odbornost (příslušející učitelům – vztahové); sousedova pomoc (pomoc od souseda) – sousedská pomoc (přátelská); bratrova rada (od bratra) – bratrská rada (nezištná, laskavá, přátelská); **15.** jmenný tvar před. jména ve funkci doplňku; neshodný přívlastek před podst. jménem, nesklonné před. jméno; před. jméno v podmětu a předmětu (substantivizace); kluku zatracená, chudák nešťastná – citově angažované hodnocení (i porušování shody, intonační centrum je na jménu); Bělá pod Bezdězem (substantivizace před. jména), totéž i raněnému poskytlí pomoc; **16.** větší, lepší, známější, horší, čistší, horčejší (nebo ještě teplejší – opisně), bližší, idyličtější, skromnější, tišší; **17.** nejkratší, měkčí, chutnější, nejkrásnější, nejcněnější, nejdražší, nejhorší; **18.** zeslabení a zmenšení; možnost, schopnost –telný; zesílení významu – ánský a předpona pra-, pře-, zmírnění příponou nebo předponou na-, po-; způsobilý k něčemu, vykonávání děje, obvyklost; vykonaný, dokončený děj; schopnost k něčemu, zmírněná příponou nebo předponou; způsobilý k hrani, větší míra vlastnosti (2. stupeň), dokončená činnost, schopný k léčení (obvyklost), děj právě vykonávaný, vyjádření opakem se zápornkou, zesílení významu, třetí stupeň vlastnosti; **19.** zmírnění slova smyslu (× starý, mladý), nepříliš velký problém, dost vysoká, dost klidnou povahu, pevně; **20.** pilný, stíhlý, černý, modrý, zlý, chytrý, chudý; **21.** určeno k volání – právě vykonávaná činnost; čisticí prostředky – čistící přístroj; prací; prostředky – peroucí pračka, hojivá mast – hojí se rána, pletací drát – pletoucí žena;

22. Mezi klasy zralých pšeníc se chvěly barevné hlavičky makových a chrpových květů.
 ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓
 hrad mladých shoda – podmět přípona vz. mladý vz. mladý
 r. muž. neživot. -ička

23. přívlastek shodný, jmenná část přísudku; jmenná část přísudku; doplněk; jmenná část přísudku; doplněk; slovesný přísudek – přičestí trpné; 2× doplněk, slovesný přísudek – přičestí trpné

ZÁJMENA (PRONOMINA)

1. mne – osobní, bezrodé, v 2., 4. p.; naším – přívlastňovací, v 7. p. ž. nebo stř. r.; jaký – tázací nebo vztaž., 1. a 4. p., m. r.; kým – tázací nebo vztaž., 7. p.; mně – osobní, bezrodé, v 3., 6. p.; sebou – zvrát., bezrodé, 7. p.; lečjaký – neurč., 1. a 4. p.; nás – osobní, bezrodé, v 4. a 6. p.; my – osobní, bezrodé, v 1. p.; týž – ukaz., 1. a 4. p.; si – osobní zvrát., bezrodé, 3. p.; něčeho – záporné, 2. p.; některý – neurčité, 1. a 4. p.; sobě – osobní zvrát., bezrodé, 3. p.; takovýto – ukaz., 1. a 4. p.; kterýsi – neurčité, 1. a 4. p.; něco – neurč., 1. a 4. p.; čísi – neurč., 1. a 4. p.; tebou – osobní, bezrodé, 7. p.; ona – osobní 1. p.; nějakým – neurč., 3. a 7. p.; kdokoli – neurčité, 1. p.; tvými – přívlast., 7. p.; čeho – táz. nebo vztaž., 2. p.; tomuto – ukaz., 3. p.; těmi – ukaz., 7. p.; já – osob., bezrodé, 1. p.; jenž – vztaž., 1., 4. p.; jehož – vztaž., 2., 4. p.; svou – přívlast., 4. a 7. p.; jejich – přívlast., nesklon. (ustrnulý tvar 2. p. osob. zájmen); jeho – osob., 2. p. nebo přívlast. neskl.; z ní – osob., 2. p.; nám – osob., 3. p.; jejich – přívlast. 2. p.; **2.** mně (mi), ke mně; o mně; mě (mne); mi, mně; beze mne (mě); **3.** s ním; jí; s ní; na nich; jim; jim; k nim; ho; s ní, jí; **4.** ke mně, k němu, k ní, k němu, k nim; mě (mne), ho (je), jí, ho (je), je; mě (mne), ho (je), jí, ho, jich; o mně, o něm, o ní, o něm, o nich; s ním, s ní, s ním, s nimi; mě (mne), ho (je), jí, ho, jich; o mně, o něm, o ní, o něm, o nich; mně (mi), mu, jí, mu, jim; mně (mi), mu, jí, mu, jim; na mě (mne), něho

(něj, naň), ni, něho (ně), ně; pro mě (mne), něho (něj), ni, něho (ně), ně; **5.** 0; my; ono, oni (ony, ona); ona; on; moji (mi), moje (mé), moje (má); **6.** jí; na ni; na něj; na něho (na něj), z něho (z něj), ho (je), něho (něj), je; **7.** mně, mě (mne), na mě (mne), mě (mne), proti mně, na mě (mne); **8.** Jeho se to netýkalo. Jemu jsem to nenabízel. Tobě neodepsal. Mně také budeš číst verše? Tebe se to také týká. Jemu se nedív.; **9.** si, sobě, za sebou, ze sebe, o sobě, k sobě, o sebe, si, pro sebe, sebe, sobě; **10.** sebou, s sebou, sám sebou, s sebou, sebou, s sebou, s sebou; **11.** mi, vy, mi, my, vámi, vy a my, za námi; **12.** ve svých rukou, při tvých pokusech, moje (mé) záliby, bez tvé (tvoji), pro mou (moji) matku, svou (svoji) sestru, k mým rodičům; **13.** na mou (moji), tvou (tvoji), svou (svoji), její, jejich sestru; mé (moji), tvé (tvoji) své (svoji), její, jejich; s mými, tvými, svými, jejími, jejich přáteli; **14.** s našimi, vašimi; našemu, vašemu; naši, vaši; naši, vaši; našich, vašich; našich, vašich; našim, vašim; naši, vaši; naším, vašim; našimi, vašimi; naši, vaši; **15.** s vaší radou, o naši zábavu, ve vaší skříni, vaši knížku a vážím si jí, o ní, půjčím ti ji, odneseš ji, stojím o ni, uvažuji o ní, půjčím ti ji, odnesla ji, za ni, prosila ji o ni, vyhověla jí, bez vašich přátel; **16.** bez jeho obleku, k jeho obleku, pro jeho oblek, o jeho obleku, s jeho oblekem, od jeho obleku; bez jejího bratra, k jejímu bratru, pro jejího bratra, o jejím bratru, s jejím bratrem, od jejího bratra; bez jejich starostí, k jejich starostem, pro jejich starosti, o jejich starostech, s jejich starostmi, od jejich starostí; bez jejího názoru, k jejímu názoru, pro její názor, o jejím názoru, s jejím názorem, od jejího názoru; bez jejich dětí, k jejich dětem, pro jejich děti, o jejich dětech, s jejich dětmi, od jejich dětí; bez mého kamaráda, k mému kamarádovi, pro mého kamaráda, o mém kamarádovi, s mým kamarádem, od mého kamaráda; bez našeho učitele, k našemu učitelu, pro našeho učitele, o našem učitelu, s naším učitelem, od našeho učitele; bez mého slova, k mému slovu, pro mé slovo, o mém slově, s mým slovem, od mého slova; bez mé (moji) lampy, k mé (moji) lampě, pro mou (moji) lampu, o mé (moji) lampě, s mou (moji) lampou, od mé (moji) lampy; **17.** jejich radost, jejich rodičů, jejím žákům i jejím učitelům, jejich sil, v jejich větvích, v jejich větvích; **18. a)** k našemu; k jejich; se svou; svého otce; své čestné slovo; své sešity; o svém bratrovi; **b)** její dceru; své šaty; **19.** S tím, těmito, těmihle, oněmi přístroji; O těch, těchto, těchhle, oněch lécích; Od těch, těchto, těchhle, oněch přátel; Na tu, tuto, tuhle, onu situaci; S téma, těmatu, témahle, oněma rukama; **20. odkazovací** význam; to, co potřebujeme; tím, co ho zaujalo; **citový** vztah: to chumelá, na tom našem dvoře všechno to krákoře; **zdůraznění:** ten chlapec, ten zub ...; s tím štekáním; **21.** Vyplňte dotazník a odevzdejte ho v kanceláři č. 95. Poškozený mixér sami neopravujte; **22.** v témž, v témže, v tomtéž poschodí; s týmž, s tímtež člověkem; týchž lidí, v témž(e), v tomtéž nakladatelství; v témž(e), v tomtéž fitcentru; na témž(e), tomtéž místě; touž, tutěž chybu; tíž, titíž chlapci; touž, tutěž otázku; **23.** S takovými osobnostmi; Takoví pomocníci; Takovým lidem; **24.** Sami se přičiníme... Vystoupil na samý vrchol... Koně se páslí sami. Dívky vypracovaly domácí úkol samy. Kamarádím se samými dobrými spolužáky; **25.** kterýchsi, kdosi, jakýchkoli(v), čísi; **26.** K těm jejich názorům... Nosil jí jídlo. Vzpomínal na ni. O týchž problémech... Těmito myšlenkami... Pro mě za mě (mne za mne)... Do něho... Dospěl k týmž výsledkům. Dejte mu touž (tutéž) otázku... stejná pravidla; z téže vesnice; Kdybyste našli mou (moji) peněženku, pošlete mně ji. Zpívá Karel Gott se svou (svoji) skupinou. Myslím si o tom totéž; **27.** zájmena **tázací:** Čí (děti)... Jaké (oči)... Cos (to udělal!) (táz. věta, zvolací forma), Co (chceš?), ostatní jsou zájmena vztažná; **28.** Kdy se budu moci vrátit? Nevím, kdo mi pomůže. Které dítě se ztratilo? Víš, či jsou ty brýle? Řekni mi, jaký máš plán. Kterou barvu si mám vybrat?; **29.** např. Deska, na níž stojím, není rovná. Deska, na níž jsem se postavil, není rovná. Dívka, s níž jsem se seznámil, studuje v Praze. Kniha, z níž studuji, je drahá. Dívka, o níž stojím, bydlí v Praze. Dívka, o níž jsem ti vyprávěl, bydlí v Praze. Skripta, z nichž se učím, ti pak půjčím. Děti, s nimiž jsem pracoval, už odjely; **30.** Které reformy (zrušení nevolnictví, toleranční patent) – výběr ze souhrnu jevů; Jaké knížky čteš (zábavné, odborné...) – vlastnosti; V které ulici bydlíte? (v Jiráskově ulici, v ulici U Topíren) – výběr z jevů; V jaké ulici bydlíte? (rušné, tiché, klidné) – vlastnosti; Které vlastnosti má... (je pilná, svědomitá, dochvilná...) – výběr x Jaké vlastnosti (dobré, špatné...); **31.** Jaký dojem máš z představení? Z které písně jsou ta slova? Na kterou školu se přihlásíš?; **32.** Odložím knihu, již jsem dočetla; přátelství, o němž sníme; film, jejíž jsme zhlédli; řeč, již se dorozumíváme; rodiče, jichž si vážím; jasmín, jenž krásně voní; lípy, jež právě kvetou; kočku, již hledáme a jež se ztratila; dítě, jež znám; viděl zloděje, jehož už trestali; ploutve, jimiž ryba udržuje rovnováhu; **33.** ...napsala mnoho děl. Z nich mě nejvíc zaujala Pohorská vesnice, v níž podala... Z dolů mizí namáhavá práce a nahrazuje ji moderní technika. Žalman, ač měl sám málo, dal Věkové chléb... Vytrhávali jsme... řepu a rovnali jsme ji na hromady; **34.** hovorově co → Ten člověk, s kterým (s nímž) jsem mluvil, ... Ztratila knížku, kterou jsem jí věnovala; **35.** Přátelil se s kdekým. Šel s kýmkoli... Málokomu věřím. ...kterého dne; málokterým žákům, všeho; z jakýchsi důvodů, jacísi cizí lidé, s leckým a leccím, kohosi se báli, před nikým a ničím, ničeho se neboj; **36.** Nebyla to ničí tužka. Některý (leckterý) návrh nezavrhl. Nikdo si toho nevšímal. Nic jsem se tam nedozvěděl; **37.** většiči či menšiči míra neurčitosti nebo záporu; **38.** nade vši (všechnu) pochybnost, na všechny prodejny ve všech městech, všem přáním, se vsí péčí

ČÍSLOVKY (NUMERALIA)

1. neurčité: několik, několikery, mnohokrát, málo, několikrát, několiknásobný, po několika; **nesklonné:** mnohokrát, pětkrát, několikrát, po třech, po několika; **rodové:** jeden, -a, -o, druhý, několikery, tisící, dvanáctý, dvojnásobný, stý, tisícerý, několiknásobný; **s platností substantiv** – např. milion, miliarda; **adjektiv** – např. druhý, tisící; **adverbií** – např. málo; **2.** dvě knihy – dvou knih, dvěma knihám, dvě knihy, o dvou knihách, dvěma knihami; tři zuby – tři (třech) zubů, třem zubům, tři zuby, o třech zubech, třemi zuby; čtyři

domy – čtyř domů, čtyřem domům, čtyři domy, o čtyřech domech, čtyřmi domy; tisíc hvězd – tisíce hvězd, tisíce hvězdám, tisíc(e) hvězd, o tisíci hvězdách, s tisíci hvězdami; dvě stě korun – dvou set korun, dvěma stům korun, dvě stě korun, o dvou stech korun, dvěma sty korun; jedna lampa – jedné lampy, jedné lampě, jednu lampu, o jedné lampě, jednou lampou; **3.** dvoje brusle = 2 páry, dvoji brusle = 2 druhy, dvě brusle = 1 pár, troje boty = 3 páry bot, troji boty = 3 druhy (zimní, letní, sportovní), tři boty = 1 1/2 páru; **4.** počet; každý; samá skvrna (mnoho); nelhostejnost; někdy; jeden z mnoha (výběr); stejný; 1 druh; ani jeden (nikdo); každý; **5.** S jedním neúspěchem – tím, 7. p., desatero – město, 4. p., dvě mouchy jednou ranou – zvl. skl., 4. p. ten, 7. p., všichni – ten, 1. p., po třech – kost, 6. p., čtyřma očima – kost, duál. tvar 7. p., do tří ulic – kost, 2. p., s čtyřmi dětmi – kost, 7. p., bez čtyř knížek – 2. p.; **6.** za dvěma (oběma) auty, nad dvě (obě) věže, mezi dvěma (oběma) přáteli, na dvou (obou) stromech, ve dvou (obou) rukou, s dvěma (oběma) psy; **7.** házet oběma rukama, bez dvou žáků, několika skoky, z dvou na čtyři hodiny, s mnoha přáteli, oběma dvěma přeje; **8.** Karel IV., do 2. poschodí, narodil se 4. 4. 1980, 10 sezon, 390 utkání, 352 branek, na 12. prosince, 12. ročník, ve 3 hodiny, ročník XII, číslo 9, na straně 251–252 dole, 15 tabulek, 3. a 5. cvičení na 176. straně, 8 částí; **9.** 1 1/2 hodiny, v 10minutové přestávce, ve 4 hodiny, 2% roztok soli, po 20. dubnu, mezi 2. a 3. hodinou, za 2 hodiny, po 8. hodině, v roce 2003, 2 °C, 18. ročník festivalu, Praha 2, o 5. hodině; **10.** padesát tři – třiapadesát; osmdesát sedm – sedmaosmdesát; dvacátého třetího února – třiadvacátého února; tisíc (jeden tisíc) sto čtyřicet osm – tisíc sto osmačtyřicet – jedenáct set čtyřicet osm (osmačtyřicet); čtyřicátý třetí (třiačtyřicátý) ročník; dvacátý pátý (pěťadvacátý) kilometr; padesát dva (dvaapadesát) kilometrů, sto třicátá pátá (sto pětatřicátá) strana, dva tisíce tři sta osmdesát tři (třiaosmdesát); **11.** (jeden) tisíc čtyři sta dvacet pět (čtrnáct set dvacet pět – pětadvacet); na poštovní poukázce: Jedentisícčtyřistadvacetpět Kč; **12.** pro troje housle (zde ozn. počtu = význam zákl. číslovky, forma druhové číslovky); čtvero ročních období (druhová č.); mám dvoje lyže (zde označení počtu = význam zákl. číslovky, forma druhové číslovky), oboje dvoje hodiny (označení počtu, forma druhové číslovky); dva klíče (zákl. číslovka), dvoje klíče (2 druhy); **13.** dvoje lyže; několik (několikero); dvě okna, dvoje dveře; čtyři svesty, dvě sukně, patery šaty; čtyvery kama; tři časopisy a dvoje noviny; s padesáti šesti (šestapadesáti) zaměstnanci a čtyřmi specialisty; se sto (stem) zaměstnanci (zaměstnanců), s tisíci zaměstnanci (tisícem zaměstnanců); sedmery hory, po dobu čtyř let; od tří (třech), čtyř (čtyřech) spolužáků; tisíců jezer; **14.** od dvou, tří (třech), čtyř (čtyřech), pěti hodin; s dvěma, třemi, čtyřmi, pěti spolužáky; k dvěma, třem, čtyřem, pěti kamarádům; s dvěma, třemi, čtyřmi, pěti družstvy; do dvou, tří (třech), čtyř (čtyřech), pěti družstev; ve dvou, třech, čtyřech, pěti skupinách; ve dvou, třech, čtyřech, pěti případech; s dvěma, třemi, čtyřmi, pěti náhradníky; o dvou, třech, čtyřech, pěti nových knihách; dvou, tří (třech), čtyř (čtyřech), pěti chlapců a dvou, tří (třech), čtyř (čtyřech), pěti dívek; **15.** do osmi, dvacet osm (osmadvacet), dvěma a sedmi, před třemi týdny, od sedmi let, se čtyřmi kamarády; **16.** troje šaty (čísl. druhová, zde vyjadřuje počet – tři kusy), troji oblek (čísl. druhová – šaty sportovní, domácí, sváteční), dvoji sazby (2 druhy), dvoje prázdniny (čísl. druhová, zde vyjadř. počet); dvoje plavky (čísl. druhová, zde vyjadřuje počet), dvoji plavky (dva druhy – bikiny, jednoduché); **17.** dvoje dveře (2 kusy) – dvoji dveře (2 druhy – např. dvojkřídle, jednokřídle); několikery šaty (počet) – několikery šaty (různé druhy); dvě rukavice (1 pár), dvoje rukavice (2 páry), dvoji rukavice (2 druhy – pletené, kožené); **18.** po 400 Kč, jedna za 200 Kč; po 20 Kč, jsou za 25 Kč, za 1700 Kč; **19.** 1. února 2008; 1. 2. 2008; 1. II.; 1/2, 1/II; 2008 08; **20.** o deseti poschodích, před šedesáti pěti (pěťašedesáti) miliony let, od deseti hodin, před sto padesáti sedmi (sedmapadesáti) lety, před více než šesti sty padesáti lety, z více než miliardy (jedné miliardy) kapek, o čtyřech tisících pěti stech šedesáti šesti (šestašedesáti) případech úmrtí, mezi čtyřma očima, osmdesát jeden koš, osmdesát jedna (jednaosmdesát) košů, osmdesát dvě bedny, osmdesát dva (dvaosmdesát) beden, s dvanácti tisíci sedmi sty osmdesáti pěti tunami, s několika korunami, s několika málo korunami, s málo korunami; z mála peněz; **21.** třicet jeden banán, třicet jedna (jednatřicet) banánů; třicet tři růže, třicet tři (třiatřicet) růží, tři štěňata; sto dvě kuřata, sto dva kuřat, pět měst; čtyřicet dva chlapci, čtyřicet dva (dvačtyřicet) chlapců; sto tři časopisy, sto tři časopisů; padesát jeden míček, padesát jedna (jedenapadesát) míčků; padesát čtyři balonky, padesát čtyři (čtyřiapadesát) balonků; **22.** Mám v knihovně dvacet jednu knihu (dvacet jedna, jedenadvacet knih). V naší třídě byly/byli dvacet dvě žákyně a osm chlapců (bylo dvacet dva, dvaadvacet žákyň a osm chlapců). Váza stojí padesát dvě koruny (padesát dva, dvaapadesát korun). Za vstupenku jsem zaplatila devadesát tři koruny (devadesát tři, třiadevadesát korun). V technickém kroužku pracovali dvacet tři žáci a žákyně (pracovalo dvacet tři, třiadvacet žáků a žákyň). Na Lysé hoře napršely za včerejší den třicet čtyři milimetry vody (napršelo třicet čtyři, čtyřiatřicet milimetrů vody); **23.** vzpomínáme sedmdesátého výročí (výročí sedmdesátiletého trvání); oslavujeme padesáté narozeniny, oslavy stoletého výročí (trvání); dožívá se požeňnaného věku devíti křížků (křížek = 10 let); přinesli nám dvakrát tolik přesnídávek

SLOVESA (VERBA)

1. činnost: hází, mluví, dává, mrzne, pláče, kupuje, chce, věsí; **stav:** visí, stojí, leží; **změna stavu:** mládne, zmrzl, červíví, začne, dočtetl, napíše; **děj probíhající:** hází, mluví, dává, visí, mládne, stojí, mrzne, pláče, leží, kupuje, chce, věsí, červíví, hoří; **děj, který proběhne:** začne, dopíše; **děj, který proběhl:** zmrzl, dočtetl; **2.** slovesa **plnovýznamová:** vybrat, podívat se, odeslat, vyprávět, zlobit, přijít; **pomocná:** byl (vybrán),

(mohli) **bychom**, **byla** (odeslána); **sponová**: Na skladě je zelí. **Jsem** překvapený, **bylo by** (dost času), **je** náročné; **modální**: **mohl** (moci), **chce** přijít; **fázová**: **přestal** zlobit; **3.** slovesa **předmětová**; **přechodná**: sázet, dobýt, naložit, poslechnout, poslouchat, podepsat, soudit, spatřit, umýt; **nepřechodná**: odporovat, docílit, rozpomenout se; **slovesa bezpředmětová**: plakat, spát, umřít, odejít; **4.** předmětová – píše verše, bezpředmětová – píše špatně; **5.** zájmeno se, si s významem pravého předmětu: udělal si bolest, znečistil jsem si šaty, řekli jsme si všechno, abyste se neotrávili; zvláštní význam: chodí si pyšně

MLUVNICKÉ KATEGORIE SLOVES

1. onkání, vykání, onkání, plurál autorský (skromnosti), vykání (plurál majestátní), 3. os. místo 1. os. sg. (citovost), vykání, onikání, 1. os. pl. místo 2. os. sg. (důvěrnost); **2.** první dvě věty – podmět několikanásobný vyjádřený nesouřadně (s předložkou s), podmět předchází před přísudkem → ostatní zásady jako při vyjádření souřadně; 3. a 4. věta – podmět následuje za přísudkem – shoda obvyklá s prvním jménem (v 1. pádě); 5. a 6. věta – podmět vyjadřuje množství, počet → shoda podle rodu nebo shoda podle smyslu; **5.** razí, mizí, mísi, vrcholí, unaví, rozumí, nabízí, zlobí, visí, působí; **6.** ukážou, upeču, nerozumějí (nerozumí), malují, nelžu, chybějí (chybí), sílí, pochybí, stavějí (staví), vědí, liší, rezavějí (rezaví), hoří, umějí (umí), češu (česám), pomohou (pomůžou), loupe, trpí, znějí (zní); **7.** potká, objeví se, hrají, koukám, vidím (zpřítomnění děje); **8.** přítomné tvary sloves – vyjadřují děj minulý (jedu, cítím, dívá se); spěchám, strnu; – vyjadřují děj budoucí (jdu); – vyjadřují mimočasovost (Komu se nelení, tomu se zelení. Netopýři žijí v jeskyních.); **9.** jedeme k babičce, jdeme do kina, čekám tě ve středu, odchází, kdy projíždí městem?; **10.** poroste, ponese, poběží, pokvete, potáhne; **11.** sedneme si, budeš sedět, budu řídit, promluvíme si, budeš chodit, pojeděš, se zúčastní; slovesa nedokonavá – forma složená (futurum pomoc. slovesa být + infinitiv plnovýznamového slovesa), slovesa dokonavá – forma jednoduchá (přezentní koncovky); **12.** složený tvar – budeš psát, budeme vařit; **13. skromnost**: budu prosit, budu platit; **pravděpodobnost**: bude to bratr, bude jich tak pět kilo; **rozhorlená výtká**: ty mi budeš nadávat?, nebudete mně dělat ostudu, budeš zticha!; **nejistota**: nebudeme topit; **14.** promínl, zhltl i zhltnul, běžel, pronajal i pronajmul, žlutlo a opadávalo, prohlédli si, opozdili se, visely, zpívaly, proudily, se hlásily; **15.** přijímal přihlášky, přijala pozvání; vojsko poráželo... úplně porazilo; odhodlával jsem se dlouho, když jsem se již odhodlal; **16.** Myslel jsem, že..., My jsme na to úplně zapomněli. Nechtěl jsem mu to vyčítat. My jsme tam od té doby nebyli; nadměrně užitý zájmenný podmět; **17.** Řekl mi, abys o tom přemýšlel. Řekl mi, abyste o tom přemýšleli. Uvařil sis večeři? Uvařili jste si večeři? Dožadoval ses jen svého práva. Dožadovali jste se jen svého práva.; **18.** 1. věta – současnost, 2. věta – souběžnost, 3. věta – předčasnost, 4. věta – následnost; **19.** věta žádací (rozkazovací) – způsob rozkazovací; věta žádací (přací) – způsob oznamovací; věta žádací (rozk.) – způsob rozkazovací; věta žádací (rozkazovací) – forma zvolací – způsob oznamovací; věta tázací (otázka zjišťovací) – způsob oznamovací; věta oznamovací – způsob oznamovací; věta tázací (otázka doplňovací) – způsob oznamovací; **20.** tvar rozk. způsobu, tečka; tvar infinitivu – důrazný rozkaz, vykřičník; tvar oznamovacího způsobu (neosobní) – důrazná výzva, vykřičník; tvar 1. os. ozn. způsobu místo rozk. způsobu – vykřičník; vyjádření opisem, trpný tvar s infinitivem, tečka (zákaz); vyjádření jménem + infinitiv – důrazný zákaz, vykřičník; přací věta se zákazem, ozn. způsob slovesa, vykřičník; kondicionálový tvar, tázací věta, otazník – zdvořilostní výzva; kondicionálový tvar, důrazné varování, vykřičník; Stůjte. Stojíš! Stát! Pomozte! Pomoc! Ne abyste nepomohli! Pomohl byste mi? Nenapovídajte. Nenapovídá! Ne aby někdo napovídal! Ať nikdo nenapovídá. Napovídá je zakázáno; rozkazy, rady, záказы v příslovích vyjadřují zkušenost, moudrost, mimočasovou působnost; **21.** věnuj, věnujme, věnujte; založ, založme, založte; chtějí, chtějme, chtějte; česej (češ), česejme (češme), česejte (češte); zakryj, zakryjme, zakryjte; vytří, vytřeme, vytřete; vykloň se, vykloňme se, vykloňte se; vykláněj se, vyklánějme se, vyklánějte se; umývej se, umývejme se, umývejte se; lij, lijme, lijte; jez, jezme, jezte, buď, budme, buďte, věz, vězme, vězte; jeď, jeďme, jeďte; přejdi, přejďme, přejděte; přijď, přijďme, přijďte; tančí, tančíme, tančete; zatancuj si, zatancujme si, zatancujte si; zlom, zlomme, zlomte; šťěkej, šťěkejme, šťěkejte; řekni (zastar. řci), řekněme, řekněte; hulákej, hulákejme, hulákejte; pozví, pozvěme, pozvěte; obejmí, obejměme, obejměte; objímej, objímejme, objímejte; snaž se, snažme se, snažte se; vol, volme, volte; uměj, umějme, umějte; bdi, bděme, bděte; spi, spěme, spěte; veď, vedme, vedte; vez, vezme, vezte; vez, vezme, vezte; **22.** Něco se neboj. Ruce si umyjte teplou vodou. Nezkazte nám hru. Přesvědčme (i přesvědčeme) se o tom sami. Vezmi si své peníze. Neporaz mě! Pomozme bratrovi. Pokryjme střechu taškami. Sněž polévku. Přijďte dnes k nám. Napij se mléka. Nehas, co tě nepálí. Dostůjme svému slibu. Pověz mi pravdu. Ten svetr rozpárej. Setřepej (i střepej) si sních z kabátu. Nerozlij (i nerozlej) vodu. Pěkně všechny pohosti (i pohost). Pomalu plav (i plavej) ke břehu. K večeři si opeč (i opec – zastar.) brambory. Dobře se přesvědč (i přesvědči), přesvědčte (i přesvědčete) o pravdivosti zprávy. Něco nám zahráj (i zahrej). Učeš se (i učešej se) rychle.; **23.** Ať by se dělo cokoliv...; nebylo by snad naše zpoždění tak velké; dostavte se všichni včas; kdybychom jim nepřišli na pomoc; výlet naplánujeme; by si často přáli; že se schyluje; **24.** Kdo by to řekl? Kdo by to byl (býval) řekl? S ničím takovým bych nesouhlasil (bych byl nesouhlasil). Kdybych měl dost peněz, koupil bych si nový videopřehrávač. Kdybych byl měl dost peněz, byl bych si koupil nový videopřehrávač. Kdybych šel do školy, leccos bych tam získal. Kdybych byl (býval) šel do školy, byl bych tam (býval) leccos získal. Proč

by ses nezeptal? Kam by sis sedl? Kam by sis byl sedl?; **25.** přít., min., přít., min., přít., min., přít.; **26.** Rád bych se s tebou setkal. Proč bychom se netěšili... Co bychom si bez tebe počali? Je nutné, aby všichni přišli; **27.** Co byste si přáli? Chtěli bychom s vámi jet. Kdybychom tušili, že se vrátíte, přijeli bychom vám naproti. Kdybyste to byli pochopili, byli byste si ušetřili starosti.; **28.** Chápu, že by ses chtěl pochlubit svými úspěchy. Kéž by ses zbavil zdravotních potíží. Po zkouškách by sis asi chtěl odpočinout.; **29.** sg. zeptal bych se, zeptal by ses, zeptal by se; pl. zeptali bychom se, zeptali byste se, zeptali by se; **30.** Co bychom dělali, kdyby mě požádali o pomoc? Poskytli bychom mu ji rádi. Udělali bychom pro něho všechno, co je v našich silách. Kdybychom byli šli s vámi, byli bychom nelitovali.; **31.** Nekuřte, abyste si nezkazili zdraví. Učte se, abyste se dostali na vysokou školu. Jedte opatrně, abyste nehavarovali. Hleďte, abyste se vrátili včas domů.; **32.** připravili bychom se – byli bychom se (bývali) připravili; připravili byste se – byli byste se (bývali) připravili; nabarvili bychom – byli bychom nabarvili; nabarvili byste – byli byste nabarvili; věděli bychom – byli bychom věděli; věděli byste – byli byste věděli; skryli bychom – byli bychom skryli; skryli byste – byli byste skryli; obávali bychom se – byli bychom se obávali; obávali byste se – byli byste se obávali; **33.** chtěl bych si... – chtěli bychom si; chtěl by sis – chtěli byste si; chtěl by si – chtěli by si; měl bych se učít – měli bychom se učít; měl by ses učít – měli byste se učít; měl by se učít – měli by se učít; potřeboval bych... – potřebovali bychom; potřeboval byste... – potřebovali byste; potřeboval by... – potřebovali by; Kdybych ho byl viděl, byl bych ho od tebe pozdravoval.; Kdybys ho byl viděl, byl bys ho ode mne pozdravoval.; Kdyby ho byl viděl, byl by ho od tebe pozdravoval.; Kdybychom ho byli viděli, byli bychom ho od tebe pozdravovali.; Kdybyste ho byli viděli, byli byste ho ode mne pozdravovali.; Kdyby ho byli viděli, byli by ho od tebe pozdravovali. **34.** Kdyby se zásilka nezpозdila, ovoce by se nezkazilo. Kdybys mi to oznámil, ušetřil by sis mnoho nepříjemností. Kdyby sis přál, hned bych ti vyhověl. Kdybyste zjistili viníka, oznámili byste to policii.; **35.** Je tvou povinností, aby ses staral o své nemocné rodiče. Všechno vám objasním, abyste byl dobře informován. Přijedu za tebou, abychom si o všem promluvíli. Včas se ti ozvu, aby sis mohl všechno připravit.; **36.** kondicionálové tvary, kondicionálové tvary, infinitiv, infinitiv, tvar min. času, infinitiv; **37.** zdvořilé přání, podmínka, zdvořilé přání, přání, skromné mínění, skromné mínění, podmínka, zdvořilé přání, podmínka, zdvořilé přání, přání; **38. a)** Předtančení na maturitní ples chtějí (přejí si) zajistit studenti třetího ročníku. – způsob ozn.; by chtěli, mohli (by si přáli) – kondicionál přítomný; **b)** Předtančení na maturitní ples by zajistili studenti třetího ročníku. – kondicionál přítomný; **c)** Předtančení na maturitní ples by byli (bývali) zajistili studenti třetího ročníku. – kondicionál minulý; **39.** infinitivní vazby – 1. věta vyjadřuje možnost uskutečnitelnou – 2. věta vyjadřuje možnost už neuskutečnitelnou; Kdybych měl peníze, koupil bych si počítač. Kdybych byl býval měl peníze, byl bych si (býval) koupil počítač.; **40.** trp., trp., čin., trp., čin., trp., trp., čin., čin., čin., trp.; **41.** je obsaženo, jsem najeden, byl uhašen, byl jsem probuzen, mám nedočteno, byly zataženy, byly přijaty, byli nadšeni, je vyhrzeno, byli zajati, byla započata, byl napomenut, musí být hrazena, byly zamčeny (zamknuty), byly rozžaty (rozžehnuty), bylo zasláno; **42.** Byla unesena nádhrou zámku.; zpožděn, zatemněn, uhrazen, dosažen, zaujat, vyobrazen, řečen, zamčen (zamknut), zapnut (zapjat), otisknuto (otisknut), vyhrazen, nabit; **43.** Dnes se pořádá setkání rodičů s učiteli. Výstava betlémů bude otevřena koncem listopadu. Tyto dveře se zavírají samy. Když jsem se vrátil, dveře už byly zavřeny. V tomto kině se promítají celý týden dokumentární filmy. V blízké kavárně byl zaveden internet. V bazaru se prodává použité zboží. Některé výrobky už byly prodány.; **44.** V televizi se vysílá koncert chlapeckého pěveckého sboru Boni pueri. Na náměstí byl už rozsvícen vánoční strom. Po několikaleté úspěšné práci bylo dosaženo úspěchu. Koryto řeky se stále zanáší pískem. Obraz byl už dokončen. Poznámky k textu byly vytištěny drobným písmem. Opravna obuvi byla přemístěna do vedlejší ulice. Knihy byly poškozeny povodní. Ve válce bylo Německo poraženo spojeneckými vojsky. Žáci byli rozděleni podle prospěchu. Snad budu přijat na vysokou školu. Hráze rybníka byly strženy přívalem vody a z polí byla odplavena ornice. Maso bylo přesoleno. Byli jsme srdečně přivítáni a dlouho očekáváni. Dveře domu byly večer uzavřeny. Nový typ kola se bude vyrábět příští rok. Rané brambory se prodávají za vysoké ceny. U nás se televize poslouchá denně do noci. Dcera byla svými přáteli pozvána na návštěvu.; **45.** Chodce na přechodu ulice zranil nepozorný řidič. Na sídlišti postavili nové domy. Zločince na útěku zasáhl střelbou z revolveru. Obchody otvírají obvykle v osm hodin. Staré noviny odevzdali do sběrný.; **46.** trp., čin., trp., čin., trp., trp.; **47.** např. Učitel kritizoval základní školu. Učitele základní školy kritizovali (učitel je nebo byl kritizován). Učitel základní školy něco (někoho) kritizoval.; **48.** Civilní šaty byly zakryty vojenskými uniformami. Vojenské uniformy byly zakryty civilními šaty. Blesk je provázen zahřměním. Soud byl odročeno, protože byl obhájce popíchnut hmyzem.; **49.** sedne si – 3. os., č. j., ozn., přít., čin., dok.; přikřčí se – 3. os., č. j., ozn., přít., čin., dok.; vleče – 3. os., č. j., ozn., přít., čin., nedok.; plazí se – 3. os., č. j., ozn., přít., čin., nedok.; obešel by – 3. os., č. j., kondicionál přít., čin., dok.; skočil (by) – 3. os., č. j., kondicionál přít., čin., dok.; **50. dokonavá:** seknu, poposednu si, vrat, rozejde se, bodnu, doletí, obejde, stoupí si, doběhnu, zavolala, objedná, vyjde, poleží si, pohovoří, stanovím, koupím, štěkl, zaštěkal, vstane, navařím, snědl; ostatní jsou nedokonavá; **51.** nedok. psát – napsat; dok. skočit – skákat; dok. uslyšet – slyšet, slychat; nedok. telefonovat – zatelefonovat; nedok. připravovat – připravit; dok. přečíst – číst; nedok. loučit se – rozloučit se; **52.** ucítit (vcítit se), vybouřit se, zabouřit, vyhnout, uhynout, zahynout, zhytnout; pohrozit; zbohatnout; domluvit, smluvit, vymluvit, promluvit, rozmluvit, namluvit, pomluvit; vyžádat, zažádat, vyházet, rozházet, sházet, naházet, proházet ap.; **53.** kopat, pouštět, objednávat, prolínat, skákat, umírat, zamýkat; **54.** Objednával jsem si knížky v Klubu čtenářů, objedná si je tam zase. Atd.; **55.** uklidit, vytknout, připravit,

zkontrolovat, znásobit (vynásobit); používat, strhávat, přecházet, zpřetrhávat, odlétat, ničit; **56.** Neotvírejte dveře. Nezkračuj si rukávy kabátu. Neskákej do vody. Neber si velkou tašku. Nechoď s nimi na výlet. Nerozsvěcuj lampu.; **57.** Zavolejte brzy ráno. Zapomeňme na křivdy. Přezujte se na chodbě. Odpuť jí to.; **58.** jednorázově; opakovaně; jednorázově; delší dobu; jednorázově; vždycky, obvykle; dokončený děj, delší časový úsek, jednou; delší dobu; **59.** násobenost: nosit, otvírat, vyhazovat aj.; **60. opěťovací:** létají, vyznává se, bude skákat; **opakovací:** chovává, říkáváme; **rozměr děje – okamžitá slovesa:** chytit, sedne si, skočil bys, myslil by sis, položil jsem, pochlubily by se, zakřičel, bodl; **trvací slovesa:** dávám, pozoruji, sedí, čihá, má, vleče, platí se, jde, jí, bodá; **míra děje:** přimhuřuje, přikřčil se, pootočil se, oteplotav; **fázovost:** sesbírali, obešel by, dočetl, rozvedl se

Slovesné tvary

1. jednoduché: vyúčtovat, přišel, objednááme, doufaje, seděl, postaven, seskočiv, řekněte, stůj; **složené:** napsal jsem, byl bych se oběťoval, byl vyčerpán, budu čist, zpíval bych, bylo nařizeno; **určité:** napsal jsem, byl bych se oběťoval, byl vyčerpán, objednááme, budu čist, zpíval bych, řekněte, bylo nařizeno, stůj; **neurčité:** vyúčtovat, přišel, doufaje, seděl, postaven, seskočiv; **2. tvary jednoduché:** píšu, kniž. píši, píšeš, píše, píšeme, píšete, pišou, kniž. píší; napišu, kniž. napíši...; piš, píšme, pište; psát; psal, -a, -o, i/y, -y, -a; psán, -a, -o, i/y, -y, -a; píše, píšíc, píšíc; napsav, napsavši, napsavše; **tvary složené:** psal jsem, psal jsi, psali jsme...; jsem napsán, jsi napsán...; budu psát, budeš psát..., buď psán...; psal bych, psal bys...; byl bych psal, byl bys psal...; byl bych psán, byl bys psán...; byl bych býval psán, byl bys býval psán...; být psán; jsem psán, jsi psán...; jsa psán, jsouce psána/o, jsouce psáni; byv napsán, byvši napsána/o, byvše napsáni

3. kmen přítomný	kmen minulý
kráj-	kráje-
vin-	vinu-
ved-	ved-
maž-	maza-
lij-	li-
šept-	šepťa-
hod-	hodi-
hráj-	hrá-

Slovesné tvary neurčité

1. smět (ě-í), vlécti i vléct (c-č), tkvět i tkvít (ě-í), spát (á-í), dořici i dořičt (í-e), krýt (ý-y), řezat – řezu i řezám (z-ž), plakat (k-č), nalézt (é-e), vést (é-e); **2.** Stát! Mít dobré letectvo, ubránili bychom se. Jednou tak spatřit východ slunce nad mořskou hladinou!; **3.** zábst, říci i říct, říkat, moci i moct, nalézt, obléci i obléct, utrhnout, trhat, sedat, sedět; **4.** vyrýpnout, vyrýpávat, vyrýpat, chodit, chodívat, sedat si, sedávat, sednout si; **5. objeviv se** – přechodník min., rod činný, rod muž., vid dok.; objevivši, objevivše; Měsíc se objevil na obloze a osvětlil cestu lesem. Když se objevil na obloze měsíc, osvětlil cestu lesem.; **jsa volán** – přechodník přít., rod trpný, rod muž., vid nedok.; jsouc volána, voláno, jsouce voláni, volány, volána; Při zavolání jsem se ohlédl. Byl jsem volán, a proto jsem se ohlédl. atd.; **nastraživ** – přech. min., rod činný, rod muž., vid dok.; nastraživši, nastraživše; Zajíček nastražil uši a zastavil se na okraji lesa.; **sedíc** – přech. přít., rod činný, rod žen., vid nedok.; sedě (r. muž.), sedíce (pl. všech rodů); Stařena seděla na lavici u kamen a vypravovala pohádky.; **6.** dozpívat – přech. min., dozpívaje, vid dok.; složiv – přech. min., složit, vid dok.; znamená – přech. přít., znamená, vid nedok.; odvraceje se – přech. přít., odvracet se, vid nedok.; pečující – přech. přít., pečovat, vid nedok.; vyslovuje – přech. přít., vyslovovat, vid nedok.; dívaje se – přech. přít., dívat se, vid nedok.; zaznamenav – přech. min., zaznamenat, vid dok.; od sloves nedok. → přechodník přít.; od sloves dok. → přech. min.; další důkazy Vančurova sklonu ke knižnosti: inverze (sloupec sotva se pohnul), shod. přívlastek za podst. jménem (přístroje Celsiova); výběr slov (jenž, děl, šat); vazba (zdál se mi nešťastným) jmenný tvar příd. jména v přísudku (jsou prázdný); **7.** hřejí se (od kmene přít. sloves nedok.), domnívaje se, nedožív se (z kmene min. sloves dok.), čtouce, dívaje se, vyslechnuvši, dostudovaje, rozloučivše se, přesvědčiv se, snažejíc; **8.** Zpozorovav nebezpečí, snažil se ukryt (předčas.). Vydali se proti nepříteli, povzbuzovaje se bojovnými písněmi (součas.). Spatřivši ho, běžela mu pomoci (předčas.). Hokejisté vstoupili na ledovou plochu, jsouce nadšeně pozdravování (součas.). Dítě si hrálo s autíčkem, spokojeně se usmívajíc (součas.). Otec, posadiv si dítě na kolo, rozjel se k lesu (předčas.). Vnuk poslouchal pohádku, nespouštěje z dědečka oči (součas.). Odpovídajíc mu na dopis, vždy se těšila na jeho zprávy (součas.). Svolav příbuzné, přečetl jim závět (předčas.). Děti tančily, zpívajíce přitom národní písně (součas.). Vraceje se domů, těšil se na matku (součas.); **9.** vyjádřiv, -vši, -vše; jda, -ouc, -ouce; čta, -ouc, -ouce; platě, -íc, -íce; zaplativ, -vši, -vše; sestoupiv, -vši, -vše; sestupuje, -íc, -íce; řka, -ouc, -ouce; tvoře, -íc, -íce; oblíbniv si, -vši, -vše; přišed, -ši, -še; žádaje, -ajíc, -ajíce; přines, -ši, -še; nesa, -ouc, -ouce; požádav, -vši, -vše; nose, -íc, -íce; objeviv, -vši, -vše; maje, -ajíc, -ajíce; veda, -ouc, -ouce; přived- -ši, -še; vodě, -íc, -íce; vida, -ouc, -ouce; uviděv, -vši, -vše; krájeje, -ejíc, -ejíce; ukrojiv, -vši, -vše; organizuje, -íc, -íce; zorganizovav, -vši, -vše; **10.** vsedě, chtě nechtě, takřka, vyjma, tak říkajíc; **11.** jedouce – přech. přít., č. mn., sloves. rod

činný Jedeme na kole a přemýšlíme o včerejší události.; nedbajíce – přech. přít., musí být číslo mn. (řidiči), sloves. rod činný Řidiči nedbají dopravních předpisů a ženou se prudce do zatáčky.; vzpomenuv – přech. min., musí být č. j., r. muž., sloves. rod činný Vzpomněl si na svůj slib a začal se ovládat.; hráji si – přech. přít., č. j., rod stř., sloves. rod činný Dítě si hrálo se štěňátkem a lehce ho hladilo.; **12.** Přijali, zapomněl (zapomenul), začal, začal (zatnul); **13.** překvapen, požit (požnut), napnut (napjat), chycen, řečen, vytištěn (o knize) i vytisknut (odněkud), ohrožen; **14.** spal; zajal, zajat; bral, brán; hřál, hřát; pekl, pečen; lil, lit; uměl; závisel; viděl, viděn; vedl, veden; stál; nahradil, nahrazen, platil, placen, překázal; šel; vracel, vracen; vyplácel, vypláčen; stlal, stlán; věděl; sloužil, sloužen; napadl, napaden; přijal, přijat; zatkl i zatknul, zatčen; dostihl, dostižen; bodl i bodnul, bodnut; vinul, vinut; pnul i pjal, pnut i pjat; zdvihl, zdvižen; usnul; vyjmul i vyňal, vyjmut i vyňat; oblékl, obléknul, obléknut; ovládl, ovládnut; svezl, svezen; svedl, sveden; řal i tnul, řat i tnut; **15.** hoření, zvadnutí, čtení, psaní, zapsání, zatčení, sedění, i sezení, přetřzení, svržení, rozžehnutí, vytištění (knihy) i vytisknutí (odněkud), přepnutí (vařiče) i přepětí (v el. síti), dopadení (chycení) i dopadnutí (padnutí), přeřeknutí, zajetí, podetnutí i podtětí; **16.** Odeslali jsme hlášení, že jsme splnili úkol. Jsem ochoten jednat o povolení skládky.; **17.** z tvaru přechodníku přítomného: zpívající, lehající, ležící, nařikající (zpívat, lehat, ležet, nařikat); z tvaru přechodníku minulého: ulehnuvší, minuvší (ulehnout, minout); z příčestí trpného: zazpívány, položeny, uspaný, naložený (zazpívat, položit, uspat, naložit)

Slovesné třídy a vzory

1. otevřít – 1. tře; zvonit – 4. prosí; ztratit – 4. prosí; pomoci (pomocť) – 1. peče; růst – 1. nese; zakopnout – 2. tiskne; upadnout – 2. tiskne; ukázat – 1. maže; nerozumět – 4. sází; prodat se – 1. bere; objevit – 4. prosí; přijmout – 2. začne; natřít – 1. tře; chytat – 5. dělá; přišít – 3. kryje; **2. a)** rýt – 3. kryje, obejmout – 2. začne, řadit – 4. prosí, křičet – 4. trpí, kopnout – 2. tiskne, tlouci – 1. peče, hrát – 3. kryje, kopat – 1. bere nebo 5. dělá, rvát – 1. bere, psát – 1. maže, zavřít – 1. tře, stisknout – 2. tiskne, bit – 3. kryje, zapnout – 2. začne, bojovat – 3. kupuje, zahradit – 4. prosí, znít – 4. trpí (sází), dávat – 5. dělá, urážet – 4. sází, nutit – 4. prosí, krájet – 4. sází, táhnout – 2. tiskne, chodit – 4. prosí; **b)** nelez – 1. nese, přál bych – 3. kryje, vzpomínej – 5. dělá, vzpomeň – 2. mine, poslala bych – 1. maže, začni – 2. začne, neuhádnete – 2. tiskne, vedou – 1. nese, nechaly – 5. dělá, šeptají – 5. dělá, vyhlásíš – 4. prosí, pomoz – 1. peče, nelžete – 1. maže, přelila – 3. kryje, zčervivějí – 4. sází, obejmu – 2. začne, vzbudím se – 4. prosí, objímal jsem – 5. dělá; **3.** odnese, skáčou, tážou se, nelžou, řeknu, dokáže, utečou; **4.** klušou i klusají, zobe i zobá, kloužou i klouzají, češu i česám, hryžou i hryzají, vržou i vrzají, koupu i koupám, řežu i řezám, štípu i štípám, oloupu i oloupám, zaplavou, dřímou i dřímám, sypou i sypají, nezebou; **5.** tect (téci), posíct (posíci), moct (moci), péct (péci); **6.** přijď, pomoz, ovaž, pošli, obleč se, pozvi, jed, netluč, skákej; **7.** svlékli (svléknuli), vinula, vytáhli, postihlo, dosáhli, minula; **8.** bylo dosaženo, nebyl dostižen, bylo vzpomenu, byl zasažen, oblečení, byl uzamčen (uzamknut); **9.** padl, vanul, objal (obejmul), tonul, utrl (utrhnul), hrnul se, zamkl (zamknul), zhyнул, zvald, sejmul (sňal), napnul (napjal), nadchl (nadchnul), podtrhl (podtrhnul), zasáhl, lekl se, odňal, zhltl (zhltnul); **10.** obsáhl, napnul (napjal), vyžali (vyžnuli), rozřízli (rozříznuli), načali, nezapomněli (nezapomenuli), prohlédl (prohlédnul), vytkl (vytknul), vymkl, sedli, odpočinuli (odpočali), vytrhl (vytrhnul), začalo, zamítly, zaujali, utal (utnul), usnul, lehl, sedl, sehnul, sejmul (sňal), stiskli; **11.** Radostně ji tiskl (tisknul) v náručí. Lano se napnulo (napjalo) k prasknutí. Prohlédl (prohlédnul) si výstavu. Zapomněl (zapomenul) brzy na neúspěch. Všichni nad tou krásou užasli. Unaveně usnul v teple a klidu. Osvojené dítě přilnulo k svým novým rodičům.; **12.** před započtením, po přijetí, rozpětí, rozepnutí, sepětí, vypětí, zapnutí a vypnutí; **13.** kryjí (kryjou), zasejí (zasejou), milují (milujou), myjí se (myjou se), zpozdíjí se (zpozdíjou se), litují (lituju), potřebuji (potřebuju), neobuji (neobuju), pracuji (pracuju), piji (piju), bijí (bijou), pozdravují (pozdravuju), děkují (děkuju); **14.** nepij, nepijme, nepijte; lij (lej), lijme (lejme), lijte (lejte); nebij, nebijme, nebijte; umyj si, umyjme si, umyjte si; zasměj se, zasmějme se, zasmějte se; **15.** kaje se – kál se, kát se (a-á), šije – šil, šít (i-i), taje – tál, tát (a-á), kleje – klel, klít (e-i), hřeje – hřál, hřát (e-á), směje se – smál se, smát (ě-á), chvěje se – chvěl se, chvět se (0); **16.** zmizí i zmizíjí, šumí i šumějí, nesmějí i nesmí, rozumějí i rozumí, svázejí i sváží, vozí (vz. prosí), pobízejí i pobízí, zní, visí (vz. trpí), křičí (vz. trpí), neumějí i neumí; dvojtvary jsou většinou podle vzoru sází; **17.** uhasit – uhašit (s-š), vyhradit – vyhrazena (d-z), přihlásit – přihlášen (s-š), uklidit – uklizeny (d-z), znečistit – znečištěna i znečištěna (s-š, 0), vymyslet – vymyšlen (s-š), opozdit – opožděn (z-ž), splatit – splacena (t-c), propustit – propuštěni (s-š), umístit – umístění (0), odčizit – odčizeno (0); **18.** přihlas se, nezamasti si, pospěš si, miř; **19.** vzor trpí: hoř, běž, řinči, zvuč, ječ, leť; vzor sází: vyprávěj, lenivěj, vyzváněj; **20.** (z)choulostivět, červivět, (z)divočet, šedivět, churavět, (o)nemocnět, (ze)všednět; **21.** přijíždět, vytáčet, krájet, kráčet, vytvářet, vyvážet, vyzvánět, vyvíjet (rozvíjet), napájet, vyklánět se, přemýšlet, házet, vycházet, vypouštět, vyrábět, vytápět, vyvážet, zaclánět; **22.** ozn. zp. sg. 1. zpívám; 2. zpíváš; 3. zpívá; 1. zpíváme; 2. zpíváte; 3. zpívají; rozk. zp.: zpívej, zpíváme, zpívejte; příčestí minulé: zpíval, zpívala zpívalo; zpívali/y, zpívaly, zpívala; příčestí trpné: zpíván, zpívána, zpíváno; zpívání/y, zpívány, zpívána; **23.** potrestejte; buďte potrestáni; potrestala; potrestán; potrestal bych; byli byste bývali potrestáni; **24.** kope (kopá) a kouše (kousá), koupe (koupá), zláme, zobe (zobá), líže (lízá); přechod sloves z 1. do 5. třídy; **25.** hýbu (hýbám), hýbej; cválám, cválej; ohryzuji – ohryzuj; mávám – mávej; drápu (drápám) – drápej; dám – dej; loupu (loupám) – loupej; češu (česám) – češ (česej); **26. stylově neutrální:** vězt, ukážu, kupují, umíjou, pláču, pečou, děkují, moct, napnul, češu, česám,

upéct, berete, uteč, tlučte, vlečou, je, hledět, řekni; **hovorové**: kupujou, děkuju, upíct; **knižní**: vězti, ukáží, pláči, moci, napjal, upéci, hleděti; **zastaralé**: umrou, pekou, češi, béřete, utec, tlučte, vlekou, jest, rci; **27. Budeme se na vás těšit. Kdybych to (byl) věděl**, nechodil **bych** tam (byl bych tam nechodil) – hovorové tak; Neřekl ani slovo. Nevěděl **jsem to**. – já = nadměrný zájmenný podmět – hov.; Dovedl to až do konce. Nevšiml **sis** ho? **Jsi** už oblečený?

Nepravidelná slovesa

1. vědí, chtějí, zbude (zbyde), sněž, nevypovědí, nejedí, nabude (nabyde), jsi, vypovězeni (vypověděni), najedeni, zbudou (zbydou), dozvědí se, zapovězeno (zapověděno), přijdete, dobudou (dobydou), dojez, pověz, půjdete, věděl, nevědí; **2.** pověz, povězme, povězte; jez, jezme, jezte; buď, budme, budte; najez se, najezme se, najezte se; věz, vězme, vězte; **3.** tvar přechod. přít. od sl. být (tvar pro všechny rody v pl.); tvar přechod. přít. od sl. chtít (zastar. – proti chtějíc, tvar pro r. žen. a stř. v sg.); tvar přechod. min. od sl. být (tvar pro r. ž. a stř. v sg.); tvar oznam. způs. slovesa vědět (3. os. pl. přít. času); tvar přičestí min. od slovesa být (r. muž.); tvar rozk. způsobu od slovesa být (2. os. sg.); tvar oznam. způs. slovesa chtít (3. os. pl. přít. času); tvar rozk. způs. slovesa vědět (2. os. sg.); tvar rozk. způs. slovesa vidět (2. os. sg.); tvar ozn. způs. slovesa jíst (3. os. pl. přít. času); tvar přechod. přít. slovesa chtít (pro muž. rod sg.); tvar přechod. přít. slovesa vědět (pro muž. rod sg.); tvar infinitivu – sloveso jíst (aktiv.); tvar oznam. způsobu slovesa vědět (3. os. sg. přít. času); tvar kondicionálu přít. slovesa chtít (1. os. pl. m. r. život.); tvar kondicionálu přít. slovesa být (2. os. sg. r. muž.); tvar ozn. způs. slovesa být (1. os. pl. času bud.); tvar přechod. min. slovesa být (tvar pro m. rod v sg.); tvar rozk. způs. slovesa vědět (2. os. pl.); tvar ozn. způsobu slovesa vědět (1. os. sg. přít. času); tvar rozk. způs. slovesa být (2. os. pl.), infinitiv slovesa vidět – trp. rod; tvar kondicionálu min. slovesa být (1. os. pl. m. r. život.); tvar ozn. způs. slovesa být (3. os. sg. bud. času); tvar infinitivu – sloveso být (aktiv.); tvar přechod. přít. slovesa být (pro r. muž. sg.); tvar přechod. min. slovesa nabýt (pro rod žen. a stř. sg.); tvar ozn. způs. slovesa být (1. os. sg. bud. času); **4.** být – byla bych, budete, budou, byvše, jsouc; jíst – jedí, jí, jedena, jedli bychom, jezme; chtít – chtěna, chtějí (zast. chtl), chtěly bychom, chtějíce, chtěli; vědět – vězte, vědí, ví, věděl bych, budeš vědět; **5.** Na hřišti si hrálo plno dětí. Teta bydlí střídavě u nás a u mého bratra (pobývá, žije). Na keři jsme obdivovali plno květů (Keř byl obalen květy). Atd.

NEOHEBNÉ SLOVNÍ DRUHY

1. příslovce: sice, dobře, pilně, svědomitě, zase, teď, méně, právě, stejně, brzy, tak, ex; **předložky**: v, do, podél, mezi, s, na; **spojky**: protože, a, ale, neboť, že, jenže i; **částice**: ale; **citoslovce**: ejhle, fuj; **2. příslovce**: kde, zle, zpravidla, zbůhdarma, tam, jindy, shora, krásně, vpředu, nalevo, hned, poprvé, dříve; **předložky**: ve, ze, zpod, kvůli; **spojky**: neboť, jakmile, -li, vždyť, třebaže; **částice**: nechť, též, ano; **citoslovce**: hrome, haló, brr, ach, cink

PŘÍSLOVCE (ADVERBIA)

1. málokdy (času), odvázně (způsobu), vpřed (místa), marně (způsobu), velmi (způsobu, míry) večer (času), už (času), zcela (způsobu, míry), odkdy (času), dálkově (způsobu) váhově (způsobu, zřetele), početně (způsobu, zřetele), příliš (způsobu, míry), nahlas (způsobu), stále (času), včera (času), ještě (času), dobře (způsobu), dnes (času), lépe (způsobu), dodnes (času), dřív (času), z paměti (způsobu); **2. místa**: ven, kudy, nikam, doma, blízko, tam, vpravo, doleva; **časů**: občas, navěky, provždy, dokud; **způsobu**: spravedlivě, lidsky, příliš, málo, zvolna, zhruba, křížem krážem, doširoka, skoro, spatra, nejvýš, zdravěji; **příčiny**: proč; **3. od příd. jmen**: slovně, spravedlivě, draho; **od zájmen**: proto, ovšem; **od číslovek**: dvojmo; **od příslovci**: provždy, odtud; **od sloves. základů**: letmo; **ustrnutím tvarů jmen**: dolů, doma, zítra, včas, kolem, honem, naráz, znovu, dokonce, úprkem, celkem; **ustrnutím tvarů sloves**: stůj co stůj; **4.** např. číst dobře, lépe, nejlépe, plynně, dlouho, stále, letmo; **5.** Otec se včera odpoledne kupodivu neočekávaně a narychlo vrátil domů; **6.** Bydlí tady blízko. Jsme s vámi blízce příbuzní. Bylo mu ... úzko. Tohle úzce souvisí... Nechoď tak daleko. Tak dalece mi na tom nezáleží. Proč nejdeš tak dlouho? Zadíval se na ni dlouze. Lehce našlapoval na špičky. Bylo mu lehkou na srdce; **7.** Teď, občas, brzy potom (zanedlouho), pořád, hned (rychle); **8.** dost, velmi, nepříliš (nedopadly příliš) dobře; brzičko; poněkud, velmi, nesmírně, příliš pozdě; pomaloučku, tuze pomalu; **9.** nakvap, nanic, vcelku, nazmar, vskutku (skutečně); **10.** např. Nevím kudy kam. Proč bych to dělal?; **11.** účinně působící lék, dennodenně, všestranně, významně, upřímně, temně, písemně, dojemněji, známě; **12.** tiše, tišeji, nejtišeji; draho (draze), draže, nejdraže; zdravě, zdravěji, nejzdravěji; vysoko (vysoce), výše, nejvýše; veselo (vesele), veseleji, nejveseleji; široko, šíře, nejšířeji; lehkou (lehce), lehčeji, nejlehčeji; lidsky, lidštěji, nejlidštěji; **13.** tišeji, déle, nejvíce, nejrychleji, méně, nejbliž(e), nejdřív, zdravěji; **14.** nejšíře, nejšíř; nejsnáž, nejsnadněji; nejjistěji; **15.** Především Vás pozdravuji od maminky. Především teď utíkáš. Nahoře najdeš knížku. Na hoře Říp si odpočinuly všechny dívky. Za pravdu se nestyd. Dal jsem mu zapravdu; **16.** složen z částí; zpravidla se nenaučíme všechno, výjimky z pravidla; po tom člověku, potom zajdeme k známým; vystupovali jsme na horu Milešovku. Mluvíte nahlas. Na hlas té zpěvačky si dobře pamatují. Čekali jsme na konec představení. Nakonec všechno dopadlo dobře. Ta příhoda mi už vymizela z paměti. Nauč se verše zapamatovat. Na nic si nevzpomněl. Bylo mu z toho nanic.

PŘEDLOŽKY (PREPOZICE)

1. předložka, příslovce, příslovce, předložka, příslovce, předložka; **2. vlastní:** o, před, nad, u, pro; **3.** pro + 4. p., na + 6. p., během + 2. p., před + 7. p., před + 4. p., k + 3. p., z + 2. p., v + 4. p., za + 2. p.; **4. a)** bez + 2. p., k + 3. p., pro + 4. p., při + 6. p., kvůli + 3. p., kromě + 2. p., vůči + 3. p., místo + 2. p., mimo + 4. p., skrz + 4. p., blízko + 2. p., ob + 4. p., přes + 4. p.; **b)** na + 4. a 6. p., mezi + 4. a 7. p., po + 4. a 6. p., nad + 4. a 7. p., o + 4. a 6. p., pod + 4. a 7. p., před + 4. a 7. p., v + 4. a 6. p.; **c)** za + 2., 4., 7. p., s + 2., 4., 7. p.; **5.** kolem stolu, nedaleko města, pomocí lopaty...; díky tobě, navzdory tomu, naproti škole, kvůli nemoci; **6.** kromě Jany, mimo Martu, mimo vaši Petru; **7.** z knihy, z tabule, z rozhlasu, z oper, z plyše, s radostí, s to, z důvodů, s dopisem, z přeboru, s prázdnotou; **8.** kromě naší zahrady, mimo naší vesnici, (mimo ni, kromě ní), okolo domu, naproti stěně, ku Praze, za mnou nebo za mne (mě), pro mne (mě), o mně, u školy, ke mně, kromě dvou, mimo dva; **9.** s máslem i máslem; s máslem; ostrým nožem, autobusem, s autíčkem, vodou i s vodou, s budíkem, mýdlem; **10.** u chalupy, u silnice (při silnici); u plotu (za plotem), přes varování, na dovolené, pro peníze; **11.** sjezdovky v Krkonoších, na sever od, na tomto místě, knedlíky s meruňkami, zvonky z mosazí; **12.** pro zahřátí, kvůli dešti, k nepoznání, přes nedostatek peněz, při východu slunce (za slunce východu), pro vlídné chování, kvůli bolesti zubu, za pěkného počasí, bez snahy; **13.** kvůli nakupování (na nákupy, nakupovat), při společenských setkáních, do čtrnácti dnů, pro nemoc (kvůli nemoci), v té věci, kvůli neopatrnosti (pro neopatrnost)

SPOJKY (KONJUNKCE)

1. spojují větné členy: jablka a meruňky, větší než já, rozzlobil se a odešel; **spojují věty: a (ale)** našli jsme ho, než se vrátím, **však** – pak mu **však** bylo přítěle líto, a proto, totiž – musím totiž stihnout vlak; **2. podřadící:** jestliže (Jestliže si to nerozmyslíš, ...), sotvaže (Sotvaže se rozednilo, vydal se...), jako (Vstal, jako by do něho střelil.), i když (Pomohl mi, i když...), přestože (Přestože neměl peníze, ...); **souřadící:** vždyť (Nepřišel, vždyť ho bolely nohy.), ale (Chtěl odjet, ale nestihl vlak.), ba i (Nevěřili mu, ba i za viníka nehody ho pokládali.); **3. věty uvozené spojkou:** ale jindy jsem..., třebaže bylo..., a daly by se...; věty uvozené **vztaž. zájmenem:** kteřý se rozkládal..., jaké z nich..., kteřý slíbil...; věty uvozené **vztaž. příslovcem:** kde byla..., jak by se daly..., kde se zdržel; **4. příslovce:** Úkol budeme řešit zcela jinak. Pokračuj tak dále.; **spojky:** Poukazy si odeberte včas, jinak propadnou. Vyhovoval jak odborností, tak zkušenostmi.; **5.** Obloha se zatáhla, ale nezapršelo. Ač (i když, třebaže, ačkoli) bylo málo sněhu, odjeli jsme do hor. Protože mu bylo smutno, odešel do svého pokoje a četl si oblibenou knížku. Ochladilo se, a proto se zvířata ukryla. Zdůrazňuji, že mlčel (, aby mlčel). Slíbil, že se polepší a že se bude víc učit. Víím, že s ním nikdo nehne, když si něco umane.; **6.** Chtěl jsem to zkusit, avšak... (, rozmyslel jsem si to však). Neprohlédla jsem si výstavu, poněvadž... (neměla jsem totiž čas;, vždyť jsem neměla čas). Pojedeme osobním vlakem, anebo si... (Buď pojedeme osobním vlakem, nebo si...). Naučíš-li se hledat v jízdním řádu, ... (Jestliže se naučíš...), Kdyby ses naučil hledat v jízdním řádu, nemusel by ses vyptávat.; **7.** Protože měl velkou rýmu, nemohl se koupat. Šel k lékaři, aby mu dal vhodné léky. Turistické značky a tabule slouží k tomu, aby se turisté lépe orientovali v přírodě. Když květiny odkvetou, zežloutnou a uschnou. Mají-li vhodné podmínky (Jestliže mají..., Když mají...), daří se jim dobře.; **8.** Byla jsem přijata ke studiu na vysoké škole, protože jsem úspěšně složila zkoušky. Úspěšně jsem složila zkoušky, a proto jsem byla přijata ke studiu na vysoké škole (byla jsem proto, tedy). Setmělo se, a proto jsem se rozloučila. Rozloučila jsem se, protože se setmělo (, jakmile se setmělo, sotva(že) se setmělo, hned jak se setmělo). Navštívíme výstavu obrazů, nebo zůstaneme doma? Zastavila se u výlohy a prohlédla si hezké šaty (, aby si prohlédla hezké šaty); **9.** Tváříš se, jako by ti to nebylo jasné. Byl jakoby u vidění. Dělal, jako by to neviděl.

ČÁSTICE (PARTIKULE)

1. Ale, že, at, zejména, přesto, třeba, ani, také, necht, proč, prý, přece; **2.** Ale at už tě tu nevidím! At děláš, co děláš, nepovede se ti to. I dej už pokoj! Necht si dělat, co chce. Asi to nebude snadné. Snad se vrátí. Však se to nějak vyřeší.; **3. částice:** Což o to! To jenom trochu přší! To jsem vám šel... Ono se to snadno řekne. To se setmělo.; **4. částice:** Aby se mu tak něco stalo! To byla ale ostuda. Ale to je návštěva! Abych na to nestačil! Že tě přeperu! A já jsem se tolik těšila! Však se dočkáš.

CITOSLOVCE (INTERJEKCE)

1. panečku, inu, ó já, hej, hele, brr, au, žluňk; **2.** bim bam, břink, méé, bú = citoslovce zvukomalebné; **3.** Petr tůk tůk na okénko. Dítě cupity za matkou. Papoušek otevřeným oknem frnk do zahrady. Chlapeček bum na zem. Pes u boudy vrr a pak skok k vratům. Ozvalo se bum a vrabci frnk pryč. Za chvíli jsme zaslechli trá trá.; **4.** bez čárky – mají-li citoslovce platnost vět. členu; haf – platnost podmětu; Nu, copak ti je? Ba, nemuselo se to stát. Ó, to je krásné!, hybaj – platnost přísudku; Na, vezmi si. Je do všeho hrr. – platnost jmenné části přísudku; kap kap – platnost podmětu; hop a klop – platnost přísudku

Skladba – syntax

VĚTY PODLE POSTOJE MLUVČÍHO KE SKUTEČNOSTI (PODLE MODALITY)

1. věta tázací (doplňovací otázka); věta žádací (rozkazovací); věta žádací (rozkazovací) – důrazný rozkaz, sloveso v jiném než rozk. způsobu; věta oznamovací; věta žádací (rozkazovací) – forma zvolací; věta žádací (přací) – citové zabarvení; věta žádací (rozkazovací); věta oznamovací, forma zvolací; věta žádací (rozkazovací); věta žádací (rozkazovací) – důrazný rozkaz, forma zvolací (otázka); věta tázací (doplňovací otázka); věta žádací (přací), zvolací forma; věta žádací rozkazovací, eliptická, s oslovením; věta žádací (rozkazovací), forma přací; věta tázací (zjišťovací otázka); **2.** Chceš si tu knížku půjčit? Tak ale ven! (věta žádací, důrazný rozkaz). Mám velký dům. Jen at tě nepotká nic zlého! Proč ses nezastavil u mne? V neděli je výstava otevřená. Kam pojedete na dovolenou? At se ti všechno daří. Nechtěj mě rozzlobit! Nevyklánět se z oken! (tvar slovesa v jiném než rozk. způsobu). Zavři všechna okna. Važ si svého zdraví. Tak ty nedáš pokoj?! Že já nakonec odejdu! (věta oznamovací, forma zvolací). Jak to můžeš říct?; **4.** K čemu mají vést své děti rodiče? Kdo má vést k zodpovědnosti děti? (Je nutno klást otázku na jádro výpovědi původní věty a to je obvykle na konci.); Kdy začíná televizní seriál? Jak se jmenuje tvůj kamarád? Kam půjdeš v neděli? Jak se s tím vyrovnáme? (Jak se zachováme? ap.); **5. Otázky zjišťovací:** začínají obvykle slovesem; odpověď ano, ne; Navštívil jsi nemocného Ivana? Nemáš nic proti tomu? Že je tady klid? **Otázky doplňovací:** začínají tázacím výrazem; odpověď = doplnění vědomostí; Co se stalo? O čem přemýšlíš? Kdy přijedeš?; **6.** Kdy už všichni přijedou? Kdo dnes přijede? Přijedou dnes všichni? Přijďte dnes všichni. Kéž by už dnes přijeli všichni! Proč se kolem sebe rozhlížíte? Rozhlížejte se kolem sebe. Kdybyste se byli kolem sebe rozhlíželi! atd.; **7.** Nehlučet! Bude tady ticho! Ticho! At je ticho! Prosila bych ticho. Měli byste se chovat tiše. Nemohli byste být ticho? Prosím kávu. Prosil bych kávu. Kávu! Přinesl byste mi kávu? Mohl bych prosit kávu? Nepřinesl byste mi kávu?; **9.** např. Promiňte. Prosím o prominutí. Pardon. Omluvte mne prosím. atd.; **10.** např. Obdivuhodné! Jak krásné! Moc se mi to líbí. Nádherné!; **11.** „Zítra se sejdeme už v osm hodin,“ navrhla učitelka. „Kdy se zítra sejdeme?“ zeptala se jedna z žákyň. „Nesmíte přijít pozdě,“ varovala je učitelka. „At jste tady už v osm hodin!“ důrazně opakovala. „Zítra,“ navrhovala, „se sejdeme brzy ráno.“

VĚTY PODLE ČLENITOSTI (PODLE SLOŽENÍ)

1. věty dvojlenné: Pocítila bolest v krku (ona). Z námahy jí rozbolela záda. Chcete bydlet na vesnici? (Vy). Četli jsme to v novinách (všeobecný podmět). Radovat se je předčasné. Šaty jsou nemoderní.; **2. c;** **3. vět. ekvivalenty nebo fragmenty:** Hlavní nádraží. (podst. jm.); Špatně! (příslovce); Být tak o deset let mladší! (infinitiv); Pavle! (vokativ jména); Samozřejmě (částice); Ani muk! (citoslovce). Na shledanou. (jméno); Nehýbat se! (infinitiv); **věty slovesné:** Stále hustě prší. (přir.jev); Je dusno. (přir.jev, neosob. vyjádření); Otrnulo mu poměrně brzy. Je mi trochu chladno. (tělesné stavy, duševní stavy); Zvoní! (smyslový vjem). Na pohled trochu nezvyklé!; Je vidět Lysou horu (neosobní sloves. tvary). O tom se dlouhodobě diskutuje.; **4. věta jednočlenná:** Leží se mu u nás dobře. Šlo se mu v nových botách nevalně.; **věta dvojlenná:** Leží na gauči a čte noviny. Šel se podívat na byt.; **6.** Dětem se v nemocnici stýská po rodičích. Zablýsklo se a zahřmělo. V noci přšelo a bylo větrno. Setmělo se. Chlapci bylo do pláče. Pacientovi se po operaci ulevilo. Ve třídě nastalo ticho. Na konci vyučování zazvonilo.; **7.** infinitiv slovesa, jméno podst. nebo před., příslovce, vokativ jména, citoslovce; Neklepejte. Tady je ordinace zubního lékaře. Přeji vám dobrou noc. Všichni se smáli. To je krásné. Dávej pozor. Jsi osel. Nevrč.; **8.** Vyhrát tak v soutěži! Petře! Pozor, zlý pes! Nemluvit! Ticho!; **9.** V dále za vysokými horami silně zahřmělo. Všem se nám nesmírně stýská. Rychle se připravit ke startu!; **10.** Zhasínat! Vraťte se zpátky. To byla rána! (Ozvala se rána.) Taková podlost! Hezky den! Zde je jezd zakázán. Běžte rychle ven.; **11.** V noci napadlo hodně sněhu. (V noci sněžilo.) Tak krásné! Není mi dobře. Ano. Mlčet! (Ticho!) Nemocnému se ulevilo. Věž bylo z dálky dobře vidět. Směr doprava a dolů. Konec představení. Neodmlouvá! Díky. Jít jinou cestou? Včera bylo hezky. Pomoc! Je slyšet hudbu? Celou noc silně mrzlo. Zajímavé! Co dělat? Pochodem v chod! Na obloze se blýsklo (zablesklo); **12.** Lituji ho. Zasmál se (slyšeli jsme smích). Vyšlehlly plameny. Parkování motorových vozidel je zde zakázáno. Dešť pomalu ustal. V sobotu a v neděli ve školní jídelně nevaří. Počkejte! Celý den padal sníh. Cítím pichání v boku. Nechci tam jít. Ukázala se duha.; **13.** Popis statický – výčet s použitím jmen (očima přehlédnutý prostor); Vyprávění v místě vrcholu dějového napětí (jednoslovné, jednočlenné věty, opakování spojek nebo bezspojkové vyjádření).

ZÁPOR (NEGACE)

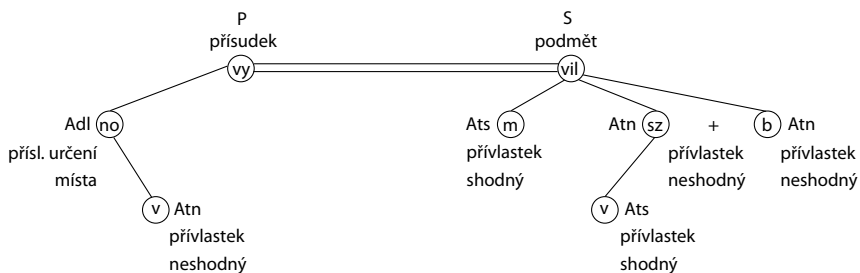
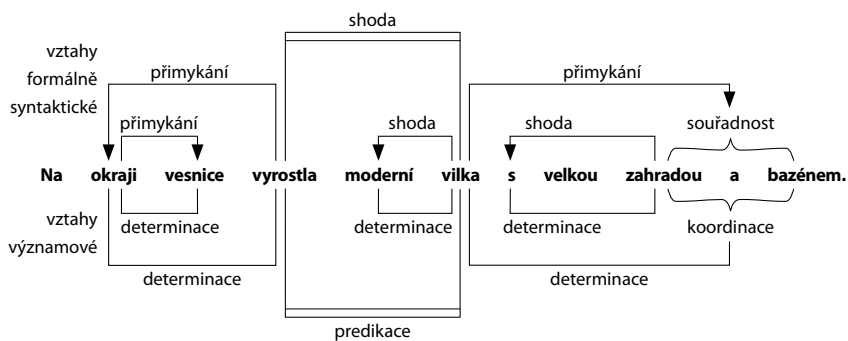
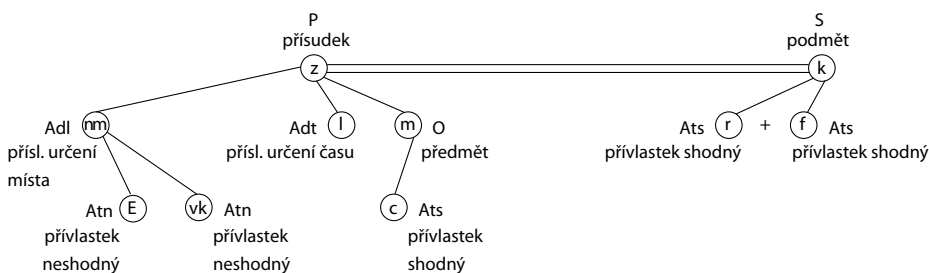
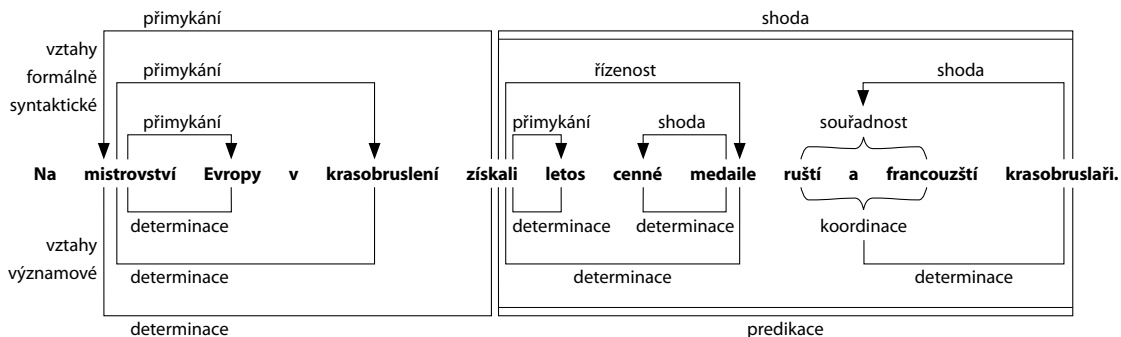
1. a) zápornky ne-, ni-: nevědět, nečti, není, nečistě, nezdravý, nikdo; **b)** větný zápor – zápornka s určitým slovesem (1. a 3. věta); členský zápor – popření obsahu některého vět. členu, části věty; **c)** částečné popření v 1. větě (něco + zápor. sloveso), obecné popření v 2. větě (nic, nikdo + záporné sloveso); **2.** To každý neviděl. To ne každý viděl. To nikdo neviděl. Ani jeden to neviděl. To vůbec nikdo neviděl. – Zdena i Václav ne vždy jednají čestně. Zdena i Václav nejdříve vždy čestně. Zdena i Václav nikdy nejdříve čestně. atd. – Ne všichni žáci výkladu porozuměli. Někteří žáci výkladu

neporozuměli. (= jen někteří; částeč. zápor ve významu záporu obecného); **3.** Nikdy nebyl ani svědomitý, ani spolehlivý (nebyl svědomitý ani spolehlivý). Nemám pro nikoho dobrou zprávu. Nikdy jsme si na něho nevzpomněli. Nikde jsem to neviděl.; **4.** V lese nedozrálo mnoho jahod. V lese dozrálo nemnoho jahod. – Nemám rád vanilkovou zmrzlinu. Mám nerad vanilkovou zmrzlinu. – Soudec neposuzoval případ zcela objektivně. Soudec posuzoval případ zcela neobjektivně. Soudec posuzoval případ ne zcela objektivně. – Přítel nemá rozsáhlé znalosti v biologii. Přítel má nepřilíh rozsáhlé znalosti v biologii.; **5.** chtěl nejíst maso – záměr; např. nesmí chodit na trénink – opak přání, zakazování; **6.** Se správným důrazem je nutno číst věty obvykle se slovem všichni, aby vyjádření bylo jednoznačné: Všichni nepřišli. (úplné popření = ani jeden nepřišel) × Všichni nepřišli. (= někdo přišel) – Neviděl jsem jen tebe (= viděl jsem i ostatní) × Neviděl jsem jen tebe (= všechny ostatní jsem viděl); **7.** zápor částečný větný; zápor částečný členský; zápor větný, ale jednoznačnosti lze dosáhnout správným důrazem (= popření obecné nebo částečné); zesílení obecného popření (ani); zápor větný v obou větách, zápornka ne- je pokaždé u jiného přičestí (neudělal, nebyl); zápor větný, obecné popření (nikomu, neomluvil); zesílení záporu (ani); zápor slovní (nesměle), kombinace záporů → smysl kladný (nechoval se nesměle); totéž → vedl si obratně; aniž – popírá celou větu, i když je sloveso v kladné podobě; zápor členský (kladné sloveso, záporný větný člen); **8.** zápor větný, popření obecné; zápor členský, popření částečné; zápor slovní; dvojitě popření → význam kladný (litotes); zápor větný, popření obecné, zesílení – ani; aniž – popření celé věty (ač sloveso je kladné); změna kladu a záporu → zdvořilostní; popření obecné, zápor větný, zesílení; popření obecné, zápor větný, 2x zápornka (ni-, ne-); zápor větný, popření částečné; výsledný smysl kladný (kombinace záporů); zápor slovní; popření obecné, zápor větný, zesílení – ani trochu; zesílení záporu větného (2x ne); popření obecné, několik záporů; **9.** Otec neměl vždycky pro všechny vlídné slovo. (× Otec neměl vždycky pro každého vlídné slovo.) Otec neměl nikdy pro nikoho vlídné slovo. – Nikdo nenapsal dopis kamarádovi a sestře. Všichni nenapsali dopis kamarádovi a sestře. – Dnes nemá nikdo nic důležitého k projednávání. Dnes všichni nemají nic (něco) důležitého k projednávání. – Všichni jsme neměli možnost odvolat se. Nikdo neměl možnost odvolat se. – Všichni Jirku na náměstí nepotkali. (Ne všichni Jirku na náměstí potkali.) Nikdo Jirku na náměstí nepotkal. – V divadle všichni neviděli naše známé herecké osobnosti. V divadle nikdo neviděl naše známé herecké osobnosti; **10.** Vůbec (naprosto, nikterak) nepochybují. . . Nepůsobí mi to vůbec (žádné, nejmenší) starosti. Nebudu se vůbec (v žádném případě, nikdy) stěhovat. Dokonce jsem si toho ani (vůbec) nevšiml. Jenik vůbec nešel. Jenik nešel a nešel. Sklo a porcelán se na to vůbec (ani trochu, také, naprosto) nehodí. Vůbec o tom nevím. Nevím o tom vůbec nic. To je naprosto (absolutně) nemožné.; **11.** obvykle zesílení, zdůraznění záporu; **12. a)** významově opak – zápor slovní (lexikální); **b)** významově totéž = synonymum pomocí záporného antonyma; stylisticky – neopakování slov stejného základu, pestrost vyjádření; **13.** např. nebožtík, nedouk, nedozrímý, neduh, nehorázný, nechutenství atd.; **14. a)** aniž – popírá celou větu, sloveso po této spojce je v kladné podobě; **b)** Prošel chodbou, aniž by se na někoho podíval. Poslouchal jsem, aniž bych k tomu řekl jedině slovo; **15.** nemohu nepřiznat → musím přiznat (výsledek kladný); nejsem nepřítel → jsem přítel (zápornka ne- 2x); nevypadá nejhůře → kladný smysl, ale s jiným zabarvením než s běžným kladem; **16.** Nejedná nečestně. Kniha nebyla nezajímavá. Nechoď do školy nepřipravená. Není to nevhodné. Volba starosty nedopadla pro město nepřiznivě. → litotes; **17.** Nemažte tabuli. Neraď mi, za kým mám jít. Nesedej si do trávy. Neopisuj úkol od spolužáka; **18.** Nejdvořilejší otázky – s kondicionálem a se zápornkou; **19.** Naléhavější a expresivnější jsou věty zvolací, zvláště se záporným slovesem; **20.** S tím nikdy nebudeme počítat; S tím se nikdy nepočítá.; S tím bys nikdy nepočítal.; S tím se nikdy nepočítalo.; S tím nikdy nepočítejte.; **21.** Bál se, že se bude hněvat. Bál se, aby se nehněval.; Měl jsem obavy, že přijde pozdě. Měl jsem obavy, aby nepřišel pozdě.; věty s že (sloveso v kladném tvaru) – vyjadřují důvod obavy jako jistější (větší obavu, vyjádření přímé); věty s aby (sloveso v záporném tvaru) – vyjadřují důvod obavy jako nejistější (vyslovení přání)

STAVBA VĚTY JEDNODUCHÉ, VĚTNÉ VZTAHY, VĚTNÉ ČLENY

1. Včera jsem se vrátila ze zájezdu. 6 slov, 3 vět. členy; samostat. vět. členem není: jsem, se, ze; holé vět. členy: včera, vrátila jsem se, ze zájezdu; O dovolené bych se chtěl podívat do Egypta. 8 slov, 3 vět. členy; samostat. vět. členem není: o, bych, se, podívat, do; holé vět. členy – o dovolené, chtěl bych se podívat, do Egypta; Byl velmi svědomitý. 3 slova, 2 vět. členy; samostat. vět. členem není: byl; celá věta je rozvitý přísudek jmenný se sponou (sloveso velmi); nevyjádřený podmět; Jeho pracovní výsledky všichni upřímně obdivovali. 6 slov, 6 vět. členů; holý vět. člen – všichni; rozvitý přísudek (obdivovali) – slovy upřímně, výsledky; rozvitý předmět – slovy jeho pracovní (postupně rozvíjející přívlastek); Cožpak sis na to nikdy nevzpomněl? 6 slov, 3 vět. členy; samostat. vět. členem není: cožpak, sis, na; rozvitý přísudek (nevzpomněl sis) slovy nikdy, na to; nevyjádřený podmět; **2.** platnost větného členu nemají výrazy: již, do; aby, že, s, a, si, o; kéž, se; ani; ať, se, -li, to; au; Evo; **3.** vody se valily (přísudek slovesný, shoda s podmětem); obchody byly zavřeny (přísudek slovesný, pasivum, shoda); bratr bude studovat (přísudek slovesný, tvar futura, shoda)

4.

Značky pro větné členy

S	podmět (subjekt)	Adl	přísluvečné určení místa (loci)
P	přísudek (predikát)	Adt	přísluvečné určení času (temporis)
Pv	přísudek slovesný (predikát verbální)	Adm	přísluvečné určení způsobu (modi)
Pvn	přísudek slovesně jmenný (predikát verbonominální)	Adc	přísluvečné určení příčiny (causae)
Pn	přísudek neshodný (predikát nominální)	Adf	přísluvečné určení účelu (finalni)
At	přívlastek (atribut)	Adcd	přísluvečné určení podmínky (conditionis)
Ats	přívlastek shodný	Adcc	přísluvečné určení přípustky (concessionis)
Atn	přívlastek neshodný	Atv	doplňk (atribut verbální)
Ad	přísluvečné určení (adverbiale)	F	fundament, základ v jednočlenných větách
O	předmět (objekt)	Ap	přístavek (opozice)

5. např.

Ats S P Adl Ats Atn
Můj přítel || bydlí v Praze na Karlově náměstí.

shoda, predikace: přítel bydlí

shoda, determinace: můj přítel, na Karlově náměstí

přímýkání, determinace: bydlí v Praze, v Praze na náměstí

○ Přidělili nám nový, ale malý byt.
 S P O Ats Ats O

shoda, predikace: neurčitý podmět + přidělili

shoda, determinace: nový byt, malý byt

řízenost, determinace: přidělili nám, přidělili byt

souřadnost, koordinace: nový, ale malý (vztah odporovací)

Na naši škole začal letos učit || Jaroslav Novák, absolvent Filozofické fakulty Karlovy univerzity.
 Ats Adl P Adl S Ap Ats Atn Ats Atn

shoda, predikace: začal učit Jaroslav Novák

shoda, determinace: na naší škole, Filozofické fakulty, Karlovy univerzity

shoda, apozice: Novák, absolvent

přímýkání, determinace: začal letos, začal na škole, absolvent fakulty, fakulty univerzity

Martin || vypadal rozrušený a ustaraný.
 S P Atv Atv

shoda, predikace: Martin vypadal

shoda, determinace: Martin rozrušený, Martin ustaraný (shodný doplňk)

přímýkání, determinace: vypadal rozrušený, vypadal ustaraný

6. shoda: děti si hrály, za dřevěným plotem, naší zahrady; Pavel viděl, pohyblivý bod; trávníky rozkvetly, něžnými sedmikráskami; **řízenost:** viděl bod; **přímýkání:** hrály si za plotem, plotem zahrady; viděl přesně, docela přesně, bod na obloze; rozkvetly přes noc, rozkvetly v parku, rozkvetly sedmikráskami; **7. predikační dvojice:** (my) musíme odjet: (já) očekával jsem, schodiště vedlo, turisté přijeli; **determinace:** musíme odjet dnes (zítra), musíme odjet k příbuzným, musíme odjet na Moravu, očekával jsem porozumění (náklonnost, sympatie), očekával jsem od nich, dřevěné schodiště, vedlo na pavlač, pavlač zalitou (plnou), zalitou sluncem, plnou květin, přijeli na Vysočinu (krajinu), krajinu hornatou (vlídnou, drsnou), někdy i drsnou; **koordinace:** dnes nebo zítra; nejen porozumění, náklonnost, ale i sympatie; zalitou a plnou; hornatou, vlídnou, ale i drsnou; **apozice:** Vysočinu, krajinu; **8. ...** jsme lyžovali nejen na horách, ale i stráních a na lesních cestách; z jabloní, třešní, višní i hrušní; bílé a fialové šeříky (nejen bílé, ale i fialové; bílé nebo fialové); knihy i časopisy, odborné publikace, ale i čtení pro děti (knihy zábavné, naučné, odborné); **9.** Tři kamarádky..., psací potřeby, zimní oděv; **10. a)** Umělá kluziště byla připravena... Chlapci se

vrátili ... hladoví. Na poli stály ... panáky obilí. ... cvičitelé byli laskaví; Vejce se rozbila; **b)** dováděly děti; přihlížely ... skupinky chlapců; houfy špačků poletovaly. ...; vysílali reportáž; houpací koníčky/koníčky se líbily/líbily; tisíce lidí přišly, aby zhlédly/i utkání; **c)** hráč i mužstvo neuspěli; zpíval sbor i sólisté (zpívali sbor i sólisté); kočka i kotě se vyhřívaly...; u kamen se vyhřívali/y kočky, kocouři a koťata; u kamen se vyhřívala/y kořata a kočky; vystoupily/i tři ženy a řidič; uplatnili se muži a ženy; šest pracovníků se pustilo do práce, aby byli brzy hotoví. Eva s dvěma přáteli odešla/odešli... děvčata s hochy závodila/i v běhu; děvčata závodila v běhu s hochy; soutěže se zúčastnili/y dívky i chlapci, kteří pak odešli... Lidé i stromy umírali. Stromy i lidé umírali. Umíraly/i stromy i lidé. Umírali lidé i stromy.

ZÁKLADNÍ VĚTNÉ ČLENY

1. K příchodu jara se odpradávná vážou || různé zvyky a obyčeje.

podmět několikanásobný, rozvit přívlaskem, přísudek předmětem a přísl. určením času

Symbolem probouzející se přírody je || zdobení domů zelenými snítkami, malování vajíček a pečení mazanců.

podmět několikanásobný, rozvitý přívlasky neshod., přísudek jmenný se sponou rozvit přívlaskem

Jarní slunce || už začíná hřát.

podmět rozvitý přívlaskem shodným, přísudek příslovcem času

Sníh || taje a zvolna slézá z jižních straní.

podmět holý, přísudek několikanásobný rozvitý přísl. určením způsobu a místa

Zpod sněhu zvědavě vyukukují || bílé sněženky a bledulky.

podmět několikanásobný, rozvitý přívlaskem, přísudek rozvitý přísl. určením místa a způsobu

Zachovat klid || nebylo snadné.

podmět vyjádřený infinitivem, rozvit předmětem, přísudek jmenný se sponou, holý

Kamenitá a úzká cesta borovým lesem || vedla strmě do kopce.

podmět rozvitý přívlaskem několikanásobným a přívlaskem neshod., přísudek rozvitý přísl. určením způsobu a místa; **2.** Ptačí hnízdo

spadlo. Hnízdo spadlo ze stromu dolů. Ptačí hnízdo v keři růží spadlo dolů do trávy. Některé děti běží. Děti běží jako o závod. Všechny děti

z naší vesničky běží jako o závod lesní cestou.; Náš milý dědeček vypráví. Dědeček vypráví pohádky. Náš milý dědeček vypráví stále a rád

hezké pohádky o princeznách.

Podmět (subjekt)

1. a) Za časného podzimu vrcholil v lesních houštinách velký svátek. (podmět rozvitý)

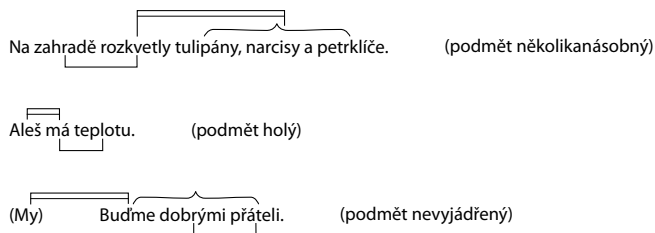
Koronami stromů profukoval studený vítr a roznášel padající listí. (podmět rozvitý), ve 2. větě holý (nevyjádřený)

Stále častěji se objevoval déšť. (podmět holý)

Divoké kačhny, potápky a vlaštovky se chystaly na zimu. (podmět několikanásobný)

b) Sousedovy děti k nám přišly na návštěvu. (podmět rozvitý)

(Vy) Vyprávějte mi o tom. (podmět nevyjádřený)

2. při důrazu: věta 1., 2., 3., 5., 7., 9., při kontrastu: věta 6., hovorově: věta 4., 8.; **3. podmět nevyjádřený:** věta 1., 3., 5., 9.; **podmět všeobecný:** věta 4., 6., 10.; **podmět neurčitý:** věta 2., 4., 7., 8.; **4.** V Národním divadle uvádějí Labutí jezero. V této továrně pracují na tři směny. Od zítřka prodávají vstupenky v obvyklých předprodejích. V televizi vysílají mistrovství Evropy v krasobruslení. Bratra upomínají z knihovny; **6.** chození – podst. jm. slovesné; kdo – zájmeno; ty – zájmeno; dnes – příslovce; zelená – přídavné jméno; snít – sloveso v infinitivu; sytý – přídavné jméno; proč – příslovce; výborně – příslovce; crr – citoslovce; my – zájmeno; jedni, druhí – číslovky; ne – částice; lvanko – vokativ podstatného jména; oba – číslovka; aby – spojka; houby – podstatné jméno; hajný – zpodstatnělé přídavné jméno; dva – číslovka; **7.** Čist uměleckou literaturu je vhodné... Odkládat šaty a zavazadla je možno ve vedlejší místnosti.; **8.** radostné haf haf; její ano; kouřit; **9.** Toto je správné řešení. Nikdo ho neposlouchal. Někdo přišel. Kdo přišel? Druzí už nepřišli. Smrkat u stolu není slušné. Vstupné činí sto korun. Když je spojka podřadící.; **10.** Dětská knížka byla vydána nakladatelstvím Fragment. Za druhé světové války byl otec poslán na nucené práce. Dopisy s neúplnou adresou musely být vráceny. Zpráva byla všemi přijata s nadšením. Vítězové byli na letišti vítáni svými fanoušky.; **11.** zajímavá, nově vydaná kniha; mnozí výletníci; nová základní škola

Přísudek (predikát)

1. holý přísudek slovesný: nebyla bych si pomyslela, začala jsem se zajímat, zažil jsem, vrátil se, začal vnímat, nebyl by se býval mohl připravit, spěchali jsme, hrajeme, bude muset být opraveno, mohl by být poškozen; **holý přísudek jmenný se sponou:** byl by býval chtěl být houslistou, byli by bývali mohli být spolu; **2. přísudek holý:** hrají si; **přísudek rozvitý:** celá 1. věta, 3. věta, 4. věta; **přísudek několikanásobný:** **5.** věta (Jez a nemluví); **3.** přísudek slovesný: začalo se schovávat (složený s fázovým slovesem); byly splněny (v pasivu); byl bych býval zatelefonoval (v kondicionálu); směje se (zvrtné sloveso); byl bych zpozoroval (v kondicionálu); **přísudek neslovesný:** je soubor (podst. jméno + spona); půl zdraví (jméno, beze spony); stal se zpěvákem (jméno + spona stát se); hup (citoslovce); byl jsem nemocen (příd. jméno + spona); byl kuchařem (podst. jméno + spona); **4. holý přísudek:** bude muset být opravena (slovesný, s modál. slovesem – přísudek složený), nebude lehké (jmenný – příd. jm. + spona), stanu se hercem (jmenný – podst. jm. + spona); byla dojemná a krásná (jmenný – 2x příd. jm. + spona), volný (jmenný – příd. jm. beze spony), nepřibližujte se (slovesný), není legrace (jmenný – podst. jm. + spona), zakázáno (beze spony, pasiv. přičestí slovesa zakázat); vedle (beze spony, příslovce), nemohl bych se polepšit (slovesný, s modál. slovesem – přísudek složený); **rozvitý přísudek:** kvetou (slovesný), učila jsem se (slovesný, složený tvar), jsou krátké (jmenný, příd. jm. + spona), bývá bláto (jmenný – podst. jm. + spona), hup (citoslovce), je dobře (neslovesný – příslovek + spona), byla by se podívala (slovesný, složený tvar slovesa), je blízko (neslovesný, příslovek + spona), stal se žákem (jmenný – podst. jm. + spona), základ (jmenný – podst. jm. beze spony), žbluňk (citoslovce), je hloupost (jmenný – podst. jm. + spona), stal se kamarádem (jmenný – podst. jm. + spona), zůstaňte stát (slovesný, s fázovým slovesem – přísudek složený), chci přijít (slovesný, s modálním slovesem – přísudek složený), musím koupit (slovesný, s modál. slovesem – přísudek složený), vrátili se (slovesný), nebyla bych si pomyslela (slovesný, složený sloves. tvar – kondicionál), začala jsem se zajímat (slovesný, s fázovým slovesem – přísudek složený), viděl jsem (slovesný, složený tvar slovesa); **5.** je houslistou; učí na střední škole; je trenérkou tenistek; tlumočíte německým turistům; moderuje společenské akce; je dirigentem; je studentem historie na vysoké škole; hrál v místním amatérském divadle; horlivě čte detektivky; kotva symbolizuje naději; štika patří k dravým rybám; **6.** Celá oblast je v zátopové zóně – (pod vodou). Vaše důvody jsou k smíchu. Mnozí lidé jsou dnes bez zaměstnání. Před operací byl bez možnosti hábat se (pohybu); **7.** Sestřina známá je kuchařka. Tento román je vrcholem autorovy tvorby. Vladislav Vančura byl lékařem. Vítr byl příliš ostrý. Časem se zřícenina stala nebezpečnou. Kapr je sladkovodní ryba. Hana Kvapilová byla herečkou Národního divadla. Pravda je často nepříjemná. Její manžel je Slovák. Budme vždy upřímní. Karel Hlaváček je představitel dekadence a symbolismu.; **8.** visí, si hrají, kvetou, otec pracuje jako údržbář, uvaříme (budeme mít); **9. spona:** je nesnesitelná, je lékařem, není přítomen, je čerstvý, byl přítelem; **pomocné sloveso být:** budeme pracovat, byl bych spokojen, splnilo by se, procházeli jsme se, byl odměněn, byl bych býval přišel, byl by zachránil, přečetl jsem, byl by se zeptal; **pnovýznamová slovesa:** jsou záhony, jsou ve sklepě, tedy jsem, u nás není, je na skladě; **10.** se stavělo, nebyli přijati, nebyl přerušen, se objevily (byly objeveny), je uzavřen; **11.** např. Těším se (těšil jsem se, budu se těšit) na tebe. Netěš se na mne. Netěšme se (netěšte se) předčasně. Napsal bych (byl bych napsal) dopis. Napsal bys (byl bys napsal) dopis. Napsali bychom (napsali byste) dopis. Byli

bychom (byli byste) napsali dopis. Smál se na celé kolo. Přítel byl vždy neúprosný. Vstupenky v předprodeji ve vedlejší budově. Nepřítelé hrr do boje.

ROZVÍJEJÍCÍ VĚTNÉ ČLENY

Přívlastek (atribut)

1. přívlastek shodný: touto, každou, Havlíčkovu, svoje, Tomášův, Žáčkovy, novou, klavírní, každý, Dášeňka, Čapkové; **přívlastek neshodný:** ulicí, U Topíren, ve škole, pro flétnu, pro doprovod, lesem, improvizovat; **2.** Lesy v Krkonoších, ovocné knedlíky, Skácelovy verše, hejno hus, vítr z jihu, sovi houkání, norští studenti, román Stříbrný vítr od Fráni Šrámka, Eviččina teta; **3. obvykle:** shodný přívlastek před podst. jménem: úspěšný francký panovník, dědečkovo blahopřání; **opačný slovosled** – v odb. terminologii: kyselina sírová, nebo tradicionalismus – Karel Veliký, Karel Čtvrtý; neshodný přívlastek obvykle za podstatným jménem: z rodu Lucemburků; **4.** veselá píseň, píseň k táboráku; panelový dům, dům z cihel; klasická hudba, hudba z minulého století; velký rybník, rybník na Třeboňsku; rozkvetlý strom, strom na zahradě; nová židle, židle ze dřeva; **5. přívlastek holý:** města, osvědčených, vysokou, v našem, z vlny, císaře, u nás, ke studiu, v Praze; přívlastek **rozvíjetý:** procházející se na mytíně, velmi zkušený; přívlastek **postupně rozvíjející** (bez čárky): hlavní dopravní (tepna), současná anglická (tvorba), americká románová (tvorba), u našich mladých (čtenářů), všechny tyto tři staré (domy), vlněný zimní (plášť), zimní mrazivé (dny), podzemní sychravé (počasí), červené popínavé (růže), automatické telefonní (ústředny), starý zkušený (lovec), tři rozsáhlá nákupní (centra), vítaným módním (doplňkem), bronzová jezdecká (socha), první míčovou (hrou), České vysoké (učení) technické, těžkou hedvábnou vyšívanou (látku); přívlastek **několikanásobný** (s čárkou): skromný, nenáročný (člověk); anglická a americká (tvorba); nový, větší (byt), (metoda) analýzy a syntézy; sychravé, deštivé (počasí); žluté, bílé, růžové a červené (růže); starý, zkušený (lovec); strojírenské, textilní a potravinové (továrny); veselých i přírodních (barev); na tichou, zamýšlenou a uzavřenou a uzavřenou (dívkou); **6.** např. Petrovi a Alenčini přátelé, Petrovi věrní přátelé; žluté a rudé květy, žluté voňavé květy; české a slovenské výrobky, naše české výrobky; lesní a polní stezka, lesní trnitá stezka; **7. přidavným jménem:** přátelský, ozářený, porostlý, šípkový, kolemjdoucí (složenina), střešní, Máchův; **zájmenem:** moje, své, našim, můj, tohoto; **číslovkou:** první; **přirovnáním:** jako z pohádky; **infinitivem:** vyřídít; **8.** rozdíl v těsnosti spojení a možnostech dalšího rozvíjení členu; v poslední větě nejhodnější: Hrubínovy verše nebo verše Františka Hrubína; **9.** schopnost pohotového vyjádření; touha po poznání Afriky; zákaz prodeje (prodávání); **10.** rozkaz ustoupit; sílu překonávat překážky; snaha dobýt přístav; **11.** příjezd zprava, cesta tudy, chodník naproti; **12.** přívlastky **těsné:** básně vyjadřující pocit..., slova označená hvězdičkou...; přívlastky **volné:** ...labutě, hladovější a odvážnější než ostatní, se praly...; příteli, žijícímu nyní v Londýně, se stýskalo...; ...zahrada, plná květin a ovocných stromů; ...Ivan Šťastný, ředitel Střední průmyslové školy stavební (přístavek); ...skříň, bohatě zdobená intarziemi, stála...; areál, udržovaný ve vzorném pořádku, je...; **13.** Cesta směřující k nádraží byla nedávno opravena (od ostatních se lišila). Cesta, směřující k nádraží, ... (bližší vymezení cesty nedáno); Mám nové ilustrované vydání M. Máje (další z ilustrovaných). Mám nové, ilustrované vydání... (na rozdíl od předchozích vydání); Vyšel nový odborný časopis (další z odborných časopisů). Vyšel nový, odborný časopis (odborný na rozdíl od jiných.); **14.** Domy stojící blízko vodního toku byly... (těsný – zaplaveny jen ty, ne jiné); se stuhou, dlouhou 2 m a širokou 25 cm (volný – další údaj navíc); zkušenosti získané na odborné praxi... využijeme (těsný, omezující význam); **15.** vila v Jevanech (přív. nesh.); postavili jsme vilu v Jevanech (přisl. určení místa); jevanská vila (přív. sh.); vane vítr z hor (přisl. určení); návrat z hor (přív. nesh.); vrátili jsme se z hor (přisl. určení)

Předmět (objekt)

1. Karlovi (3. p.), knihu (4. p.), tikotu (2. p.), na hřiště a bazének (4. předložkový), předávání (2. p.), na obědě (6. předložkový), s prádlem (7. předložkový), ti (3. p.); **2.** o nehodě (podst. jm., rozvíjí sloveso), na vysvědčení (podst. jm., rozvíjí jmenný tvar před. jm. v přísudku), létati (infinitiv), ti (zájmeno, rozvíjí sloveso), skoncovat (infinitiv), s kouřením a pitím (podst. jm., rozvíjí infinitiv), věci (podst. jm., rozvíjí sloveso), kamenem (podst. jm., rozvíjí sloveso), obilí (podst. jm., rozvíjí sloveso), ševelení (podst. jm., rozvíjí sloveso), po bohatství, po porozumění (podst. jm., rozvíjí sloveso), na zdraví (podst. jm., rozvíjí sloveso), ho (záj., rozvíjí způsob. sloveso), oslav (podst. jm., rozvíjí sloveso), hladovému (před. jm., rozvíjí sloveso), mi (zájmeno, rozvíjí sloveso), páteho a posledního (číslovka, před. jm., rozvíjí sloveso); **3.** toužil po návratu, snažil se napravit své chyby, chystal se na vyprávění pohádky; **4.** předmět **holý:** pohádky, princeznu, ji; **rozvíjetý:** tvá vyprávění, celé okolí, slavnou svatbu; několikanásobný: dětem i vnukům, zastrašit a unést; nejen prózu, ale i detektivky a příběhy (zároveň rozvíjet přívlastky historickou, strašidelné); **5.** např. ...docílit úspěchu, výrazného úspěchu, úspěchu a uznání...; spokojený s dárkem, spokojený s luxusním dárkem, spokojený s dárkem a peněžní odměnou; **6.** infinitiv není předmětem u sloves způsobových (je součástí přísudku), např. musel spravovat, chtěl létat, mohl chodit, chtěl mluvit; **7. předmět** ve větě: Hrál si s tužkou, hodil míčem přes síť, čtu zajímavou knihu; **příslovcné určení:** Rád psal červenou tužkou (prostředku), Uhodil Pepíka kamenem (prostředku), Spadané listí svítilo všemi barvami (způsobu), Karlovarská voda je světově známá svými léčivými účinky (příčiny), Ve sklepě se svítilo petrolejkou (prostředku), Odlišovat se od nich výrazně svým vzděláním (zřetele), Jeli jsme do Prahy vlakem (místa a prostředku), Platili jsme šekem (prostředku), Nejrádjí čtu v posteli (místa); **8.** Každou

sobotu u nás pečeme buchty. V lese sbíráme houby... Na vánočním trhu prodávají stromky... V našich řekách lovíme kapry, ... (Lze lovit kapry, ..., můžeme lovit kapry, ...); **9.** Nebojí se kritiky odborníků (že bude kritizován, že bude sám kritizovat) = nejednoznačné; Nebojí se kritizování odborníků (kdo koho kritizuje?); Nebojí se kritizovat odborníky (jednoznačné vyjádření). Svých poznatků (i své poznatky) mohou využít i jinak. Náš osobní rozhovor předcházal tomuto jednání (nebo před tímto jednáním).; **10.** slovesa předmětová – potřebují nutně doplnění předmětem: docílit, kupovat, napsat, přinést; slovesa předmětová přechodná = s předmětem v 4. pádě bezpředložkovém (prostém): např. číst knihu, fotografovat krajinu (obě slovesa mohou být i bezpředmětová), kupovat dům, napsat dopis, přivést vodu; učit se češtinu (i češtině) – původně jen s 3. p., nyní i s 4. p.

Príslovečné určení (adverbiale)

1. přísl. určení rozvíjí sloveso (přečetl brzy, tvářil se rozmrzele, bylo přerušeno náhle, trvala rok), přídavné jméno (velmi poutavé), příslovce (značně rozmrzele); **2. a)** přísl. určení **holé**: náhle (času) – příslovce, od severu (místa) – podst. jm. – obě rozvíjejí přísudek (sloveso); na náměstí (místa) – podst. jm., rozvíjí přísudek (sloveso); při výpočtu (průvodní okolnosti) – podst. jm., rozvíjí přísudek; na zahrádce (místa) – podst. jm., rozvíjí přísudek; včera (času) – příslovce, rozvíjí přísudek; pečlivě (způsobu) – příslovce, rozvíjí přísudek; opatrně (způsobu) – příslovce, rozvíjí přísudek; po schodech, nahoru (místa) – podst. jm., příslovce – obojí rozvíjí přísudek; do Prahy, přes Kolín (místa) – podst. jm., rozvíjí přísudek; denně (času) – příslovce, rozvíjí přísudek; na trénink (místa) – podst. jm., rozvíjí přísudek; na stráži (místa) – podst. jm., rozvíjí přísudek; v pozoru (způsobu) – podst. jm., rozvíjí přísudek; z vycházky (místa) – podst. jm., rozvíjí přísudek; k obědu (účelu) – podst. jm., rozvíjí přísudek; přísl. určení **rozvité**: z přílehlých ulic (místa), při vši opatrnosti (průvodní okolnosti nebo přípustka), celé odpoledne (času), kus cesty (míry), velmi pomalu (způsobu); **b)** přísl. určení **holé** (vesměs rozvíjí přísudek): lépe (způsobu) – příslovce; po kolena (míry) – podst. jm.; ve vodě (místa) – podst. jm.; někdy (času) – příslovce; u tebe (místa) – zájmeno; do lesa (místa) – podst. jm.; dojetím (příčiny) – podst. jm.; pro nemoc (příčiny) – podst. jm.; po úrazu (času) – podst. jm.; denně (času) – příslovce; do nemocnice (místa) – podst. jm.; na rehabilitaci (příčiny) – podst. jm.; v pondělí, odpoledne (času) – podst. jm., příslovce; v lese (místa) – podst. jm., v davu (místa) – podst. jm.; téměř (míry) – příslovce; do zítřka (času) – podst. jm.; kvůli tobě (příčiny) – zájm.; pozdě (času) – příslovce; nikam (místa) – příslovce; na cestu (místa) – podst. jm.; přísl. určení **rozvité**: místní dopravou (prostředku), velmi rychle (způsobu), navštívit nás (účelu), trochu nešikovně (způsobu), pro samé zábavy (příčiny), v případě nepříznivého počasí (podmínky), přes nepříznivé počasí (přípustky); přísl. určení **několikanásobné**: na houby a na borůvky (účelu), pro zábavy a kamarády (příčiny), úhledně a čitelněji (způsobu); **3.** např. Vlak od Pardubic odjel včera do Brna s více než dvouhodinovým zpožděním.; **4.** Přes naše připomínky (přísl. určení přípustky) ... Pro peníze (přísl. určení příčiny) ... Kvůli silnému sněžení (přísl. určení příčiny); uvařila nám na zahřátí (přísl. určení účelu) ovocný čaj; od radosti (přísl. určení příčiny) ...; **5.** přísl. určení místa, času, způsobu, příčiny, místa, míry; **6.** např. Vracel se zrána domů. Přišel brzy domů.; **7.** např. Vpředu je nejlépe vidět. Viděl jsem ho přicházet zprava.; **8.** např. Běhá sem tam jako vítr (běhá rychle) – přirovnání je názornější, intenzivnější, působivější; **9.** např. bílý jako stěna, červený jako rak, zdravý jako řepa; **10.** řízení – předmět, do svodidla – přísl. určení místa, za pomoc (přísl. určení příčiny), kvůli roztržce (přísl. určení příčiny), pro poruchu (přísl. určení příčiny), za deštivého počasí (přísl. určení času), ve stanech (přísl. určení místa), přes veškerou snahu (přísl. určení přípustky), autem (přísl. určení prostředku), na dovolenou (přísl. určení místa), přestavbu (předmět), se zájmem (přísl. určení míry), (bavil se) prací (přísl. určení prostředku), dopis (předmět), plnicím perem (přísl. určení prostředku); **11.** např. pomalu, co noha nohu mine, zvolna; vždycky, v každém případě; proto; vlastnoručně; v letošním roce; zanedlouho, co nevidět; k domovu; koncem ledna; dosud, doted; na nákup; pro peníze; strnule, jako socha; stále, nepřetržitě; jako pavián, nesnesitelně; **12.** lépe: k opravě; přes odpor; ohledně nebo o (stran je knižní); před i po zásahu = zeugma (tedy nesprávně), obě další možnosti jsou správně; během = v průběhu týdne; za týden (za 7 dní), do týdne (může být i dříve než za 7 dní); lépe: příznivě; lépe: při četbě; autem; všechny tři možnosti – pro špatný prospěch, kvůli špatnému prospěchu, z důvodu špatného prospěchu; díky – nevhodné, vinou lhostejnosti – ne zcela vhodné, nejlépe: kvůli lhostejnosti (vinou)

Doplňek (atribut verbální)

1. Děda seděl u stolu zamýšlen. (doplňek shodný, vyjádřen jmenným tvarem přídavného jména)

(On) Cítil se podvedený a zneuznaný. (doplňek shodný, vyjádřen příd. jmény – několikanásobný)

(Ona) Dokončivši přednášku, poděkovala za pozornost posluchačům. (doplňek vyjádřen tvarem přechodníku minulého)

- Michal doběhl do cíle první. (doplněk vyjádřen číslovkou řadovou)
- S problémy si otec poradil sám. (doplněk vyjádřen zájmenem)
- (Oni) Vracejíce se z ciziny, těšili se domů. (doplněk vyjádřen přechodníkem přítomným)
- Chodec zůstal překvapen stát. (doplněk vyjádřen jmenným tvarem příd. jména, závisí na podst. jm. v podmětu a na přísudku *zůstal stát*)
- U nás zaměstnávají cizince jako zedníky. (doplněk vyjádřen podst. jménem s jako, jakožto, závisí na podst. jm. v předmětu a na přísudku)
- Otec byl jmenován velvyslancem v Paříži. (doplněk vyjádřen podst. jménem v 7. p.)
- Stavení se zdálo opuštěné. (doplněk shodný vyjádřen příd. jménem)
- Spatřila muže vcházet dovnitř. (doplněk vyjádřen infinitivem, závisí na slovese a podst. jménu v předmětu)
- Považovala jsem ho za čestného občana. (doplněk vyjádřen předložkovým pádem)
- Bratr se rád chlubí. (doplněk vyjádřen jmenným tvarem příd. jména)
- Knihu nazýváme přítelem člověka. (doplněk vyjádřen podst. jm. v 7. p., závisí na slovese a podst. jménu v předmětu)
- Svého nejmilejšího psa si nechala vyfotografovat. (doplněk vyjádřen infinitivem, rozvíjí přísudek a podst. jm. v předmětu)
- (On) Vrátil se z lázni osvěžen a zdrav. (několikanásobný doplněk vyjádřen jmenným tvarem příd. jména)
- Okna v bytě zůstala otevřená. (doplněk vyjádřen příd. jménem, rozvíjí sloveso a podst. jméno v podmětu)
- Vzal si za ženu mou sestru. (doplněk vyjádřen podst. jménem v předlož. pádu, závisí na slovese a podst. jm. v předmětu)
- Vlasta tam ležela s očima zavřenýma. (rozvitý doplněk vyjádřen podst. jménem v předložkovém pádu)
- Jako správný Čech byl Jirka muzikant. (doplněk vyjádřen podstatným jménem s jako)

Jan by se rád učil anglicky.

(doplněk vyjádřen jmenným tvarem příd. jména)

Bezbranný hrdina se na prahu smrti vzepl a zůstal nezlomen.

(doplněk vyjádřen příd. jménem ve jmenném tvaru)

2. např. stal se slavným, ukázal se velmi schopným atd.; 3. např. Nesmíš se tvářit jako zklamaný. Po úspěšném výkonu se cítil šťastný; 4. zklamání (jsme se vrátili) – doplněk; zklamání (účastníci) – přívlastek; (stáli) nerozhodní – doplněk; rád – doplněk; boso – doplněk; bosé (dětí) – přívlastek; (ležely) rozházené knihy a dopisy (podmět rozvitý přívlastkem rozházené); (knihy ... ležely na stole) rozházené – doplněk; (zastihl jsem ... otce) zcela vyčerpaného – doplněk; (zastihl jsem) ... zcela vyčerpaného (otce) – přívlastek; 5. U silnice stálo zcela zdemolované auto. Máš ve skříni zmačkané sako. Udýchaný stařec se zastavil. Pečlivě připravení studenti půjdou k maturitě. Zoufalý a bezradný Tomáš se vrátil domů až večer. Zpožděný vlak dorazil do Plzně. V kuchyni zůstalo netknuté jídlo.; 6. bylo zamračené – přísudek jmenný se sponou; neútluné – doplněk; za šachistu – doplněk; sám – doplněk; bývala jsem štihlejší – přísudek jmenný se sponou; spokojenější – doplněk; stávám se nedůvěřivějším – přísudek jmenný se sponou; jsem úspěšnější – přísudek jmenný se sponou; zavřeny – doplněk; byly zavřeny – sloves. přísudek, přičíslny – doplněk; 7. pacienti se vrátili zdraví, chlapci nechtěli zůstat sami, děvčata ráda pracovala, všichni se cítili čili; 8. Na brigádu se přihlásil první. Stál před oltářem, ruce sepjaté k modlitbě. Pana Svobodu zvolili starostou města. Hejtman na koni, máje hlavu mírně skloněnou, pozoroval... Nejlepší atlet byl vyhlášen sportovcem roku. Seděl, máje hlavu opřenou o zeď; 9. Ležel v posteli, celý zamuchlaný do peřiny. Byv mladý, hrával jsem... Vystoupiv z auta, přešel... Vrátila jsem se z Řecka nadšená.

VZLÁŠTNOSTI A NEPRAVIDELNOSTI VĚTNÉ STAVBY

Oslovení

1. oslovení – obvyklé v 5. pádě, v písmu odděleno čárkou (čárkami), v mluvené řeči pauzou; méně obvyklé je oslovení 1. pádem; 2. např. Petře, kdy se vrátíš? Kdy se, Petře, vrátíš? Kdy se vrátíš, Petře?; 3. Zelení hájové, bejvali jste vy moje, bejvali jste mého srdce potěšení. Kovej, kovej, kovářičku, okovej mi mou nožičku. Spi, děťátko, spi, zavři očka svy. Nechoď, dceruško, k vodě ven. Jednou vás opustím, modré hladiny vod, vás, kopce, k horám tam nížoučky schod, vás, noci srpnové, k dávným milenkám zvoucí, vás, lípy, s bzučivým rouchem, lučiny skvoucí, divizny, proti nimž chudnou plápoly svíc, jednou vás opustím navždy... (Hrubín) Čí jsi, ztepilá ty krásko? (Bezruč). Jste tak jak já, slezské lesy, mé lesy! (Bezruč). Pane, pane, co tu děláte? Kam se chystáš, Pepo? Na mne se, kluci, nezlobte. Co děláš, člověče nešťastná! Péto, Péto, ty to vedeš! Kdo tam, děti, doběhne dřív? Nemůžeš to, ty jeden nešiko, dát do pořádku? Petře a Jarmilo, pomozte nám.

Citoslovce

1. Fuj, to je ošklivé! To zahod', je to fuj. (Část slovesně jmenného přísudku). Ach, to jsem se lekla! Tvoje ach mne už nedojímá (podmět). Prásk, ozvalo se z lesa. Proč jsi pořád tak hrr (část slovesně jmenného přísudku). Straka chňap po zlatém prstýnku (přísudek). A teď' hajdy do postele (přísudek) atd.; 2. Ach, ta je krásná! Hej, nevíš, kam jsem dal klíče? Haló, je tu někdo? Ó, to je překvapení! Jéje, kde se tu bereš? Inu, časy se mění. Hm, ještě si to rozmyslím. Pst, už nemluvte. Chacha, to se povedlo!

Samostatný větný člen

1. Odejít, to je nejjednodušší (podmět). Sem to nestav, na čistý ubrus! (přísl. určení místa). Tomáš, ten byl v kanceláři velmi oblíbený (podmět). Velmi oblíbený, to Tomáš v kanceláři byl (jmenná část přísudku). V kanceláři, tam byl Tomáš velmi oblíbený (přísl. určení místa). On neměl nikdy dost, ten lakomec! (podmět); 2. samost. vět. členy: peněz, hrdinovi, na horách, tatínka, tolik cestopisných knih, ten pes, donutit ho, odejít – Karel, ten dnes večer určitě nepřijde. Rybaření, to je záliba, někdy dokonce vášeň. Zabalit věci na dovolenou, to je úkolem mým a maminciným. Poezii, to mám ze všeho nejraději.; 3. Jana, ta byla ze všech sourozenců nejmladší. Připravit materiál na poličku, to dá dost práce. Starostí, těch stále neubývá. Monika, to je nejlepší žákyně ve třídě. Eva, ta by měla nejraději tebe. Voda a oheň, to jsou zlé živly. Třešni, těch se urodilo dost, ale meruňky, ty zmrzly. Sestra, ta umí krásně zpívat. Petra, ta se pečlivě učí. Přátel, těch mám dost. Pracovat na zahradě, to byla jeho radost. Jaro, to je nejkrásnější období roku. Ta tvoje přílišná důvěřivost, to byla chyba. O prázdninách, to jsem nejraději v lese.; samost. vět. členy jsou typické pro mluvenou řeč; 4. Na okně, tam během týdne rozkvetly muškáty. Během týdne, to na okně rozkvetly muškáty. Muškáty, ty během týdne rozkvetly na okně. – Na jaře, to už byla pole obdělána. Pole, ta už byla na jaře obdělána.

Vsuvka (parenteze)

1. s prominutím, psal se rok 1904, (Martin se ...), zdá se, aspoň tak se to Davidovi zdálo, – na to nezapomínejte –, (to je má sestřenice), (1–1,5%), bohudík, chudák; 2. vsuvka: bylo to právě pod rozsvíceným lustrem; – na rozdíl od našeho –; (budou mu dva měsíce); pokud se pamatují; vložená vedl. věty: která se vloni vdala, když se to stalo (věty vedl. závisejí na některém vět. členu věty řídicí); 3. Tahle socha, jak jistě víte, je vzácné umělecké dílo. To prý stálo spoustu peněz. Tahle cesta bude možná nejkratší. Byl to myslím souseď. Hledám potmě baterku – mám ji u postele – a rozsvítím. Pokud se pamatují, sešlo se jich tam asi dvacet. Tomu s prominutím vůbec nerozumím. Už mě, prosím tě, s tím neobtěžuj; 4. např. On už, nemýlím-li se, dávno nepracuje; 5. např. To jistě víte – Bedřich Smetana, známý hudební skladatel, se narodil v Litomyšli. Známý hudební skladatel Bedřich Smetana se narodil v Litomyšli – to jistě víte. Známý hudební skladatel Bedřich Smetana se narodil – to jistě víte – v Litomyšli.

Osamostatněný větný člen

1. přisl. určení místa, přívlastek, přisl. určení způsobu (míry) a času, přisl. určení času, přívlastek, přisl. určení míry a doplněk, přisl. určení času

Elipsa (výpustka)

1. (Prosila bych) půl kila jablek a tři pomeranče. (Prosím, nebo Doneste mi). V deset (hodin) patnáct (minut). Viděl jsem bílé (růže) a červené růže. Zajdi k němu a (řekni mu, popros ho), ať zítra přijde. My (hovoříme) o vlku a vlk (je) za humny. Sportu (přejeme) zdar! Má milá se hněvá, já nevím proč (se hněvá). A co teď vy (budete dělat)? Tak (vám přeji) hezkou dovolenou!; 2. Vrátním se v deset hodin. Co uděláme s tím zbytkem? Čím bliž byl (přícházel) k lesu, tím větší měl obavy. Pojďte další, prosím. Pavle, jdi nejdřív ty. Ano, oblíbil jsem si ho. Děkuji, už nebudu jíst (pít). Ptal jsem se ho, ale on nic neřekl. Skoč k sousedovi a řekni, že prosím, aby si pospíšil. Jenže podívejte, pane, vy jíte řízek a já jím párek, vy máte bílý ruce a já mám ruce mozolnatý, vy jezdíte autem, já chodím jen po svých nohách. Často se u nich zastavil a zeptal se, jestli prý něco nepotřebují. Přeji vám dobrý den. Dvakrát lístek do osobního vlaku, do Prahy, Masarykova nádraží. Prosím kávu a dvě rakvičky se šlehačkou. On nechtěl a nechtěl poslechnout. Proč nechtěl poslechnout? Tak ty se tak budeš chovat? Nikde nebyl nikdo. Okamžitě jděte do postele a budete spát! Čtu knihy v českém jazyce a v anglickém jazyce. Nevím, co mám dělat dřív. Porad' mi, co s tím mám dělat. Za kolik mi to prodáš? Děkuji, už nebudu jíst. Těšíme se na shledanou. Zítra musím jít do školy. Co budeme dělat?; 3. Dobře. Ano. Zítra ráno. Kamarádka. V osm hodin. Ekonomii. Ne. Určitě. Knižku. Hrabala. V neděli; 4. Kdy odjždíš? Kdy odjel? Kdy půjdeš k lékaři? Půjdeš k lékaři? Snažíš se to stihnout? Mám to uklidit do skříně? Kdy odjeli? Chceš s námi jít do kina?; 6. nevhodná elipsa způsobuje nesmyslné vyjádření; Měli jsme na dvorku tři kuřata a zabilil jsme je, když přijeli vnuci. – Měli jsme na dvorku tři kuřata, a když přijeli vnuci, kuřata jsme zabilil. Když rybář kapra vytáhl, spadla mu ryba zase do vody. Čím častěji učitel žáka zkouší, tím se žák víc učí. atd.

Apoziopeze (nedokončená výpověď)

1. nedořečená výpověď nemotivovaná: 3. příklad; 2. poezie reflexivní; velmi časté např. u Vladimíra Holana

Anakolut (vyšínutí z větné vazby) a zeugma (zanedbání dvojí vazby)

1. Naším hráčům, zvyklým na kvalitní hřiště, se v cizině špatně hraje. Ať se nad sebou zamyslí ti, kterých se to týká. Lidem se často, když dělají nějakou práci poprvé, nepodaří dobře. S námi dvěma, tebou a mnou, to nedopadne dobře. Podmínkou je zhlédnutí dvou výstav, z toho jedné české a jedné zahraniční. Můžeme spolehat pouze na důvěru lidí majících určité finanční prostředky. Záleží jen na vás, abyste se všemu naučili a aby se z vás mohli stát dobří odborníci. Každý, kdo toho chce dosáhnout, musí po celou dobu systematicky studovat (nebo: Je třeba, aby každý, kdo toho chce dosáhnout, po celou dobu systematicky studoval). Aby se vám lépe studovalo a abyste hospodárněji využili času, rozplánujte si svou práci.; 2. Překvapilo nás, že nakonec souhlasil s vedoucí funkcí v podniku a přijal ji. Dokud byl zdravý, byl schopen přijmout i její dítě z prvního manželství a postarat se o ně. Letadla přistávají na novém letišti a opět z něho startují. Znají práci svých učitelů a váží si jí. Lidé si přáli mír a dovolávali se ho. Měj aspoň slitování s tím, s kým jednáš, když k němu nemáš úctu. Sledujte jeho pokyny a řiďte se jimi. Naším cílem je poznání nového prostředí a sžítí se s ním. On trpí tím, že jim všichni pohrdají, a stydí se za to. Měl rád své rodiče a obdivoval je. Dozvěděli se, jak odhalit nebezpečnou zásluku a jak s ní zacházet. Místní pěvecké sdružení pořádá slavnostní koncert a zve vás na něj. Lidé stále vcházeli do budovy a vycházeli z ní. Členové jsou zapojeni do práce v komisích a účastní se jí. Letos musíme svědomitě pečovat o brambory a sklídit je. To je typické pro země, kde málo prší nebo nikdy neprší. Tato hudba má ráz folkloru nebo ho nabývá. Nemůžeme dobře rozumět přítomnosti a chápat ji, nerozumíme-li minulosti a neznáme-li ji. Hovořili spolu před přednáškou i po ní.

Kontaminace (směšování vazeb)

1. Gratuluji vám k vašim úspěchům (gratulovat k něčemu × děkovat za něco). Od mikrofonu vás zdraví Martin Svoboda (× s mikrofonem vás provází). Pokračovali v adaptaci divadla (× pracovali na...). Na návštěvě byli všichni mimo Jendu (× kromě Jendy). Musíme zvýšit úroveň vzdělání (× prohloubit vzdělání). Proti nepřítelům ... je třeba bojovat (× je třeba čelit někomu, něčemu). Nějak jsem na to nechtíc

zapomněla (× opomenout něco). Tenkrát se prohrěšil proti jednomu z důležitých etických pravidel (× vyhnout se čemu). Váš Pavel se učí francouzštinu (francouzštině) málo (× neprosívá z francouzštiny, protože...). Když zodpovíte naši otázku, budeme... (× Když odpovíte na naši otázku,...). Je odolný proti (vůči) rýmě (× je náchylný na rýmu, náchylný k nachlazení); **2.** Mnozí se osobním chybám a prohrám nevyhnou (× osobních chyb se nevyvarují). Zkusme se zamyslet nad druhou stránkou případu (× myslet na druhou stránku). Poznáte všechno, co k tomu patří (× co s tím souvisí). Viděl jsem ukázkou z nového televizního seriálu (upoutávku na...). Měli bychom se vyvarovat toho (× vyhnout se tomu), aby se chyby opakovaly. I když o tom příliš neuvažujeme (× s tím příliš nepočítáme), pokusíme se v tom něco udělat.

Atrakce (skladební spodobá)

1. Před slunce východem (před východem slunce)... Ve většině případů ... a o jeho přípravu na vyučování. Zastavili se v půli cesty. Dali se cestou ... a odstranění nedostatků. Není člověku dobré být samotným (samotný). Zaplat' dluhy, vezmi kde vezmi = obvyklé (správně by bylo – vezmi kde vezmeš); ... slouží zdraví spoluobčanů. Ten člověk je širší než delší = obvyklé (správně by bylo – než dlouhý). V dopise adresovaném městskému úřadu: Děkujeme divadelnímu souboru studentů vedenému Evou Novotnou.

VĚTY S POLOVĚTNÝMI KONSTRUKCEMI

1. Fotografie Prahy vydané v nové publikaci patří k nejlepším (přívlastek těsný). Všechna podstatná jména rodu ženského zakončená na -a skloňujeme podle vzoru žena (těsný). Mnozí, již obcerstvení a odpočatí, pomalu odcházeli (volný). Většina studentů absolvujících letos gymnázium se hlásí ke studiu na vysoké školy (těsný). Na stole, obklopeném moderními pohodlnými židlemi, voněl nedělní oběd (volný). Dnes máme jídlo připravené podle maminčina receptu (těsný). Nerudova básnická sbírka Písně kosmické, vydaná v roce 1878, obsahuje především reflexivní lyriku (volný); **2.** přístavek stojí za řídicím substantivem = volně připojený substantivní přívlastek; vynikající klavírista (hodnotící), tj. 12. prosince (zpřesňující), hlavní města České republiky (doplňující), modrou fábii (doplňující), plyšového medvídku (zpřesňující), mou starší sestrou (vysvětlující), povahou nejproblematictější... (hodnotící), neboli zlomenina (vysvětlující), např. jahody (bližší určení); **3.** má tři děti, dva syny a dceru; vzácný host, otcův přítel z Vídně; svého zájmu, hru na klávesové nástroje; s Martou, dcerou mého strýce; 1. července, první den školních prázdnin; Na Hamleta, předchozí muzikál Janka Ledeckého, chodili lidé rádi; vedle dvou psů, fenky německého ovčáka Dity a knírače Olivera; Veškerá zelenina, např. mrkev, celer, pór, je zdravá. Všichni lidé, muži, ženy i děti, vyběhli na ulici.; **4.** Bedřich Smetana, význačný český hudební skladatel, je autorem... Rolling Stones, světoznámá anglická hudební skupina, koncertovala i v Praze. Pablo Picasso, významný španělský malíř, je představitelem kubismu. George Gordon Byron, anglický básník, patří k významným romantikům. Uklidila jsem celý byt, kuchyň, ložnici, obývací pokoj i dětský pokoj. Na prázdniny se těší všichni, učitelé, rodiče i žáci.; **5.** do Příbrami, rodiště svého otce; směr, např. kubismus...; u slečny Elis, ženy asi padesátileté, velmi starostlivé a obětavé; v jedné z Jiráskových povídek, ve Filosofské historii; Borová, rodiště K. Havlíčka Borovského, je na Vysočině blízko Příbryslavi.; **6.** Jan Hus, který stál v čele pražské univerzity jako její rektor, byl také...; Těžká, hedvábná vyšivaná látka, která se nazývala brokát, se používala... Zeus, vládnoucí bohům, sídlil na Olympu.; O prázdninách pojedeme do Řecka, které je kolébkou antické kultury.; **7.** posadivše se kolem stolu – přech. min., tvar pl.; listuje v nějaké knize – přech. přít., r. muž., sg.; vzpomínajice na zesnulého – přech. přít., tvar pl.; nemaje v úmyslu zdržet se – přech. přít., r. muž., sg.; **8.** Vidouc jeho rozpak, domluvila chlapci, aby se nebál. Petr, usednuc na židli, začal vyprávět, co se mu přihodilo. Odešla, nerozloučivši se. Rozhlédnuc se po přítomných, zahájil přednášku. Plakal, nevěda, co počít. Uslyševše, co chlapec musel vydržet, byli pohnuti soucitem. Jsa všecek rozradován, těšil se na své blízké. Posilnivši se na cestu, odjela hned ráno. Na druhý den poklonil se mnich před knížetem, a byv obdarován nesmírnými poklady, opustil Prahu; přechodník je ve větě **doplňkem**; **9.** tak říkajíc, chtít nechtět, takřka; např. vstávaje lehaje ap.; **10.** Vyprávějíc svůj příběh, spokojen se přítom usmívala. Práci komise zvědavě sledovali blízci sousedé, netušíce, že jejich bezcitnost byla příčinou smrti pana Vorla. Děti ani nedýchaly, poslouchajíce zajímavou klavírní skladbu. Pes, byv napomenut, zalezl do boudy. Hráči, byvše po vítězství bouřlivě pozdravování, opouštěli pomalu hřiště.; **11.** Alešův koník se vzepjal, radostně řehťaje. Turisté užasli, uviděvše zbytky řeckého chrámu. Domluviv, odešel z přednáškově místnosti. Otec, usednuc vedle syna, podal mu jídlo.; vyjádření těsnější než v souvětí, ale knižní, nevhodná pro mluvenou řeč; **12.** Nebýt tebe, nikdy bych toho byl nedosáhl. Nebýt pomoci a obětavosti kamaráda, byl by se utopil. Nebýt vás, nebyl bych to dokázal. Tušit to, nikdy bych se k něčemu takovému nepropůjčila. Vědět o tom, využila bych toho.

POŘÁDEK SLOV VE VĚTĚ – SLOVOSLED

1. Přečetli jsme si plakáty vylepené před hodinou. Malíř celé dopoledne kreslil spící dítě. Žák byl pro špatné chování vyloučen ze školy. Řidič stěží zabrzdl prudce rozjetý vůz. Tenhle automobil je Interpolem evidován jako kradený. Parlament schválil navržený zákon jednomyslně.

Celou hodinu obdivoval zpívající dívky. Nožem poraněnou nohu mu ošetřili. Naříkajícího člověka bezcitně opustil. Parné léto vážně ohrozilo zrající úrodu. Dlouho jsme vybírali mluvčícího papouška. Poraněné koleno mu v nemocnici zběžně ošetřili.; **2.** Jsme ochotni potravinami pomoci obětem zemětřesení. Rakev bude převezena do rodiště zemřelá a uložena vedle rakve jejího manžela. Rozkvetlé meruňky byly nebezpečně ohroženy jarními mrazíky. Neznámý muž hrubě napadl chlapce stojícího na chodníku. Diplom převzal student oceněný za výtvarnou práci (nebo Za výtvarnou práci oceněný student převzal diplom). Čtu Kunderův román Nesnesitelná lehkost, který se mi líbí (a líbí se mi). Babička měla ve světničce, kde spala ona i Barunka, malovanou truhlu.; **3.** inverze v 1. větě (sloveso na konci) – vliv latiny (19. stol.), shod. přívl. za podst. jm. (duše její, mohyla svou); inverze – byl lásky čas; přívl. neshodný obvykle za podst. jménem (lán pšenice); konec snů a nadějí (nesh. přívlaskty); přívl. shodný obvykle před podst. jménem (jarní a letní oděvy, s padesátiprocentní slevou); **4.** třezalka tečkováná, violka vonná, přeslička rolní, mařinka vonná, kysličník uhličitý, dusičnan sodný, kyselina solná, přívlasktek postupně rozvíjející, souvětí souřadné, kočka domácí; ale: podstatné jméno, němý film, fotografický přístroj; v odborné terminologii obvykle postpozice; **5.** Dekret kutnohorský, Karel Čtvrtý – tradicionalismus (historická zvyklost); kamenitou cestou, zasněženým vrcholům – přívlasktek shodný v antepozici; cestou, stoupající strmě nahoru k... (přívl. shodný, ale rozvítejší – v postpozici); totěž – muže podezřelého ze zločinu; chlap protivná (citově zabarvené hodnocení); oběd opravdu vynikající (důraz), skok vysoký – odbor. názvosloví; **6.** panelový dům, dům v panelové zástavbě, dům nedávno znovu opravený, dům opravdu pěkný atd.; **7.** Prátelila se s Petrem starším o dva roky. Do prostoru vyhrazeného jen pro vojenské cvičení nesměl nikdo vstoupit. Politím elektrické šňůry vodou se vystavujete nebezpečí úrazu. Není správné chápat vzdělání jako vtoukání encyklopedických vědomostí do hlav žáků. Zitra navštívte přednášku dr. Pavla Novotného o Maroku. Pachatel podezřelý z vraždy nebyl ještě dopaden. Dnes jsme se v botanice učili o prosence jarní a v chemii o kyselině solné. Otec chodil pod stromy obsypanými ovocem. Mám ráda řízky smažené na oleji. Řidič jedoucí nepřiměřenou rychlostí vjel do protisměru. Vracíme se k místu nám dobře známému.; **8.** předložky před podst. jmény; Do stromu stojícího před chatou uhadilo. Nepřistoupíme na řešení problému pro nás tak nevhodného. Určitě přijďte na jednání pro nás v této době tak aktuální. Sehnula se pro kapesník, ležící pod stolem. Na Karlově univerzitě, známé v celém světě, studují i zahraniční studenti.; **9.** jsme se, a, jsme; bychom se; bych si byl; jsem se, mě; pak; ji, a; však, co; předklonky; i (I na střechu vylezl), a (A vraťte se brzy); **10.** O tom byste se neměl bavit. Všichni se domluvili, že se zítra sejdou. Když jsem doběhl domů, byla už tma. Všichni, kteří si k nám přišli zavzpomínat, byli mi dobří známí. Zlobil se, že jsem mu nedal vědět včas. Snaží se, ale nic si nepamatuje.; **11.** Spojky a vztaz. slova na začátku vět (jen spojka –li je za prvním slovesem ve větě); za prvním členem a za příklonkou stojí však, totiž, tedy, pak; odkazovací slova – nejčastěji na konci věty řídící; je-li řídící věta za větou vedlejší, pak stojí na začátku (Kdo se bojí, ten nesmí...); odkaz. slova přívlasktková stojí před svými substantivy (Měla takovou sílu, že...); **12.** např. Starosta města se informoval o tom, kdy se bude dále řešit dopravní situace města. Čeká nás opět setkání těch, kteří se chtějí podílet na předcházení zločinnosti. To byl signál k tomu, aby začala lépe fungovat státní správa. Vítěz výběrového řízení dostal za úkol vypracovat projekt osídlení oblasti. Nechte si potvrdit osvědčení o kvalitě výrobku. Potřebujeme si stručně ujasnit obsah tohoto nařízení. Dodržovat ustanovení velitele jednotky je závazné. Četl jsem, že byl zloděj odsouzen do vězení za vloupání. Nemůžeme odjet dřív, než získáme vyjádření od vedoucích školení (od školitelů). Prosím, abyste urychleně vyúčtovali pracovní cestu.; **13.** Chlapec se vrátil z výletu s obličejem opáleným od slunce. Stěny natíráme silným štětcem, který předem svážeme pevným motouzem těsně pod kovovým kroužkem.

AKTUÁLNÍ (KONTEXTOVÉ) ČLENĚNÍ VÝPOVĚDI

1. Působením vnějšího tlaku se může objem tekutiny v uzavřené nádobě zmenšit. Tuto vlastnost tekutiny nazýváme stlačitelnost. Stlačování

tekutin znamená zmenšování vzájemné vzdálenosti molekul; to je daleko snazší u plynů než u kapalin. Kapaliny jsou stlačitelné jen nepatrně.

2. a) Východisko nevyjádřeno od 2. věty – je srozumitelné z předchozí věty, společné několika větám.; **b)** Od 2. věty je totěž východisko, společné několika větám; **3.** ne za někým jiným; nejen jedno dítě; ne později; ne zajdou; **4.** slovosled je volný, ne libovolný; v závěru věty musí být jádro výpovědi (to, co chceme větou sdělit); **5.** Zahájili jsme výrobu nového letního ošacení. Jejich vzhledu a stříhu odpovídají módní zářivé barvy letošního léta. – Jsem vášnivý houbař. Sbíráám nejraději křemenáče a hříby. – Mám ráda poezii. K některým básnickým sbírkám se často vracím. – Věnuji se různým druhům sportu. Mezi nimi je na prvním místě košíková. – Skončila festivalová přehlídka dokumentárních filmů. Některé z nich zhlédnou televizní diváci. – Ráda jezdím na dovolenou do Itálie. Vloni jsem tam ale nebyla. – Žádám o výměnu plynového sporáku v bytě. Sdělte mi, kdy výměnu budete moci provést. – Vyzvedněte si opravený oděv včas.; **6.** Otec si často kupuje a čte romány Michala Viewegha, který je jeho oblíbeným spisovatelem. – Narodil se nám další vnouček Jakub. Celá rodina si ho oblíbila (nebo Oblíbila si ho celá rodina). – Dnes jsme měli poprvé hodinu zeměpisu. K mým oblíbeným předmětům ale nepatří. –

Kouření škodí zdraví. Nikdo by s ním neměl začínat. – Jako klavíristka hraje také Beethovenovu skladbu Pro Elišku. Má ji nejraději. – Přijedou k nám na návštěvu přátelé z Norska. Vždy se na ně těšíme.; **7.** citové zabarvení výpovědi (změna postoje mluvčího ke skutečnosti) → jiné než oznamovací věty.

ŘEČ PŘÍMÁ, NEPŘÍMÁ, NEVLASTNÍ PŘÍMÁ, POLOPŘÍMÁ

1. věty uvozovací: Když babička ... a řekla.; volaly všechny najednou ...; pravila babička; rychle řekla komtesa; ptala se kněžna; dosvědčila babička; **2.** Kdekd se ptal, kde stojí vlak (VV předmětná). Průvodčí nás vybědl, abychom přešli... (VV předmětná). Volal, abychom zbytečně nepřeplňovali vozy, že zadní jsou poloprázdné (obě VV předmětné). Místní rozhlas hlásil, že vlak do Prahy... (VV předmětná). Upozornili nás, že vlak za chvíli odjede, a že je proto čas nastoupit do vozu (obě VV předmětné); **3.** např. Hlasatel oznamoval: „Začátek koncertu je již v 19 hodin.“ „Pojď rychleji,“ vybídl mě bratr. „Co říkal doktor?“ zeptal se otec. „Řeka je hluboká,“ namítá Miloš, „a zrádná. Bójím se jí.“ **4.** Pocestný se u nás zastavil a zeptal se: „Kde najdu cestu do města?“ Navrhli jsme mu – složte si zavazadla do auta, svezeme vás. Ale neznámý muž poděkoval – půjdu pěšky. Podívali jsme se na sebe a pomysleli si – to je divné cestování. – Poprosil – nezlob se už na mě. Jakub na to – budeme přáteli, pojďme se koupat k rybníku. Jeho matka se usmála: „Něco si snězte a vezměte si pití.“ Opakoval jsem si potichu – nezapomeň sluneční brýle, klíče od bytu a čepici.

5. „Veverka!“ vykřikl Pavlík.

„Kde?“ křičely děti. Chtěly ji také vidět.

„Má tady někde hnízdo,“ řekl lesník Vácha.

„Hnízdo?“ smála se Slávka. „Copak je veverka pták?“

Lesník odpověděl: „Veverka si opravdu staví hnízdo. Bývá jako koule a mívá dva otvory.“

„A má v něm mladé?“

„Ano,“ odpověděl lesník, „dokonce dvakrát do roka.“

6. Matka poprosila, Petra se otázala, zvýšila hlas, posteskla si, připomněl jsem, hlesl (zašeptal), namítl; **7.** např. „Příště to nevzdám,“ prohlásila.

„Vyslechněte mě,“ ujal se slova a zvýšil hlas.; **8.** Trenér přikázal: „Ještě neskákej.“ Trenér se na ně obrátil. Ať ještě neskáče!

Jindra připustil: „Udělal jsem chybu.“ Jindra to připustil, udělal chybu.; **9.** nechce souseda ... šel kolem jen náhodou (polopřímá řeč);

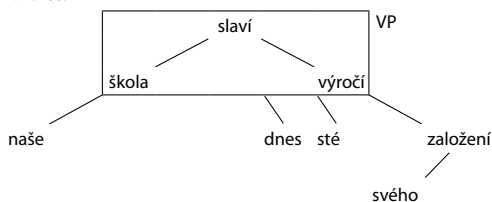
nezdržuješ (nevlastní přímá řeč); holku mu nedám, i kdyby... Ať se zlobí (nevlastní přímá řeč); nikoho se nebojí (polopřímá řeč)

Bádal jsem... (nevlastní přímá řeč, vnitř. monolog)

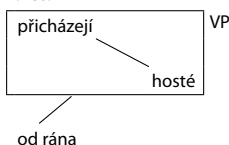
VALEČNÍ SYNTAX

1. Jan Neruda, mládí, v Praze; známý, řemeslu; výrobky, mu, úspěch; kamarád, prospěch; **2.** zkrátily – 3 (vyučující, žákům, vyučování); doplnila – 3 (prodavačka, zboží, do regálů); dosáhl – 3 (Petr, na olympiádě, úspěchu); pečuje – 3 (skupina, na zahradě, o stromy); zzelelo se – 2 (mu, chlapce); choval se – 3 ([on, k nim, neslušně]; nesvědčí – 2 (kouření, zdraví); nazýváme – 3 ([my], matematiku, vědou); divil se – 2 (známý, odvaze)

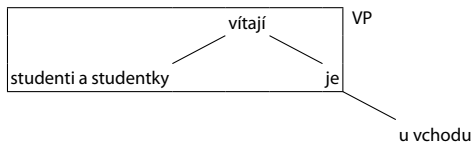
4. 1.věta

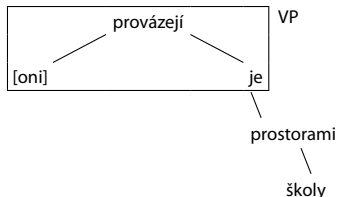
2.věta

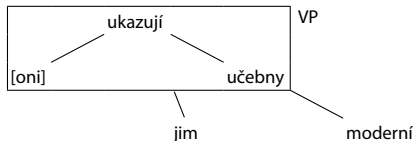
3.věta

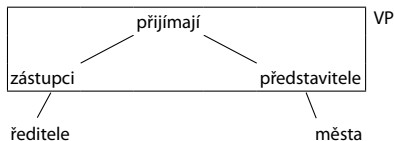
4.věta

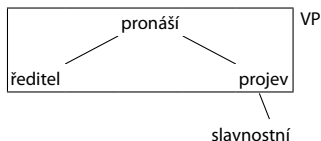
5.věta

6.věta

7.věta

Vysvětlivky značek

Pro gramatický vzorec větněčlenský

VP	valenční pole
ZVS	základová větná struktura
P	predikát, přísudek
SUBJ	subjekt, podmět
OBJ	objekt, předmět
ADV	adverbialie, příslovečné určení
ATV	atribut verbální, doplněk
AT	atribut, přívlastek

číselný index označuje pád jména (např. OBJ₄ = objekt v 4. pádě)

Pro gramatický vzorec slovnědruhový

N	nomen, jméno
N ₁ /S/	substantivum, podst. jm. v 1. pádě
N ₂ /S/	substantivum, podst. jm. v 2. pádě atd.
N/A/	adjektivum, příd. jm.
N/Pron/	pronomen, zájmeno
N/Nu/	numerale, číslovka
VF	verbum finitum (sloveso v určitém tvaru)
VF pers	(persona) – vztah predikace s podmětem (věta dvojčlenná)
VF non pers	(non persona) – neosobní tvar slovesa (věta jednočlenná)
VF cop	(copula) – sponové sloveso
VF refl	(reflexivum) – zvrátané sloveso
INF	infinitiv
Adv	adverbium, příslovce
Inter	interjekce, citoslovce
Sent	sentence – vět. člen vyjádřený větou
Prep	prepozice, předložka
PRED	predikativum (základ jednočlenné věty nebo jmenná část přísudku jmenného se sponou)

5. gramatický vzorec větněčlenský

- SUBJ – P – OBJ₄
- SUBJ – P – OBJ₃ – OBJ₄
- [SUBJ] – ADV – P – ADV
- SUBJ – P – OBJ₄ – ADV

6. ZVS

- Sněžilo
- Zapraskalo v kamnech
- Hučelo jí v uších
- Nekápl vody
- Pacientovi se ulevilo
- Nešlo o podvod
- Je uspokojivé

gramatický vzorec slovnědruhový

- N1/S/ – VF – N₄/S/
- N₁/S/ – VR – N₂/S/ – N₄/S/
- [N₁/Pron/] – Adv – VF – prep N₄/S/
- N₁/S/ – VF – N₄/S/ – prep N₂/S/
- GVV
- VF (non pers non cop non refl)
- VF – prep N₆/S/
- VF – N₃/Pron/ – prep N₆/S/
- VF – N₂/S/
- VF – N₂/S/
- VF – prep N₄/S/
- VF cop – N₁/A/

7. ZVS

Bylo jí těžko
 Ve škole bylo horko
 Je nutno dodržet podmínky

8. ZVS

Sídlíště
 Výborně
 Nádherně
 Otevřít
 Rodiče

9. ZVS

Chlapci se přitížilo
 Petra čekala na spolužáka
 Schylovalo se k bouři
 Jana pomohla přítelkyni
 Babička darovala zahradu vnukovi
 Oženil jsem se
 Eva má sestru
 Dceři se narodila dvojčata
 Členové rodiny balí dárky pro maminku
 Vlaštoky si staví hnízdo
 Věří v poctivost
 Sníh zasypal pole
 Rybník přinesl dětem potěšení

Valenční graf

OBJ₃ – P
 S – P – OBJ₄
 P – OBJ₃
 S – P – OBJ₃
 S – P – OBJ₄ – OBJ₃
 [S] – P
 S – P – OBJ₄
 OBJ₃ – P – S
 S – AT – P – OBJ₄ – OBJ₄
 S – P – OBJ₄
 [S] – P – OBJ₄
 S – P – OBJ₄
 S – P – OBJ₃ – OBJ₄

GVV

VF – PRED – N₃/Pron/
 VF – PRED – prep N₄/S/
 VF – PRED + INF – N₄/S/

GVV

N₁/S/ – S
 ADV
 N₁/A/
 INF
 N₂/S/

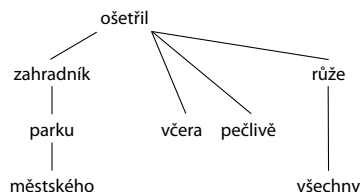
GVV (gram. vět. vzorec)

VF – N₃/S/
 VF – N₁/S/ – prep N₄/S/
 VF non pers – prep N₃/S/
 VF – N₁/S/ – N₃/S/
 VF – N₁/S/ – N₄/S/ – N₃/S/
 VF – [N₁/Pron/]
 VF – N₁/S/ – N₄/S/
 VF – N₃/S/ – N₁/S/
 VF – N₁/S/ – N₂/S/ – N₄/S/ – prep N₄/S/
 VF – N₁/S/ – N₄/S/
 VF – [N₁/Pron/] – prep N₄/S/
 VF – N₁/S/ – N₄/S/
 VF – N₁/S/ – N₃/S/ – N₄/S/

10. a) ZVS Zahradník ošetřil růže; b) 4 valenční členy, 2 nutné valenční členy = zahradník, růže;

c) valenční graf: S – P – OBJ₄

gram. vět. vzorec: VF – N₁/S/ – 2ADV – N₄/S/

levovalenční člen – zahradník
 pravovalenční členy – včera, pečlivě, růže

SOUVĚTÍ

1. věty jednoduché: 1., 5., 7.; souvětí: 2., 3., 4., 6.; 2. např. Chtěl se omluvit, ale ostýchal se. (SS) Ostýchal se, proto se neomluvil. (SS) Slíbil mi, že přijde včas. (SP) atd.; 3. SS – 5 vět, VV že se skupinka..., kudy vede...; SP – 2 věty, VH Tmavovlasá holčička pozorovala hravě štěně, vložená VV: která seděla...; SS – 4 věty, 2 VH Vlasta Burian mě zajímal..., ale současně mě zajímal; 2 VV souřadné spojení – protože mě bavil, protože jsem se...; SS – 5 vět, 3 VH Zastavil, prohlédl si..., rozhodl se, 2 VV že tam..., protože se mu...; SS – 5 vět, 3 VH Nejlepší..., neboť tu otevřeli..., a přišel o mnoho, 2 VV když..., kdo...; SP – 2 věty, VH Na dálnici bylo plno rozbitých aut a zraněných lidí.; 4. Lékař mu poradil, aby přestal kouřit (nebo: Přestál kouřit, protože mu to poradil lékař). Když vás bolí hlava (Bolí-li vás hlava), vezměte si prášek. Mnoho úrazů vzniká proto, že jsme neopatrní. Pozoroval chlapce, který si hrál s míčem. Najednou uslyšel, že v křoví něco praská. Vyprávěli jsme přátelům, jak jsme cestovali napříč Reckem. Těším se, že se brzy shledáme. Když se vít utišil, začalo krápat. Bylo nepochopitelné, jak se choval.; 5. Lidé vracející se z dovolené se rozjízďeli... Pro nedostatek času jsem nemohl přijít. Bude nutné vrátit se zpět. Po šesti hodinách nám skončila pracovní doba. Zdržel se kvůli zpoždění vlaku. Dalí jsme se do běhu pro zahřátí. Vyprávěl nám o zážitcích v koncentračním táboře. Řidič musí mít řidičský průkaz.; 6. Rychle utíkal, jako by ho někdo honil. Bylo ticho jakoby před bouří. Mluvil sladce, jako by másla ukrajoval. Seděl neklidně, jako by měl pod sebou hřebíky. Napomínat ho je jakoby (jako) hrách na stěnu házet.

7. a)

VH (řídící) VV vztažná (závislá) VH
 Milovníci módy mohli zhlédnout nejen oděvní kolekci pro příští rok, která byla zhotovena z velmi kvalitních materiálů, ale obdivovali se i kreacím na motivy baroka nebo šedesátých let minulého století.

VV spojková
 VH (řídící) VH vztažná (závislá) (závislá, ale i řídící) VV spojková (závislá)
 Nové modely předváděly herečky, pro něž to byla nová zkušenost, i když je pravda, že předvádění má s divadlem přece jen něco společného.

b)

VV spojková
 VH (řídící) (závislá, ale i řídící) VV spojková (závislá)
 Rychle se vrátil, aby se ujistil, že nezapomněl zamknout byt.

VH (řídící) VV spojková (řídící pro další VV)
 Naše biatlonistka zvítězila na mistrovství světa ve vytrvalostním závodě, přestože její start byl vážně ohrožen,
 VV spojková (závislá)

protože si už před závodem stěžovala na bolesti v krku.
 VH VH VH VH
 Ekologové se starají o životní prostředí, dbají na zdravé podmínky k životu, chrání přírodu a snaží se ji zachovat i pro budoucí generace.

VH (řídící) VV spojková (závislá i řídící) VV vztažná (závislá i řídící)
 Dobře víme, že je mezi námi stále hodně lidí, kteří pravidelně vyrážejí každý víkend na chatu nebo chalupu,
 VV spojková (závislá)

aby zde od rána do večera okopávali, pleli, zasévali, kropili a sklízeli.
 VH řídící VH spojková (závislá i řídící) VV spojková (závislá)
 Radili nám, abychom jeli autobusem, protože vlaky měly velké zpoždění.

VV spojková (závislá) VV spojková (řídící) VV vztažná (závislá) VH
 Máte-li jistotu, že dítě je už rozhodnuté, který obor chce studovat, pak zbývá jen najít v regionu vašeho bydliště školu s požadovaným zaměřením.
 VV spojková (závislá) VH řídící VV spojková (řídící) VV spojková (závislá)

Když skončil práci, ještě se vrátil do dílny, aby se přesvědčil, že se nikde nesvítil.

8. 1. souvětí: SP, VH a dvě VV předmětné; vztah mezi VH a VV – hypotaxe, mezi oběma VV – parataxe (poměr slučovací); 2. souvětí: SS, dvě VH ve vztahu parataxe (poměr slučovací); 3. souvětí: SP, VH, do ní vložena VV přívlastková – hypotaxe, 3. věta VV přívlastková – hypotaxe; 4. souvětí: SS, dvě VH ve vztahu parataxe (poměr důvodový), 3. věta VV předmětná – hypotaxe

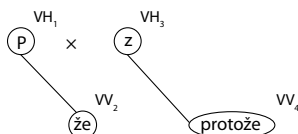
Vysvětlivky značek

VH	věta hlavní	+	poměr slučovací
VV	věta vedlejší	x	poměr odporovací
SS	souvětí souřadné	~	poměr vylučovací
SP	souvětí podřadné	↔	poměr stupňovací
		←	poměr důvodový
		→	poměr důsledkový
			poměr vysvětlovací

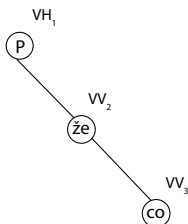
9. SP, SS, SS, SS, SS, SP

10.

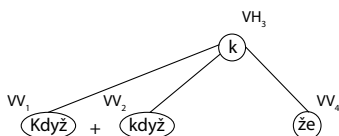
VH₁ VV₂ VH₃ VV₄
 Před prázdninami jsme se domluvili, že se vydáme na výlet se stanem, ale z původního návrhu pak sešlo, protože Pavel i Jirka onemocněli.
 SS – poměr odporovací

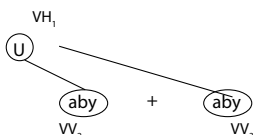
VH₁ VV₂ VV₃
 Přijde čas, že se zima zeptá, cos dělal v létě. SP

VV₁ VV₂ VH₃ VV₄
 Když se ozvala kukačka a když přes pole přelétl skřivan, každý si všiml, že přišlo jaro. SP

VH₁ VV₂ VV₃
 Udělej to tak, aby to bylo hezké a aby se to všem líbilo. SP

11. např. Uviděla kosa, který přelétl kolem (jak přelétl kolem). Ozvalo se zvolání, aby se všichni dostavili k vedoucímu. Svěřil se Martě, že se choval neslušně. Je nutné, aby se všichni včas zaregistrovali. atd.; **12.** 1. souvětí: do SS vložena VV přísl. příčinná – oddělena čárkami; 2. souvětí: SS, VH₁ oddělena čárkou od VV předmětné, následuje další VH; poměr mezi VH je důsledkový; 3. souvětí: SS, na VH₁ závisí VV (kde) přísl. místní – je oddělena čárkami, následuje VH (poměr sluč.), ta je rozvíta VV příslovečnou příčinnou (oddělena čárkou); 4. souvětí: SS, VH (Bylo třeba), na ní závisí VV podmětná (aby) – oddělena čárkami, následuje další VH (poměr odporovací – ale) a VH (poměr důsledkový) – vždy odděleny čárkami

Souvětí souřadné (s řazením)

1. Buď tak laskav a podej mi knížku. Tu knížku nemám, nepůjčil jsem si ji. Hledali jsme Petra a objevili jsme ho... Poslouchá hudbu nebo kreslí obrázky nebo se dívá na televizi. (Chvilí poslouchá hudbu, chvíli kreslí obrázky, chvíli se dívá na televizi.); **2.** Na výstavě bylo mnoho knih nejen pro odborníky, ale zaujaly i každého, kdo rád čte. Nevěděl jsem, že infračervená žárovka svítí, dokonce i hřeje. Bylo by potřeba, aby mládež nejen více četla, ale vybírala si i zvláště hodnotnou literaturu.; **3.** Celý den pršelo, dokonce padaly kroupy. Nikomu neublížil, dokonce se pro mnohé obětoval. Nevěřili mu, ba pokládali ho i za lháře. Nejen že nás pozvali do domu, ale vynikajícím způsobem nás pohostili. Nehněval se na nás, dokonce nás pozval na oslavu narozenin.; **4.** Vysvětlil bych ti novou látku z matematiky, ale ty nemáš zájem. Půjčím ti na neděli svou videokazetu, musíš ji však v pondělí vrátit. Sice s tebou mohu jet do Prahy, ale tentokrát pojedete sám.; **5.** Počítače dnes umožňují rychle řešit matematické problémy, dřívějšími metodami by naopak práce trvala mnohem déle. Hálkovy básně byly u čtenářů oblíbenější a známější, protože vyjadřovaly pocity štěstí a radosti, naproti tomu (ale) Nerudovy básně byly příliš vážné, až pochmurné. Vocílka říkal Švandovi, že chce jen jeho dobro, a (ale, zatím) ve skutečnosti myslel jen na svůj prospěch.; **6.** Ležím v posteli, nebo piji horký čaj. V sobotu budu buď pracovat na chatě, nebo se vydáme na výlet. Po maturitě budu studovat

fyziku, nebo získám studijní stipendium do ciziny. atd.; **7.** Zapomněla jsem vypnout žehličku, proto jsem se vrátila domů. Bylo pět hodin, a proto v televizi začali vysílat další díl seriálu. V létě jede k moři, koupila si tedy nové šaty.; **8.** např. Nedočetl jsem román, neboť jsem měl málo času. Přišel jsem pozdě do školy, vřdyť jsem se zdržel u lékaře. Nepoježu na hory, neboť jsem onemocněl. Nenapsal jsem domácí úkol, zapomněl jsem totiž na něj.; **9.** Měl jsem málo času, a proto jsem román nedočel. Zdržel jsem se u lékaře, proto jsem přišel pozdě do školy. Onemocněl jsem, nepoježu tudíž na hory. Zapomněl jsem na domácí úkol, proto jsem ho nenapsal.; **10.** Významný vztah slučovací, odporovací, důsledkový, stupňovací, důvodový, vylučovací; **11. a)** VH × VH + VH; VH ↘ VH; VH ~ VH; VH × VH; VH ↘ VH; VH ~ VH; **b)** VH → VH; VH × VH; VH ← VH; VH → VH; VH ~ VH; VH ~ VH; VH ~ VH; VH ~ VH × VH; VH + VH + VH + VH; VH ~ VH; **c)** VH + VH; VH ← VH; VH + VH ← VH; VH ~ VH + VH; VH || VH; VH ~ VH; VH ↘ VH; **d)** VH × VH ← VH < VH; VH ↘ VH; VH || VH + VH; VH + VH; VH → VH; VH → VH; VH ↘ VH < VH; VH ↘ VH; **12.** Do školy nepůjdu, neboť musím (vřdyť musím) jít... Mám hlad, proto (tedy, a proto, tudíž) si koupím něco k jídlu. Petra brzy odešla domů, ale její sestra (její sestra však) zůstala až do večera. Neměli jsme kde zaparkovat, neboť (vřdyť) parkoviště u hypermarketu bylo přeplněné. Telefonoval jsem ti několikrát, ale nedovolal jsem se (a nedovolal jsem se, nedovolal jsem se však). Je tak chytrý, nebo je tak vytrvalý? Všichni chtěli s nčím pomoci, ba i (dokonce i) děti neúnavně pracovali. Kolega onemocněl, proto (a proto) musím za něho vzít noční směnu (musím tedy, tudíž...); **13.** vztah důvodový (totiž, neboť); stupňovací (ba, dokonce); důsledkový (proto, a proto, tedy); odporovací (ale); odporovací (sice – ale, ale, však); důvodový (neboť, totiž, důsledkový (proto, a proto, tedy, tudíž); důvodový (proto, a proto, tedy, tudíž); důvodový (neboť, totiž, vřdyť); **14.** Ráda bych tě doprovodila, ale...; Dávejte ve škole pozor, nebo...; Petr poslouchal rádio, Ivan...; Odmítla jeho pozvání, rozbolela ji totiž hlava. Čekal dlouho, a on nepřišel. Bylo málo sněhu a proto... Ráno pršelo, odpoledne se však vyjasnilo a dokonce vysvitlo slunce. Nemohl mlčet, vřdyť...; Kdysi mne podvedl, a tudíž...; Kotě se nikoho nebálo, dokonce...; Děti měly svou učitelku rády, velmi se jim...; Byl nadaný, málo se však učil. Syn byl odpovědný a samostatný, zato dceru...; **15.** poměr slučovací (že a že) – VV předmětné; poměr vylučovací (že, nebo že) – VV předmětné; poměr slučovací (když prší, fouká a stmívá se) – VV příslovečné časové; poměr slučovací (jak a jak) – VV doplňkové; poměr slučovací (i stupňovací) (že a že) – VV podmětné; poměr slučovací (že, že a že) – VV předmětné; poměr slučovací (aby a aby) – VV příslovečné účelové; poměr slučovací (aby a aby) – VV přívlastkové

Souvětí podřadné (s podřazováním), druhy vedlejších vět

1. Chalupa byla jako vymalovaná. Dokončili jsme rekonstrukci nedávno koupeného bytu. Musela jsem jít do samoobsluhy pro chleba, mouku a máslo. Ihned po návratu jsme se pustili do práce. Kvůli nemožnosti splnit podmínky zakázku odmítni. Šli jsme za hlasem srdce. Vypadala jako prošlá kominem. Zavřela dveře kvůli průvanu. Od radosti jí vyhrkly slzy do očí.; **2.** Je zajímavé, že nemohl přijít. Je zajímavé, když se něco neočekávaného povede. Když omrznou ruce, je nutné, aby se třely sněhem. Překvapilo nás, že neuspěl v soutěži. Nelíbí se nám, když se někdo vychloubá.; **3.** Je pozoruhodné, jak je štika mrštná. Udělalo mi radost, že jste přinesli takový úlovek. Je nesnadné, když musím mlčet. Není na místě, že se vysmíváte. Později se prokázalo, jaké má schopnosti. Rodiče vřdycky mrzí, že máš neúspěchy ve škole. Je nutné, aby se vinici přiznali. Nebylo by čestné, abychom ho pomlouvali. Vřdycky nás rozesměje, co se nám přihodilo na výletě.; **4.** např. Bylo potřeba, aby zaplatil dluhy. Bývalo zvykem, že se o svátcích navštěvovali. atd.; **5.** Kdy – příslovce, přísl. určení času; kdo – zájm. vztaž., podmět; proč – příslovce, přísl. určení příčiny; že – spojka, není vět. členem; když – spojka, není vět. členem; že – spojka, není vět. členem; kdo – zájm. vztaž., podmět; že – spojka – není vět. členem; co – zájm. vztaž., předmět; jak – příslovce, přísl. určení způsobu; aby – spojka, není vět. členem; kam – příslovce, přísloveč. určení místa; **6.** Bylo, jako by se hnala bouře. Nejsme z těch, kteří jsou nespolehliví (na něž se nelze spolehnout). Obloha byla, jako by jí vymetl. Muzikál nebyl takový, jak bychom si představovali.; **7.** Kunderův román, který vyšel u nás v dalším vydání, zachycuje... Vrstva sněhu, který byl ujetý a většinou už zledovatělý, způsobila... V letošním roce oslav 250 let od založení gymnázia byly prostory... Chlapci, kteří byli vybráni pro národní reprezentaci, odjeli... Vyplašili jsme zajíce, který spal pod smrčkem. Moje kamarádka měla přání dostat se do Egypta. Mám velmi vzdělaného známého s širokým rozhledem v jeho oboru. Potok, který vroubily keře, se klikatil údolím. Pravěkmu člověku dobře sloužila ochočená zvířata. Věci, které jsme vyhodili před stěhováním, jsme pak nutně potřebovali. Chlapecký pěvecký sbor, vracející se z koncertního turné, byl na letišti srdečně vítán.; **8. VV přísudkové:** 1., 4; **VV přívlastkové** – rozvíjejí podst. jméno věty řídící: 2., 3.; **9. VV podmětné:** 1., 3., 5., 6.; **VV předmětné:** 2., 4., 7.; **10. VV předmětné:** 2., 6., 8. – rozvíjejí sloveso věty řídící; **11. VV přísudkové:** 3., 4., 7., 10. – rozvíjejí podstatné jméno věty řídící; **12. VV doplňkové:** 1., 5., 9. – rozvíjejí sloveso i podst. jméno věty řídící (dvojitá závislost); **11. VV doplňkové:** Viděl sadaře, jak prořezává stromy. Slyšel jsem bratra, jak odchází. Vzpomínal na babičku, jak uměla vypravovat pohádky. Oceňoval Petra, jak dovedl každému pomoci.; **12. VV přívlastkové:** Viděl sadaře, který prořezával stromy. Slyšel bratra, který odcházel. Vzpomínal na babičku, která uměla vypravovat pohádky. Oceňoval Petra, který dovedl každému pomoci.; **12.** Čekáme na včasné informace o průběhu akce. Obávám se finančních těžkostí. Za tak obětavou pomoc si zaslouží, aby byl pochválen. Představte si, jak by vám bylo v Petrově situaci. Zítřka se dozvíme, jak se pedagogická rada rozhodla. Uhodněš mé myšlenky? Očekávám, že co nejrychleji vyřídíte žádost o přidělení bytu. Snažte se, abyste vyřešili úkoly co nejrychleji. Nepodezírejte nás, že jsme zradili. Domluvme si další postup.; **13.** Při setkání se jen pozdravili. Včera jsme se vypravili do lesa, abychom nasbírali houby. Bude-li slunečné

počasí, půjdeme se vykoupat do rybníka. Po propuštění z nemocnice odjel na zotavenou do hor. Zastavili jsme se tam, kde stávala stará kovárna. Uhodli jsme pachatele před koncem filmu. Protože přišla pozdě, nedostala už lístky do kina. Pomáhala mu, jak mohla. Přestože měla už nějaký věk, vypadala dosud mladě. Šel do knihkupectví, aby si koupil anglický slovník. Často jsem uvažoval o tom, že postavím domek.; **14. a)** přísl. příčinná, přísl. způsobová, přísl. způsobová přirovnávací, přísl. přípustková, přísl. účelová, přísl. podmínková, přísl. způsobová účinková, přísl. místní; **b)** přísl. časová, přísl. přípustková, přísl. příčinná, přísl. místní, přísl. časová, přísl. časová, přísl. způsobová přirovnávací, přísl. způsobová účinková, přísl. způsobová (míry), přísl. časová, přísl. účelová; **c)** přísl. podmínková, přísl. přípustková, přísl. podmínková, přísl. přípustková, přísl. časová, přísl. způsobová (míry), přísl. časová, přísl. časová, přísl. přípustková, přísl. způsobová; **15.** např. Kříčel, jako..., Spal, jako by ho..., Zmizeli, jako když..., Tvářil se, jako by... Díval se, jako by byl...; **16.** současnost – věta 9.; souběžnost 7.; předčasnost 4.; následnost – věta 1., 2., 5., 6.; zvýrazňující: tak dlouho; okamžitá následnost 3., 11.; zvýrazňující: už; opakování okolností 8., 10.; zvýrazňující: pokaždě, vždycky; **17.** Jakmile jsem přijel (sotva, hned jak); kdykoli; zatímco; jak, jakmile, hned jak; **18.** dokud nepředložil, dokud se nepřesvědčil, jakmile (jak), dokud jsem mu ustupoval, než se vrátí, než vyslovil souhlas, až přijdou; **19.** přísl. časová, přísl. podmínková, přísl. podmínková, přísl. podmínková, přísl. podmínková, přísl. časová, přísl. časová (i podmínková); **20.** přísl. příčinná: protože neuměl plavat, protože by se mohla rozbit, protože byste probudili děti; **příčina předchází**; přísl. účelové: aby se osvěžil, abyste ji nerozbili, abyste nikoho nerušili, aby se akce podařila; **účel následuje**; **21.** Když v březnu ještě napadne sníh, pojedeme lyžovat. Na zimu vypouštíme venkovní přívod vody, aby mráz neroztrhal trubky. Protože je voda v rybníku závadná, je zakázáno se tam koupat. Ačkoli jsou i u nás krásná místa pro dovolenou, hodně lidí jezdí do ciziny. Protože jsme získali prostor pro hřiště, budeme tam hrát fotbal.; **22.** Našli jsme kotátko hrát si v kuchyni s kouskem zmačkaného papíru. Slyšeli jsme svého spolužáka, jak zpívá v chlapeckém pěveckém sboru. Brzy po ránu jsme spatřili horolezce, jak vystupuje po příkré skále.; **23.** např. Každý, kdo navštíví výstavu, obdivoval se tomu, jak krásné jsou exponáty, které tam vystavovali.; **24.** např. Jakmile se najedl, spěchal znovu do práce. Dříve než odešel na oběd, vypnul všechny přístroje.; **25.** VV vyjadřují příčinu (protože), účel (abychom), čas (když), přípustku (ačkoliv); **26.** Jsem velmi rád, protože...; když...; Uviděl kosa, jak..., který... atd.; Když se vzpamatoval, bylo již pozdě.; **27.** Každý ví, že (VV předmětná); Zdálo se, že (VV podmětá), Divil se, že (přísl. příčinná nebo předmětná); Navrhli jsme, aby (VV předmětná); Navrhoval řešení, aby (VV přívlastková); Navrhoval toto řešení, aby (VV přísl. účelová); Bylo nutné, aby (VV podmětá); Šel do školy, aby (VV přísl. účelová); Přátel mu dali radu, aby (VV přívlastková); Přišel s návrhem, aby (VV přívlastková); Cesta vedla tam, kde (VV přísl. místní); Stále není zřejmé, kde (VV podmětá); Šla po silnici, kde (VV přívlastková); Nevím, proč (VV předmětná); Je mi záhadou, proč (VV podmětá); **28.** protože, VV přísl. příčinná je vložena mezi dvě VH v poměru sluč.; že – VV předmětná, je vložena mezi dvě VH v poměru důsledkovém; aby – VV podmětá je vložena mezi dvě VH v poměru důsledkovém; kdy – VV předmětná, abych – VV přísl. účelová; **29.** např. Radil mu, aby se slušně omluvil. Dal mu radu, aby se slušně omluvil. Bylo by dobré, aby se slušně omluvil. Odešel do školy, aby se slušně omluvil. (VV předmětná, přívlastková, podmětá, přísl. účelová); **30. a)** VV podmětá (Není důležitý původ člověka); VV přívlastková (Štěkájící pes nekoúše); VV přísl. časová, VV doplňková (zůstala stejná), VV přívlastková (Vyslovil přání podívat se...), VV předmětná (Přál si podívat se...), VV přísl. účelová, VV přísl. místní (Mohl jít kamkoli), VV podmětá (Autor básni určitě miloval přírodu), VV předmětná, VV předmětná, VV předmětná, VV podmětá (Přichozí byli nadšení), VV přísl. způsobová, VV přísl. prostředku (Zpevnili stavbu s použitím železobetonu), VV předmětná (Slyším nějaké klepání na dveře), VV doplňková (Slyším někoho klepat na dveře), VV předmětná, VV podmětá (Je slyšet klepání...), VV přísl. způsobová, účin. (Běžel rychle); **b)** VV přívlastková (Uviděl zajíce pelášejičho ...), VV předmětná, VV doplňková (Uviděl zajíce peláše...), VV přívlastková (Rodná vesnice se nazývá...), VV přísl. místní, VV přísl. časová, VV přísl. časová, VV přísudková, VV přísl. způsobová účin., VV přísl. podmín. (V případě zájmu se...), VV přísl. způsob. míry, VV přísudková, VV předmětná, VV přísl. příčinná, VV přísl. účelová, VV přísl. zpús. účin., VV přísl. přípust., VV podmětá (není normální dožadovat se samozřejmosti), VV předmětná, VV přísudková (Ta pouť už není tak hezká); **31.** Člověk, kterého jsi mi doporučil, mě zaujal (VV vložena do VH). Jeskynní malby pravěkých lidí jsou tak zdařilé, že z nich... (VH, VV). Ráno, dříve než se rozednilo, jsme se vydali... (VV vložena do VH). Kdybych měl čas, vrátil bych se pro tebe a odjeli bychom... (VV, VH + VH). Malé děti, protože se bojí, nechtějí být... (VV vložena do VH). Kdo ti tohle namluvil, musel vědět, že to není pravda (VV, VH, VV). Těšíme se, že naši objednávku brzy vyřídíte a pošlete nám... (VH, VV + VV – že a že). Každý rybář vám potvrdí, že u řeky je klid a zvláště večery... (VH, VV + VV). Nedaří se mi, i kdybych se snažil sebevic. (VH, VV). Za domečkem, který jsem neviděl od doby, kdy jsme se odstěhovali, zřídili dětské hřiště (do VH jsou vloženy dvě VV na sobě závislé). Nevíš, kdy začíná odpolední představení divadla? (VH, VV). Než jsem se vrátil, začalo pršet a zvedl se prudký vítr (VV, VH + VH).

Nepravé vedlejší věty

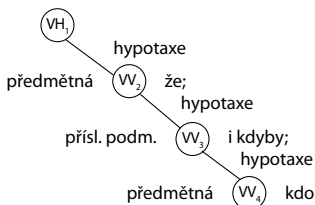
1. a) Vyjádřil se k problému přímo a tím dal najevo, jak to myslí (místo SS). Uvědomili si své nedostatky a chtějí je odstranit (místo SS, děj následný). Sportovci dosáhli rekordu a chtějí ho v příštím roce překonat (děj následný); **b)** Napsal jsem dopis a hned jsem ho odeslal (děj následný). Doběhli jsme do cíle a tam jsme se dozvěděli o našem vítězství (děj následný). Vyrobil jsem papírového draka a pouštěl jsem ho na louce (děj následný). Děkuji za pohlednice, rozšířím si jimi svou sbírku (děj následný). Toto je televizní program dnešního večera. Přijí vám

příjemnou zábavu (děj následný, 2 samostatné věty). Postavilo se mnoho hříšť a tělocvičen a to povede... (děj následný). Vyzdobila vánoční stromek a pak ho nechtíc svalila (děj následný); **c**) Každoročně bývám v Lázních Bělohrad. Jezdím se tam zotavit (děj následný). Narazil nešťastně do Petra a zranil ho. Rozsvítili jsme obě svíčky a to působilo dojmem slavnosti. Policista pronásledoval zloděje a postřelil ho. Vběhl do silnice a tam ho porazil cyklista (vše děj následný). Kupte si lístky na nový muzikál, protože se vám bude líbit (významový vztah příčinný). Odstěhoval se na vesnici a tam žil... (děj následný). Sestřenice vystudovala vysokou školu. Tam se seznámila s Jakubem a pak se za něho provdala.; **d**) Na podzim jsme u známých vybírali brambory a sypali je do pytlů. Opatřte si pastelky a přineste je s sebou (děje následné). Čtenář často odloží knihu, když (jestliže) ho hned nezaujme (explicitní je významový vztah podmínkový). Můj otec, ačkoliv měl sám málo, ve válce... (jednoznačný významový vztah přípustkový). Mnohé choroby se dnes úspěšně léčí, ale to by nebylo možné bez... (jednoznačný významový vztah odporovací). Nechci zasahovat do rozhodování, protože (neboť, totiž) je velmi složité a mohlo by... (jednoznačný významový vztah příčinný); **2.** Studenti se objevili v ulicích a protestovali... Otevřela skříň a vydala z ní... Studovala dva roky ve Velké Británii, ale (a) nenapsala odtud... Položila na stůl talíř s jídlem, ale nepozorovaně ho snědl pes. Byl jsem příliš důvěřivý a toho jsem později litoval. Božena Němcová zobrazila ve svém díle svou babičku, ale dává jí nejlepší vlastnosti i podobných... Půjdu se znovu podívat na film, ač jsem ho už jednou viděla. Byl pochválen za svou aktivitu, protože prospěla zvláště dětem v dětských domovech (prospěla totiž...). Půjdu s tebou znovu na divadelní představení, protože se mi velmi líbilo (vyjadřování vztahů musí být explicitní, jednoznačné); **3.** např. Moře, které obklopuje pevninu ostrova, v nás vzbuzovalo tíseň... Soutěž ve znalostech cizích jazyků, která se koná každoročně u nás, skončila. Sněžka, jejíž vrcholky jsou zasněžené, je nejvyšší hora v Čechách.; **4.** Dnes je do češtiny překládáno mnoho děl cizích autorů. Z nich mě nejvíc zajímají romány, v nichž (v kterých) autoři... Pobyť v zimě na horách je jedna z možností pro rodiny, které nechtějí, aby... V dramatu Kutnohorští havíři zachytil Tyl vzpouru havířů proti majitelům dolů, kteří je... Prostředkem protidrogové výchovy je mimo jiné osvěta, vzdělávání a vybudování společnosti vstřícné a dostatečně motivující pro ty, kteří se rozhodnou...; **5.** např. Nedostatek tohoto prvku v ovsu, stupňující se v suchých letech, musíme odstranit. Oženil se s Janou a měl s ní syna.; **6.** Silnice stále klesá a pak prudkými serpentinami v horách opět stoupá. Rozběhl se ke skoku, ale nakonec latku srazil. Oženil se, ale zakrátko se dal zase rozvést. Usnul a už se neprobudil. Naši fotbalisté hráli s plným nasazením, ale nakonec prohráli.; **7.** Z švédských útoků byl nejlepší první, naše útočná řada se totiž rozehrála až na konci.

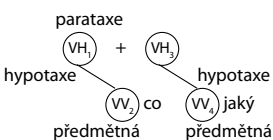
SLOŽITÉ SOUVĚTÍ

1.

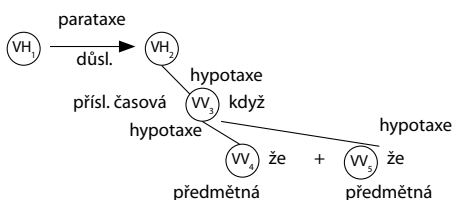
Obávám se...

Pověz mi...

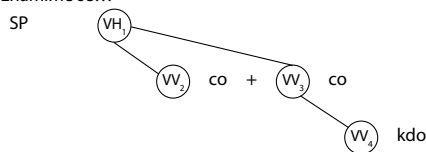

Naše družstvo...

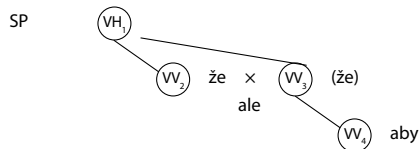

2.

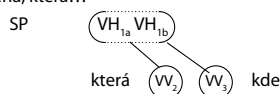
Seznámíme se...

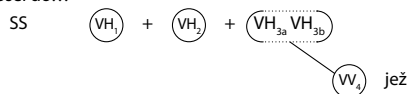
Jana a Alena...

Žena, která...

Došel do...

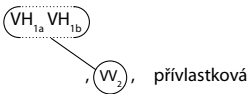
3. Nikdo nevěřil, že se válka, která vypukla tak náhle, protáhne a že si vyžádá tolik obětí (VH oddělena od VV, do VV vložena další VV). Dám vám vědět, kdy se do stavby pustíme, nejdříve se však musíme důkladně připravit (mezi dvě VH vložena VV). Žádáme vás, abyste se k jednání dostavili, a přikládáme seznam dokladů, které si s sebou musíte přinést (mezi dvě VH vložena VV). Slunce hřálo, rosa v trávě ještě studila, květiny zářily pestrými barvami, skřivani, kteří se nedávno teprve objevili, poletovali sem tam (všechny VH odděleny čárkou, do poslední VH vložena VV). Ze všech příběhů vidíme hlavní postavu jako sirotka, který musel žít u cizích lidí, pocítoval stále jejich nevlídnost, trpěl, že mu dávali najevo, jak je jim na obtíž, ale také získával... Když dokončil práci, zbylo mu ještě dost času, a proto se rozhodl, že se projde okolním lesem, aby našel nějaké houby, a že se přitom zastaví a hájovně.; **4. a)** Petr nepřišel do školy, protože měl chřipku.; **b)** Když měl Petr chřipku (Měl-li, jestliže měl), nepřišel do školy.; **c)** Jakmile měl (dostal) Petr chřipku, nepřišel do školy.; **d)** Petr nepřišel do školy, neboť (vždyť) měl chřipku (měl totiž chřipku).; **e)** Petr měl chřipku, proto (a proto) nepřišel do školy (nepřišel tedy, tudíž); **5.** Ač (ačkoli, třebaže, přestože, i když) šetříme na dovolenou, nejsme ještě rozhodnutí, ... Někteří žáci ..., ač (ačkoli, třebaže, přestože) se snaží. Nikdo..., ačkoli jim sám nerozumí. Přestože mám ráda přírodu, musím se smířit s tím, ...; **6. a)** srnku, která se stará... **b)** V lese jsem spatřil, že se srnka stará o ...; **7.** např. **a)** Malovala kraslice a přitom si zpívala. Malovala kraslice, neboť se blížily Velikonoce. Blížily se Velikonoce, proto malovala kraslice. Nejenže malovala kraslice, ale také je i prodávala. Kraslice někdy malovala, nebo je prodávala. Malovala kraslice, ale neprodávala je.; **b)** Když malovala kraslice, zpívala si (VV přísl. časová). Bylo zřejmé, že malovala kraslice (VV podmětňá). Víím, že malovala kraslice (VV předmětňá). Malovala kraslice, které se všem líbily (VV přívlastková). Viděla jsem ji, jak malovala kraslice (VV doplňková). Odešla domů, protože malovala kraslice (VV přísl. příčinná). Odešla domů, aby malovala kraslice (VV přísl. účelová). Malovala kraslice tak krásně, že je všichni obdivovali (VV přísl. způsobová účín.). Malovala-li kraslice, nechtěla být vyrušována (VV přísl. podmínková); **8.** např. Pracoval tak, aby se neporanil (VV přísl. způsobová). Vzal si rukavice, aby se neporanil (VV přísl. účelová). Snažil se, aby se neporanil (VV předmětňá). Bylo důležité, aby se neporanil (VV podmětňá); **9.** že: VV předmětňá, přísl. příčinná, přísl. způsobová, podmětňá; aby: VV podmětňá, předmětňá, přívlastková, doplňková, přísl. účelová; kde: VV předmětňá, přívlastková, přísl. místní; jak: VV předmětňá, doplňková, přísl. způsobová, předmětňá, přísl. způsobová přirovnávací, přívlastková, přísl. příčinná; **10.** např. **a)** Při návštěvě školy jsme se dozvěděli, že dojde k změně rozvrhu, protože odešel učitel, který vyučoval zeměpis.; **b)** Učitelé nás informovali, že pojedeme do Anglie, že musíme zaplatit zálohu a že si máme připravit pasy.; **c)** Když jsme přišli na pracoviště, nikdo si nás nevšiml a nikdo nám neřekl, co budeme dělat a proč nás poslali právě na toto místo. **11. a)** např. Když jsme nastoupili do vlaku, vyzvali nás, abychom předložili jízdenky.; **b)** V supermarketu hlásili, že v akci prodávají letní obuv, že lze levně koupit i letní oblečení a že je možné získat slevu na benzín.; **c)** Když se setmělo, přihnal se bouře s krupobitím a všichni se obávali, aby nezničila

úrodu.; **d)** Byli jsme vybráni na soutěž, pečlivě se připravujeme a těšíme se, i když bychom nemuseli uspět.; **12.** např. **a)** Je jisté, že to nikdo nemůže dokázat a že nikomu neprospěje takový pokus, který končí neúspěchem.; **b)** Jakmile uviděl Alenu, všiml si, že kulhá.; **c)** Líbila se jí kabelka, která měla zvláštní tvar, a proto si ji koupila.; **d)** Když bylo teplo a svítilo slunce, koupali jsme se v bazénu na zahradě.; **e)** Na dovolené jsme poznávali památky, chodili se koupat a navštívili kamarádku, která se mnou studovala.

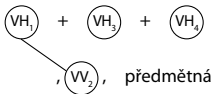
13.

a)

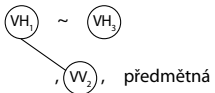
1. VH_{1a} VV_2 VH_{1b}
 Za peníze, které jsme získali prodejem dětských kreseb, koupíme hračky pro dětské domovy. (VV vložena do VH)

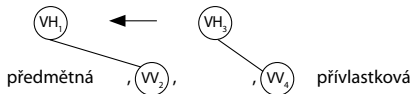
2. VH_1 VV_2 VH_3 VH_4
 Učitel vymyslí, co vše s žáky na výletě podnikne, připravuje plán cesty a zajišťuje ubytování na různých místech.

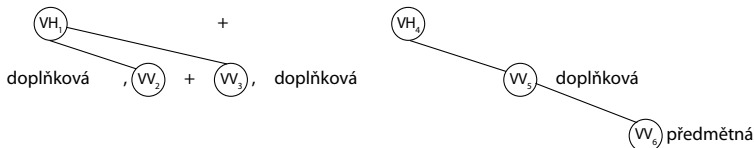
3. VH_1 VV_2 VH_3
 Napište včas, kdy přijedete, nebo aspoň zatelefonujte.

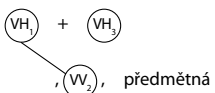
4. VH_1 VV_2 VH_3 VV_4
 Budu se snažit, abych zkoušky zvládl co nejdříve, rád bych pak totiž odcestoval do Itálie, kde mám dojednanou delší stáž.

5. VH_1 VV_2 VV_3 VH_4 VV_5
 Vzpomínám si, jak jsme při výstupu v Krkonoších zmokli a jak jsme ztratili cestu, a ráda si představuji svou kamarádku, jak se obávala, VV_6 že to vzdáme ještě před cílem. (mezi dvěma VH vloženy dvě VV v poměru slučovacím)

6. VH_1 VV_2 VH_3
 Řekl jsem, že se brzy vrátím, a hned jsem se rozloučil. (mezi dvě VH vložena VV)

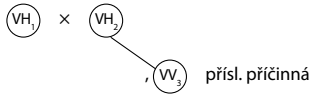
b)

1. VH_1

VH_2

W_3

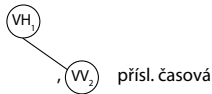
Příhlášek do tanečních kurzů se sice sešlo dost, ale zahájení bylo posunuto o dva týdny, protože bylo méně chlapců než dívek.

2. VH_1

VW_2

Matka mi zatelefonovala, právě když jsem se chystala odejít.

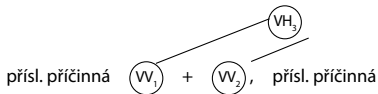

3. VW_1

VW_2

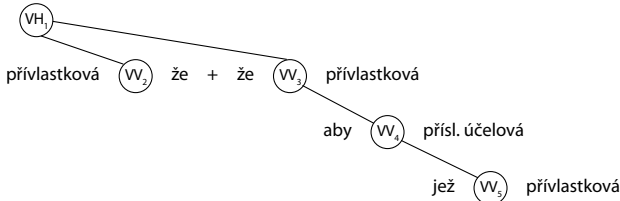
VH_3

Pročte začalo hustě pršet a zvedl se vítr, nevycházeji jsme z chaty ven.

14.

a)

SP – 5 vět v souvětí

Prahou – Adl, město – O_4 , jež – O_4 , svého – At;

holý přísudek: 2. věta – chce ušetřit, 4. věta – nehubil by

že – spojka, ho – zájmeno, jež – zájmeno, jeho – zájmeno, tak – příslovce, aby – spojka

řeč – podst. jm. r. žen., č.j., 1. p.; páni – podst. jm., r. muž., život., č. mn., 1. p.; město – podst. jm. r. stř., č.j., 4. p.; dědictví – podst. jm. r. stř., č.j., 2. p. (genitiv záporový)

rozlétla se – 3. os. č.j., čas min., způsob. ozn., sl. rod činný, vid dokonavý; uprosili – 3. os., č. mn., čas min., způsob. ozn., sl. rod činný, vid dokonavý

sloveso v trpném rodě: jež bylo jeho otcem tak zveleveno

genitiv (svého dědictví) po slovese se zápornou (kniž.)

rozlétla se: kořen -lét-, roz – předpona, -la koncovka

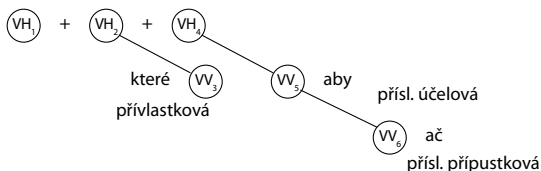
synonyma: rozlétla se – rozšířila; jež – které; zvelebil – zkrášlil, nebo pozdvihnout, povznést, pozvednout, zlepšit, zdokonalit

aby nehubil svého dědictví zvelebeného jeho otcem

přív. shodný: čeští páni, přív. neshodný: páni z Čech

inverze: otec jeho

b)

SS, 6 vět v souvětí

do listů – Adl, které – O₄, vzpomínaje – Atv;

do – předložka, s – předložka, ní – zájmeno, tom – zájmeno, její – zájmeno, ač – spojka, příliš – příslovce

v přemýšlení – podst. jm. r. stř., Č.j., 6. p.; odpověď – podst. jm. r. žen., Č.j., 4. p.; listů – podst. jm. r. muž. neživot., Č. mn., 2. p.;

holý přísudek: připomněl by si

připomněl by si – 3. os. Č.j., čas přít., způs. podmiň. (kondicionál přítomný), sl. rod činný, vid dokonavý; nelíbila se – 3. os. Č.j., čas min., způs.

ozn., sl. rod činný, vid nedokonavý

promluvil: kořen mluv-, -i – kmenotvor. přípona sloves 4. třídy typu prosí, l – koncovka, pro – předpona

včerejší – z příslovce včera, příp. -ejší; vonný – z podst. jm. vůně (alternace o-ů) + příp. s koncovkou -ný

synonymum k přemýšlení – dumání, uvažování, rozjímání, meditování, hloubání

opakoval si každé s ní promluvené slovo

ač – ačkoliv, třeba, třebaže, i když, přestože

asimilace znělosti: v tom, vzpomínaje, včerejší, odpověď

TEXTOVÁ SYNTAX (HYPERSYNTAX)

1. **a)** aktuální členění: první dvě věty – jádro 1. věty je východiskem pro sdělení v 2. větě (→ tematizace rématu). Pak mají věty společné východisko (→ stavba s průběžným tématem)

gramatické konektory – koncovky sloves. přísudku při nevyjádřeném podmětu (pocházeli, viděli, sestavili, přiložili); **b)** stavba textu

s průběžným tématem; konektory zvýrazňovací, časové (tehdy, přítom, už, potom, v pěti, v devíti, v jedenácti letech...); konektory

gramatické: spojky – jednak-jednak, a, i; **2.** Země vznikla přibližně před 4,6 miliardy let. Byla na počátku pravděpodobně žhavá. Její

vznik je spjat s existencí mračna...; **3.** Moje sestra Pavla dostala od rodičů klavír. Toužila po něm už hodně dlouho. Poprvé jí učeňoval už na koncertě v Praze. Bylo jí tenkrát devět let. Učila se hrát nejprve sama, později navštěvovala Základní uměleckou školu v Praze.;

4. a) Letos v květnu... Oba úkazy...; Půjčila jsem si... Tento autor...; **b)** K Vánocům jsem dostal štěně. Rexik se má čile k světu, ...; Ráda

čtu Seifertovy verše. Sbírká Morový sloup...; **5. a)** Byl jednou jeden..., a zazvonil zvonec a pohádky je konec; **b)** Otče náš, nebo

Zdrávas, Maria... Amen; **c)** Narodil jsem se..., kde pracuji dodnes.; **d)** např. Ahoj, tebe jsem už dávno neviděl. Jak se máš? ... Už musím

jít, měj se hezky, stav se někdy, pozdravuj atd.; **6.** odstavce např. od věty Vysoké školy..., pak Pražská univerzita..., Formální hlavou...;

hypertéma – pražská univerzita, ostatní témata – vysoké školy jinde, 4 fakulty a vyučovací obory, struktura univerzity; rozvíjení

tématu – aktuální členění větné, rozštěpení tématu i rématu

Nauka o slohu – stylistika

SLOHOTVORNÍ (STYLOTVORNÍ) ČINITELÉ

1. individuální styl **a)** K. Čapek – sklon k hovorovosti (např. nadměrné užívání zájmeného podmětu, ukazovacích zájmen, hovorové co, opakování slov); **b)** V. Vančura – sklon ke knižnosti (ve výběru slov: lože, vyřkl, plyne, džber, v tvarech slov: přechodníky – nejsa, rozeviraje, dupaje, klada, infinitiv na -ti – vstáti, umlknouti, jmenné tvary přídavných jmen – přikryt; slovní spojení – bylo mu umlknouti; inverze – lože své, hrneček Františkův, odchází již ap.); **c)** I. Olbracht – básnické prostředky, obraznost, metafora – sál mléčnou vůni Koločavy, svítící děvčátko; přirovnání – tma tvrdá jako kamení, okénka jako lístky kyzu u uhlu; básnic. přívlastky (epiteta) – mléčná vůně, sladké jméno,

noční silnice; osamostatnělé vět. členy – Utekl z války. Domů. Do svých hor.; citovost – věty zvolací, nevlastní přímá řeč; **d)** V. Páral – prvky odborného stylu, chemické názvosloví; jmenné vyjadřování, čísla, značky (úspornost, přesnost); **e)** B. Hrabal – spontánní ústní styl projevu – opakování souřadících spojek –a, souřadné spojování vět, krátké věty

STYL PROJEVŮ MLUVENÝCH A PÍSEMNÝCH

1. projev původně mluvený – ne zcela přesné vyjadřování, opakování (zpřesňování výpovědi); používání zájmen ve funkci podmětu, osamostatnělé vedl. věty; **2.** projev od původu mluvený; neúplné (eliptické) věty, např. To tedy ne (udělal), citové zabarvení – kluk zatracená; věty tázací, zvolací, oslovení

SLOHOVÉ (STYLOVÉ) ROZVRSTVENÍ JAZYKOVÝCH A SYNTAKTICKÝCH PROSTŘEDKŮ

1. slohově neutrální: legrace, propust, velet, přikazovat, rozkazovat, protože, cvičiště, dívka; ostatní jsou slohově zabarvená; **2. slohově neutrální:** jenom, pořád, květen; **slohově zabarvená; knižní:** ač, dlít; **básnická:** máj, oř, jeseň, ručej; **hovorová:** jestli, koukat, tadydle, špek (slanina); **obecněčeská:** akorát, furt; **nářeční:** šufánek (= sběračka), cmunda (= bramborák); **slangová:** čundr, surf, slechy, káča, špek (chyták, např. u zkoušky), bagančata; **3. slohově neutrální:** dostal jsem odměnu, udělili mi odměnu; **hovorové:** dali mi odměnu; **knižní:** byla mi udělena odměna; **4.** stylově neutrální: nemocný, osud, který, ale, naříkání; knižní nebo zastaralé: chorobný, úděl, jenž, nýbrž, lkání; **5.** mič, udeřit, zařadit (dohodnout) pomocí elektronické pošty (e-mailem), nic nedělat, dláto (sekáč), zbit někoho (natlouci někomu), stále (pořád), malý pes (hanlivě), sprosták (hrubián), puška, dějepis, nepovedený skok do vody po hlavě, pokazit (udělat chybu), pětka (školní známka) nebo jedna ze čtyř barev v mariáši, pracovní stůl, mluvit hloupě (zbytečně), legitimace, opít se, krádež, zavírací špendlík, diskutovat; **7.** citově neutrální: matka, děda, květen; citově zabarvené kladně: dědulka, kvítčko; citově zabarvené záporně: imbecil, povaleč, strašidlo, husa, babka, babizna; **8. a) hovorová:** bytovka, nákladčák, výpadovka; **b) stylově neutrální:** dálnice; **c) archaická:** šlojří, helmbrechtník; **d) nářeční:** dědina, stolař; **e) slangová:** zemák, třídaska, fižule; **9.** např. v rovině; **a)** hláskové: lépe/líp, klovat/klobat, ostrý/vostrej; **b)** tvaroslovné: peku/peču, rasisti/rasisté, s koni/s koňmi, dělati/dělat; **c)** slovo tvorné: Brňan/Brňák, balonový plášť/baloňák, máslo/másličko; **d)** syntaktické: anžto/protože, je slyšet hudbu/hudba; **e)** ve slovní zásobě: podle příslušnosti k funkčnímu stylu, např. v Praze dlí delegace, do Prahy přibyla delegace (publ.) – pobývá, přicestovala (přijela); ručej (umělec, básnic.)/potok; karcinom (odb.)/rakovinný nádor; **10.** skromný (malý), přesto (však), velký, hustý les, hrob, odpovědět, krásná dívka; **11.** Jsem velmi rozčilený. Velmi (nesmírně) se mi líbilo v Tatrách. Byla jsem nesmírně spokojená. Velmi jsem se lekla. Musím se co nejvíc soustředit. Má velmi málo peněz; **12.** peču, můžu, češu, mažu, psát, vezměte si – stylově neutrální; peku, mohu, češi, maži, psáti – knižní, vemte si – hov.; **13.** slova citově zabarvená – profesúrek, redaktúrek (ironické výrazy snižující pravý význam), zpustlík, paňáca – hanlivé

FUNKČNÍ STYLY SPISOVNÉHO JAZYKA

1. a) styl odborný – přesné údaje, věcnost = cíl: předat informace, poučít; převažuje vyjadřování jmenné, postupné rozvíjení tématu, přehlednost (odstavce); slohový postup popisný, výkladový; termíny; výčty, zhuštěnosc, pasivní konstrukce; **b)** styl prostěsdělovací – cíl: informace o veřejné události, k níž dojde; stručnost sdělení – údaje místní a časové; **c)** styl administrativní – cíl: sdělení faktů; standardizovaný, obvyklý postup, neutrální jazykové prostředky, ustálená formulace, zhuštěné vyjadřování; **d)** styl umělecký – záměr esteticky sdělný, citový vliv; individuální styl autora; využití všech jazykových prostředků i kompozičních postupů, všech útvarů národního jazyka; obraznost, názornost a živost, dialogy; různé věty z hlediska modality; důležitost dějových sloves, cit. zabarvení; **e)** styl publicistický – zpravodajství → informace; maximální stručnost, styl konstatující, bez citového zabarvení, objektivnost; jednoduché jazykové prostředky, standardizované obraty (snaha rychle informovat)

STYL PROSTĚSDĚLOVACÍ

Neverbální komunikace

3. např. semafor, maják, řízení dopravy paží, lodní paprpková signalizace, Morseova abeceda, znaková řeč, uzlové písmo, barevné rakety, dopravní značky, topografické značky, orientační značky v hotelích, metru aj.

Běžné mluvené projevy

1. Oslovení závisí na charakteru vztahu mezi komunikanty; např. pane vrchní, pane doktore, pane učitelé × Evo, Evičko, Pepičku; týkáni – mezi nejbližšími (členové rodiny, příbuzní, kolegové v práci, přátelé); ty jeden chlape – lichotivé (ocenění, hodnocení) ×

hanlivé (kritické, ve zlosti); **3.** využití tvaru slovesa v rozk. způsobu, kondicionálu; věty tázací – otázky zjišťovací nebo věty přací a oznamovací; **4.** např. souhlasím s vámi, s vaším názorem, jsem téhož (stejného) názoru jako vy, mám tentýž názor, jsem s vámi zajedno, shodujeme se, naše názory jsou shodné, stejné, totožné atd.; **5.** stroze: dej mi s tím pokoj, je to hloupost; zdvořile: jsem jiného názoru, vidím to jinak, nesouhlasím s vámi, je to jinak, posuzujete to jednostranně, jste zaujat proti..., vaše výroky neodpovídají skutečnosti atd.; **6.** např. nezlob se, nemám opravdu čas; promiň, nebudu moci přijít, bohužel nemohu, rád bych šel, ale nestihl bych to; nemohli bychom se sejít jindy?, nešlo by to, abychom..., nemáš čas někdy jindy?; **7.** To snad není možné, že...; nevěřím, že...; opravdu to tak myslel?, nechce se mi věřit; zdá se, že to tak nemyslel, domnívám se, že... atd.; **8.** Jsem přesvědčen, že...; nepochybuji o tom, že...; musí to tak být; je jisté, že...; určitě to tak je (bezpochyby, bezesporu); **9.** Jsem si jist, že se nemýlím, že mé řešení je správné, je bez chyb atd.; **10.** Kéž bych uspěla... Přála bych si, abych... Jen aby se mi povedlo...; **11. – 15.** viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 166; **16.** představování: mladšího staršímu, muže ženě, méně významnou osobnost významnější osobnosti – viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 166; **21.** časté oslovovací výrazy (lidé zlatí, chudák, to víte – citově zabarvené), elipsy, nadměrné užití zájmeného podmětu (já myslela), ukazovacích zájmen (tím krumpáčem), lidová frazeologie, opakování slov, samostatný větný člen (naše maminka, ta dělala!), inverze, uvolněná větná stavba, vyjadřování nepřímých jednoznačné, spíše spontánní, expresivní

Referát

1. – 4. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 166

Jednání, schůze

2. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 167

Diskuse

1. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 167; **7.** polemika; **8.** dotaz k přednášejícímu (chce se někdo zeptat na něco přednášejícího?). Přihlaste se do diskuse. Doručíme vám přihlášku do diskuse. Směřujeme ke konečnému cíli. Základní problém se týká místa a prostředí. Nebudu vypočítávat všechna...; **9.** Náměty na zlepšení podmínek práce, které vyplynuly z diskuse, budou nejdříve projednány na naší poradě a pak předány vedení podniku.

Psané projevy

Osobní dopis

5. a) např. Milá Evo, ... Milá paní Nováková, děkuji Vám ...; Vážení přátelé, přijměte ...; **b)** Milá mami, prosím Tě, ..., Petře, buď tak hodný ..., Vážený pane Janáku, pošlete mi laskavě...; **c)** Milý brácho, chtěl bych...; Milá teto, musím Tě...; Milý příteli, mám k Tobě prosbu. Milá paní učitelko, obracím se na Vás...; **d)** Teto a Aničko, přijedte...; Milá teto, přijď...; Jirko, zvu Tě...; Milí přátelé, navštivte nás (prijměte...); **7. – 9.** viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 169

Krátké informační útvary – oznámení, zpráva, hlášení, pozvánka, inzerát

1. chybí místo konání akce a časová informace (hodina); **2.** zeugma → pořádá tradiční Poslední leč (sloveso + 4. p.), zve vás na co (předložkový 4. p.); která – leč nebo tombola? Myslivecké sdružení Příseka Vás srdečně zve na tradiční Poslední leč, která se bude konat v sále místního Kulturního domu... od 20 hodin. Bohatá tombola. (nebo Myslivecké sdružení Příseka pořádá tradiční Poslední leč, která... od 20 hodin. Srdečně Vás zveme); **7.** Styl publicistický; novinový článek s rysy komentáře nebo zprávy: styl konstatující, objektivní informace; výrazný titulek a podtitulek (grafická úprava); oživující jazykové prostředky: výčet, několikanásobné větné členy, kontrasty, přímá řeč; publicistická frazeologie: vyjždět k..., růst tragických nehod, marný boj o život; hovorová frazeologie a výrazy: jedna vlašťovka jaro nedělá, fůra práce, motorkář, vítr profukuje, milovníci motorek vyrazí ven, proklíčkovat, záchranka; obraznost: slunce suší silnice, žalostný konec; **13.** zajímavou, nesvědomitého, zasloužený, odborná, záslužná, vědecká, vysoká

STYL ADMINISTRATIVNÍ

1. viz norma ČSN 01 69 10 (2007); záhlaví (adresa vlevo i vpravo), odvolací údaje, datum, nepíše se slovo Věc, oslovení; vlastní text – stručně, zdůvodnění; závěr – poděkování za kladné vyřízení, rozloučení, jméno, podpis, příp. razítko instituce; **2.** slohové postupy: převážně informační (oznámení, vyhlášky), popisný (životopis), někdy charakterizační (posudek), výkladový (objasnění důvodů – žádosti, rozsudek ap.); **3.** standardizace a schematizace textu (dotazníky, formuláře, předepsané normy), tabulky, grafy; jednotnost

textu v předtištěných formulářích; termíny s přesně vymezeným obsahem, nepůvodní předločky; zkratky, zkratková slova, značky; převážně jmenné vyjadřování, ustálené formulace (syntaktické vzorce), kondenzace, opis. pasivum; důvod úspornosti vyjadřování – pro rychlé zpracování a jednoznačné zhodnocení údajů; **4.** administrativní zkratky, např. spol. s r. o. (s.r.o.), fa, fce, ks; značky – IČO, A4, Kč, ČSN

Úřední a obchodní dopis, žádost, objednávka, reklamace

1.– 3. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 174–175; **7.** žádost: přesná adresa odesílatele i adresáta, věc, o kterou se žádá (na zvláštní řádek), vlastní text (přehledně, srozumitelně), zdůvodnění, poděkování, podpis, datum; píše se dvojmo, doklad o jejím podání; formát A4; **8.** nadbytečné údaje: oblíbená jídla, oblíbený sportovec, výška postavy, barva očí, noviny a časopisy, které čtu, oblíbení spisovatelé, které pořady sleduji v televizi, sportovní předpoklady (podle charakteru žádosti); **9.** např. Děkuji za kladné (příznivé, brzké) vyřízení... Těším se na...; **29.** Potvrzujeme příjem... poněkud zdržela z důvodu nutných termínovaných prací. Vámi objednané součástky by nyní bylo možné zhotovit z lepšího materiálu, cena by se však zvýšila asi o 20 %. Váš případný souhlas nám sdělte obratem. Seznam strojních součástek přikládáme.; (nevhodné bylo opakování téhož, mnohomluvnost, vracení se k dřívějšímu tématu); **30.** Vážení odběratelé, dovolujeme si Vás upozornit, že nebyl do stanovené doby (konec září 2007) splněn smluvní závazek vůči našemu podniku, a proto zaplatíte penále ve výši...; (nevhodné oslovení, nepřesné vyjádření – lhůta); **31.** Povinnost předkládat další přehledy o stavu uskladněného materiálu koncem každého měsíce ve smyslu výnosu ministerstva může být v nastávajícím výrobním období zrušena.; O trvalém zavedení poplatků bude rozhodnuto po seznámení se s příslušnými podklady. Z dosavadní posudkové činnosti a z hodnocení výsledků zkoušek tento krok definitivně provést nelze.

Životopis

1.– 4. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 175–177

STYL ODBORNÝ

1.–7. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 177–180; **8.** kovy; šelmy; zemědělské plodiny; zelenina; **9.** krádež = neoprávněné přivlastnění si cizího majetku, zpronevěra = bezprávné přivlastnění si svěřeného majetku, zvl. peněz, loupež = zmocnění se cizího majetku násilím; zvýšená teplota = do 38 °C, horečka = chorobně zvýšená teplota (nad 38 °C); přestupek = menší provinění, prohřešek (např. proti pravidlům chování, veřejnému pořádku), přečin = protispolečenský trestný čin (úplatkářství, rozkrádání), zločin = těžké provinění proti právnímu řádu (vražda ap.); číslo = početní jednotka, přesné označení množství, počtu, pořadí, číslice = písemná značka čísla, číslovka = druh slova číselného významu; kolej = stopa po kolech vozu, kolejnice = ocelová tyč upevňovaná k pražcům, tvořící vodičí a nosnou dráhu pro kolo některých vozidel (i koleje – pomnož., dvojice kolejnic pro dopravu); hlína = rozpadlá jemnější hornina, prst = kníž. hlína, země (prst z bojiště), půda = vrstva zvětralých hornin, na které rostou rostliny, zem = jako půda, hlína (hrst země); kámen = kus horniny, usazenina z nerostů, nerost = stejnorodá hmota neústrojného původu, vznikla přírodní činností, minerál = totéž co nerost; **10. a)** např. obrazovka, klávesnice, cvaknout, najet; **b)** např. reset, delete, Windows; **c)** např. mejlovat, formátovat, monitorovat; **11.** hospitace = návštěva vyučovací hodiny (ředitелеm, inspektorem) ze studijních nebo kontrolních důvodů, hospitalizace = umístění pacienta v nemocnici; generace – přibližně stejné staří lidé, spjatí stejnými názory v určitém časovém období (pokolení), generalizace = zevšeobecňování; galantní = pozorný (k ženám), úslušný, zdvořilý, galanterní = např. drobné, ozdobné zboží, obchod s ním (galanterie); **12.** zásuvka = zařízení pro připojení elektric. spotřebiče na síť (do zdi) × zástrčka = vidlice elektric. šňůry; šrouby = součástka s vnějším závitem k spojování × vrut = šroub do dřeva; povolání = profese, činnost vykonávaná jako zaměstnání × zaměstnání = pravidelná práce za mzdu; najmout = převzít do nájmu × pronajmout = dát do nájmu; stoletý = trvajících sto let (stoletá válka) × staletý = dávný (staletý spor, strom); poschodí = jedno z podlaží nad přízemím, patro × podlaží = soubor místností v budově ležících v téže úrovni (byť v přízemí, v prvním podlaží); povědomí = povšechná vědomost o něčem × podvědomí = oblast ne plně vědomé duševní činnosti; důvod = to, čím se ospravedlňuje, vysvětluje nebo vyvrací správnost něčeho (oprávněnost, např. důvod k zákroku) × příčina = to, co něco způsobuje, má za následek (příčina smrti, požáru); balkon = ohrazený výstupek ze stěny budovy, přístupný zevnitř × lodžie = krytý nevystupující balkon; ustavit = utvořit (instituci, vládu) × ustanovit = jmenovat (ustanovit nového ředitele), stanovit (datum konání něčeho); **13.** matiné = dopolední koncert, představení, slavnost (× večerní soaré); priorita = časová přednost, prvenství (příd. jméno je nadbytečné); protagonista = hlavní hrdina; horní strop plotu – strop je vždy nahoře; hospitalizace = uložení na lůžko v nemocnici; demokracie = vláda lidu; vitrína = zasklená skříň; exponát = vystavovaný předmět (na výstavě, v muzeu); osobní návštěva – návštěva se vždy uskutečňuje osobně; experimentální = výzkumná činnost; maximální = totéž co nejvyšší; maximálně nejkvalitnější práce – stupeň kvality dán už superlativem příd. jména; malý moment (nadbytečné příd. jméno);

14. většší polovina → nadpoloviční většina, převážná většina, většší část; pozor na úrazovost → na úrazy; 16. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 179; 17. pro odborný styl je typické vyjadřování jmenné a pasivní konstrukce; vazby slovesné: auta provádějí rozvážku zboží (rozvázejí zboží), objednávky se ruší různými způsoby, výrobek se prakticky nedá upotřebit, píst nelze vysunovat, vyúčtováváme provedené práce, navštívili jsme podnik, surové železo se z pece vypouští po šesti hodinách, uvolněný šroub na kole upravíme utažením v hlavici; Nejprve zopakujeme probírané učivo. V létě vznikne mnoho požárů z nedbalosti. Těžko napravíme poruchy zdraví způsobené podvýživou (, které jsou způsobeny podvýživou.); 19. vazby volnější = živější, názornější, syntakticky bohatší; nevýhoda: rozvádějí vedlejší myšlenkové prvky příliš do šíře → myšlenka se třísťí, rozbíhá; vazby těsnější = spínají myšlenkové prvky v pevný celek, i složitou myšlenku logicky lépe propracovávají; nevýhoda – malá dějovost, potlačování dějových prvků, někdy příliš zahušťování myšlenky → ztěžuje porozumění textu; 20. spojení s přívlastkem shodným je sevřenější, těsnější; spojení s přívlastkem neshodným je volnější – lze doplnit rozvíjejícím vět. členem; např. brankový rozdíl – rozdíl (pěti) branek; vyjadřovací schopnost – schopnost (rychle, pohotově) se vyjadřovat; 21. Sbíral kamínky, vodou pěkně ohlazené (spojení nejvolnější – volný přívlastek rozvíjet, vyjadřuje vlastnost). Sbíral kamínky vodou pěkně ohlazené (spojení těsnější, těsný přívlastek – významové: jen kamínky vodou ohlazené, jiné ne). Sbíral malé, vodou pěkně ohlazené kamínky (spojení nejtěsnější – přívlastek stojící před podst. jménem = těsný celek); totéž v dalších třech větách; rozdíl mezi různým postavením přívlastku není jen mluvnický, ale i významový a stylistický; 22. příslovečný instrumentál je syntakticky bohatší – lze jej rozvíjet dalšími větnými členy – např. projev bohatý hlubokým citem × projev bohatý citově; článek nevyhovující nevhodným obsahem × článek nevyhovující obsahově atd.; 23. Usilovali o nejlepší výkon a pracovali velmi zodpovědně. – (nejvolnější) SS; Protože usilovali o nejlepší výkon, pracovali velmi zodpovědně. SP s vedl. větou; Usilující o nejlepší výkon, pracovali velmi zodpovědně. – věta jednoduchá s přechodnikovou konstrukcí; V úsilí o nejlepší výkon pracovali velmi zodpovědně. – (nejtěsnější) věta jednoduchá, místo VV je větný člen; totéž: Nadšené diskutují a to je pro vytříbení názorů užitečné. Pro vytříbení názorů je užitečné diskutují. Pro vytříbení názorů je užitečné diskutovat (infinitivní konstrukce). Nadšené diskutují jsou pro vytříbení názorů užitečné.; 24. Vyjádření jednoduchou větou je těsnější, méně dějové × vyjádření souvětím s větou vedlejší je volnější, syntakticky bohatší, živější; 25. Počkám, až mi poradí. Každý návštěvník výstavy obdivoval... Zpíval, dokud neochrptěl. Splníte-li smlouvu, jsem ochoten spolupracovat. Ze všech sil se snažili najít správné řešení. Kvůli chřipce půjdu k lékaři.; 26. Seznámím vás s díly mimoškolní četby. Boj mezi kmeny znovu vzplál. Vyhotovte včas hlášení o správě školní knihovny. K plnění ... studenti uskutečnit svá předsevzetí. Každý slohový útvar musí tvořit jednoduší celek. Aspoň nepatrně (trochu) se o vás zmíníme. Hodně chyb se vyskytlo v pravopise. Dostatek vláhy se projevil... Četná svědectví vypovídají o tom, jaký... Některé údaje jsou špatné (uvedeny špatně). Ve svém výkladu vyjmenoval zásady společenského chování. Je nutno pozorně sledovat... K tomuto bodu uvedu několik poznámek. Tato nepříjemná záležitost se týká... To byl nesmírně (velmi) dokonaly projev.; 27. Naše město leží na... K mým největším zálibám patří hra... Padal hustý a mokrá sniž. Cigarety obsahují látky pro... Na počátku národního obrození neexistovala... Na letošní rok připadá mnoho...; 28. Znáím mnoho čtenářů, kteří odloží..., protože... Je málo případů, kdy obyvatelé odejdou ze svého stálého bydliště, dokonce ho i zničí a přejdou na jiné místo, kde se jim víc líbí. Brzy po tom novém sousedovi z Ostravy, který si hned našel vyhovující práci, se přistěhoval druhý, ale ten vůbec pracovat nechtěl.; 29. Zhlédli jsme výstavu lidových uměleckých předmětů a kreseb alžírských dětí (nebo: Zhlédli jsme výstavu kreseb, na nichž jsou zachyceny jednak alžírské děti a jednak lidové umělecké předměty). Kožené oděvy zhotovujeme výhradně z našich materiálů. Vánoční akce zahajují obchodníci každý rok (o něco) dříve než v roce předchozím. Víno rozlité neopatrností hosta zanechalo na koberci skvrny. Někdy se u hostejných rodičů vyskytne i navádění dětí k trestné činnosti.; 30. Přijmeme vrátného a pomocníky na mytí oken. Nebudeme čekat, až se něco stane. Mezi námi propuklo všeobecné nadšení. Nevím, proč by s sebou nosil tolik léků. Dosáhli jsme konečně vytčeného cíle. Vzpomněli jsme stého výročí narození našeho významného rodáka.; 31. Polsko bylo napadeno fašistickým Německem. Dosavadní číslo 214 nahrazuje nové číslo 596. Cukr je rozpuštěn inzulinem. Švédsko bylo poraženo Ruskem. Kosy byly vystříhány sekačkami. Ženy byly obtěžovány mouchami.; 32. V zemi došlo k nepokojům a ty přerostly v ozbrojené hnutí (následná činnost). Zaútočili na hlavní město a to bylo dobytý. Je třeba zlepšit přípravu studentů na vysoké školy, protože je stále nekalitní.; 33. Když začala válka, nastaly zmatky. Po únoru 1917 byly v Rusku nastoleny dvě vlády. Nepokoje byly zlikvidovány ještě týž den, kdy začaly. Vítězné státy požadovaly, aby jim dobyté území připadlo.; 34. Stále poukazujeme na závady nebo požadujeme jejich odstranění. Ukončete nástup do soupravy a výstup z ní. Navštívuje nedůvěryhodné lidi nebo se s nimi stýká. Nezapomněl doma nic důležitého. Nechtěli to dál rozvádět. Řešení skončilo v půli cesty. Je třeba sledovat všechny problémy a zabývat se jimi. Dlouho kritizovali jeho práci a byli s ní nespokojeni. Lednice je umístěna na druhé straně chodby. Stalo se to už řadě lidí. Ve většině případů si to zavinili sami. Máme přece právo na to, aby nám bylo, až odejdeme do důchodu, zajištěno důstojné stáří (nebo abychom, když dosáhneme důchodového věku, měli zajištěno důstojné stáří). Po zvýšení cen (zdražení energie) si musíme odříci některá potěšení (musíme snížit výdaje). Všichni, kdo se přihlásili na výlet, se sejdou ve čtvrtek odpoledne. Sál, kde se před týdnem konala přednáška, není volný. Maturita, kterou studenti úspěšně složili, prokázala jejich připravenost a dobrý rozhled. Žákům, když se dostanou do

cizího prostředí, chybí jazykové dovednosti a praxe. Budeme sledovat, co zajímá studenty, a věnovat se tomu. Je zakázáno ubližovat dětem a tělesně je trestat.; **35.** Do prodejny je vstup se zmrzlinou zakázán. (Nevstupujte se zmrzlinou do prodejny.) Navštívili jsme výzkumný ústav, kde se tímto problémem zabývají desítky odborníků. Musíme nepříznivou situaci co nejdříve odvrátit (vyřešit). Vinou (Kvůli) jeho neukázněnosti došlo k dopravní nehodě. Zmíníme se krátce o životě Mikuláše Koperníka. Zeptám se s dovolením na jeden problém (na něco). Je třeba se vypořádat s hospodářskými problémy (řešit hosp. problémy). Desku vyčistím hadříkem namočeným v tomto roztoku. Hned poté byl zahájen urputný boj proti odpůrcům režimu. Vzdálenosti snadno překonáte pěšky (zdoľáte pěšky). Povstálci vedli úspěšný boj (kladli odpor, zvedli se k odporu). Vlna protestů nekončí (neopadá.); **36.** Musíte zajistit odvoz odpadových surovin. Je nutno dokončit přípravu expedice. Donutili nás předložit žádost o povolení k přestěhování podnikového vedení do jejich prostor. Byli ochotni odvolat dřívější prohlášení. Široká diskuse splnila svůj cíl objasnit a vyřešit zásadní společenský problém.; **37.** Pláštve v úlu byly postaveny vsile. Lidé se stále snaží zlepšovat životní prostředí. Vzniklé obtíže volají po tom, aby se problémy začaly řešit (nebo: dokazují nutnost, aby...). Hlavními odvětvími zemědělské produkce ve Francii jsou obilnářství, řepařství, vinařství, produkce masa a mléčných výrobků, zelinářství a ovocnářství (nebo: Hlavními druhy zemědělských produktů ve Francii jsou obilí, cukrovka, víno, maso a mléčné výrobky, zelenina a ovoce.). Dílo Hálkovo nelze srovnávat s dílem Nerudovým (nebo: Hálek nelze srovnávat s Nerudou). Tak se po Bílé hoře vlády v Čechách zmocnili cizinci a Češové se stali ve své vlasti národem druhého řádu.; **38.** plnit do sáčků, podávat připomínky (vznášet), diskutovat o myšlenkách, návrzích, ohlásit (přihlásit), souhlasit s návrhem (dát o návrhu hlasovat, projevit souhlas s...), vyprávět o události, výkopy zasypat zemí; neorganicky tvořené neologismy (jako by předstíraly jakousi odbornost!)

Odborný popis

1. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 179–180; **2. a)** text odborného stylu (odborný popis); **b)** slovník: převaha podstatných a přídavných jmen (pojmenování + vlastnosti), příslovci, slovesa ustupují do pozadí, v popředí vyjadřování jmenné; termíny: hlíva ústříčná, houba, mírné klimatické pásmo, klobouk, dužina, lupeny, třeň, výtrusy; řetězce přísudkových jmen: masitý, podvinutý, rozložený, hladký, suchý; tlustá, bělavá; řídké, celokrajné, sbíhající se; dlouhý, silný, excentrický až postranní, hladký nebo rýhovaný; válcovitě, hladké, bezbarvé; přívlastky: ústříčná; mírné klimatické; šedé až hnědé, modročerné; příslovce a číslovky – zpřesňují popis, názornost; méně plnovýznamových sloves, převaha přísudků jmenných se sponou nebo sloves v trpném tvaru; **c)** větná stavba: propracovanost, převaha dvojlenných vět, zvl. oznamovacích, bohatěji rozvinutých; hutnost, sevřenost (jmenné konstrukce), výčty, jádro výpovědi na konci věty; několikanásobné větné členy

Popis pracovního postupu

1.– 5. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 180; **13.** pořadí úkonů: např. vyčištění klece, vytřepání polštářů, setření psacího stolku, okenních parapetů, vyluxování sedací soupravy, koberce, zalití květin, výměna vody ve váze, utření prachu, vyčištění televizní obrazovky, vyvětrání; **16.** např. Jakmile vstanu, otevřu okno a vyvětrám místnost. Potom si zacvičím. V koupelně se umyjí a vyčistím si zuby. Před zrcadlem se učešu. Připravím si snídani a svačinu. Potom odcházím do školy.

Výklad

1. – 9. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 181–182; **10. a)** odborné téma; cíl – předat informace, poučit; věcná správnost, přehlednost i jednoznačnost vyjádření (termíny); **b)** termíny jednoslovné; speciální: virus, AIDS, lymfocyty, HTLV III, průjem, horečka, mikrobiologie; víceslovné (terminologická sousloví): imunitní systém, genetický komponent, ztráta hmotnosti, mízní uzlina; komponent = složka, součást; lymfocyt = bílá krvinka, mízní buňka; mikrobiologie = věda o mikroorganismech; převaha jmen (podstatných, přídavných); **c)** objeviv, napadaje – přechodníky jsou prostředkem kondenzace (zhuštěného, těsnějšího vyjádření); **d)** syntax: souvětí podřadná, nepřímá rozsáhlá, jednoduché věty (i s přechodníkovou konstrukcí); propracovanost; těsná spojení – jmenné vyjadřování, pasivní konstrukce (je zasažen), věty s přísudkem jmenným se sponou; výčet: únava, průjemy, ztráta hmotnosti, horečky, zvětšení mízní uzliny; příd. jm. slovesná: označovaný, postižený, zvětšený; těsná spojení: přechodníková vazba, zasažen virem označovaným HTLV III, symptomy postižených; **e)** 1. odstavec – 1. věta; 2. odstavec – 2. – 4. věta, 3. odst. 5. a 6. věta, 4. odst. 7. a 8. věta; závěr – poslední věta; **f)** výklad o poznávání jevu + vznik a vývoj jevu

Úvaha

1. – 4. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 182–184; **5. a)** Úvod – cíl úvahy, výzva k zamyšlení; mezi 1. a 2. větou poměr důsledkovy (proto); **b)** Vlastní úvaha – začíná obecným poznatkem, informací (ze zkušenosti); úvahový ráz má SS – poměr odporovací; další odstavce → jednotlivé zdroje štěstí (úspěch v práci; veřejné uznání, sláva, bohatství, kariéra; schopnosti a zdraví; umění těšit se ze

života); Závěr – zevšeobecnění; **c)** hodnotící výrazy, např. příd. jména (šťastný, významný, důležitý, prospěšný, silnější, větší, nejšťastnější, neoprávněný, neúplný, skromný, dokonalý, správný aj.; podst. jména – štěstí, uspokojení, úspěch aj.; otázky – řetězec zjišťovacích otázek; **SS** – poměr důsledkový (úvod – proto), odporovací (2. odst. – však, 4. odst. – však, poslední odst. – však); **SP** – **VV** přísl. příčinná (5. odst. – protože), **VV** přísl. podmínková (3. odst. – jestliže, 5. odst. – jestliže), **VV** přísl. přípustková (6. odst. – i když), **VV** způsobová přirovnávací (3. odst. – čím-tím); větňý paralelismus (3. odst. čím a čím; 4. odst. kdo myslí, kdo nedovede, nebo kdo závidí; 5. odst. že, že; 6. odst. jak 3x, 7. odst. – že, že a že); výčty a několikanásobné vět. členy: umělci, vědci, státníci, podnikatelé; sláva a bohatství; vynálezce nebo umělec, schopnosti, zdraví a možnosti aj.; **6.** např. Přes vynaložené úsilí jsme neuspěli. Přestože jsme vynaložili velké úsilí, neuspěli jsme. S trochou dobré vůle se shodneme. Budeme-li mít trochu dobré vůle, shodneme se.; **7.** příčina = to, co něco způsobuje; důvod = to, čím se ospravedlňuje, vysvětluje, vyvrací správnost, oprávněnost něčeho; příčina požáru..., důvody jeho jednání mi nejsou známy, příčinou chaosu..., nemáš důvod se na mne zlobit; **9.** např. Vladimír Holan, Jan Skácel aj.

Kritika

1. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 184; **3.** Když jdu parkem, vidím, že chlapci běhají po trávníku a lámou keře. Přestože tudy chodí tolik lidí, nikdo si toho nevšímne. Nevím, jak to bude za čas vypadat. Lidé prostě nemají zájem o to, aby park byl hezký. Rodiče by měli napomínat své děti a nenechávat je všechno ničit. (Věty oznamovací ve srovnání s tázacími a zvolacími nemají takovou důraznost.)

Recenze

1. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 184; **3.** K. Havlíček Borovský, F. X. Šalda, F. V. Krejčí, Josef Durdík, Otakar Hostinský, Jindřich Vodák, Arne Novák, Otokar Fischer, Karel Čapek, Bedřich Václavek, Karel Teige, Bedřich Fučík aj.; ze současnosti např. Jaroslav Med, Aleš Haman, Petr A. Bílek, Josef Chuchma aj.

Esej

1. – 2. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 184; **3.** Úryvek z Šaldovy eseje o Nerudovi: spojení odbornosti + uměleckosti → estetický záměr (odborné téma + osobní pojetí autora, originalita a působivost ve vyjádření; expresivní prostředky – profesúrek, redaktúrek, petrolejnické listy, „paňáča“, „zpuštílk“, na okraji společenského bahna; využitý v ironickém smyslu; živost a obraznost, vtip – zakotvit v přístavu manželském, nikdo z literátů neměl dost neomalenosti; – v syntaxi: několikanásobné větné členy (výčty), ani – ani, řetězec přísudkových jmen atd.; **4.** významní čeští esejisté: F. X. Šalda – vytvořil nový žánr: kritická esej o umění, Otokar Březina, Jiří Karásek ze Lvovic, Arnošt Procházka, Miloš Marten, Jaroslav Durych, Václav Havel, Jiří Kratochvil, Pavel Tigrid aj.; francouzský esejista Michel de Montaigne

STYL PUBLICISTICKÝ

1. – 4. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 188–189; **8.** viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 189; **13.** titulék – oxymóron (spojení významově rozporných vyjádření, často přívlastek a jméno; logicky se jakoby vylučují → prostředek k zesílení výrazu)

Zpravodajství, úvodník, komentář, inzerát

1. – 10. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 189; **15.** Vypracoval hodnocení posuzovaného rukopisu. Práci musíte odevzdat do konce týdne. Vypravili jsme se na dlouhou připravovaný výlet. Jednání se zúčastnili představitelé členských zemí NATO. Každý klient Domova důchodců si hradí náklady na bydlení. Problémy by mohly padnout na naše bedra (na naše hlavy). Na památku kolegy, který..., zavládl včera... černý prapor. Žádal o nové povolení na přístavbu své vily. Někteří pojištěnci platí pojistné se zpožděním.; **16.** text v rámečku je denní zpravodajství: maximálně stručný, styl konstatující, bez citového zabarvení; jednoduché jazykové prostředky – standardizované obraty (...se stalo osudné pro..., na místě zemřel) → snaha rychle informovat; přitažlivost titulku (grafická úprava – velikost a typ písma); **17.** Sazka se na začátku roku... Nemohla se však zaručit pozemky, protože jí v té době nepatřily. Ani vláda nedala souhlas k tomu, aby...; **18.** v popředí funkce agitační (získávací, přesvědčovací); autor vyjadřuje své stanovisko, názor, postoj; umění argumentace; styl pestrý, citově zabarvený, subjektivní, patetický; citově zabarvené výrazy (hanlivé): deptali nás hitlerovští bandité, katani, cizácký, jak drží!, ničemové, zdecimované vojsko, německý bandita; ironie: Krvavý katan Frank dal nám dnes návrh..., kde si kladl podmínku: ... Jak směšné, jak drzé!; obrazné vyjadřování: byl pokořen cizáckou botou německých imperialistů (synekdocha), k Praze jsou upřeny zraky ... lidu (metonymie), pozdvihneme slávu národa k výšinám... (metafora, hyperbola) s přirovnáním větou; neustupovat, bojovat, zvítězit (hyperbola); věty rozkazovací (výzvy) – udržte a vystupňujte, přácí (necht... opakované), zvolací → působivost, naléhavost; oslovení (Občané!); ve větné stavbě: souřadné spojování hlavních i vedlejších vět,

výčet, přístavky, anaforičnost (3x vzhůru); větný paralelismus: Je určeno nám, Čechům (opakovaně), nechť každou vaší ranou..., nechť všichni muži...; kterým..., které..., přes které; paralelní stavba s postupností (Nesložil-li... dnes, složil je zítra. Nesložil-li zítra, pak je složil...); několikanásobný větný člen: zraky lidu, zraky celého světa; krvavá a nelitostná bitva; udržte a vystupňujte; smrt bratra, sestry, otce, matky; všichni muži, ženy, chlapci a děvčata; ještě více a ještě větší, žádný 3x; opakování slov: dnes 2x; nám, nám, k nám; dvakrát, dvakrát

Reportáž

1. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 191; Stučky, prýmky – novinářská reportáž → názorný obraz prostředí („přímý přenos“); živost – dějový a popisný postup, osobní zaujetí, konkrétnost, v závěru pointa; dynamičnost (slovesa); slovní zásoba: opakování slov ve výčtu (předložka na), oslovení neživého objektu (stužky), výrazy stylisticky zbarvené, kontrasty (lehký – nelehká; zvýšil se – snížil se), metafory (lešení sevřelo budovu do citového objetí, stroje potí olej, bublá barva, přes sítky létají míčky, stužky ozdobí svět); personifikace (počasí se umoudřilo, sluníčko dráždilo oči); stavba větná: jednodušší věty, souvětí, zvl. vztah koordinace (2. věta, 3. věta, 1. a 3. věta 3. odstavce); jednočlenné věty (i jednoslovné), větné ekvivalenty; dialog; věty z hlediska modality: tázací, přací, zvolací; **3. a)** žánr smíšený (publicistický a umělecký styl), **b)** podrobné, **c)** aktuální, subjektivní, **d)** adresná, **e)** jménem redaktora; **4.** např. americký novinář John Reed (Deset dní, které otřásl světem, Vzbouřené Mexiko); Egon Erwin Kisch, Ivan Olbracht, Marie Majerová, Eduard Bass, Ota Pavel, Radek John aj.

Fejeton

1. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 191; **2.** Křesťan, Nadváha; **a)** vtip, duchaplnost, aktuálnost, humor a komika, autorova originalita, úvahovost, autorovo osobní zaujetí, jemná kritika; téma z běžného života, působivý aktuální titul; autorův vztah: ich-forma; paralelní řazení částí, pointa v závěru; úvahovost, zvl. v 5. a 6. odstavci; konkrétní fakta a údaje = východisko – 2. a 4. odstavec; využití přímé řeči; **b)** opakování slov – záměr, vtip (musím letět – letím na autobus, pak letím na letadlo, posléze letadlem) – využití v pravém slova smyslu i přeneseném (záměna významu); něco typického 3x; změna významu rčení – čtení na dobu letu (postupně rozvíjena do 4 vět); hůl – odcházím k letadlu o holi (x s kouponou vycházkovou holí); **3.** vtipné zpracování tématu o národním charakteru; slova stylově zbarvená: dožírám vás (dopaluje, zlobí), nadávat (negativně kritizovat); velké zastoupení jmen, ale i velmi dějově bohatých sloves i v kontrastním postavení (hodnocení a pojmenování + živost a dějovost); výraz hovorový vedle knižního: dožírám – neuzná hodna pohledu; časté využití výčtu = ilustrace vyjádřených názorů, důraznost, doklad; charakteristika hospody a baru – kontrast slovesy (sedí, pije, povídá x stojí, pije, mlčí); **4.** např. z autorů fejetonů: Jan Neruda, Karel Čapek, Eduard Bass, Ivan Klíma, Miroslav Horníček, Jindřiška Smetanová, Rudolf Křesťan, Ludvík Vaculík, Michal Viewegh aj.

STYL UMĚLECKÝ

1. – 2. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 193–196; **3.** společný znak, obou útvarů uměleckého stylu – působivost na cit i rozum; odlišnost: poezie – vysoký stupeň obraznosti, monumentálnost i patos (J. Hora, Zpěv rodné zemi); drama – dialog vystihuje bezprostřednost běžné mluvené řeči (K. Čapek, Matka); **4.** individuální styl dvou autorů; **a)** Vladislav Vančura, Rozmarné léto – sklon ke knižnosti; jazykové prostředky lexikální: archaické a knižní výrazy (jenž, Arnoštek přibyl do Varů Krokových, posečkejte, neboť, koupadlo, odvětil); tvaroslovné: přechodníky (znamenaje, spatřiv), vztaž. zájmeno jenž, jmenné tvary adjektiv (zmlácen, špinav, urícen); syntaktické: změna pořádku slov – inverze (do Varů Krokových, koupadlo dosti útulné); knižní spojení (mimo nadání se octl na plovárně; vy, který jste přišel, posečkejte; tal do živého, dotýkám se různých míst svého tělesného povrchu); **b)** Karel Čapek, Básník – sklon k hovorovosti; jazykové prostředky lexikální: běžně mluvená řeč (přihnal se šílenou rychlostí auto); tvaroslovné: nadměrně užívaný zájmenný podmět (já musím, já jsem doprovázel, ten by nic neřekl, on je takový básník), ukazovací zájmena (to neštěstí, takový básník); syntaktické: v dialozích přirozená mluvená řeč, oslovení, apoziopetze

Vypravování

1. – 4. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 194–197; **5. a)** téma: dělnice Halačka propuštěna z práce; umělecký styl; **b)** vyprávěcí postup – postupná dějová linie (zachován časový sled dějů); **c)** osnova: I. Úvod – základní situace (prostředí, postavy, doba děje) = první dva odstavce; II. Vlastní vypravování; a) Bodovací komise; b) Ondřej sleduje situaci; c) Charakteristika Halačky; d) Konflikt; III. Halačka propuštěna; **d)** vyvrcholení děje – odstavec Taková zkušná naváděčka, zvláště poslední věta (A spuštěná ručička...); zlom – Halačka pojednou hodila...; rozuzlení – dva závěrečné odstavce; **e)** vedle vyprávěčského postupu je v textu postup charakterizační a popisný (prolínají se) – 2., 4., 5. odstavec; charakteristika postav – přímo (Halačka – zkušná naváděčka atd., obrazně Kazmar, obr...),

přirovnáním (elegantní dlouhán, krásný jak ze špatného filmu, tři chlapi jako hory), v jednání (zastavil se samou úctou... o krok pozadu); popis – Kazmarovy rázné čárky, Beduinovy krasavčí oči, bledá chlípná očka Lechory) – s prvky charakteristiky; charakteristika Halačky – v jednání (5. odst.); **f**) dějově bohatá slovesa: dotkal, seskupili se, sezl se, upíraly se, okřikl, zevlovali, špehoval, rejdí, zchromly, obořil se, skočila (na nohy), vyhrkla, uzemnil (hněv), šátrala se = základ dějovosti, dynamičnosti a názornosti i živosti vypravování; adjektiva – zpřesňují význam podst. jmen (charakteristika, popis); **g**) živost a názornost: kromě dějově bohatých sloves častá přirovnání (jako hory, jako čerta, jako kočka, jako když se v ní něco překotí, jako mladík, jako by uzemnil hněv, jako omámená, jako stařenka); různé vrstvy jazyka – spisovná i nespisovná slova (somrónvónunk, šátrat se, hurtem, špehoval, fortel) tvary (nemůžem) – zvl. v přímé řeči; rčení (jako kočka myš) obraznost (viz 2. odst.); **h**) dějové napětí a zrychlení děje: krátké, souřadně spojované věty (v jednoslovné, větné ekvivalenty) – 5. odst.; opakování spojek, zvl. souřadící a, bezspojecné věty; **ch**) prézens historický – zpřítomnění (už je to tady, ručička rejdí, honí Halačku, podavačka jí nejde na ruku, podává hurtem, znamená, mlčí); **i**) dialogy (přímá řeč) vypravování oživuje, drammatizuje; převažují věty tázací a oznamovací (× nedramatické: Lechora se obořil na Halačku, že si u toho brda...); moderní stylistický prostředek – polopřímá řeč (Znal ji, jaká byla nervóza, vždyť jí kdysi podával, když se učil); **j**) viz **e**) – přirovnání, zosobnění (ručička rejdí dokola); citově zabarvená slova – krasavčí (hanl.), ženská; **6.** Ota Pavel, Jak jsem potkal ryby; **a**) vypravování poměrně klidné od počátku; ich-forma (bezprostřednost); **b**) slovesa dějově bohatá (činnost a pohyb) – cugal, chytali, promakávali, strnula, vyrazila, skočil, zajela, rozjela se, lítala, hulákala, křížovala, zmizela aj.; **c**) přirovnání – jak na louce, jako rodeo, podobala se torpédu, splavenému kmenu, jako by byla předurčením, jako by byla udičkou; hodnotící výrazy – obrovskou, dobrou, krutýma, plní, obrovská, skutečně velkou, stateční; obojí způsobují – živost a názornost vypravování; **d**) převaha tvarů sloves v minulém čase; v místě dějového napětí – prézens historický (oddychuje, dívá se, má plno zubů, chce mě sežrat); **e**) úvod a závěr (pointa) vytváří rámec příběhu; **f**) slova hovorová a nespisovná: bráškové, cugal, lítala, nečum, dobrou, fuč → charakteristika postav, prostředí; citové zabarvení – např. bráškové, nečum; **g**) vlastnosti postav – v jednání (prostřednictvím přímé řeči); **7.** Josef Čapek, Stín kapradiny; **a**) nepronosené promluvy postavy (vnitřní monolog) – samomluva; dialogizace (vložené jakoby uvozovací věty – praví si Ruda, sní Ruda Aksamit) – promluvy k 2. postavě (Vašek); **b**) 1. věta – nevlastní přímá řeč, pak promluva vypravěče; 2. odstavec – nevlastní přímá řeč (včetně větného paralelismu s aby), pak polopřímá řeč přecházející v nevlastní přímou řeč; Vašek se rozkašlal – promluva vypravěče, pak nevlastní přímá řeč přechází v přímou řeč; **c**) větný paralelismus – v 2. odstavci (aby je poznačil + aby je trápil, aby ji přivedl k pádu, aby byl při tom... → drammatizace, dynamizace výpovědi; **8.** pronesl, hlesl, pravil, pověděl, prohodil, připomněl, podotkl, sdělil, oznámil, prozradil aj.; **9.** mi kamarádka prozradila: „Máme koťata, jedno ti dám.“ ...proto jsem jí odpověděla, že se těším... Zeptala jsem se maminky (Pověděla jsem to mamince); ... ale poradila mi (doporučila), abych poprosila tatínka o... Tatínek prohodil, že (Tatínek nic nenamítal) ... Slíbila jsem...; **10.** loudáme se ze školy (vlečeme se), spěcháme domů, seběhneme z kopce, malé dítě capká, voják pochoduje; **11.** např. Vydali jsme se lesní cestou, odbočili na pěšinku mezi poli, pak jsme vyšli na silnici, zdolali jsme mostek a dorazili na nádraží. – Celé prázdniny prožijeme (zůstaneme) na chatě. Když bude pěkně, vykoupe se se. Předháníme se, kdo první dorazí k rybníku; **12.** Od rána páliло slunce a všechno slibovalo (ukazovalo), že... vydaří. Po příjezdu jsme se... posilnili (najedli), pak jsme běhali (skotačili) na loučce. Někteří trhali maliny. ...naskákali do rybníka. Ani jsme nepostřehli (nezpozorovali), že ... začíná zatahovat. Najednou se začal zdvíhat vítr, brzy..., která svištěla (burácela), až... Prudký déšť... bičoval. Schovali (skryli) jsme se... a... pozorovali, jak... a voda se stále více valí. Hromy burácely, blesky se křížovaly. Teprve... bouře ustala. Nasedli... a ujížděli domů; **13.** např. Pracuji na novém projektu. Musím zpracovat dokumentaci k... Vypracuji domácí úlohu; **14.** rychle, mrštně, bezhlavě (bez ohledu na podmínky), bez cíle, velmi rychle, pomalu (spoutaný), velmi rychle a usilovně, rychle (letět), velmi rychle; **15.** když – tak (hovorové): Když jsme dorazili na místo, nikdo tam už nebyl. Když jsme se vraceli domů, uhasili jsme oheň. Šli jsme stále podél potoka; **16.** např. objednat si oběd, vhodit dopis do schránky, zorganizovat setkání absolventů, vsadit do vězení, uložit do skříně, položit hlavu na polštář, vstřelil branku, darovat (věnovat) svetr, inzerovat v novinách, darovat bonboniéru

Popis

1. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 197–199; **2.** názornost – přídavná jména (převažují), příslovce, přirovnání, obrazné formulace, rčení; převaha podstatných jmen (pojmenování), přídavných jmen (vlastnosti), příslovce; syntax – několikanásobné větné členy, přívlastky rozvitě, postupně rozvíjené, výčty; **3.** popis postavy (Neruda, Hastrman); umění dobře pozorovat; popis vnějších znaků, zvl. typických; postup od hlavy (klobouk, cylindr), vlasy, pak oblečení (detailně) + prvky charakterizační (úsměv, způsob chůze a zvyky → uctivost, nerozhodnost) – dotvářejí celek; popis prostředí (Rais, Konec života) – Výminek; světnička – rozloha, umístění v chalupě, dveře, okénko; místnost v celku stavby; popis statický; lyrický popis – líčení (Halas, Já se tam vrátím); vysoký stupeň obraznosti (apostrofa, metafory, personifikace, neologismy), citové zabarvení; **13.** např. tvrdý jako kámen, rovný jako pravitko, červený jako krev, zelený jako tráva, bílý jako sníh, modrý jako nebe, kyselý jako okurka, sladký jako med atd.

Popis postavy

1. Alois Jirásek, Proti všem – portrét hejtmana Kuneše; **a)** popis tváře (detailní), výzbroj; **b)** přívlastky shodné i neshodné, často postupně rozvíjející (přesnost, názornost); **2.** Ivan Olbracht, Nikola Šuhaj loupežník – portrét Eriky – úspornost výrazu (ne na úkor názornosti) na 4 řádcích (základní rysy – prvky oblečení, ozdoby, věk, kopretiny → konstatování – byla krásná); **3.** obličej: hladký, vrásčitý, zarudlý, drobný, oválný, podlouhlý, kulatý; duševní projevy: klidný, veselý, lhostejný, usměvavý; nadání: bystrý, hloupý, pomalý, zručný; **4.** statný – dobře rostlý, silný; silný – mající sílu; urostlý – dobře rostlý, vyvinutý; ztepilý – pěkně urostlý; rozložitý – do široka, v ramenu; mohutný – mající velké rozměry; **5.** slabý (tenký), výrazné (černé, pichlavé), hluboké, upravený (čistý), nešikovný; **6. a)** pilný jako včelka, štíhlý jako proutek, tlustý jako vepř (soudek), vysoký jako tyčka, hezký jako obrázek, ošklivý jako noc, rychlý jako šipka, přísný jako kantor, běhá jako vítr, vleče se jako hlemýžď, stojí jako sloup, kouká jako husa, zpívá jako slavík, tančí jako obláček; **b)** oči jako trnky, tváře jako slabikáře, vlasy jako hřebíky, šaty jako komediant; **c)** štíhlá jako bříza, usměvavá jako sluníčko, oči jako pomněnky; **7.** podobnost, srovnání, tvar, přirovnání, srovnání, podobnost, srovnání, vzhled (podobnost); **8.** opakování téhož slovesa; např. Obličej rámuje mírně zakulacená brada a nízké čelo. Oči modré jako pomněnky napovídají, že... Sluší jí kaštanové vlasy podobné matčiným atd.

Popis prostředí

1. Ve třídě stojí katedra a lavice. Na louce rostou (kvetou) květiny. Knihy jsou uloženy v regále. Na nebi svítí slunce. Na stěně tikají hodiny. Na náměstí najdeme (uvidíme) vysoké třípatrové domy. Náš dědeček pěstuje na zahradě jabloně a švestky (ošetřuje).

Lyrický popis (líčení)

1. F. Halas, Já se tam vrátím – dojemně působivý obraz rodného kraje (osobní vztah autora); dynamický popis díky dějově působivým slovesům; umělecké prostředky: oslovení (apostrofa) s citovým příznakem (můj); obraznost: Vysočina nabírá dech, pole skládají slib chudoby, jaro kličkuje, barvy se protahují, země kóktá a kucká, ptáci stehují obžurky hnízd, vyhlédne první houba – metafory, personifikace; z pšenice vyhlédne paroží (metonymie); epiteton ornans: potulné jaro, rozestlaná ornice, ospalé barvy; roztržky kořenů, rozmilovanost hnízd – zvláštní slovní spojení (působivost, originalita); citově zabarvená slova: zobáčky, kolínko; věty zvolací; paronomázie: vyukukující kukačka; neologismy: obžurky, bodličí; **2.** K. H. Mácha, Marinka (dějství druhé) – prolínání popisu prostředí s popisem hlavní postavy → kontrast snu a skutečnosti, krásy (Marinka) a ošklivosti (prostředí); popis Marinčina obydlí – příchod k domku, okolí; popis pokojíku, popis postavy, popis zařízení místnosti; prvky romantické i realistické; smysl pro detail; převaha jmeného vyjadřování; jména přídavná – několikanásobné přívlastky, přívlastky postupně rozvíjející

Charakteristika

1. – 3. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 198–199; **4.** vztah k lidem: družný, bezohledný, obětavý, skromný, ohleduplný; vztah k práci: pilný, pracovitý, nestálý, svědomitý, pečlivý, zodpovědný, cílevědomý; vztah k prostředí, k zvířatům: ohleduplný, starostlivý, hospodárný; nadání a schopnosti: talentovaný, zručný, nadaný; temperament: bystrý, vtipný; zájmy a záliby: sečtělý, vyniká ve sportu; **5.** nespolečenský, sebevědomý, svěhlavý, obětavý, domýšlivý, vlídlný, vychytralý, bezcitný, bezohledný, zdvořilý, taktní, nevděčný, vyrovnaný, kritický = vztah k lidem; cílevědomý, náročný, zodpovědný, líný, pilný, pohodlný, úspěšný, pracovitý, aktivní = vztah k práci, samostatný, chytrý, zručný = nadání a schopnosti; zbrklý, vzpurný = temperament; **6. a)** např. smělý × bojácný, jemný × hrubý, pánovitý × skromný atd.; **b)** např. ustrašený, bojácný, bázlivý, plachý; lakomý, chamtivý, lakotný; smělý, odvážný, udatný; dovedný, zručný; lhostejný, apatický atd.; **7.** např. udatný bojovník, zdatný sportovec, statečný zachránce; výborné jídlo, vynikající výsledky, úspěšný projekt; **8.** např. pracuje pilně = snaživý, vytrvalý, pracovitý (× líný), usilovně = pracovat s úsilím, vytrvale = nepolevuje v činnosti, snaživě = horlivě, přičinlivě = pilně, zodpovědně = rozvážně, svědomitě = s pocitem zodpovědnosti, co nejlépe; **9.** rozvážnost × bezmyšlenkovitost, ukázněnost × neposlušnost, lehkomyšlnost × starostlivost, rozvážnost, nesnášenlivost × netolerantnost, obětavost × lhostejnost, samolibost, ostýchavost × nestoudnost; **10.** nepoučitelný, prospěchářský a zistný, zásadový, neupřímný (zákeřný), přizpůsobivý, povrchní, taktní, netolerantní, nekritický; **11.** kritický – hodnotí, kritizuje, posuzuje, nesmíří se s ledačím; vlídlný – nehádá se, je přátelský, tolerantní, milý, vstřícný; agresivní – nebezpečný, pere se, napadá okolí; ješitný – samolibý, domýšlivý atd.; **12. a)** je lidský, upřímný, obětavý, dbá toho, je necitelný, miluje ho, je mu oddaný; je nešikovný, je dobrý a laskavý, důvěřuje mu (ručí za něho); straší (přivolává neštěstí), příliš drahý, je bujný, rozpustilý, mračí se zle; být zaslepený, oplácí stejným, velmi se mu líbila; **b)** pomalu, všechno prozradí (neumí mlčet), je mírumilovný, chytrý, je nijaký (nerozhodný), je lakomý, nestálý (bezcharakterní), je vtipný, je hodný, mít vedoucí úlohu, přehání, stát vpředu, v čele; **c)** je trpělivý dobrák, opustil nás (nepostaral se o nás), nespokojil se s ničím, možnost ústupu (jiného rozhodnutí), být umíněný, dělat si z někoho legraci; **d)** nebojácný, mění zistné své názory, je zistný, ponižuje se (mění názory); **13.** chytrý jako liška, kyselý jako šťovík, tlustý jako sud, malý jako špendlík atd.;

14. Fláká se, nic nedělá. Charakter člověka... Je stále nemocen nebo léčí menší zranění. Vloni dokončil vysokou školu (dostudoval na...) Nechce se mu pracovat. Vyrobil (zhotovil si) sám knihovničku. V zásuvce má mnoho zbytečnosti, doma dělá nepořádek. Když jsme dorazili na smlouvené místo, pochopili jsme, že nás podvedl; **15.** O. Neff, Čtvrtý den až navěky – na začátku charakteristika přímá (konstatování) s popisnými prvky, které mohou napovídat na povahu; Polibek ... nevlastní přímá řeč, zbytek charakteristika nepřímá (v jednání); slova stylově zabarvená (oškatulkovat, šedesátník, stát za všechny drobné, útoky odráží úsměvem, vodnická povaha – text ozvláštňují (názornost); několikanásobné přívlastky – zpřesňují hodnocení; **16. a)** V. V. Štech – více citovosti a volnosti vyjádření (větňý paralelismus – to jsou 4x); **b)** V. Páral – úspornější vyjádření (věcnost), hutnější

STYL ŘEČNICKÝ

1.–4. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 204–205

Projev a proslov

1.–4. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 205–206; **5. a)** projev má slavnostní ráz – přivítání; **b)** oficiálnost projevu – veřejný charakter (pro více posluchačů), propracovanost, připravenost; kladné hodnocení dosavadní spolupráce škol; **c)** oficiální ráz – oslovení (viz pořadí oslovených), uvítací formule, závěrečná přací věta = kontaktové prostředky; přání vyjádřeno i uvnitř projevu; hodnotící prostředky – příd. jména (usilovný, přátelský, radostný, vzájemný), podstatná jména (přátelství, spolupráce, spokojenost); příslovce – vzájemně, co nejvíce, hodně; citově zabarvené výrazy: radostný, milý, přejeme si ze srdce; oslovení – milí přátelé (i během projevu) → posílit kontakt s posluchači; **d)** spisovná čeština; hromadění významově blízkých slov (ruch a shon; přátelství, přátelské vztahy, spolupráce; bratrství a blízkost; **e)** řečnic. důraznost v syntaxi: několikanásobné větné členy – ruch a shon, přípravy; znovu a znovu, náměty a problémy, vzdělávací a výchovné aj.; větňý a slovní paralelismus (pět let 3x = důraz); o kterých 2x, aby 2x, ohniskem 2x; **6.** obojí otázky mají posílit kontakt s posluchači (naléhavost výrazu); **7.** komentující poznámky mluvčího – snaha zpomalit, získat čas, vyjadřují osobní vztah mluvčího k tématu, nemají zdvořilostní ráz; výplňová slova (k získání pauzy) **8.** Nevím, zda by uvedené důvody postačily... To byl velmi šťastný den. Protože ještě nebyl unaven, ... Především si uvědomte podstatu problému. Zase minulo pět let a zase... Musíme ještě opravdu hodně dohánět. Dnes nebude nikdo zahálet. I na ručním lise lze dosáhnout... Toto jednání bylo proto odročeno. Mrazy přišly toho roku příliš brzy. Jistě se ti opět zastesklo.

Interview

1.–2. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 192

Beseda

1.–4. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 192

Získávání a zpracování informací

RACIONÁLNÍ STUDIUM TEXTU A JAZYK

1.–4. viz Český jazyk v kostce pro SŠ, str. 211–212